T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU)
ANABİLİM DALI

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BİLİRKİŞİLİK

Yüksek Lisans Tezi

Yaprak ÖNTAN

ANKARA-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU)
ANABİLİM DALI

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BİLİRKİŞİLİK

Yüksek Lisans Tezi

Yaprak ÖNTAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Metin FEYZİOĞLU

ANKARA-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU)
ANABİLİM DALI

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BİLİRKİŞİLİK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Metin FEYZİOĞLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Metin Feyzioğlu	
Prof. Dr. Muharrem Özkan	
Doç. Dr. Tuğrul Katırcıoğlu	

Tez Sınavı Tarihi 21.07.2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

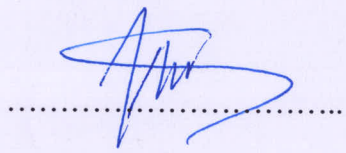
Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. (16./08/2011)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Yaprak Öntan

İmzası

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BİLİRKİŞİLİK

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER……...i

KISALTMALAR CETVELİ…….vi

GİRİŞ……..1

BİRİNCİ BÖLÜM

KONUYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

I. CEZA MUHAKEMESİNİN AMACI VE İSPAT SORUNU AÇISINDAN BİLİRKİŞİLİK……3

II. BİLİRKİŞİLİĞİN VE BİLİRKİŞİ GÖRÜŞÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. BİLİRKİŞİLİĞİN HUKUKİ NİTELİĞİ……...7

B. BİLİRKİŞİ GÖRÜŞÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ……12

III. BİLİRKİŞİNİN TANIMI VE NİTELİKLERİ

A. BİLİRKİŞİNİN TANIMI……17

B. BİLİRKİŞİNİN NİTELİKLERİ

1. HUKUKİ EHLİYET…….22

2. MESLEKİ YETERLİLİK VE UZMANLIK……..24

3. TARAFSIZLIK VE DÜRÜSTLÜK……...27

a. BİLİRKİŞİNİN REDDİ……...30

b. BİLİRKİŞİLİKTEN ÇEKİNME……..34

İKİNCİ BÖLÜM

BİLİRKİŞİNİN ATANMASI, BİLİRKİŞİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ, YETKİLERİ VE SORUMLULUĞU

I. BİLİRKİŞİYE BAŞVURULACAK HALLER

A. BİLİRKİŞİYE BAŞVURMADA GENEL KURAL

1. ÇÖZÜMÜ UZMANLIK, ÖZEL VEYA TEKNİK BİLGİ GEREKTİREN DURUMLAR……...37

2. ÇÖZÜMÜ GENEL VEYA HUKUKİ BİLGİ İLE OLANAKLI DURUMLAR……...46

B. BİLİRKİŞİYE BAŞVURMA ZORUNLULUĞUNUN KANUNDA AYRICA BELİRTİLDİĞİ HALLER

1. SAHTE PARA VE DEĞERLER ÜZERİNDE YAPILACAK İNCELEMELER…….....56

2. ŞÜPHELİ VEYA SANIĞIN BİLİNCİNİN İNCELENMESİ VE GÖZLEM ALTINA ALINMASI……..60

3.BEDEN MUAYENESİ VE VÜCUTTAN ÖRNEK ALINMASI……...65

4. MOLEKÜLER GENETİK İNCELEMELER……..69

5. ÖLÜNÜN ADLİ MUAYENESİ VE OTOPSİ……72

6. ZEHİRLENME ŞÜPHESİ……...76

II. BİLİRKİŞİNİN ATANMASI

A. BİLİRKİŞİNİN ATANMASINDAKİ SİSTEMLER VE BİLİRKİŞİ OLARAK ATANABİLECEKLER……..77

B. BİLİRKİŞİNİN ATANMASINDAKİ USUL……..87

III. BİLİRKİŞİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE YETKİLERİ

A. BİLİRKİŞİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

1. BİLİRKİŞİLİĞİ KABUL ETME YÜKÜMLÜLÜĞÜ……....93

2. ÇAĞRIYA UYMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ…….....99

3. YEMİN ETME YÜKÜMLÜLÜĞÜ……..106

4. GÖREVİNİ TARAFSIZ VE DÜRÜST BİÇİMDE ÖZENLE YERİNE GETİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ……..113

5. KENDİSİNİ ATAYAN MERCİ İLE İLİŞKİ İÇERİSİNDE OLMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ…….118

6. BİLİRKİŞİNİN KENDİSİNE İNCELENMEK ÜZERE VERİLEN EŞYALARIN LİSTESİNİ DÜZENLEME, MÜHÜRLERİN AÇILMASINI VE YENİDEN KONULMASINI TUTANAKLA BELİRTME YÜKÜMLÜLÜĞÜ……..119

7. MÜZAKERE ETME YÜKÜMLÜLÜĞÜ……..120

8. OY VE GÖRÜŞ BİLDİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ……122

B. BİLİRKİŞİNİN YETKİLERİ

1. AYDINLATILMA VE BİLGİ ALMA YETKİSİ……...125

2. TEDBİR ALINMASINI İSTEME YETKİSİ…….....131

3. DİĞER UZMANLARLA BİR ARAYA GELME YETKİSİ……..132

4. KANUN YOLUNA BAŞVURMA YETKİSİ……..136

5. ÜCRET İSTEME YETKİSİ…….137

IV. BİLİRKİŞİNİN SORUMLULUĞU

A.BİLİRKİŞİNİN DİSİPLİN SORUMLULUĞU……..148

B.BİLİRKİŞİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞU……...150

C.BİLİRKİŞİNİN CEZA SORUMLULUĞU…….153

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ VE RAPOR DÜZENLENMESİ

I. BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ

A. İNCELEME YÖNTEMİ…….158

B. SÜRE……..163

II. BİLİRKİŞİNİN OY VE GÖRÜŞÜNÜ BİLDİRMESİ

A. BİLİRKİŞİ RAPORU……166

B. BİLİRKİŞİNİN GÖRÜŞÜNÜ SÖZLÜ OLARAK AÇIKLAMASI……..173

III. BİLİRKİŞİ RAPORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ VE BAĞLAYICILIĞI

A. RAPORUN DEĞERLENDİRİLMESİ……..182

B. RAPORUN BAĞLAYICILIĞI…….185

IV. UZMAN MÜTALAASI……...193

SONUÇ……...199

ÖZET……..204

SUMMARY……205

KAYNAKÇA……..206

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
bkz	: bakınız
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
CGK.	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
EÜHFD	: Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
s.	: sayfa
ss.	: sayfalar
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu

THD : Terazi Hukuk Dergisi

vb. : ve benzeri

vd. : ve devamı

Y. : Yargıtay

GİRİŞ

Bilirkişilik kurumu, özellikle yapılan yanlış uygulamalar nedeniyle, mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde olduğu gibi 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu yürürlüğe girdikten sonra da muhakemenin bu dalında en çok tartışılan kurumlarından biri olmuştur. Bu tartışmalar ve kuruma yöneltilen eleştirilerin odak noktasını, hukuki konularda bilirkişiye başvurma yasağı, bilirkişinin belirlenmesi, resmi bilirkişiler ve bilirkişi raporları oluşturmaktadır.

Üç ana bölüm altında ele alınan ceza muhakemesi hukukunda bilirkişilik konunun birinci bölümünde, öncelikle ceza muhakemesinin amacı ve ispat sorunu açısından bilirkişilik değerlendirilmiştir. Bilirkişiliğin ve bilirkişi görüşünün hukuki nitelikleri çeşitli görüş ve tartışmalar çerçevesinde tespit edildikten sonra varılan sonuçların ışığında bilirkişinin tanımı ve niteliklerine de birinci bölümde yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise, bilirkişiye başvurmadaki kurallar üzerinde durulduktan sonra, bilirkişi olarak atanabilecekler ve atama usulü aktarılmıştır. Ayrıca, bilirkişinin yetkileri, yükümlülükleri ve sorumluluğu da bu bölümde ele alınmıştır.

Tezin üçüncü ve son bölümde ise, bilirkişinin incelemesi ile oy ve görüşünü yazılı ve sözlü olarak bildirmesi konuları irdelendikten sonra bilirkişi raporunun

değerlendirilmesi ve bağlayıcılığı hususları tartışılmıştır. Son olarak bu bölümde, uzman mütalaası da bilirkişi raporuyla kıyaslanmak suretiyle açıklanmıştır.

Genel olarak çalışmada, ceza muhakemesi hukukunda bilirkişilik kurumunun, yeri geldiğinde, Anglo-Amerikan hukuk sistemi ve Alman ve İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunlarıyla karşılaştırılmak suretiyle ve yargı kararlarından örnek verilerek incelenmesine çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KONUYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

I. CEZA MUHAKEMESİNİN AMACI VE İSPAT SORUNU AÇISINDAN BİLİRKİŞİLİK

Ceza muhakemesinin amacı, adli yolla maddi gerçeğe ulaşmaktır[1]. Muhakeme makamlarının kolektif bir hükümle çözecekleri cezai uyuşmazlığın maddi yani olgusal dünyaya ve hukuki yani normatif dünyaya ait olmak üzere iki yönü bulunmaktadır[2]. Öncelikle uyuşmazlığın, ispata dair yürütülecek faaliyetlerin ilişkili olduğu[3] maddi yönünü çözecek olan muhakeme makamları, geçmişte meydana gelen olayların nasıl cereyan ettiklerini belirlemeye çalışmak suretiyle, maddi gerçeğe ulaşmaya çalışacaklardır. Uyuşmazlığın maddi yönü, isnat edilen fiilin işlenip işlenmediği, işlenmişse bunun suç teşkil edip etmediği ve fiilin suç teşkil etmesi halindeyse, bunun sanık tarafından işlenip işlenmediğinin belirlenmesi yoluyla çözülecektir[4]. Yargıcın hükmü, bu hususların ispat edilmesi veya edilmemesine göre değişecek, ispat edilmesi halinde sabit görme ve olayın

---

[1] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Baskı, Ankara 2009, s. 7.

[2] **KUNTER,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, İstanbul 1989, s. 584. Maddi olayın sübutuna ve niteliğinin belirlenmesine ilişkin sorunlar maddi sorunlarken, hukuki sorunlar, sabit olduğu kabul edilen olaylara hukuk normlarının uygulanması sırasında ortaya çıkan ve özellikle normların yorumu ve aralarındaki ilişkiye karşılık gelen sorunlardır. **GÜRELLİ,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik Kurumuna İlişkin Meseleler", Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay'ın Anısına Armağan I, İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2848, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No:1, 1982, s. 72.

[3] **FEYZİOĞLU,** Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Ankara 2002, s. 68.

[4] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 169.

sübutundan, aksi halde sabit görmeme ve olayın sübut bulmamasından bahsedilerek uyuşmazlığın maddi kısmı çözülecektir[5]. Bu noktada önemle belirtmek gerekir ki, sanığın isnat edilen fiili işlemediği sonucuna varılması da işlendiği sonucuna varılması gibi bir ispat olup ispat edilmeme, yargıcın gerekçeye dayanan şüpheyi yenememesi ve vicdani kanaatini oluşturamamasıyla ilişkilidir[6]. Ancak maddi uyuşmalığın öncelikle ve gerçeğe en uygun şekilde çözülmesiyle hukuki uyuşmazlığın doğru çözülmesi mümkün olabilir. Maddi uyuşmazlık çözüldükten sonra hukuki uyuşmazlığın da çözülebilmesi için, maddi sorunun çözümüyle varılan sonuca, doğru hukuk normlarının uygulanması gerekir[7].

Maddi uyuşmazlık ya da maddi sorun, geçmişte gerçekleştiği ileri sürülen bir olay olduğu için, bu olayın oluş biçiminin temsiline ihtiyaç duyulmaktadır. Bu temsil de ancak delillere başvurmak suretiyle gerçekleştirilecektir[8]. Doktrinde, muhakeme sonucunda geçmişte hangi olayın nasıl meydana geldiğini anlayarak vicdani kanaatini oluşturmaya çalışacak olan yargıcın maddi olayı sabit görmesine veya görmemesine hizmet edecek gerçekçi, akılcı, temsil edici, elde edilebilir, ispat bakımından önemli, hukuka uygun ve müşterek araçlar[9] 'delil' olarak tanımlanmaktadır. Benzer bir tanımla, delilin, geçmişteki gerçekliği yeniden inşa

[5] **KUNTER,** s. 584; **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s.169.

[6] **FEYZİOĞLU,** Vicdani Kanaat, s. 71.

[7] **FEYZİOĞLU,** Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, Ankara 1996, s. 17.

[8] **FEYZİOĞLU,** Vicdani Kanaat, s. 139.

[9]Delillerin özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 171-173; **KUNTER,** s. 587-591.

ederken kullanılan malzemeler olan iz ve eserlerden oluşan ispat aracı olduğu da söylenmektedir[10].

Günümüzde ceza muhakemesinde benimsenen vicdani delil sistemine göre her şey delil olabileceği gibi, deliller de delil yasakları bulunmadığı sürece serbestçe değerlendirilebilir[11]. Delillerin değerlendirilmesi, delilin tek başına gerçeğe uygunluğunun ve diğer delillerle birbirlerini tamamlayıp tamamlamadığının belirlenmesi yöntemleriyle akıl yürütme suretiyle yapılacaktır[12]. Değerlendirmeyi yapacak yetkili merci ise, soruşturma evresinde savcı ve kovuşturma evresinde mahkeme ve dolayısıyla yargıç veya yargıçlardır; ancak çelişme ilkesi sayesinde ve gereğince, taraflar da yapılacak değerlendirmeyi etkileme ve şekillendirme imkanına sahiptirler[13].

'Delil değerlendirme araçları' ise delillerin değerlendirilmesinde anılan yetkili merciin başvuracağı araçlardır. Delilin içeriğinin öğrenilmesi, bilimsel veya teknik bilgi gerektirdiğinde ya da delilin değerlendirilmesinde kullanılacak tecrübe kuralının tespiti bu tür bir uzmanlığa başvurulması ihtiyacını doğurduğunda, delil değerlendirme aracına başvurulması gerekecektir[14]. Değerlendirme aracı, delilin

---

[10] **GÜRELLİ,** Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, İstanbul 1967, s. 3; "Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik Kurumuna İlişkin Meseleler", s.67.

[11] **FEYZİOĞLU,** Vicdani Kanaat, s. 49 vd; **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 170-171; **KUNTER,** s. 585-587.

[12] Delillerin değerlendirilmesi yöntemleri hakkında bkz. **FEYZİOĞLU,** Vicdani Kanaat, s. 141 vd.

[13] **FEYZİOĞLU,** Vicdani Kanaat, s. 147.

[14] **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 26-27.

ortaya çıkarılması veya içeriğinin öğrenilmesinde ya da bu içeriğin anlaşılmasında ve gerçeğe uygunluğunun belirlenmesinde gerekli tecrübe kuralının tespitinde başvurulacak araçtır.

Geçmişte yaşanan olayların idraki, ancak olayın meydana getirdiği iz ve eserlere, sahip olunan tecrübelerin uygulanması ve böylece bunların anlamlandırılmasıyla mümkün olur[15]. İz ve eserin anlamlandırılmasında gerekli olan tecrübeye sahip olunmadığında ise, bu tecrübeye sahip bir kişiye; yani bilirkişiye danışılır. Bilirkişiye, kural olarak maddi uyuşmazlığın (ve kimi özel durumlarda hukuki uyuşmazlığın) çözümünde, uyuşmazlığı teşkil eden olay ve olguların anlaşılmasının ve değerlendirilmesinin uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektirmesi halinde başvurulur. Bilirkişi görüşünün, delil, delil elde etme aracı ya da delil değerlendirme aracı olduğu yönünde çeşitli görüşler mevcuttur[16]. Hangi görüş benimsenirse benimsensin, bilirkişi yerine getirdiği görev itibariyle ispat faaliyetinde muhakeme süjelerine yardımcı olmaktadır. Muhakeme makamları, geçmişte meydana gelen olayların nasıl cereyan ettiklerini belirlemeye çalışırlarken karşılaştıkları sorunların çözümünde ihtiyaç duyulan uzmanlık, bilgi ve tecrübe kurallarına sahip olmadıklarında, sübuta ve maddi gerçeğe ulaşmak için bilirkişiye başvuracaklardır.

[15] **GÜRELLİ,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik Kurumuna İlişkin Meseleler", s. 65-66.

[16] Bu konudaki çeşitli görüşlere ilişkin detaylı bilgi için bkz. Bilirkişi Görüşünün Hukuki Niteliği Bölümü, s 10 vd.

II. BİLİRKİŞİLİĞİN VE BİLİRKİŞİ GÖRÜŞÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. BİLİRKİŞİLİĞİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Bilirkişi bir muhakeme süjesi değildir[17]. Bilirkişiliğin hukuki niteliği, bilirkişinin muhakeme faaliyetine yaptığı katkının ve kurumun öneminin anlaşılması bakımından üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu konuda, doktrinde ve değişik hukuk sistemlerinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Gerçekten, bilirkişiliğin hukuki niteliğinin, tanık benzeri olduğu ileri sürüldüğü gibi, yargıç yardımcılığı olduğu şeklinde ve nihayet bilirkişinin, savcının ve tüm muhakeme süjelerinin yardımcısı olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır.

Bilirkişiliğin hukuki niteliğinin 'tanık benzeri' olduğu doktrinde ifade edilmiş olmakla birlikte[18] özellikle Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde bilirkişi kavramını karşılamak üzere, "expert-witness"[19]; yani "uzman tanık" kavramı

---

[17] Aksi görüş için bkz. **CİHAN/YENİSEY,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 1997, s. 195. Bilirkişinin muhakemeye doğrudan doğruya katılmayan ve muhakeme makamlarını asaleten işgal etmeyen, bu nedenle de ikinci derecede bir muhakeme sujesi olduğu ve taraf olmadığından, ceza muhakemesinde üçüncü kişi sayıldığı hakkında bkz. **GÜRELLİ,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik Kurumuna İlişkin Meseleler", s. 70.

[18] **TANER,** Tahir, Ceza Muhakemeleri Usulü, 3. Basım, İstanbul 1955, s. 213. Yazar, bilirkişinin daha çok tanığa benzediğini belirtmekle beraber yargıca da benzediğini ve her ikisinden ayrıldığı birçok noktanın olduğunu da söylemektedir.

[19] Hem bilirkişinin hem de tanığın 'witness' kavramıyla karşılanması nedeniyle bilirkişi 'expert witness' olarak adlandırılırken tanık için 'lay witness' kavramı da kullanılmaktadır. Bilirkişi (expert witness), eğitimi veya sahip olduğu tecrübeyle, bunlara sahip olmayan kişilerin hakkında doğru bir fikre sahip olamayacağı veya doğru sonuçlar çıkartamayacağı bir konuda bilgi sunan; uzmanlığı olması sebebiyle jüriye, ortalama insanların kavramasının mümkün olmadığı karmaşık ve teknik konularda, kendisine yöneltilen sorular aracılığıyla

kullanılmaktadır[20]. Gerçekten, bu sistemde, bilimsel veya teknik bilgiye sahip bir tür tanık[21] olarak nitelenen bilirkişi, görüş, düşünce beyanının delil olarak kabul edilemeyeceği kuralının istisnalarından biri olarak kabul edilmektedir[22]. Bilirkişiyle tanık arasında, olayları muhakeme süjelerine aktarmak ve bunlar hakkında tespitlerde bulunmak gibi benzerliklerin olduğu doğrudur[23]. Yine gerek mülga CMUK gerekse yürürlükteki CMK'ya göre, tanıklığa ilişkin hükümler, bilirkişiliği düzenleyenlere aykırı olmadıkça bilirkişiler hakkında da uygulanır.

Ancak bilirkişi ve tanık birbirlerinden birçok noktada ayrılmaktadırlar. Öncelikle, her ikisi de olayları muhakeme süjelerine aktarıp bunlar hakkında tespitlerde, değerlendirmelerde bulunsalar da, tanığın, duyu organları aracılığıyla edindiği, geçmişteki bir olaya dair bilgileri beyan eder[24]. Bilirkişi ise, incelemelerini, saptama ve analizlerini, uzmanlığına ve sahip olduğu özel veya teknik bilgisine dayanarak yapar ve görüşünü aktarır[25]. Yetkili merci, olayın tanıklarını dinlemekle

---

yardımcı olan kişi olarak tanımlanmaktadır. **BLACK,** Black's Law Dictionary, Sixth Edition, 1991, s. 401.

[20] Bilirkişilik kurumunun bu sistemdeki tarihi gelişimi hakkında bkz. **GOLAN,** Laws Of Men And Laws Of Nature The History Of Scientific Expert Testimony In England And America, Harvard University Press, Cambridge 2004.

[21] **REYNOLDS,** The Expert Witness In Construction Disputes, Oxford 2002, s. 1.

[22] **MURPHY,** A Practical Aproach To Evidence, Third Edition, London 1988, s. 284.

[23] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 12.

[24] **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 27; **HELLMANN,** Strafprozessrecht, 2. Auflage, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2006, s. 260; **LEONE,** Manuale Di Diritto Processuale Penale, Tredicesima Edizione, Napoli 1988, s. 456; **MANZINI,** Istituzioni Di Diritto Processuale Penale, Nona Edizione, Padova 1946, s. 182-183; **ROXIN,** Strafverfahrensrecht, 21. Auflage, München 1989, s. 177.

[25] **LEONE,** s. 456-457; **MANZINI,** s. 183; **WILSON,** Moral Judgment, New York 1997, s. 10. Anglo-Amerikan hukuk sisteminde, bilirkişinin 'görüş tanığı' başlığı altında değerlendirilmesi için bkz. **SUBIN/MIRSKY/WEINSTEIN,** The Criminal Process, Prosecution and Defence Functions, St. Paul 1993, s. 27.

yükümlü olmasına[26] ve tanıkların tanıklık yapmak üzere görevlendirilmemelerine karşın, bilirkişi, muhakeme makamlarının genel bilgi ve hayat tecrübelerinin çözmekte yetersiz kaldığı durumlarda, yetkili merci tarafından görevlendirilir[27]. Tanığın ikamesi mümkün olmamakla beraber, bilirkişinin yerine hemen her zaman uzmanlığa sahip bir başkası atanabilir ve bilirkişinin tanıktan farklı olarak reddi mümkündür[28]. Tanık sıfatıyla dinlenmek için olayın tanığı olmak yeterli olduğu halde, bilirkişi olarak atanmak için belli bir uzmanlığa, özel veya teknik bilgiye sahip olmak gerekir[29].

Bilirkişinin hukuki niteliğinin yargıç yardımcılığı olduğu da ifade edilmiştir[30]. CMK nezdinde, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının da bilirkişi

---

[26] **EREM,** Diyalektik Açıdan Ceza Yargılaması Hukuku, 6. Baskı, Ankara 1986, s. 406; **KANTAR,** Ceza Muhakemeleri Usulü, Birinci Kitap, Umumi Hükümler, 4. Bası, Ankara 1957, s. 87; **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 27.

[27] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 12.

[28] **ROXIN,** s. 177; **TANER,** Tahir, s. 214; **VOLK,** Grundkurs StPO, 5. Auflage, München 2006, s. 204; **YILDIZ,** "Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik", EÜHFD, 2006, C:X, Sayı: 3-4, s. 281.

[29] **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 28.

[30] **DÜLGER,** "Ceza Muhakemesi Kanunundaki Bilirkişi İncelemesine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi", GÜHFD, 2007, C.XI, Sayı:1-2, s. 662; **EREM,** Diyalektik, s. 404; **KANTAR,** s. 87; **LECLERC** (Çev:TORAMAN), "Bilirkişiliğe İlişkin Reformlar Sınırlı Gelişmeler ve Kaçırılan Fırsatlar", DEÜHFD, Cilt: 11, Yıl:2009, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan I, İzmir 2010, s. 317; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", Haluk Konuralp Anısına Armağan 2, Ankara 2009, s. 1130; **ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2011, s. 617; **ÜNVER/HAKERİ,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, Ankara 2011, s. 261; **YILDIRIM,** "Bilirkişi Delilinin Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukundaki Durumu", TBB, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara 2004, s. 835-836; **YURTCAN,** Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi ve İlgili Mevzuat, C:1, İstanbul 1988, s. 438. Bilirkişinin yargıç yardımcısı değil yargıca yardım eden kişi olduğu da belirtmektedir. **ARSLAN,** "Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtay'ın Etkisi", YD, Ocak-Ekim 1989, C:15, Sayı:1-4, s. 157; **AŞÇIOĞLU,** "Bilirkişilik Sorunu", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, 12/16 Ocak 2000, Ankara, C:3, Özel Hukuk Basın Hukuku, 14 Ocak 2000, Özel Hukuk Bildiri IV, s. 83.

görevlendirmeye yetkili olması karşısında, bu görüşün yargıcın ve savcının yardımcısı olarak ele alınması uygundur[31]. Kural olarak hukuki konularda bilirkişinin görüşüne başvurulamaması ve bilirkişinin yaptığı saptamalarda ve vardığı sonuçta hukuki değerlendirmelerde bulunamaması onu yargıç ve savcıdan ayırmaktadır[32]. Ancak, bilirkişi, yargıcın ve savcının genel ve hukuki bilgileri ile çözmelerinin mümkün olmadığı sorunlarda, sahip olduğu özel veya teknik bilgi ile bu süjelerin olay veya olguları anlamalarına ve bir sonuç çıkarmalarına yardımcı olmaktadır[33]. Yine, bilirkişi bir görevlendirmeyle göreve başlayıp görevini kendisini görevlendiren yetkili merciin gözetimi altında ve merci ile ilişki içerisinde yerine getirdiğinden bu süjelerin yardımcısı konumundadır[34]. Yardımcılık hukuki niteliğinin doğal sonucu olarak da, bilirkişi ancak kendisinden istenen konuda tecrübe kurallarını bildirmek, saptamalar yapmak ve sonuç çıkarmakla yükümlüdür ve merci bilirkişinin oy ve görüşüyle bağlı değildir, bunları serbestçe değerlendirir. Bilirkişinin raporunda vardığı sonuçların, yetkili merci tarafından, uzmanlık gerektiren konuda bilgi sahibi olmasa da mümkün olduğunca kontrol edilmesi ve bu sonuçların benimsenmesi halinde, bunun gerekçelendirilmesi gerektiğinden, aslında sorumluluk, kanaatini oluştururken bilirkişi raporuna da dayanan yargıç veya savcıdadır[35]. Bu da, bilirkişinin bu süjelerin yardımcısı konumunda bulunmasının doğal bir sonucudur.

---

[31] **YILDIZ,** s. 276.

[32] **YILDIZ,** s. 280.

[33] Alman doktrininde de bilirkişi yargıç yardımcısı olarak nitelenmektedir. **BEULKE,** Strafprozessrecht, 9. Auflage, Heidelberg 2006, s. 121; **HELLMANN,** s. 260; **KÜHNE,** Straffprozessrecht Eine Systematische Darstellung Des Deutschen Und Europaichen Strafverfahrensrecht, 8. Auflage, Heidelberg 2010, s. 520; **ROXIN,** s. 176; **VOLK,** s. 205.

[34] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 11.

[35] **KUNTER,** s. 611; **YURTCAN,** s. 438.

Bilirkişiliğin hukuki niteliğinin yargıcın ve savcının yardımcılığı olduğu saptaması, belirtilen nedenlerle doğru olmakla beraber eksiktir. Zira, her ne kadar, CMK madde 67/6 ile verilen yetkiye dayanarak, bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında diğer muhakeme süjelerince bilimsel mütalaa alınabileceği düzenlenmekte ve kanun bu durumda mütalaa alınan kişiyi bilirkişiden ayırmak için uzman olarak tarif etmekteyse de, yargıç, mahkeme veya savcı tarafından atanan bilirkişi de yalnızca kendisini atayanın yardımcısı değildir. Bilirkişinin oy ve görüşünden, muhakeme süjelerinin hepsi, soruşturma evresinde mağdur, suçtan zarar gören ve vekili ile şüpheli ve müdafii, kovuşturma evresinde ise, savcı, katılan, vekili, sanık ve müdafii de yararlanacaktır. Çelişme ilkesi ve muhakemenin kolektifliğinin gereği olarak, iddia ve savunma makamları, kendi tezlerinin doğruluğunu kanıtlamak için bilirkişi raporuna da dayanacak veya bunu çürütmeye çalışacaklardır. Bu yüzden, bilirkişi, yalnızca kendisini görevlendiren yetkili merciin değil tüm muhakeme süjelerinin yardımcısıdır[36]. Ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşılması da bunu gerektirir.

[36] **FOSCHINI,** Sistema Del Diritto Processuale Penale I, Milano 1956, s. 329; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 16; **KUNTER,** s. 609; **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 198.

B. BİLİRKİŞİ GÖRÜŞÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ

Bilirkişi görüşünün hukuki niteliği bakımından ise, bunun bir 'delil', 'delil elde etme aracı', 'delil değerlendirme aracı' veya duruma göre bunların üçü birden olabileceği ileri sürülmüştür.

Bilirkişi görüşünün hukuki niteliğinin delil olduğu görüşündeki yazarlara göre, bunun nedeni, bilirkişinin, görüşünü aynı tanık beyanı gibi ispatı gereken olayla ilgili olarak yargıcın önüne götüreceği, yargıcın da bunu vicdani kanaatini oluştururken göz önünde tutacağı ve delilleri değerlendirmeye yargıcın yetkili olması karşısında öteki deliller gibi bunu da serbestçe değerlendireceği, görüşle bağlı olmayacağıdır[37]. TANER, bilirkişi görüşlerini *'Delil Nazariyesi'* başlığı altında incelemekle beraber bilirkişi görüşünün hukuki niteliği konusunda ayrıca bir değerlendirmede bulunmamıştır[38]. BELGESAY ve KILIÇOĞLU da, bilirkişi görüşünün 'takdiri bir delil' olduğu görüşündedir[39]. KANTAR ise, bilirkişinin bir ispat vasıtası olduğu görüşünü ileri sürmekle beraber delil veya delil değerlendirme

---

[37] Ayrıntılı bilgi için bkz. **TOSUN,** Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C: 1, 4. Bası, İstanbul 1984, s. 786-787.

[38] **TANER,** Tahir, s. 171, 206 vd. Nitekim yazarın *"Mütehassısların bilhassa tecrübi usullere dayanan tetkik ve mütalaaları, suçun maddi delillerini, izlerini tesbit ve tayinde daha ziyada vüsuk ve kuvveti haiz olmaları ve diğer delillerin kontrolüne de hizmet etmeleri dolayısile, bunların rolü birinci dereceye çıkarılmak istenmektedir…"* ifadesinde geçen *'suçun maddi delillerini, izlerini tesbit ve tayin'*den kastının bilirkişi görüşünün, delil değerlendirme aracı niteliğinde olduğu yorumuna varılabileceği gibi *'diğer deliller'* ifadesi sebebiyle delil niteliğinde olduğunu kabul ettiği de varsayılabilir.

[39] **BELGESAY,** "Ehli Vukuf Mütaleasının İlmi Değeri ve Kanuni İspat Kuvveti", İÜHFM, 1944, Sayı:3-4, s. 544; **KILIÇOĞLU,** "Yargıda Bilirkişilik Çıkmazı", ABD, Yıl: 1986, Sayı:5, s. 647.

aracı ayrımına değinmemektedir[40]. Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde de, bilirkişi görüşü delil olarak nitelendirilmektedir. Bilirkişinin sunduğu görüşün mahkemece delil olarak kabul edilebilmesi için bilirkişinin ve görüşünün belli ölçütlere uygun olması aranmaktadır[41].

EREM, bilirkişi görüşünün hukuki niteliğini *'Diyalektik Açısından Delil Nazariyesi'* bölümü altında incelemekle beraber, delil değil, delil değerlendirme aracı olduğu görüşündedir[42]. TOSUN ise, bilirkişi görüşünün hukuki niteliğini *'Delillerin Değerlendirilmesi'* başlığı altında ele alarak, delil değerlendirme aracı olduğunu

---

[40] **KANTAR,** s. 87.

[41] Bu noktada özellikle Frye standardı, Federal Delil Kuralları (Federal Rules Of Evidence) olarak adlandırılabilecek olan FRE'nin ilgili maddeleri ve Daubert kararı üstünde durulmalıdır. 1923 tarihli Frye v. United States davasında verilen kararla oluşturulan Frye testine göre mahkeme, bilirkişinin görüşünü ancak *"ait olduğu alanda* (uzmanlık alanı) *genel kabul görmüş"* olması halinde yargılamaya kabul edebilir. 1993 tarihli Daubert kararıyla beraber, 1) bilirkişi görüşünün dayandığı teori ve tekniğin test edilmiş veya edilebilir olmasına 2) teori ve tekniğin bilimsel bir dergide yayımlanmak suretiyle meslektaş değerlendirmesine tabi tutulmasına 3) bilimsel teori ve tekniğin uygulanmasında bilinen veya tahmin edilebilen hata oranına 4) ilgili bilimsel toplulukta teori ve tekniğin ne ölçüde kabul edildiğine bakılmaktadır. FRE ise, Daubert kararıyla beraber yeniden yazılan 702 no'lu kuralında (Rule 702), bilimsel, teknik veya özel bilgi sayesinde mahkeme veya jüriye bir delilin anlaşılmasında veya bir durum hakkında karara varılmasında bilgi, beceri, deneyim ve eğitimiyle yardımcı olan bilirkişinin görüşünün 1) yeterli olgu ve veriye dayanması 2) güvenilebilir ilke ve metotların ürünü olması 3) ilke ve metotların güvenilir bir şekilde olgulara uygulanmış olması aranmaktadır. İngiliz sistemi ise, bilirkişi görüşünün genel uygunluğuna bakmakla, jürinin ve çapraz sorgu yönteminin denetiminin etkin ve yeterli olacağı varsayımına dayanmaktadır. **KRAUSS/CASSAR/STROHER,** "The Admissibility Of Expert Testimony In The United States, The Commonwealt, and Elsewhere", Psychological Expertise In Court, Psychology In The Courtroom Volume II, Surrey 2009, s. 4-18; **WILSON,** s. 10-12.

[42] **EREM,** Diyalektik, s.404. Erem, bilirkişi görüşünün hukuki niteliğini *("mütalaasının mahiyetini")* bu başlık altında inceleme nedenini şöyle açıklamaktadır; *"...isbat vasıtalarından netice çıkarmanın izahı <delil nazariyesi> bölümünde daha kolaylıkla açıklanabilmektedir. Kaldı ki, bilirkişinin beyanı delillerden netice çıkarmakdır ki delil ile alakası aşikardır."*

söylemektedir[43]. KUNTER de aynı görüşü paylaşarak bilirkişi görüşünü bir belgeyi okumamıza yardımcı olan gözlüğe benzeterek, ikisinin de delil olarak nitelendirilemeyeceği örneğini vermektedir[44]. Yine TOROSLU/FEYZİOĞLU, bilirkişi görüşünün başlı başına bir delil olmadığı, delillerin içeriğinin öğrenilmesi ve değerlendirilmesi aracı olduğunun altını çizerler[45].

Bilirkişi görüşünün yerine göre bazen delil bazen delil değerlendirme aracı hatta kimi durumlarda her ikisi birden olabileceği de belirtilmiştir. Buna göre, muhakeme süjeleri, geçmişteki gerçekliğin muhakeme sırasında yeniden inşasındaki malzemeyi, geçmişe dair iz ve eserleri ancak bilirkişiye başvurmak suretiyle öğrenebiliyorlarsa bilirkişi görüşü delil niteliğinde; ancak bilirkişi yalnızca konuyla ilgili bir tecrübe kuralını açıklıyor veya buna dayanarak çeşitli saptamalar yapıyor ve sonuç çıkartıyorsa, bilirkişi görüşü delil değerlendirme aracı niteliğinde olacaktır[46]. Bununla beraber, bilirkişi görüşünün, delil değerlendirme aracı olmasının yanı sıra delil değil; fakat delil elde etme aracı olabileceği ileri sürülmüştür. Delili, delil elde etme aracından ayıran bu görüşe göre, delillerin sonradan yaratılması mümkün değildir ve örneğin; kanda karbon monoksit bulunması delilse de bunu saptayan bilirkişi görüşü delil değildir. Bilirkişi, kanda bu türden bir gazın bulunduğu

---

[43] *"Kanımızca bilirkişinin görüşü delil değildir; delil, bilirkişinin incelemesi gerekli olan şeydir. Bilirkişi kendi incelemesine sunulan delili sanki hakim gibiymişçesine değerlendirmektedir."* **TOSUN,** s. 786-787.

[44] **KUNTER,** s. 610-611.

[45] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 198. Ayrıca aynı doğrultuda bkz. **DÜLGER,** s. 672; **VANNINI,** Manuale Di Diritto Processuale Penale Italiano, Terza Edizione, Milano 1960, s. 147.

[46] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 17-18. Yazara göre, örneğin; cesedin kanında karbon monoksit bulunup bulunmadığının tespiti için bilirkişiye başvurulduğunda, bilirkişinin beyanı bir delil niteliğinde olacaktır.

şeklindeki delili elde etme aracıdır. Zira muhakeme süjeleri, bu konuda uzmanlıkları olmadığından, var olan bu delili kendiliklerinden elde edememektedirler. Bu nedenle, bilirkişi görüşü, delillerin elde edilmesinin uzmanlık gerektirdiği hallerde delil elde etme aracı, elde edilen delillerin değerlendirilmesinin özel veya teknik bilgi gerektirmesi halinde ise delil değerlendirme aracıdır[47].

[47] Bilirkişi görüşüne ilişkin açıklamalara *'Belirti Delilleri'* başlığı altında yer veren yazarlar eselerinde doktrindeki tartışmalara değindikten sonra *"Bilirkişi, aynı zamanda delillere ulaşmak için bir araçtır. Bilirkişi incelemesi sonucunda elde edilen iz, eser, emare ise delildir. Bilirkişi bu delili ortaya çıkarır ve değerlendirir. Örneğin, vücudun muayene edilerek delile ulaşılması veya vücuttan örnek alınması sürecinde bilirkişi bir delile ulaşma aracıdır. Sonraki aşamada ise delili değerlendirme aracıdır"* ifadelerine yer vermişlerdir. **CENTEL/ZAFER,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2010, s.255-256; **DÖNMEZ,** "Yeni CMK'da Bilirkişi Kavramı", Prof. Dr. Ünal Narmanlıoğlu'na Armağan, DEÜHFD Özel Sayı, İzmir 2007, C:9, s. 1149. "*Delil, kural olarak, bilirkişinin incelemesi gereken şeydir. Ancak, bazen bu rapor delil elde etme aracı olabilmektedir. Örneğin, beden muayenesi, ölü muayenesi veya otopsi raporları böyledir. Nitekim doktrinde rapor yazan bilirkişinin tanıklık gibi bir delil aracı olduğu söylenmiştir. Gerçekten, örneğin otopsi yapan veya vücutta alkol veya uyuşturucu bulunup bulunmadığını araştıran bilirkişinin kendisi de delil aracı durumundadır."* **ÖZTÜRK/ERDEM,** Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2007, s. 476. *"Tanıklık ile birlikte düzenlenmesi bilirkişi raporunun delil olup olmadığı sorusunu akla getirebilir ise de kanımızca bilirkişi hakimin yardımcısı olup, raporu bir delil değerlendirme aracıdır; yoksa delil değildir. Delil bilirkişinin incelediği şey olabilir. Ancak bilirkişi raporunun bazen delil işlevine sahip olduğu da söylenmelidir. Örneğin, olay yerinde ya da ceset üzerinde yapılan incelemede elde edilen iz,eser gibi. Bu anlamda sanıktan alınan örnek ile olay yerinde elde edilen iz üzerinde yapılan incelemede DNA'ların uyuştuğu yönündeki rapor artık delildir. Ancak bilirkişinin yaptığı incelemede örneğin ölümün kesikten değil, havasızlıktan olduğu yönündeki beyanı ise delil değerlendirme aracıdır."* **ÖZBEK,** Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006, s.642. "*Bilirkişi raporu kural olarak delil değil, delilleri değerlendirme vasıtasıdır. Delil, kural olarak, bilirkişinin incelemesi gereken şeydir. Ancak, bazen bu rapor delil elde etme aracı olabilmektedir." "Bilirkişi, kural olarak, delilleri değerlendirme vasıtasıdır; ancak bu durum bazı hallerde bilirkişinin DELİL ELDE ETME ARACI olmasına engel değildir. Nitekim doktrinde bilirkişinin tanık gibi bir delil aracı olduğu söylenmiştir. Gerçekten, örneğin otopsi yapan veya vücutta alkol veya uyuşturucu bulunup bulunmadığını araştıran bilirkişi delil aracı durumundadır. Bu gibi hallerde delil yasakları bilirkişinin işlem ve eylemleri için de geçerli olacaktır.",* **ÖZTÜRK/ERDEM/ÖZBEK,** Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2004, s.494-495; **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz Suçu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Bilirkişilik Kurumu", CHD, Yıl:4, Sayı:11, Aralık 2009, s. 135; **YILDIZ,** s. 277-279. CMK tasarısı madde 64'ün gerekçesinde de, *"Bilirkişiliğin kendisi bir delil olmamakla birlikte, bilirkişi incelemesi sonucu elde edilen delil, iz, eser ve emare delildir. Başka bir deyişle, bilirkişilik delillere ulaşmak için bir araç"* olduğu belirtilmiştir.

Bilirkişi görüşü, hukuki niteliği itibariyle bir delil değildir; çünkü deliller geçmişte meydana gelen olaylara ilişkin iz ve eserler olup sonradan yaratılmaları mümkün değildir. Bilirkişi görüşünün delil elde etme aracı olarak nitelendirilmesi de olanaksızdır. Zira, delilleri elde etme görevi savcı, yargıç ya da mahkemeye aittir. Yine, yukarıdaki örnekten hareket edilecek olursa, cesetten alınan kanda tespit edilen karbon monoksit değil, cesetten alınan kanın kendisi delildir. Nitekim kanda karbon monoksite rastlanılmaması halinde de, kan örneği, kişinin ölümünün bu türden bir zehirlenme sonucunda meydana gelmediğini ispat eden bir delil olma özelliğini devam ettirecektir. Bilirkişi görüşü, delillerin değerlendirilmesi için gerekli olan tecrübe kurallarını bildirdiğinden ve delilin içeriğinin öğrenilmesine hizmet ettiğinden bir delil değerlendirme ve şüphenin yenilmesi aracıdır[48]. Örneğe dönülecek olursa, cesetten alınan kan örneği bir delil olmakla beraber, bunda karbon monoksitin bulunup bulunmadığının tespiti bu delilin içeriğinin öğrenilmesine yöneliktir. Buna göre, bilirkişi görüşünün belirtilen hususlara uygun olarak bir delil değerlendirme aracı olduğu söylenebilecektir. Bilirkişinin ise, delil değerlendirme aracını sunan[49]; yani bilirkişi görüşünü sunan kişi olduğuna, değerlendirme aracı olmadığına dikkat edilmelidir.

[48] **LEONE,** s. 457.

[49] **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 27.

III. BİLİRKİŞİNİN TANIMI VE NİTELİKLERİ

A. BİLİRKİŞİNİN TANIMI

Muhakeme süjelerinin, maddi uyuşmazlığa konu olan ve sonsuz çeşitlilik gösteren olay ve olgular ile bunları temsil eden delillerin tümünü anlayıp anlamlandırarak tartışmaları ve nihayetinde maddi gerçeğe ulaşmaları, her zaman genel hayat tecrübelerine başvurmak suretiyle mümkün olmaz ve bunların her konu hakkında bilgi sahibi olmaları da kendilerinden beklenemez[50]. Bu gibi durumlarda, başkalarının tecrübe ve bilgisine başvurmak gerekir. İşte, bir delilin içeriğinin öğrenilmesi ve doğru anlamlandırılması için, bilimsel, teknik veya sanatsal bilgi gerektiğinde[51], çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren bir sorunla karşılaşıldığında, bu uzmanlığa, tecrübe ve bilgiye sahip kişi, bilirkişidir[52].

Karşılaşılan sorunla ilgili olarak, bilirkişiden, belli bir bilim veya sanata dair bilgilerini ve uzmanlığı dolayısıyla sahip olduğu tecrübe kurallarını bildirmesi

---

[50] **BELGESAY,** Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller, İstanbul 1940, s. 109; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 5.

[51] **FULCI,** "Perizia", Novissimo Digesto Italiano, XII, Toronto 1975, s. 962; **GAROFOLI,** Diritto Processuale Penale, 2008, s. 221-222; **SIRACUSANO/GALATI/TRANCHINA/ZAPPALA,** Diritto Processuale Penale, Volume Primo, Milano 2006, s. 386; **VANNINI,** s. 147.

[52] Eski kanun döneminde 'ehlihibre' veya 'ehlivukuf' olarak da adlandırılan bilirkişi, yukarıda da açıklandığı üzere Anglo-Amerikan hukuk sisteminde bilirkişi kavramı "expert-witness", Alman ceza muhakemesinde "sachverstandige" ve İtalyan ceza muhakemesinde ise "perito" kavramlarıyla karşılanmaktadır.

istenebilir[53]. Tecrübe kuralları; doğa kanunları, matematik ve mantık kuralları gibi genel mahiyette, soyut ve tahmine dayanan hükümlerdir. Tecrübe kurallarına, delillerin değerlendirilmesinde başvurulur ve bir delilin sağlamlığının diğer delillerle karşılaştırılarak kontrolünde, delilin diğer delillerle uyuşup uyuşmadığının, olayı temsil edip etmediğinin belirlenmesinde, tecrübe kurallarından yararlanılır[54]. Tecrübe kurallarından bu şekilde yararlanmak amacıyla, bilirkişiden uzmanlık alanına dair yalnızca bu tecrübe kurallarını bildirmesi, teorik bilgilerini nakletmesi istenebilir[55]. Örneğin, olay yerinde bulunan bir kimyasalın öldürücü nitelikte olup olmadığına veya hangi dozda vücuda alınması halinde öldürücü olacağına dair bilginin verilmesi bilirkişiden talep edilebilir.

İkinci olarak, bilirkişiden, sahip olduğu özel bilgiyi kullanarak yapacağı incelemeyle, ancak bu özel bilgi sayesinde belirleyebileceği olguların veya durumların var olup olmadığını belirtmesi, saptama yapması istenebilir[56]. Örneğin, ölen kişiden alınan kanda zehir olup olmadığını saptama konusunda bilirkişinin görüşüne başvurulabilir.

Bilirkişiden son olarak, uzmanlığını kullanmak suretiyle, belli bir konuda sahip olduğu, bilgi ve tecrübeyle bilimsel kurallara uygun biçimde tümevarım

---

[53] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 11; **LEONE,** s. 456; **ROXIN,** s. 176; **YURTCAN,** s. 437.

[54] **KUNTER,** s. 605-606.

[55] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 11; **TANRIVER,** "Hukuk Yargısı Bağlamında Bilirkişilikle İlgili Temel Problemler ve Çözüm Arayışları", DEÜHFD, C: 11, Yıl:2009, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan I, İzmir 2010, s. 576.

[56] **LEONE,** s. 456; **ROXIN,** s. 176.

yöntemiyle[57] analiz yaparak sonuç çıkartması da istenebilir[58]. Bu duruma ise, kişinin kanında rastlanan kimyasal nedeniyle ölüp ölmediğinin sorulması örnek gösterilebilir. Bilirkişiden bu sayılanların biri istenebileceği gibi, tümüne ilişkin değerlendirmelerde bulunması da talep edilebilir[59].

Yapılan tüm bu açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda, bilirkişi, kanunda bilirkişi atamaya yetkili olarak gösterilen mercice, maddi uyuşmazlığa ilişkin bir konuda, uzmanlığı, özel veya teknik bilgisi nedeniyle, uzmanı olduğu alana dair tecrübe kurallarını bildirmesi, bu alanın verilerine dayanarak çeşitli saptamalar yapması veya analizlerde bulunarak sonuç çıkartması istenen, muhakeme makamlarının yardımcısı konumunda bulunan ve delil değerlendirme araçlarını sunan kişi olarak tanımlanabilecektir.

Doktrinde, kanunda ve uygulamada, tercüman da bilirkişi olarak nitelendirilmektedir[60]. Nitekim o da, yabancı bir dile dair sahip olduğu özel bilgiyi kullanarak, bir belge veya beyanın içeriğinin anlaşılmasında muhakeme süjelerine

---

[57] **LEONE,** s. 456-457.

[58] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 11-12; **ROXIN,** s. 176; **YURTCAN,** s. 437.

[59] **KÜHNE,** s. 520. İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu madde 220/1'e göre, bilirkişi, teknik, bilim veya sanata dair özel bilginin gerektiği durumlarda, araştırma yapmak, veri elde etmek veya değerlendirme yapmak üzere görevlendirilir. **CONSO/GREVI,** Compendio Di Procedura Penale, Quarta Edizione, 2008, s. 346; **SIRACUSANO/GALATI/TRANCHINA/ZAPPALA,** s. 388.

[60] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 56; **MANZINI,** s. 187. *"Yabancı uyruklu olan sanık H... Nurettin hakkında, 15.02.2008 tarihli kısa kararın tefhim edildiği, Cumhuriyet Savcısının mütalaasının alındığı ve sanığın son sözünün sorulduğu oturumda tercüman bilirkişi olmadan ifadesinin alınması ve son sözünün sorulmaması suretiyle savunma hakkının kısıtlanması, bozmayı gerektirmiş…"* **8. CD., 06.11.2008, E. 2008/12511, K. 2008/12646** (www.kazanci.com)

yardımcı olmaktadır. Sağır ve dilsizlerin kullandıkları özel dilin anlaşılması bakımından başvurulacak, bu beden dilini bilen kişinin de özel bir tercüman olarak nitelenmesi mümkündür[61]. CMK madde 56/2'ye göre, okuma ve yazma bilmeyen sağır veya dilsizler, işaretlerinden anlayan bir tercüman aracılığıyla ve işaretle yemin ederler.

Yine, doktrinde 'teknik müşavir'[62], 'taraf bilirkişisi'[63] ve kanunun tabiriyle 'uzman' olarak adlandırılan kişiyse, özel veya teknik bilgiye sahip olma, kendisinden istenebilecek değerlendirmeler ve sonuçlar ile yetki ve yükümlülükleri bakımından bilirkişiden farklı değildir. Kavramsal olarak farklı nitelendirilmesinin nedeni, yetkili mercice atanmayıp sunacağı bilimsel görüşe, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde ise yargıç dışındaki muhakeme süjelerince başvurulabiliyor oluşudur[64].

Son olarak, doktrinde "tanık bilirkişi"[65] olarak nitelendirilen kişiler üzerinde durulması gerekir. Bu kavramla, uyuşmazlığa konu olan olaya şahit olmanın yanı sıra, olaydaki, çözümü özel bilgi gerektiren sorunun dahil olduğu alanın uzmanı olan

---

[61] **TAŞKIN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu", CHD, Yıl:2, Nisan 2007, Sayı:1, s. 131-132.

[62] **CENTEL/ZAFER,** s. 266; **KUNTER,** s. 610.

[63] Türk ceza muhakemesi, medeni muhakemeden ve Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinden farklı olarak taraf muhakemesi olmadığından, uzmanın taraf bilirkişisi olarak adlandırılmasının mümkün olmadığı hakkında bkz. **ÖZTÜRK/ERDEM/ÖZBEK,** s. 488.

[64] İtalyan ceza muhakemesinde de *'perito'* yargıcın görevlendirdiği bilirkişiyi karşılarken, uzman için *'consulente tecnico'* yani teknik danışman tabiri kullanılmaktadır.

[65] **BEULKE,** s. 121; **HELLMANN,** s. 260; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 54-56; **KÜHNE,** s. 520; **ROXIN,** s. 177-178.

kişi tanımlanmaktadır. Örneğin, meydana gelen bir patlama sırasında olay yerinde bulunan ve patlamaya şahit olan kişinin aynı zamanda patlayıcı maddeler konusunda bir uzmanlığının bulunması durumunda, bu kişi tanık bilirkişi olarak adlandırılmaktadır. Böylece, kişi olaya ilişkin görgüsünü beyan ederken, aynı zamanda da sahip olduğu özel bilgiler vasıtasıyla, meydana gelen olay hakkında çeşitli saptama, yorum ve değerlendirmelerde bulunabilmektedir. Ne var ki, bu gibi durumlarda, tarif edilen kişilerin bilirkişi olarak adlandırılması doğru değildir. Kişi hem bir olaya tanık olmuşsa hem de olaya ilişkin delillerin değerlendirilmesi araçlarını sunabilecek uzmanlığa sahipse, tanıklığının uzmanlığına tercih edilmesi gerekir[66]. Zira tanığın ikamesi mümkün değildir; ama sunduğu beyanlar hakkında değerlendirmelerde bulunacak aynı uzmanlık alanına sahip başka kişilere başvurulması mümkündür. Ayrıca, bir olaya tanık olmanın bilirkişinin sahip olması gereken ve olmazsa olmaz özellik arz eden tarafsızlığını zedeleyebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Belirtilen nedenlerle, bu kişilerin tanık bilirkişi olarak nitelendirilmeleri uygun değildir ve tanık olarak dinlenmeleri gerekir.

[66] **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1130; **ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE,** s. 617. İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu madde 222'de, tanıklık veya tercümanlık yapmak üzere çağrılmış olanlarla tanıklıktan çekinme yetkisi olanlar ve halihazırdaki veya bağlantılı bir davada uzman olarak görüşüne başvurulanların bilirkişi olarak görevlendirilmesi bağdaşmazlık nedeniyle mümkün değildir.

B. BİLİRKİŞİNİN NİTELİKLERİ

1. HUKUKİ EHLİYET

Bilirkişinin hukuki ehliyeti konusunda ne yürürlükteki CMK'da ne de mülga CMUK'da herhangi bir düzenlemeye yer verilmiştir[67]. Konu, öncelikle bilirkişinin yaşı bakımından ele alınacak olursa, kanunda herhangi bir sınırlama öngörülmediğinden, sorun bilirkişiliğin genel mahiyeti doğrultusunda, yaş ve temyiz kudreti ilişkisi ile yeminin hukuki anlam ve sonuçlarını anlayabilme bakımından değerlendirilmelidir[68].

Bilirkişi olmak için hukuki ehliyetin olması, yani 18 yaşını doldurmuş olmasının aranması gerekmez. Örneğin, 15 yaşındaki bir kişi de gerekli uzmanlığa, özel veya teknik bilgiye sahip olduğunda, yetkili merci tarafından bilirkişi olarak atanabilir. Elbette bu durum, yaş bakımından hiçbir sınırlamanın söz konusu olmadığı anlamına gelmez. Kişi 18 yaşından küçük olabilecekse de temyiz kudretine sahip olmalıdır. Bunu belirlemek bakımından da TCK'daki isnat yeteneğine ilişkin

[67] İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ise ayrıntılı bir düzenleme mevcuttur. Kanunun 222. maddesine göre, küçükler, kısıtlılar, akıl hastalığı bulunanlar, kamu hizmetinden veya belli bir meslek ya da sanatın icrasından yasaklı olanlar, bir güvenlik tedbirine mahkum edilmiş olanların bilirkişi olarak görevlendirilmesi mümkün değildir.

[68] TMMOB Bilirkişilik Yönetmeliği madde 5/b'ye göre, bilirkişinin medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip olması aranmaktadır. Ancak, bu yönetmelik uyarınca bilirkişilik yapacak kişilerin zaten madde 2 ve 5/c'ye göre Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine bağlı Odalara kayıtlı mimar ve mühendisler olacağı düşünüldüğünde, bu kişilerin 18 yaşından büyük olacakları açıktır. Buradaki medeni hakları kullanmaktan kasıt kişinin kısıtlı olmamasıdır.

yaş sınırının kıstas alınabileceği ileri sürülmüştür[69]. Buna göre, 12 yaşını doldurmamış kişilerin ayırt etme gücünden bahsedilemeyeceğinden, bilirkişinin en azından 12 yaşını doldurmuş olması aranacaktır. Bilirkişinin göreve başlamadan önce yemin etme yükümlülüğünün mevcut olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, tanıklara ilişkin CMK madde 62'nin yollamasıyla, CMK madde 50/1-a'da ifadesini bulan 15 yaşından küçüklerin yeminsiz dinleneceğine ilişkin hüküm ve bilirkişinin yeminsiz dinlenmesinin mümkün olmaması nedenleriyle, kişinin en azından 15 yaşını doldurmuş olmasının aranması gerektiği ifade edilmiştir[70].

Bilirkişiliğin mahiyeti düşünüldüğünde, bilirkişinin her halükarda ayırt etme gücüne sahip olması gerektiği aşikardır. Bu nedenle, bilirkişinin ayırt etme gücünün yokluğu nedeniyle kısıtlanmış bir kişi olması mümkün değildir. Bu sonuca işin niteliği dışında yine tanıklara ilişkin hükümden; CMK madde 50/1-b'den de ulaşmak mümkündür. Buna göre, ayırt etme gücüne sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayanlar yeminsiz dinleneceklerdir. Ancak belirtildiği üzere bilirkişinin yemin etme yükümlülüğü bulunmakta ve yeminsiz olarak görevlendirilmesi ve dinlenmesi söz konusu olamamaktadır.

Bilirkişinin yaptığı iş bakımından kamu görevlisi sayılmasının doğal sonucu olarak, kamu hizmetinden yasaklı olanların veya belli bir meslek veya sanatın icrasının tatili cezasına mahkum olanların da, mahkum oldukları alanda bilirkişilik

[69] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 35.

[70] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 35.

yapmaları mümkün değildir[71]. Bilirkişinin kamu görevlisi olması nedeniyle, bu göreve ancak Türk vatandaşı olanların atanacağı ve bilirkişinin de Türk vatandaşı olması gerektiği akla gelebilecekse de, böyle bir zorunluluk yoktur[72]. Örneğin, çözümü gereken soruna dair yapılacak inceleme için gerekli teknik donanımın yalnızca yabancı bir ülkede bulunması[73] veya konunun gerektirdiği uzmanlık alanının eğitiminin sadece yurtdışında belli ülkelerde veriliyor olması ve uzmanların yabancı olması halinde bilirkişinin Türk vatandaşı olmaması da mümkündür. Nitekim 'Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi' uyarınca, istinabe yoluyla bilirkişi görevlendirilmesi durumunda, yabancı bilirkişiye bu görev verilebilecektir[74].

2. MESLEKİ YETERLİLİK VE UZMANLIK

Bilirkişinin nitelikleri açısından belki de en önemli özellik mesleki yeterlilik ve uzmanlıktır[75]. Çözümü uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektiren bir sorunla

---

[71] **DERYAL,** Türk Hukukunda Bilirkişilik, 3. Baskı, Ankara 2010, s. 55; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 36-37.

[72] TMMOB Bilirkişi Yönetmeliği madde 5/a'da ise, bilirkişilerin T.C. vatandaşı olması aranmaktadır.

[73] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 36.

[74] Ayrıca 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda da bilirkişilik yapamayacaklara ilişkin özel bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre, kanunun 86/1. maddesi uyarınca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu başkan ve üyeleri bilirkişilik yapamazlar. Madde 115/1'e göre de, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Kurulu başkan ve üyeleri bilirkişilik yapamazlar. CMK madde 87/3 uyarınca da, hastayı son hastalığında tedavi etmiş olan tabibe otopsi yapma görevi verilemeyeceği gibi, madde 64/3'e göre, kamu görevlileri bağlı bulundukları kurumla ilgili davalarda bilirkişilik yapamazlar.

[75] Anglo-Amerikan hukuk sisteminde de bilirkişinin uzmanlığının ve yeterliliğinin yalnızca çapraz sorgu yöntemiyle değil, bundan önce, kişinin beyanda bulunmasına izin verilebilmesi için, yeterliliğinin mahkemece denetlenmesi gerektiği hakkında bkz. **MURPHY,** s. 288.

karşılaşıldığında, bu sorunun hallinin hangi uzmanlık alanının verileri ve tecrübe kurallarıyla mümkün olduğunun tespiti gibi, bu belirlemeden sonra, bu alanda kimin yeterli bilgi ve tecrübe sahibi olduğunun, sorunu en doğru şekilde, liyakatiyle kimin çözebileceğinin tespiti de ceza muhakemesinin amacı göz önünde bulundurulduğunda son derece önemlidir. Konunun önemi, uygulamada sıklıkla bilirkişi ücretinden yararlandırmak amacıyla[76], tavsiye üzerine veya hatır-gönül ilişkileri çerçevesinde[77] mesleki yeterlilikleri az olan, bilgi ve tecrübe eksiklikleri bulunan kişilerin bu göreve getirildikleri veya kimi zaman konunun gerektirdiği uzmanlık alanıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan kişilerin, hatta yargıç veya savcı stajyerleriyle zabıt katiplerinin[78] bilirkişi olarak atandığı ya da bilirkişi seçiminin kaleme bırakıldığı[79] düşünüldüğünde daha iyi anlaşılacaktır.

Öncelikle, çözümü gereken sorunun ait olduğu uzmanlık alanının doğru saptanması gereklidir.Kanun kimi durumlarda incelemeyi yapacak bilirkişinin uzmanlık alanını belirlemiştir[80]. Ancak çoğunlukla, bilirkişi atamaya yetkili merci, sahip olduğu genel bilgiyle konunun ait olduğu uzmanlık alanını doğru olarak kendisi tespit etmek durumundadır[81]. El ürünü bir yazının kime ait olduğunun belirlenmesinde, uygulamada karşılaşıldığı üzere, balistik değil grafoloji uzmanına

[76] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 38.

[77] **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1152-1153.

[78] **DERYAL,** Bilirkişilik, s. 80.

[79] **TANRIVER,** "Hukuk Yargısı", s. 582.

[80] Örneğin, CMK madde 87 uyarınca otopsi, biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğer dallardan birisinin mensubu veya pratisyen iki hekim tarafından yapılır.

[81] İlgili alanın tespiti için de ayrıca bilirkişiye başvurulamayacağı hakkında bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 38-39.

başvurmak gerekir. Yine karşılaşılan sorunun çözümü birden çok uzmanlık alanını ilgilendirdiğinde, bu alanların yalnızca birinden bilirkişi atamak yerine, birden çok alanın uzmanından oluşan bir bilirkişi heyeti görevlendirilmelidir.

Sorunun çözümü için gerekli özel bilginin, tecrübe kuralının ait olduğu alanın tespitinden sonra, belirlenen uzmanlığa sahip kişiler arasından kimin bilirkişi olarak seçileceği sorunu gündeme gelir. Kanunun konuyla ilgili bir resmi bilirkişiye işaret ettiği durumlarda sorun yoktur. Yine il adli yargı adalet komisyonlarınca oluşturulan listelerde yer alan bilirkişilerin, 'Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik' madde 6/c uyarınca, bilirkişilik yapacakları alanda en az üç yıllık mesleki deneyime sahip olması aranmaktadır. Ancak bunun dışında, bilirkişinin mesleki ehliyetini, bilgi ve tecrübe düzeyini belirleyecek objektif ölçütler belirlemek mümkün değildir[82]. Diploma, ruhsat, sertifika gibi belgeler uzmanlığa karine teşkil edebilir[83]. Ancak bu yeterli olmayıp aynı zamanda bir uzmanlık alanına sahip kişiler arasından en bilgili, deneyimli ve liyakatlisinin seçilmesi gereklidir[84]. Aynı uzmanlığa sahip olmakla beraber, somut olayda karşılaşılan sorun hakkında daha önce araştırma veya çalışmalarda bulunmuş olan biri varsa, bilirkişi olarak onun seçilmesi uygun olur[85]. Akademik unvanların da dikkate alınması uzmanlığı belirlemeye yardımcı olabilir.

---

[82] Yargıç veya savcının kendisinin bilgi sahibi olmadığı bir alanda, bir kişinin o alanın uzmanı olduğuna kanaat getirmesi, yeterli bilgi ve deneyime sahip olup olmadığını ölçmesi güçtür. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 38.

[83] Ancak bunların her zaman uzmanlığı garanti edici oldukları söylenemez. Kimi durumlarda ilgili alandaki tecrübe daha değerli olabilir. **MURPHY,** s. 288.

[84] **DERYAL,** Bilirkişilik, s. 62; **WILLIAMS,** The Proof Of Guilt A Study On The English Criminal Trial, Third Edition, London 1963, s. 125.

[85] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 38.

Karşılaşılan sorun hakkında özel bir çalışmanın bulunmaması halinde, daha fazla mesleki deneyimi olan kişiye öncelik verilebilir. Bu ölçüt, özellikle bir zanaat ya da sanatla uğraşanlar arasından seçilecek bilirkişiyi belirlemede işe yarayacaktır. Ancak uygulamada, örneğin bilişim suçları alanında, teknik yeterliliği sadece bilgisayar kullanmak olan kişilerin bilirkişi olarak atandıkları görülmektedir[86].

Her ne kadar, doktrinde, bilirkişinin gerekli uzmanlığa ve mesleki ehliyete sahip bulunmadığı iddiasıyla Yargıtay'a başvurulamayacağı ileri sürülmüşse de[87], Yargıtay, yerinde olarak çeşitli kararlarında, hükümde yeterli bilgiye sahip olmayan bilirkişinin verdiği rapora dayanılmasını bozma nedeni saymaktadır[88]. Bu türlü bir denetime olanak verilmesi için, bilirkişinin kimliğinin yanı sıra uzmanlık bilgilerinin ve mesleğinin de gerek atama kararında gerekse bilirkişi raporunda gösterilmesi gerekir[89].

3. TARAFSIZLIK VE DÜRÜSTLÜK

Tarafsızlık ve dürüstlük bilirkişinin olmazsa olmaz nitelikleridir[90]. Bu niteliklerin bilirkişide bulunmaması, adli yolla maddi gerçeğe ulaşmaya çalışan ceza muhakemesinin bu amacına ters düşeceğinden, kurumun doğasına aykırıdır.

---

[86] **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1153.

[87] Bu yönde bkz. **KANTAR,** s. 89.

[88] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 39.

[89] **ÖZBEK,** Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 641. Yazara göre, raporu kaleme alanın bu konuda ehil olup olmadığı ancak mesleği ile irdelenmekle ortaya konulabilecek bir husustur.

[90] Tarafsızlık özellikle Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde tartışılmaktadır. Bilirkişiye bu sistemde, taraflar tarafından başvuruluyor olması ve ücret karşılığında görüş vermesi nedeniyle bilirkişinin bilimsellikten uzaklaşabileceği, yanlı görüş verebileceği için beyanına

Tarafsızlık; yani yansızlık, herhangi bir taraf gibi ya da herhangi bir taraf adına hareket etmeksizin, görevin objektif bir şekilde; kişisel düşünce, inanç, felsefi kanaat ve siyasi görüşlerinden arınmış olarak yerine getirilmesini ifade etmektedir[91]. Bilirkişi uyuşmazlığın konusunu, kendisiyle ve dünya görüşüyle özdeşleştirmemeye ek olarak iddia, savunma ve hatta yargılama makamlarından da bağımsız olmalıdır[92]. Yetkili merciin, atayacağı bilirkişinin anılan niteliğe sahip olup olmadığına dikkat etmesi gerektiği gibi, il adli yargı adalet komisyonlarınca oluşturulan listelerin de tarafsız bir şekilde oluşturulması önemlidir[93].

---

duyulan güvenin kimi durumlarda sarsıldığı belirtilmektedir. Bu sakıncanın her iki tarafın da kendi bilirkişisine başvurmasıyla sağlanacak çelişme ve çapraz sorgu yöntemiyle giderilmeye çalışıldığı belirtilmektedir. **DELMAS-MARTY/SPENCER,** European Criminal Procedures, Cambridge 2002, s. 633; **MATSON,** Effective Expert Witnessing, Second Edition, Florida 1994, s. 29; **McCORMICK,** Evidence, ed. John William Strong, Minnesota 1992, s. 26; **MURPHY,** s. 289; **REYNOLDS,** s. 2-3; **SAFFERLING,** Towards An International Criminal Procedure, Oxford 2001, s. 132-133; **WILLIAMS,** s. 124; **WILSON,** s. 17. Bu durumun önüne geçmek adına, yargıcın da bilirkişi görevlendirebileceğinin ileri sürüldüğü ve FRE'nin buna izin vermesine karşın (Rule 706) uygulamada nadiren yargıcın bilirkişi görevlendirdiği hakkında bkz. **McCORMICK,** s. 26-27; **WILSON,** s. 106-107. Yargıcın bilirkişi ataması halinde, bu bilirkişinin tarafların başvurduğu bilirkişilere göre jüri üzerinde daha etkili olması şeklinde bir sakıncanın doğabileceği hakkında bkz. **DORAN/JACKSON,** Evidence, The All England Law Reports Annual Review, 1997, London 1998, s. 227. Ayrıca, Ancak, bilirkişilerin talep ettiği ücretlerin yüksekliği ve iddia makamının başvurduğu bilirkişinin gerekli inceleme ve testleri daha önceden yapmış olması karşısında, bu durumun özellikle mali durumu iyi olmayan sanıklar bakımından savunma hakkını zedelediği hakkında bkz. **DELMAS-MARTY/SPENCER,** s. 633; **WILSON,** s. 20.

[91] **TANRIVER,** Bilirkişinin Hukuki Statüsü, Yükümlülükleri, Yetkileri ve Sorumluluğu, Ankara 2002, s. 56; **YILDIZ,** s. 323-324.

[92] **PETERS,** Strafprozess, 4. Auflage, Heidelberg 1985, s. 369.

[93] **FEYZİOĞLU,** "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", TBB Dergisi, sayı 62, 2006, s. 52. **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1135.

Tarafsızlıkla birebir ilişki içinde[94] olan dürüstlük, doğru ve kurallara uygun olmayı işaret etmektedir[95]. Dürüstlük, bilirkişinin görevini yalnızca uzmanlık alanının en son verilerini temel alarak ve bunun dışındaki iç ya da dış etkenlerden soyutlanmak suretiyle yerine getirmesini ifade etmektedir[96].

Bilirkişinin görevini tarafsız ve dürüst biçimde özenle yerine getirme yükümlülüğü çerçevesinde, incelemelerini nasıl yerine getirmesi gerektiği, ilgililerin bilgisine hangi şartlarla başvurabileceği, raporunu düzenlerken nelere dikkat edeceği ve bilirkişinin tarafsızlık ve dürüstlüğünü sağlamaya yönelik tedbirler 'yükümlülükler' başlığı altında incelenecektir. Burada, bilirkişinin tarafsız ve dürüst olmasının kendisinden beklenemeyeceğinin anlaşılması halinde, henüz işin başında (kimi zaman sonradan da) bu kişinin bilirkişi olarak görevlendirilmemesine veya işten elini çekmesine hizmet eden, bilirkişinin reddi ve çekinmesi konularına değinilmelidir. Zira tarafsız ve dürüst olmayan bir kişinin bilirkişi olarak nitelendirilemeyecek olmasıyla, bilirkişinin üstlendiği görevi yerine getirdiği sırada bunu tarafsız ve dürüst bir biçimde yerine getirme yükümlülüğünü ihlal etmesi birbirinden ayrılmaktadır.

---

[94] **ERSOY,** "Türk Ceza Hukukunda Bilirkişilik ve Uygulamadan Doğan Sorunlar", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, 12/16 Ocak 2000, Ankara, C:2, Ceza Hukuku, Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku, 15 Ocak 2000, Ceza Hukuku Bildiri XIV, s. 440.

[95] http://tdkterim.gov.tr/bts/

[96] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 50, 61.

a. BİLİRKİŞİNİN REDDİ

CMK madde 69/1 uyarınca, yargıcın reddini gerektiren sebepler bilirkişi hakkında da geçerlidir[97]. Bu yollamayla, yargıcın reddi sebeplerine ilişkin CMK madde 24 incelendiğinde, yargıcın davaya bakamayacağı hallerle tarafsızlığını şüpheye düşüren diğer sebeplerden dolayı reddinin istenebileceği sonucuna varılır. Yargıcın davaya bakamayacağı haller ise, 22. maddede düzenlenmiştir. Buna göre, bilirkişi, *"Suçtan kendisi zarar görmüşse, sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayyımlık ilişkisi bulunmuşsa, şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlât edinme bağlantısı varsa, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dahil kan hısımlığı varsa, evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı varsa, aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adlî kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa, aynı davada tanık sıfatıyla[98] dinlenmişse"* reddi gerekir. 69. madde, yargıcın reddini gerektiren sebeplerin bilirkişi

---

[97] Alman ceza muhakemesi hukukunda da bilirkişinin yargıcın reddini gerektiren sebeplerle reddedileceği hakkında bkz. **BEULKE,** s. 122; **HELLMANN,** s. 262; **KÜHNE,** s. 524; **ROXIN,** s. 180; **VOLK,** s. 205. Aynı husus İtalyan ceza muhakemesi hukukunda da geçerlidir. **FOSCHINI,** s. 331; **SIRACUSANO/GALATI/TRANCHINA/ZAPPALA,** s. 389.

[98] *"5271 sayılı CYY.nın 69/1.maddesi uyarınca hakimin reddini gerektiren nedenler bilirkişiler hakkında da geçerlidir.Aynı yasanın 22.maddesinde ise hakimin davaya bakamayacağı durumlar düzenlenmiştir.CYY.nın 22.maddesinin 1.fıkrasının (h) bendi uyarınca bir davada tanık sıfatıyla dinlenmiş olan hakim bu davada hakim olarak görev yapamayacağı gibi, bir davada tanık olarak dinlenen kişide aynı davada bilirkişilik yapamayacaktır. Tüm bu düzenlemeler karşısında, mahkemece 10.2.2004 tarihli duruşmada tanık olarak dinlenen M... E... S...'ın aynı davada bilirkişi sıfatıyla verdiği 20.03.20043 tarihli raporu hükme dayanak yapılarak CYY.nın 69.ve 22.maddelerine aykırı davranılması,"* **2.CD., 25.01.2010, E. 2009/38439, K. 2010/1152** (www. kazanci.com).

hakkında da geçerli olduğunu belirttiğinden bu ret sebeplerinin re'sen gözetilmesi yerinde olacaktır[99].

Tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmeyi yargıcın davaya bakamayacağı hal olarak düzenleyen CMK madde 22/h'nin, bilirkişinin reddine uyarlanmasının mümkün olmaması nedeniyle, bunun bilirkişi için bir ret sebebi sayılamayacağı ileri sürülmüşse de[100], maddenin yargıç olmanın veya tanık olarak dinlenmiş olmanın bilirkişiliğe engel olduğu şeklinde anlaşılması gerekir[101]. Uyuşmazlık konusu olaya tanık olan bir kişi aynı zamanda çözümü gereken soruna ilişkin uzmanlığa, özel veya teknik bilgiye de sahip olması nedeniyle, doktrinde tanık bilirkişi olarak adlandırılan kişilerden olabilir. Ancak bu halde kişinin tanıklığının tercih edilmesi gerekir. Gerçekten, bilirkişinin yerine başkasının atanması genellikle mümkün olmakla beraber tanığın ikamesi mümkün değildir. Tanık, beyanında sahip olduğu uzmanlık nedeniyle olaya ilişkin değerlendirmelerde bulunsa da, ortaya koyduğu bilgilerin başka bir bilirkişi tarafından değerlendirilmesi yoluna gidilmelidir[102]. Bu durumda, soruşturma veya yargılama konusu olayın tanığı olan kişinin, bilirkişilik yapması söz konusu olamaz ve reddi gerekir.

---

[99] Kanuna göre, ret sebeplerinin bilirkişi için bir yasaklılık hali doğurmadığı, bunların çekinme sebebi olarak da öngörülebileceği; fakat çekinme hususunda bir mecburiyete yol açmadığı, yargıcın davaya bakamayacağı hallerde bilirkişinin de yasaklı sayılmasına ilişkin düzenleme yapılması gerektiği hakkında bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 57.

[100] Bu yönde bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 57. Mülga CMUK yürürlükteyken bu sonuca varmak *"Şahitlik ehlihibre olmağa mani değildir."* hükmünü içeren 67/2. maddeye göre mümkündü. Tasarının 70/2. maddesinin gerekçesi de aynı hükmü içermekteydi. Ancak CMK'da böyle bir hükme yer verilmemiştir.

[101] Aynı yönde bkz. **CENTEL/ZAFER,** s. 265-266; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1144; **YILDIZ,** s. 311-312; **YOKUŞ SEVÜK,** "Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik", İÜHFM, C: LXIV, Sayı:1, Yıl:2006, s. 74.

[102] **YILDIZ,** s. 312.

Yargıcın reddini düzenleyen 24. maddeye göre, tarafsızlığı şüpheye düşürecek diğer nedenlerle de ret talebinde bulunulabilir. Bu husus da, yapılan yollamayla bilirkişi için geçerlidir.

Düşük bir ihtimal olmakla beraber, sorunun çözümü için gerekli uzmanlığa sahip yalnızca bir bilirkişinin bulunması, örneğin, çok yeni teknik bir gelişmeye dair yurt dışında eğitim alan tek bir kişinin bulunması veya hatta yeni bir buluş ya da teoriyi ortaya koyan ve bunlar yaygınlaşmadan önce bu konuda tek bilgi sahibi olan kişinin durumunda olduğu gibi, bilirkişinin ikamesi mümkün olmadığında dahi ret sebepleri mevcutsa bilirkişinin reddi gerekir[103].

CMK madde 69/2'ye göre, Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanıkla müdafii veya kanuni temsilcisi ret hakkını kullanabilirler. Yargıç veya mahkeme tarafından atanan bilirkişinin ad ve soyadı, engel sebepler olmadıkça ret hakkına sahip sayılan kişilere bildirilir. Engel sebeplerin ne olabileceği konusunda açıklık bulunmamakla beraber bunların istisna olarak algılanması ve dar yorumlanması gerekir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, ilgili maddede düzenlenmemekle beraber, soruşturma evresinde, savcının da bilirkişi atamaya yetkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, elbette bu evrede, savcı da ret hakkı sahiplerine bilirkişinin ad ve soyadını bildirecektir. Bu hususun, soruşturma

[103] Aynı yönde bkz. **YILDIZ,** s. 313. Ayrıca bunun gibi uç örneklerde, bilirkişinin beyanının güvenilirliğini sınamanın mümkün olmaması karşısında ret sebepleri olmasa dahi bu kişiye bilirkişi olarak başvurmanın anlamsız olduğu da düşünülebilir.

evresinde, savcı tarafından kabul edilmeyen ret taleplerinin sulh ceza yargıçlığınca inceleneceğini düzenleyen 3. fıkra dikkate alındığında, kanun koyucunun unutkanlığından kaynaklandığı sonucuna varılmaktadır. Ret talebinde bulunmak bakımından bir süre öngörülmediğinden, bu talebin hüküm verilinceye kadar yapılması mümkündür[104]. Heyet halinde bilirkişi görevlendirildiğinde, reddin heyetin tamamı için değil, hakkında ret sebepleri bulunan bilirkişi veya bilirkişilere tek tek yöneltilmesi gerekir[105].

Maddenin 3. fıkrası uyarınca, ret isteminde bulunanın, bu talebin nedenlerini ve bunların dayandığı olguları, delilleri göstermesi gerekir. Ret istemini, kovuşturma evresinde, davayı görmekte olan yargıç veya mahkeme, soruşturma evresinde ise Cumhuriyet savcısı inceler. Cumhuriyet savcısı ret istemini kabul etmediği taktirde, istem sulh ceza yargıcın tarafından incelenir. Yargıçların reddi isteminin kabul edilmemesi halinde, karara karşı itiraz kanun yoluna gidilebileceği 28. maddede açıkça gösterilmiş olmakla beraber, bilirkişiler hakkında kanunda bir düzenleme yer almamaktadır. Bu durum karşısında, yargıçlık makamı kararlarına kural olarak itiraz edilebildiğinden, bilirkişinin reddiyle ilgili incelemeyi yapan merci yargıçlık makamı olduğunda bunun kararına karşı da itiraz yoluna başvurulabilir. Bu husus hakkında kararı mahkeme makamı verdiğinde ise, ancak hükümle birlikte temyiz yoluna başvurulabilecektir[106].

---

[104] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 57.

[105] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 57; **YILDIZ,** s. 314.

[106] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 58; **YILDIZ,** s. 314.

Bilirkişinin reddi talebi kabul edildiği takdirde, görüşünü bildirmesi veya dinlenmesi talep edilemez. Eğer bilirkişi raporunu kendisini atayan mercie sunduktan sonra ret istemi kabul edilirse, rapordan yararlanılması mümkün olmayacaktır[107].

b. BİLİRKİŞİLİKTEN ÇEKİNME

Bilirkişilikten çekinme, doktrinde genel olarak, 'bilirkişilerin yetkileri' başlığı altında incelenmektedir[108]. Ancak bilirkişinin tarafsızlığına gölge düşürmemek, vereceği oy ve görüşün güvenilirliğini sarsmamak ve şaibe yaratmamak adına, sebeplerinin bulunması halinde, bilirkişinin çekinmesi gerekir[109].

Bilirkişilikten çekinmeyi düzenleyen CMK madde 70, tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek sebeplerin bilirkişiler hakkında da geçerli olduğunu hükme bağlamaktadır. Tanıklıktan çekinmeyi düzenleyen madde 45'e yapılan yollamayla, bilirkişi de, *"Şüpheli veya sanığın nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi, şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu, şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları, şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunması"* hallerinde çekinebilecektir. Meslek ve sürekli uğraşları nedeniyle tanıklıktan çekinmeyi

[107] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 58, **YILDIZ,** s. 314.

[108] **CENTEL/ZAFER,** s. 265; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 68; **KUNTER,** s. 618; **ÖZBEK,** Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 645; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 90; **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 202; **YILDIZ,** s. 314.

[109] Bu noktada kast edilen, çekinmenin bilirkişinin yükümlülüğü olduğu kast değildir. Nitekim bilirkişinin, henüz bilirkişi olarak görevlendirilip incelemelerine başlamadan da çekinebileceği düşünüldüğünde bunu yükümlülük olarak adlandırmak doğru olmayacaktır.

düzenleyen madde 46 uyarınca, *"Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcılarının, bu sıfatları dolayısıyla veya yüklendikleri yargı görevi sebebiyle öğrendikleri bilgiler, hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ve bunların yakınları hakkında öğrendikleri bilgiler, malî işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterlerin bu sıfatları dolayısıyla hizmet verdikleri kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler"* konusunda bilirkişilikten çekinebilirler. Ancak, aynı madde uyarınca, avukatlar, stajyerleri ve yardımcıları dışında kalanlar, ilgilinin rızasının varlığı halinde tanıklıkta olduğu gibi bilirkişilikten de çekinemeyeceklerdir. Son olarak, 48. maddeye göre, bilirkişi kendisini veya 45. maddenin 1. fıkrasında gösterilen kişileri ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikteki sorulara cevap vermekten çekinebilir.

CMK madde 70 uyarınca, tanıklığa ilişkin yukarıda belirtilen çekinme halleri dışında, bilirkişiler geçerli diğer sebeplerle, örneğin, şüpheliyle arkadaş olma nedeniyle[110] de görüş bildirmekten çekinebileceklerdir[111]. Hüküm herhangi geçerli bir nedenle, tarafsız kalamayacağını düşünen bilirkişinin çekinmesine yerinde olarak izin vermektedir. Aynı şekilde, bilirkişi görevlendirildiği konunun uzmanlık alanı dışında kaldığını veya kendi bilgi ve deneyim düzeyinin sınırlarını aştığını düşünüyorsa, bunu yine derhal yetkili mercie bildirerek çekinmelidir[112]. Bilirkişiyi

[110] **EREM,** Diyalektik, s. 413. Tasarının 73. maddesinin gerekçesinde, diğer nedenlere, benimsenen ideoloji ve sanığa duyulan şefkat örnek olarak verilmiştir.

[111] Alman ceza muhakemesinde de bilirkişinin tanıklıktan çekinmeyi gerektiren sebepler ve geçerli diğer sebeplerle çekinebileceği hakkında bkz. **KÜHNE,** s. 524; **ROXIN,** s. 181; **VOLK,** s. 207.

[112] **TANRIVER,** "Hukuk Yargısı", s. 585, **YOKUŞ SEVÜK,** s. 76.

atamaya yetkili merci, bu nedenlerin haklılığını değerlendirecektir[113]. Bilirkişinin göreve başlamadan çekinmemesi, sonrasında raporunu hazırlama aşamasında çekinmesine engel değildir[114]. Nitekim çekinme sebeplerinin varlığının sonradan anlaşılması veya bunların sonradan ortaya çıkması mümkündür[115]. Çekinme sebeplerinin takdiri yargıca ait olmakla birlikte soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısınca kabul edilmeyen çekinme istemleri de bilirkişinin reddi haline kıyasen sulh ceza yargıcınca incelenir[116].

[113] **CENTEL/ZAFER,** s. 265.

[114] **YILDIZ,** s. 315; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 76.

[115] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 68.

[116] **DÜLGER,** s. 670.

İKİNCİ BÖLÜM

BİLİRKİŞİNİN ATANMASI, BİLİRKİŞİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ, YETKİLERİ VE SORUMLULUĞU

I. BİLİRKİŞİYE BAŞVURULACAK HALLER

A. BİLİRKİŞİYE BAŞVURMADA GENEL KURAL

1. ÇÖZÜMÜ UZMANLIK, ÖZEL VEYA TEKNİK BİLGİ GEREKTİREN DURUMLAR

CMK madde 63'e göre, çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verilir. Madde hükmünün karar "verilir" yerine "verilebilir" şeklindeki ifadesine, bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğu kimi durumların kanunda ayrıca belirtilmiş olmasına ve ne zaman çözümü uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektiren bir sorunla karşılaşıldığının takdirinin bilirkişiyi atamaya yetkili mercie ait olmasına rağmen bilirkişiye başvurmada genel kuralın mecburilik olduğu söylenebilecektir[117].

[117] **CONSO/GREVI,** Commentario Breve Al Codice Di Procedura Penale, Sesta Edizione, 2009, s. 619; **CORSO,** "Periti E Perizia", Enciclopedia Del Diritto, XXXIII, Milano 1958, s. 91; **DÜLGER,** s. 662; **ERSOY,** s. 435; **KUNTER,** s. 612; **LEONE,** s. 457; **ÖZTÜRK/ERDEM,** s. 471; **ÖZTÜRK/ERDEM/ÖZBEK,** Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 490; **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi Atanması ve Zorunlu Bilirkişilik", Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu-TBB, 9-10 Kasım 2001, s. 196; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 52.

Maddede "verilir" ifadesi kullanılmış olmasa dahi[118] bir sorunun ancak uzmanlık, özel veya teknik bilgi ile çözülebileceğine yine re'sen veya ilgililerin istemi üzerine bilirkişi atayacak olan makam karar vereceğinden ve bunun objektif ölçütleri önceden belirlenemeyeceğinden[119] bilirkişiye başvurmadaki genel kuralın serbestlik olduğu öne sürülmüştür[120]. Ancak, Cumhuriyet savcısının soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığını takdir edecek olmasının kamu davasını açmada mecburilik sisteminin geçerli olduğu gerçeğini değiştirmemesi gibi, bilirkişiye başvurmada da temel kural uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektiren konularda başvurmanın zorunlu oluşudur. Bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğu kimi durumlara kanunda ayrıca ve açıkça yer verilmesi kuralın mecburilik oluşunu etkilemez. Ayrıca, aşağıda açıklanacağı üzere, konunun özel bilgi gerektirmesi ve yetkili merciin bu bilgiye sahip olması halinde dahi bilirkişiye başvurulmasının esas olması ile Yargıtay'ın bilirkişiye başvurulması gereken kimi hallerde bu zorunluluk yerine getirilmeden hüküm kurulmasını bozma nedeni olarak görmesi de bu savı desteklemektedir[121].

---

[118] Buna karşılık, 1985'teki değişiklikle birlikte mülga CMUK madde 66/1, "Çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin rey ve mütalaasının alınmasına karar verilir." şeklinde idi. "Karar verilebilir" ifadesinin, bilirkişiye, "başka hallerde başvurulamayacağı, ancak gösterilen hallerde başvurulabileceği" anlamını taşıdığı ve bu nedenle ifadenin bilirkişiye başvurmanın zorunlu oluşunu değiştirmediği yönünde ayrıca bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 52.

[119] **MAVİOĞLU,** "Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu ve Bilirkişi Raporları Karşısında Yargıcın Durumu", İÜHFM, 1971, Sayı:1-4, s. 373. Buna karşılık, "karar verilebilir" ifadesinin kullanılmasının bizatihi hangi olayın ne ölçüde özel veya teknik bilgi gerektirdiğinin önceden saptanamayacak oluşunun sonucu olduğu hakkında bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 52.

[120] Bu yöndeki aksi görüş için bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 22; **CENTEL/ZAFER,** s. 257, 267; **DÖNMEZ,** s. 1157; **KANTAR,** s. 89; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1132; **ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE,** s. 618; **TANER,** Tahir, s. 212; **YILDIZ,** s. 283, 286.

[121] *"Katılan kurum tarafından 10 yılını doldurmuş sayaçların kontrolü amacıyla sanığın evinden sökülen suça konu sayaçta yapılan inceleme sonucu düzenlenen 20.05.2003 tarihli*

Maddede, bilirkişiye uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektiren hallerde başvurulabileceği hükme bağlanmıştır[122]. Özel bilgi, genel bilgi ve hukuk bilgisinin dışında kalan, belli bir alanın araştırıp ortaya koyduğu sonuçlara ilişkin bilgidir[123]. Özel bilgi, hukuk dışındaki alanların araştırma ve bunun sonucundaki deneyimlerine dayanan ve belli bir ölçüde genel kabul gördüğünde de ilgili alanın temelini oluşturan ilke ve kuralları da içermektedir[124]. Ansiklopedik, genel ve yüzeysel bilginin dışında kalan özel bilgi, belli bir alandaki ayrıntılı ve incelikli bilgi[125] olarak,

---

sayaç kontrol raporu ile sayacın TC mühürlerinin bulunmadığı, sayaç içersinde röntgen film talaşı mevcut olup, numaratöre müdahale edildiğinin belirlenmesi üzerine sanık hakkında kaçak elektrik kullanım tespit tutanağının düzenlenmesi karşısında; söz konusu sayaç kontrol raporu dosya içersine getirtilip, uzman elektrikçi bilirkişi aracılığıyla keşif yapılarak, sanığın evindeki lamba ve elektrikle aletler itibariyle tüketeceği elektrik miktarı tespit edilip, kurulu güç itibariyle suç tarihi öncesi ve sonrası tüketim miktarlarının karşılaştırılması suretiyle tüketimde düşme olup olmadığı saptanarak… sonucuna göre hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, eksik soruşturma ile yazılı şekilde beraat hükmü tesisi," **10. CD., 24.01.2006, E. 2005/2546, K. 2006/317** *"sanığın evinde keşif yapılarak, kurulu güç itibariyle ortalama tüketim miktarının tespit edilmesi, suç tarihi öncesi ve sonrası tüketim miktarlarının karşılaştırılması suretiyle bariz bir farkın mevcut olup olmadığı bilirkişi aracılığıyla saptanması ve sonucuna göre, sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, eksik soruşturma ile yazılı şekilde hüküm kurulması,"* **10. CD., 27.01.2006, E. 2005/2458, K. 2006/**476 (www.kazanci.com) Yetkili merciin takdir hakkının Yargıtay'ın denetimi dışında kalması gerektiği şeklindeki görüş için bkz. **DÖNMEZER,** "Mahkeme İçtihatları", "Mecburi Ehlihibre", İÜHFM, C:10, Sayı:1-2, s.416.

[122] Örneğin, sanığın gerçek yaşının tespiti özel bilgi ve uzmanlık gerektirmektedir. *"Kayden 12.10.1990 doğumlu olan sanığın, kendisinden başka üç kardeşi ile birlikte doğumundan yaklaşık üç yıl sonra 29.12.1993 yılında nüfusa tescil edilmesi, maktül ile birlikte yaşamasından önce de dayısının oğlu ile birlikte altı ay kadar birlikteliklerinin olduğunu savunması, müdahil vekilinin, sanığın nüfusa kayıtlı olduğu yaşından daha büyük olduğunu iddia etmesi karşısında; Sanığın doğum tutanağı dosyaya getirtilerek resmi bir kurumda doğmamışsa, anne ve babasının duruşmada dinlenmesi, doğumu ile ilgili bilgi ve belgelerin toplanması, gerçek yaşının bilimsel olarak tespiti açısından, tam teşekküllü devlet hastanesinde kemik grafileri çektirilip adli dosya ile birlikte gönderilip Adli Tıp Kurumu ilgili ihtisas dairesinden rapor aldırılması sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tespiti gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi… Yasaya aykırı, sanık müdafii ile müdahil vekilinin temyiz itirazları bu nedenle yerinde görüldüğünden hükmün, tebliğnamedeki düşünce hilafına BOZULMASINA"* **1. CD., 08.06.2009, E. 2008/1152, K. 2009/3292** (www.kazanci.com).

[123] **ARSLAN,** s. 163.

[124] **ARSLAN,** s. 163.

[125] **TAŞKIN,** s. 117.

öğrenim, tecrübe ve/veya beceri gerektirmektedir. Özel bilgi bir bilim dalına ait olabileceği gibi, başka bir alana, örneğin sanata veya zanaata de ait olabilecektir[126].

Teknik, bir sanat, bilim veya meslek dalında kullanılan yöntemleri ve fizik, kimya, matematik gibi bilimlerden elde edilen verileri, iş ve yapım alanında uygulamayı ifade etmektedir[127]. Teknik bilgi ise, bu uygulamayı yapmaya yeterli bilgi olarak tanımlanabilecek olup[128] ağırlıklı olarak pozitif bilimlerin verilerini uygulamaya yeterli bilgidir[129]. Teorik bilgi önemini ve özel bilgiden farkını, bilimsel veri, bilgi ve teorinin pratiğe geçirilmesinde, uygulanmasında göstermektedir[130].

Bu noktada, ayrıca üzerinde durulması gereken konu, özel veya teknik bilgi dendiğinde belki de akla ilk gelen bilim kavramıdır. Bilim en basit şekilde; *"Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim; genel geçerlik ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgesel bilgi ve belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci"* olarak tanımlanmaktadır[131]. Tanımdan da anlaşılabileceği üzere, bilim, ancak 'genel geçerlik ve kesinlik' gösteren, onu çürütmeye çalışan karşıt argümanların

---

[126] **DÜLGER,** s. 661; **ÖZTÜRK/ERDEM/ÖZBEK,** Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 490, **WILSON,** s. 9.

[127] http://tdkterim.gov.tr/bts/

[128] **ARSLAN,** s. 163.

[129] **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 207.

[130] Bu konuda bkz. **TAŞKIN,** s. 118.

[131] http://tdkterim.gov.tr/bts/

başarısız olduğu, bugün için gerçeği karşıladığı kabul edilen bilgiye dayanmaktadır[132]. Burada önemli olan, bu özelliğin, bilimi de sanat gibi göreceli kılmaya yetmese de, en azından değişmez olmadığının kabulünü gerektirmesidir. Bilimsel araştırma, belli bir yüzdede hata ve önüne geçilemez bir kuşku payından arı olamaz[133]. Bilim adamları da, tersine çevrilemez, değiştirilemez gerçekleri değil, varsayılan gerçeklere uygulanacak yöntemleri bilmektedirler[134]. Bu durum, bilimin her çeşidini, bu arada, pozitif bilimleri de kapsamakla beraber, kendisini en çok sosyal bilimler alanında göstermektedir. Bilirkişinin, kendisine başvurulmasının nedenini oluşturan, sahip olduğu uzmanlık ve bilgi ile bunların ait olduğu bilim dalının bu niteliği, vicdani ispat sistemi ve bilirkişi görüşünün bağlayıcı olmayışının anlamlandırılmasında önem arz etmektedir.

Uzmanlık ise, belli bir işte, belli bir konuda bilgi, görüş ve becerinin çok olma durumunu ifade etmektedir[135]. Bir kişinin uzman kabul edilmesi için, o kişinin mutlaka yüksek lisans, doktora yapması ya da öğretim üyesi olması, bütün bilim veya sanat dalları için zorunlu olmamakla beraber[136], kişinin uzmanlığından bahsedilebilmesi için alanında ayrıntılı bilgiye, birikim ve tecrübeye sahip olması gerekmektedir. CMK madde 63'te özel veya teknik bilginin yanında uzmanlık ayrıca

---

[132] **WILSON,** s. 9.

[133] **SIRACUSANO/TRANCHINA/ZAPPALA,** Elementi Di Diritto Processuale Penale, Terza Edizione, Milano 2007, s. 89.

[134] **WILSON,** s. 8.

[135] http://tdkterim.gov.tr/bts/

[136] **TAŞKIN,** s. 115.

belirtilmiştir[137]. Özel veya teknik bilginin yanında uzmanlık ifadesinin kullanılmış olması bir tekrar gibi gözükse de[138] aslında bunlar farklı kavramlardır. Çözümü uzmanlığı gerektiren hallerde, incelenecek konunun 'uzmanı' olan kişinin bilirkişi olarak tayin edilmesi gerekmektedir[139]. Örneğin, şüphelinin akıl hastası olup olmadığının incelenmesi hususu uzmanlık gerektirmekte ve incelemenin pratisyen bir doktor tarafından değil bir psikiyatr tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. Zira tıp bilimi özel bir bilgi gerektirmekte ve bu bilgi tıp fakültesi mezunlarında mevcut olmakla beraber, tıp içinde uzmanlık gerektiren hallerde, konu üzerine ihtisas yapmış kişilere başvurmak gerekecektir[140]. Sorunun çözümü için gerekli olan bilginin niteliği ve düzeyi somut olaya göre değerlendirilecektir. Muhasebeyle ilgili bir konuda, bilirkişinin öğretim üyesi veya yeminli mali müşavir olmasının aranması ya da serbest muhasebeci olmasının yeterli görülmesi yetkili makamın takdirinde olacaktır[141]. Ancak, her halükarda, bilirkişinin muhasebe alanında bir uzmanlığı bulunacaktır. Ne var ki, uygulamada bu hususa dikkat edilmemektedir. Grafolojiyle ilgili bir konuda balistik uzmanına inceleme yaptırılabildiği gibi[142], akıl sağlığının

---

[137] Tasarıdan farklı olarak hükmü daha belirgin hale getirmek için uzmanlık ifadesi metne sonradan eklenmiştir. **ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE,** s. 618; **ŞAHİN,** Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Ankara 2005, s. 213.

[138] Bu yönde bkz. **YILDIZ,** s. 283. Yazara göre, özel veya teknik bilgi zaten herkesçe bilinmeyen ve özel bir uzmanlığı gerektiren bilgidir.

[139] Kanun koyucunun bu tercihinin bilinçli olduğu şeklindeki aynı yöndeki görüş için bkz. **DERYAL,** Bilirkişilik, 61; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1131; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 54.

[140] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 54.

[141] **DERYAL,** "Avukatın Bilirkişilik Yapması", ABD, Yıl:2001, Sayı:3, s. 18.

[142] *"Sanık 19.07.2006 tarihinde Yargıtay C.Başsavcılığına verdiği dilekçede; inceleme yapan bilirkişilerden, Muhittin Kaya'nın balistik, Nuri Aydın'ın ise, otopsi uzmanı olduğunu belirterek, bununla ilgili olarak elde ettiği bilgileri eklemiş, Ankara Adli Tıp Kurumunda böyle bir incelemenin yapılmadığı bilgisini aldığını, bu nedenle incelemenin İstanbul Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Daire Başkanlığınca yapılmasını istemiştir… Belgede sahtecilik suçlarında sahtecilik olgusunun saptanması özel ve teknik bilgiyi gerektirdiğinden, bu tür bir incelemenin öncelikle bünyelerinde grafoloji uzmanı bulunduran resmi kurumlar, bu*

yerinde olup olmadığını değerlendirmekle görevlendirilen bir bilirkişi heyetinde bir kardiyolog da bulunabilmektedir[143]. Yine süregelen bir uygulama olarak, çözümü çok farklı uzmanlık alanlarının veri ve tecrübe kurallarını gerektiren çok çeşitli ve farklı konularda hep aynı kişiler atanmakta ve neredeyse kadrolu bilirkişi olarak görüşlerine başvurulmaktadır[144].

Çözümü uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektiren hallerde, re'sen veya istem üzerine bilirkişiye başvurulmasına karar verilir. Uzmanlığın, özel veya teknik bilginin, bir sorunun çözümünde ne zaman gerekli olduğuna bilirkişiyi atayacak merci karar verir[145]. Ancak bu merciin takdir hakkının da sınırsız olmadığı belirtilmelidir. Gerçekten, anılan maddeye göre, Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık ile müdafii veya kanuni temsilcisi de bilirkişi atanmasını

---

mümkün olmadığı taktirde ise incelemenin grafoloji uzmanlarına yaptırılması zorunludur. Somut olayda, grafoloji uzmanı olmayıp, adli tıp uzmanı olduğu saptanan M. Nuri Aydın tarafından düzenlenen raporun bilirkişinin uzmanlık alanı ve yemininin yaptırılmamış olması dikkate alındığında hükme esas alınması hukuken olanaksızdır… Sahte olduğu iddia edilen belgelerin Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesinde yöntemince grafolojik incelemeye tabi tutularak, raporlar konusundaki kuşkunun giderilmesi…gerekmektedir." **CGK, 09.10.2007, E. 2007/6-139, K. 2007/202** (www.kazanci.com)

[143] *"1412 sayılı CMUK'nun 66. (5271 sayılı CMK'nın 63.) maddesi uyarınca suç konusu maddenin 765 sayılı TCK'nın 403. (5237 sayılı TCK'nın 188.) maddesi kapsamında sayılabilecek uyuşturucu madde olup olmadığı konusunda, uzman bilirkişi incelemesi yaptırılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken uzman olmayan polis memurunca düzenlenen 16.01.2001 ve 23.11.2000 tarihli yetersiz bilirkişi raporlarına dayanılarak, eksik araştırma sonucu yazılı şekilde hüküm kurulması, bozmayı gerektirmiş,"* **10. CD., 13.07.2005, E. 2005/4951, K. 2005/8680** *"Suça konu maddenin, 5271 sayılı CMK'nın 63. (1412 sayılı CMUK'nın 66.) maddesi uyarınca, gerek nitelik ve gerekse miktar yönünden 5237 sayılı TCK'nın 191. (765 sayılı TCK'nın 404.) maddesi kapsamında sayılabilecek uyuşturucu veya uyarıcı madde olup olmadığı konusunda, uzman bir kurum veya kuruluşa bilirkişi incelemesi yaptırılmadan, Tarım il Müdürlüğü ziraat mühendisinin verdiği ekspertiz raporu ile yetinilerek eksik araştırmaya dayalı olarak karar verilmesi,"* **10. CD., 26.01.2009, E. 2007/5744, K. 2009/817**. Aynı yönde bkz. **10. CD., 23.11.2005, E. 2005/10469, K. 2005/16955** (www.kazanci.com).

[144] **HALLAÇ,** "Bilirkişinin Görüşünün Alınmasına Karar Verilmesinin Sınırları", Mersin Barosu Dergisi, Sayı:5, Temmuz 1989, s. 8-9; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1153.

[145] **ARSLAN,** s. 161.

isteyebilirler. Bu istemin yetkili mercice kabul edilmemesi halinde, bunun gerekçelendirilmesi gerektiği gibi[146], konunun uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektirmediği gerekçesiyle istem reddedildiğinde, ilgililerin CMK madde 67/6 uyarınca, uzmanından bilimsel mütalaa almaları ve aşağıda açıklanacağı üzere madde 178'e göre, dinlenmesi için uzmanı doğrudan mahkemeye getirmeleri de mümkündür[147].

Uzmanlığın, özel veya teknik bilginin gerekip gerekmediğine bilirkişiyi atamaya yetkili merci karar verecek ve bilirkişiye başvurmanın zorunlu oluşu karşısında, uzmanlık ve bu türden bilgi gerektiren her konuda mutlaka bilirkişiye başvurulacaktır. Bu durum önemini özellikle, bilirkişiyi atayacak merciin bizzat sahip olduğu özel bilgiyle yetinip yetinemeyeceği sorununda göstermektedir. Örneğin, yargıcın teknik meslek lisesinden mezun olması dolayısıyla elektrik elektronik konusunda ayrıca teknik bir bilgisinin bulunması veya kişisel ilgisi dolayısıyla bir sanat veya zanaat hakkında özel bilgisinin bulunması ve somut olayda bu hususta bilirkişiye başvurmadan bir kanaate ulaşması mümkün gözükebilir. Ancak, bu gibi hallerde dahi, bilirkişiye başvurma zorunluluğu devam etmektedir[148]. Örneğin, Yabancı dilde yazılmış bir belgenin içeriğinin anlaşılmasında, yargıç bu dili

---

[146] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 52.

[147] Aynı yönde bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 27.

[148] Aksi görüş için bkz. **ARSLAN,** s. 161, 165; **KANTAR,** s. 87; **ROXIN,** s. 179; **VOLK,** s. 205; **YILDIRIM,** s. 836. İhtiyaç duyulan özel bilginin, toplumsal yaşamın gözlemlenmesi sonucunda ortaya çıkarılabilen genel, herkesin bilediği yaşam deneyimi sonuçlarına ilişkin olması halinde, yargıcın bu konularda sahip olduğu özel bilgisini kullanabileceği hakkında bkz. **ARSLAN,** s. 164; **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 208. Ancak bu şekilde, bir nevi gözlem ve tümevarım yöntemiyle, herkes tarafından varılabilecek bilgi de genel bilgidir. **LEONE,** s. 457.

bilse dahi tercümana başvurmak zorundadır[149]. Nitekim 'delillerin müşterekliği ilkesi' ve muhakemenin kolektif bir biçimde icrası da bunu gerektirmektedir[150]. Gerçekten Cumhuriyet savcısının veya yargıcın konuya ilişkin uzmanlığı, özel veya teknik bilgisi bulunsa dahi diğer muhakeme süjelerinin bu bilgiden yoksun oluşları, delilleri değerlendirmelerini ve tartışmalarını, bunların içeriği hakkında görüşlerini bildirmelerini engelleyecektir[151]. Bilirkişi yalnızca onu atayan merciin değil diğer süjelerin de yardımcısıdır[152]. Yetkili merciin kendi özel bilgisiyle bir sorunu çözmesi, diğer süjelerin bunu anlaması ve tartışabilmesi ve böylece müşterekliğin sağlanması bakımından yeterli olmayacak, merciin sahip olduğu özel bilgiyle yaptığı değerlendirme de bilirkişi raporuna itirazda olduğu gibi sınanamayacaktır. Bu husus, savunma hakkının etkin bir biçimde kullanılması için büyük önem arz etmektedir.

---

[149] **FOSCHINI,** s. 335; **VANNINI,** s. 155.

[150] **CENTEL/ZAFER,** s. 258; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 26; **KUNTER,** s. 612; **ÖZTÜRK/ERDEM,** s. 476; **TANER,** Tahir, s. 207; **YILDIZ,** s. 283-284; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 53. Yargıcın şahsi özel bilgisini kullanarak bilirkişiye başvurmadan karar vermesinin aynı zamanda tarafsızlığa ve adil yargılanma ilkesine de aykırı olduğu hakkında bkz. **TAŞKIN,** s. 116.

[151] **KUNTER,** s. 612; **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 206-207; **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 199.

[152] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 26; **FOSCHINI,** s. 329.

2. ÇÖZÜMÜ GENEL VEYA HUKUKİ BİLGİ İLE OLANAKLI DURUMLAR

1412 sayılı mülga CMUK'un 66. maddesi gibi, CMK madde 63/1'in ikinci cümlesinde de yargıçlık mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümlenmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemeyeceği hükmü yer almaktadır[153].

Uyuşmazlığın maddi yönüne ve olgusal dünyaya ait olsa dahi, genel bilgi kullanarak çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz[154]. Genel bilgi, hukukta veya başka bir alanda uzman olmayı, bu alanlarda özel veya teknik bilgi sahibi olmayı gerektirmeyen, doğal, tarihi veya politik olaylar, coğrafi ya da biyografik bilgiler gibi[155], herkesin her zaman kolayca elde edebileceği, güvenilir kaynaklara başvurarak ya da mantık yoluyla kolayca ulaşılabilen bilgidir[156]. Tasarının gerekçesinde de, genel bilgi, herkese ortak toplumsal kültür verileri olarak ifade edilmiştir. Doktrinde, genel bilginin sınırlarını belirlemek adına, özel eğitim görmemiş, lise seviyesinde öğrenim yapmış aydın kişilerin sahip oldukları varsayılan bilginin genel bilgi olarak anlaşılabileceği ve bu ölçütün genel bilgiyi belirlemedeki

---

[153] İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu madde 220/2, suç işleme eğiliminin, sanığın karakter ve kişiliğinin, patolojik olgulardan bağımsız olarak kişilik özelliklerinin belirlenmesi için bilirkişinin görüşüne başvurulmasını yasaklamaktadır.

[154] Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde de yargıç veya jürinin genel bilgiyle değerlendirebileceği konularda bilirkişi görüşü kabul edilmemekte ve bilirkişinin yargılama yetkisini gasp edecek şekilde görüş bildiremeyeceği belirtilmektedir. **DEMİRKAPI,** "Anglo-Amerikan Hukukunda Bilirkişilik Kurumunda Yeni Eğilimler", DEÜHFD, Yıl: 2003, C:5, Sayı:2, s. 65,71; **MURPHY,** s. 289-290.

[155] **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 205-206.

[156] **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruyalığı İlkesi)", Ankara 2001, s. 175. Genel bilgi, hayatın olağan akışı gereği her insanın sahip olması beklenen bilgi olarak da tanımlanmıştır. **TANRIVER,** "Hukuk Yargısı", s. 578.

takdir hakkının kullanılmasına yardım edeceği ileri sürülmüştür[157]. Ancak, örneğin sanığın ilkokul mezunu da olabileceği düşünüldüğünde, bu ölçütün de kesinlik arz etmeyeceği ortadadır. Kavramın sınırlarını belirlemedeki güçlük karşısında en isabetli çözüm, soruşturmaya veya davaya konu olan somut olayın koşullarına ve ilgililerin durumuna göre, halli gereken maddi sorunun genel bilgiyle çözülmesinin mümkün olup olmadığını değerlendirmektir. Hayatın olağan akışı, tecrübe ve mantık kuralları bu belirlemeyi yapmaya yardımcı olacaktır[158]. Öte yandan, kanunda 'hakimlik mesleğinin gerektirdiği genel bilgi'den bahsedilmektedir[159]. Buna göre, genel bilgiden kasıt herkes için geçerli olan bilgi değildir[160]. Bu itibarla, lise öğreniminden başka hukuk fakültelerinde öğretilen hukuk bilimi dışındaki, örneğin iktisat alanına dair bilgiler de genel bilgi sayılabilecektir. Ancak toplumun geneli için bu ve benzeri alanlara dair bilginin ortak olmadığı ve yargıçlık mesleğinin gerektirdiği bilgilerin çoğunluk için özel bilgi olacağı düşünüldüğünde bu yaklaşım isabetli değildir. Muhakemenin kolektifliği ve delillerin müşterekliği gereği bu gibi durumlarda dahi bilirkişiye başvurulmalıdır. Somut olayın koşullarına göre yapılacak değerlendirmede, genel ve özel veya teknik bilginin sınırlarının iyi tayin edilmesi, yargıçlık mesleğinin gerektirdiği bir bilgi söz konusu olduğunda dahi bunun diğer muhakeme süjelerince ulaşılabilir ve anlaşılabilir olup olmadığına, bu bilgiyle değerlendirme yapılabilip yapılamayacağına dikkat edilmesi gereklidir. Ayrıca, bir sorunun genel bilgiyle çözümü mümkün gözükmekle beraber, özel veya teknik bilgi

---

[157] **ERSOY,** s. 435; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 23.

[158] **TAŞKIN,** s. 117.

[159] Maddede belirtilmemekle beraber, elbette soruşturma evresinde bu hükmün, savcılık mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişiye başvurulamayacağı şeklinde anlaşılması gerekmektedir.

[160] **TAŞKIN,** s. 117.

konunun daha iyi veya kolaylıkla anlamlandırılmasına yarayacaksa yine bilirkişiye başvurulmalıdır[161].

Madde 63/1'e göre, hukuki konularda da bilirkişiye başvurulması mümkün değildir. Bilirkişi incelemesi, yukarıda da bahsedildiği üzere, uyuşmazlığın hukuki değil maddi boyutuna ilişkin olup olgusal dünyayı ilgilendirmektedir ve bilirkişi savcı veya yargıcın hukuki bilgi eksikliğini tamamlayamaz[162]. Uyuşmazlığın hukuki yönüne ilişkin değerlendirme yapmak soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının, kovuşturma evresinde ise yargıcın veya mahkemenin yetkisi ve görevi dahilindedir. Nitekim CMK madde 67/3'te de, bilirkişinin raporunda yargıç tarafından yapılacak olan hukuki değerlendirmelerde bulunamayacağı belirtilmiştir. Gerçekten, bu durum, *"Yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır."* şeklindeki Anayasa'nın 9. maddesi hükmünün de gereği olup[163] hukuki değerlendirmelerde bulunmak ve bir sonuca vararak hüküm vermek, hukuk öğrenimi görerek bu alanda her tür sorunu çözme yeterliliğine sahip olduğu düşünülen yargıçların görevidir[164].

Ancak, Anayasa'nın anılan hükmü ve CMK'nın ilgili maddesinde açıkça yer almasına karşın, hukuki konularda bilirkişiye başvurma konusu, bunun yasak olduğu belirtilerek kolaylıkla sonlandırılabilecek bir tartışma değildir. Öncelikle,

---

[161] **McCORMICK,** s. 21.

[162] **KÜHNE,** s. 520; **SIRACUSANO/GALATI/TRANCHINA/ZAPPALA,** s. 386.

[163] **ARSLAN,** s. 167.

[164] Bu açıdan, 5237 sayılı TCK'nın 22. maddesinin gerekçesinde yer verilen *"Keza, ölüm veya yaralanma ile sonuçlanan bir trafik kazasında, sürücülerin trafik kurallarına uyup uymadıklarının… belirlenmesi açısından da bilirkişi incelemesi yapılabilir."* ifadesi çelişkilidir. Aynı yönde bkz. **YILDIZ,** s. 285.

uygulamada, CMUK döneminde olduğu gibi CMK'nın yürürlüğe girmesinden sonra da sıklıkla hukuki konularda bilirkişiye başvurulduğu görülmektedir[165]. Bu durumun nedenleri arasında, iş yükünün fazlalığı, savcı ve yargıçların kendilerine olan güvensizlikleri, yargıçların kararlarının Yargıtay tarafından bozulmasından çekinmeleri, sorumluluğu paylaşma kaygıları ve kimi durumlarda yargı mensuplarının bilgi ve deneyim eksiklikleri sayılabilir[166]. Yine, birkaç yıl savcı olarak görev yapan kimsenin yargıç veya tam tersi yargıcın savcı olarak atanabildiği veya yıllarca ticaret mahkemesi yargıçlığı yaptıktan sonra ağır ceza mahkemesi üyeliğine getirilebildiği, yargı mensuplarının uzmanlaşmasına izin verilmeyen ve gerekli hizmet içi eğitimin verilip güncellenmediği bir sistemde, yargı mensuplarının hukuki konulara muntazaman hakim olduklarından bahsedilemez[167]. Savcı ve yargıçların hukuki konularda bilirkişiye başvurmalarının bir diğer nedeni de budur.

Aynı şekilde, hukuki konularda bilirkişiye başvurulmaması gerektiği ağırlıklı olarak doktrinde de kabul edilse de, bu konuda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Yargıcın bilirkişinin görüşüyle bağlı olmaması gerekçesiyle, hukuki konularda da

---

[165] **ARSLAN,** s. 167-168; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 55. Bu durumun önüne geçmek için, belirtilen yasal düzenlemelerin dışında, hukuki konularda bilirkişiye başvurulmasının temyiz nedeni olarak açıkça kanunda gösterilmesi, Yargıtay'ın bu hususu bozma sebebi olarak kabul etmesi veya ilk derece mahkemesi kararını eleştirmesi ya da bu hususun yargıca not takdir edilirken göz önüne alınması şeklindeki öneriler için bkz. **ARSLAN,** s. 170; **TANRIVER,** "Hukuk Yargısı", s. 580.

[166] **AŞÇIOĞLU,** "Bilirkişilik Sorunu", s. 86; **BELGESAY,** "Ehli Vukuf", s. 547; **DERYAL,** "Avukatın Bilirkişilik Yapması", s. 26; **HALLAÇ,** s. 12.

[167] **DERYAL,** "Avukatın Bilirkişilik Yapması", s. 27-28; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1151. Mahkemelerin kuruluşunda belli alanlarda uzman kişilerin bu davaların görüldüğü mahkemelere üye yapılması ve mahkemelerde özel veya teknik bilgiye sahip danışmanların, (çocuk mahkemelerinde psikiyatr, psikolog gibi) görevlendirilmesi gerekliliği hakkında bkz. **ARSLAN,** s. 159.

bilirkişiye başvurulabileceği öne sürülmüştür[168]. Hukukun çok geniş ve kapsamlı olduğu, her yargıcın bu alanda her şeyi bilmesinin mümkün olmadığı ve birçok hukuki konuda hukukçular arasında görüş ayrılıkları bulunduğundan, hukuki konularda bilirkişiye başvurmanın gerekli olduğu da söylenmiştir[169]. Bunun dışında, hukuki konularda bilirkişiye başvurulamayacağının kabulüyle beraber, maddi ve hukuki sorun ayrımının her zaman kolaylıkla ortaya konulmasının mümkün olmayabileceği belirtilmiştir[170]. Buna göre, bir olayın sübutuna ve niteliğinin tayinine dair sorunlar, suç unsurlarının olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin sübutu[171] maddi uyuşmazlık teşkil etmektedir. Örneğin bir yazının küçük düşürücü nitelikte olup olmadığı ya da ar ve haya duygularını incitip incitmediği, müstehcen nitelikte olup olmadığının tespiti maddi bir sorundur[172]. Yine kimi durumlarda, bir hukuk kuralının mevcut olup olmadığı dahi maddi uyuşmazlığın konusu olabilir[173]. Ticari ceza hukuku, kültür varlıklarının korunması gibi özellik arz eden ve mutad hukuk bilgisiyle çözümü mümkün olmayan konularda da yasağın geçerli olmayacağı ileri sürülmüştür[174]. Bir diğer görüşe göre ise, hukuki konularda bilirkişiye başvurulamaması gerekmekle birlikte, yabancı ülkede işlenen suçlara ilişkin yargılamanın Türkiye'de yapılması halinde yani; TCK'nın 19/1. maddesinin uygulanması kapsamında, yabancı mevzuat ve uygulamanın öğrenilmesi açısından

---

[168] **TOSUN,** s. 791.

[169] **KARAYALÇIN,** "Tartışma", Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu ve TBB, 9-10 Kasım 2001, s. 255.

[170] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 22; **KUNTER,** s. 612.

[171] **KUNTER,** s. 612.

[172] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 22-23; **KUNTER,** s. 612.

[173] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 22.

[174] **FEYZİOĞLU,** Vicdani Kanaat, s. 52; **ÖZTÜRK/ERDEM/ÖZBEK,** s. 489-490; **PETERS,** s. 366.

hukukçu bilirkişilerden yararlanabileceğine dair açık bir düzenlemeye gidilmelidir[175]. Uluslar arası bir sözleşme hükmünün ya da hukuk kuralının uygulanmasında öğretim üyelerinin görüşlerinden yararlanılabileceği belirtilmektedir[176]. Ayrıca, örf ve adete açık ya da örtülü atıf yapan ceza hükümleri ile ceza kanunlarının yorumu sırasında veya hukuka uygunluk nedenleri ya da kusurluluğu kaldıran nedenler bakımından sınırlı olarak örf ve adete başvurulması gerektiğinde[177] bunların tespiti bakımından da bilirkişiye başvurulabileceği ifade edilmiştir[178]. Çözümü özel veya teknik bilgi gerektiren kimi durumlarda da, görevlendirilecek bilirkişi heyetinde hukukçu bir bilirkişiye yer vermenin, hukuktan farklı bir alanda uzmanlığa sahip bilirkişilere, gerekli hukuki açıklamaları yapmak konusunda yararlı olacağı savunulmuştur[179].

Bilirkişinin oy ve görüşüne, çözümü genel veya hukuki bilgi ile olanaklı konularda başvurulamayacağı CMK'da açıkça düzenlenmiştir. Ancak, maddi ve hukuki uyuşmazlık ayrımının her zaman kolaylıkla yapılamayacağında da haklılık payı mevcuttur. Gerçekten, örneğin, bir yazının eleştiri sınırlarını aşarak hakaretamiz niteliğe kavuşup kavuşmadığının incelenmesi veya müstehcen nitelikte olup olmadığının belirlenmesi hukuki bilginin yanı sıra sosyoloji ve psikoloji alanlarına

[175] **PETERS,** s. 366; **ÜNVER,** "Deliller ve Değerlendirilmesi", Legal Hukuk Dergisi, 2005, C:3, Sayı: 32, s. 2894. Anglo-Amerikan hukuk sisteminde de, yabancı hukuka dair sorunlarda bilirkişi görüşüne başvurulmasının yaygın olduğu ve FRE'nin de ancak bu halde hukuki konuda bilirkişiye başvurmaya izin verdiği hakkında bkz. **McCORMICK,** s. 20; **MURPHY,** s. 302.

[176] **DERYAL,** "Avukatın Bilirkişilik Yapması", s, 32; **ÖZTÜRK/ERDEM/ÖZBEK**, s. 491; **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 205; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 55-56.

[177] **TOROSLU,** Ceza Hukuku Genel Kısım, 15. Baskı, Ankara 2010, s. 46.

[178] **ARSLAN,** s. 167; **DERYAL,** "Avukatın Bilirkişilik Yapması", s. 32.

[179] **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 204.

dair özel bilgiyi de gerektirebilmektedir[180]. Yazının, onur, şeref ve saygınlığı rencide edebilecek nitelikte veya müstehcen olduğunun[181] belirlenmesinde ihtiyaç duyulacak bilgi, özel bilgi niteliğinde olabilir[182]. Bu durum, bir suçun unsurlarının oluşup oluşmadığının bilirkişiye sorulduğu, bu sebeple hukuki uyuşmazlığın çözümünün bilirkişiden istendiği anlamına gelmez. Yazının onur, şeref ve saygınlığı rencide edici veya müstehcen olduğu bilirkişi tarafından belirlendikten sonra, suçun diğer unsurlarının gerçekleşip gerçekleşmediği ve buna göre, olaya hangi hukuk kuralının uygulanacağı ve sanığa ne ceza verileceğinin takdiri yine yargıca ait olacaktır[183]. Ancak elbette, uyuşmazlığa konu eylemin suç teşkil edip etmediği, hangi suçu teşkil

---

[180] Basın yoluyla işlenen suçlarda, suç unsurunu teşkil eden maddi olayın tespitinin ve nitelendirilmesinin genel bilginin uygulanması ile mümkün olmaması halinde bu hususun hukuki bir sorun sayılamayacağından bahisle bilirkişiye başvurulabileceği hakkında bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 28-29.

[181] Bu konuda, Anayasa Mahkemesi, 11.02.1987 tarih ve 1986/12 E. 1987/4 K. sayılı kararıyla 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu'nun 2. maddesi gereğince Başbakanlık bünyesinde oluşturulacak yetkili kurula müstehcenlik suçlarıyla ilgili olarak resmi bilirkişilik yapma görevinin verilmesine ilişkin hükmün *"...müstehcenlik konusundaki görüşlere istikrar getirerek Mahkemelerin daha isabetli ve daha sağlıklı kararlar vermelerine katkıda bulunmak olduğu anlaşılmaktadır..."* gerekçesiyle Anayasa'nın 2. maddesindeki *"Hukuk Devleti",* 138. maddesindeki *"Mahkemelerin bağımsızlığı"* ve 140. maddesindeki *"Hakimlik ve savcılık mesleği"*ne ilişkin ilkelere aykırı olmadığı sonucuna varmıştır.

[182] Aynı yönde bkz. **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 201.

[183] Örneğin Yargıtay Ceza Genel Kurulu yakın tarihli bir kararında ihalede yapılan usulsüzlüğün kişilerin mağduriyetine ve kamu zararına yol açıp açmadığının tespitinde kamu zararı kavramının ekonomik zarara karşılık gelmesi nedeniyle suça ilişkin bu kavram hakkında bilirkişi incelemesi yapılması gerektiğini belirtmiştir. *"Somut olayda; "mağduriyet" ve "kamu zararı" hususunda şimdiye kadar yapılmış bir araştırma bulunmadığına göre; söz konusu ihalelerle ilgili olarak "mağduriyet" veya "kamu zararı" meydana gelip gelmediğinin, özel dairenin de kabul ettiği gibi ancak bilirkişi incelemesi sonunda ortaya çıkabileceğinde kuşku yoktur. Bu yönüyle; olay tarihinde belediye encümen üyesi olan sanığın katıldığı işlemlere dayanılarak yapılan ihaleler sonucunda;*

1- Kahramanmaraş Belediyesi'nin ya da diğer Devlet organlarının ekonomik bir zarar görüp görmediklerinin,

2- İhalelerin yasalara uygun şekilde yapılıp yapılmadığının, değilse yapılan usulsüzlerin nelerden ibaret olduğunun ve sözü edilen usulsüz işlemler sonucunda kişilerin mağduriyetlerinin doğup doğmadığının,

Yaptırılacak bilirkişi incelemesi ile tespit ettirilmesi ile sanığın hukuki durumunun buna göre belirlenmesi gerekir." **CGK, 17.04.2007, E. 2007/4-88, K. 2007/94** (www.kazanci.com)

ettiği bilirkişiye sorulamaz. Yine, bilirkişiye, örneğin; sanığın psikolojik bir rahatsızlığının, davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalıp azalmadığı, eyleminin tespit edilen rahatsızlığın sonucu olup olmadığı sorulabilecekse de, isnat edilebilirliğinin olup olmadığı sorulamaz[184].

Spor hukuku, ticari ceza hukuku gibi alanlarda ise yargıcın uyuşmazlığı çözmek için sahip olduğu genel hukuk bilgisinin yeterli olup olmadığı somut olayın şartlarına göre değerlendirilmelidir. Bu bilginin yeterli olmadığı durumlarda, örneğin ticaret ve ceza hukuku bilgilerinin bir araya getirilmesinin ve genel hukuk mantığı ve yorumunun uyuşmazlığı çözmede yetersiz kalması halinde, somut olayda artık, ilgili alanda özel bilgi, çalışma ve tecrübenin gerektiği sonucuna varılmalıdır. Her geçen gün uzmanlık alanlarının sayısının arttığı veya bunların gelişerek değiştiği, çeşitli uzmanlık alanlarının birleşerek yeni alanlar meydana getirdiği düşünüldüğünde, her somut uyuşmazlığın çözümü için gerekli olacak bilginin tüm savcı veya yargıçların sahip olması gerektiği düşünülen hukuki bilgi sınırları çerçevesinde kaldığı artık söylenemez.

Yine yabancı hukuk kurallarına başvururken, yabancı dil bilmenin yanı sıra hukuk eğitimi de almış ve terminolojiye hakim, hukuk mantığına sahip kişilerin yardımına ihtiyaç duyulması normaldir. Ancak bu konuda, yalnızca o dili bilen, hukukçu olmayan bir kişinin özel bilgisi yanlış bir yoruma sebep olabilir. Örf ve adetin tespiti bakımından da bilirkişiye başvurulması mümkün olmalıdır. Çözümü

[184] **McCORMICK,** s. 20, 21.

gereken sorun için bir bilirkişi heyetinin görevlendirilmesi halinde, heyette bir hukukçunun yer alması ise ancak açıklana gelen hukuki konularda bilirkişiye başvurmanın mümkün olabileceği sınırlar çerçevesinde söz konusu olmalıdır. Zira bilirkişi atanırken incelemesini yürütmesi için gerekli olabilecek tüm hukuki açıklamalar zaten kendisini atayacak olan merci tarafından yapılacaktır. Aynı şekilde, bilirkişi CMK madde 66/3 uyarınca, görevini bu merci ile ilişki içerisinde yerine getireceğinden, incelemesini yapması için gerekli olan hukuki kavramları veya açıklamaları anlamadığında mercie her zaman danışabilir.

Hukuki bilgiyle çözümü olanaklı konularda dahi, sınırlı kimi durumda bilirkişiye başvurulabileceği belirtildikten sonra, bu hallerde bilirkişi olarak kimlerin tayin edilmesi gerektiği sorunu üzerinde durulmaktadır. Uygulamada sıklıkla, hukuki konularda bilirkişi olarak emekli yargıç ve savcıların, avukatların atandığı görülmektedir[185]. Belirtilen kişilerin de, somut olaya ilişkin soruşturmada savcı, kovuşturmada ise yargıç gibi hukuk fakültesinden mezun oldukları, aynı eğitim ve bilgi düzeyine, birikime sahip oldukları düşünüldüğünde bu uygulamaya anlam vermek oldukça güçtür[186]. Çözümü hukuki bilgiyle olanaklı bir konuda, yukarıda anlatılan sınırlar çerçevesinde bilirkişiye başvurmanın mümkün olduğu durumlarda, başvurulan kişinin, kendisini atayan merciin sahip olmadığı bir uzmanlığının olması gerektiği aşikardır[187]. Avukatlık mesleğini çok uzun zamandır yapmak ve mesleki

[185] **DERYAL,** "Avukatın Bilirkişilik Yapması", s. 22.

[186] **DEMİRER,** "Bilirkişilik ve Uygulamadaki Sorunları", ABD, 1976, Sayı:6, s. 1032, **KILIÇOĞLU,** s. 645; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1153-1154.

[187] Aynı yönde bkz. **GÜRELLİ,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik Kurumuna İlişkin Meseleler", s. 73.

hayatını hukukun belli dallarına özgüleyerek bu dallarda tecrübeye sahip olmak da avukatın bilirkişi olarak atanabilmesi için yeterli görülmemelidir. Zira örneğin 25 yıldır pratisyen olarak doktorluk da yapsa, tıp bilimi alanında bu kişi, uzman olarak nitelendirilmemektedir[188]. Mesleki hayatını belli bir dala özgüleyerek kendisini yetiştiren bir avukatın uzmanlığının, objektif olarak tespiti de oldukça güçtür. Ancak, belli bir hukuk dalında lisans eğitiminin üzerine yüksek lisans, doktora eğitimi almış ve bu dalda uzmanlık edinilmiş olmasının belirlemede yardımcı olacağı düşünülebilir ve bu halde avukatın bilirkişi olarak atanması söz konusu olabilir. Yine de, mümkün olduğunca, ilgili alanda hukuk fakültelerinde öğretim üyeliği yapmakta olanlara bilirkişi tayininde öncelik verilmesi isabetli olacaktır. Nitekim bilirkişi atanırken, olanak bulunması halinde, alanında en yetkin kişilerin seçilmesi gerekmektedir[189].

[188] **DERYAL,** "Avukatın Bilirkişilik Yapması", s. 33.

[189]Avukatların bilirkişi olarak tayin edilmemesi gerekliliğinin bir diğer nedeni olarak, bilirkişinin tarafsız olması gerektiği, avukatların her ne kadar bağımsız olarak görev yapsalar da, ileride potansiyel müvekkillerini kaybetme endişesiyle hareket etmelerinin veya fiilen avukatlık yapmakta oldukları yargı çevresinde kendi meslektaşlarıyla ve diğer yargı mensuplarıyla bir husumete girmekten çekinebilecekleri için yanlı davranmalarının mümkün olması gösterilmektedir. Bkz. **DERYAL,** "Avukatın Bilirkişilik Yapması", s. 34-35.

B. BİLİRKİŞİYE BAŞVURMA ZORUNLULUĞUNUN KANUNDA AYRICA BELİRTİLDİĞİ HALLER

1. SAHTE PARA VE DEĞERLER ÜZERİNDE YAPILACAK İNCELEMELER

Bilirkişiye başvurmada kuralın mecburilik olmasına rağmen, kanun koyucu tarafından, bu zorunluluğun kanunda kimi durumlar için açıkça belirtilmesi tercih edilmiştir[190]. Bu hallerden ilki, sahte para ve değerler üzerinde yapılacak incelemelerdir[191].

---

[190] Mülga CMUK zamanında da bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğu kimi durumların, kanunda ayrıca gösterilmiş olmasının, kanun yapma tekniğine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmesiyle beraber bunun uygulamada ki aykırılıkları engelleme amacıyla yapıldığı belirtilmiştir. **ÖZTÜRK/ERDEM/ÖZBEK,** s. 490.

[191] CMK'da ayrıca düzenlenmemekle birlikte, mülga CMUK madde 85'te, *"Bir vesikanın doğruluğunu veya sahteliğini tahkik etmek yahut failini meydana çıkarmak için ehlihibre marifetiyle yazı ve mühür tetkikatı yapılabilir."* denmek suretiyle belgede sahtecilik iddiası halinde, bilirkişi incelemesi yapılabileceği ayrıca hükme bağlanmıştı. Nitekim aldatıcılık kabiliyeti olan bir yazının veya imzanın kişinin eli ürünü olup olmadığının tespiti özel ve teknik bilgi gerektirdiğinden, uygulamada yerinde olarak bu gibi hallerde bilirkişi incelemesi yaptırılması yoluna gidilmektedir. *"suça konu çeklerden 28.05.2001 keşide tarihli çekteki ikinci keşideci imzasının sanık Mehmet'e ait olup almadığı gerektiğinde CMUK.nun 66. maddesi (5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 63. maddesi) gereğince bilirkişi marifetiyle araştırılıp sonucuna göre sanıkların hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken eksik inceleme sonucu yazılı şekilde karar verilmesi,"* **10. CD., 20.06.2005, E. 2004/24652, K. 2005/6779** *"dosya içinde fotokopisi bulunan 2.700.000.000 lira bedelli, Necmi Y. tarafından imzalanmış görünen senet aslı araştırılarak, senetteki imzanın Necmi Y.'e ait olup olmadığı, senedin ne sebeple ve kim tarafından düzenlendiği ve düzenlenme tarihinin tespiti ile… sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri yerine eksik araştırma sonucu sanığın beraatına karar verilmesi,"* **10. CD., 24.01.2006, E. 2005/2324, K. 2006/268** "*suça konu çekteki keşideci imzasının sanığa ait olmadığına ilişkin İstanbul Birinci İcra Tetkik Mercii Mahkemesi'nin 2001/767 esas sayılı dosyasına sunulan bilirkişi raporunu sunması karşısında; dava dosyasının getirilip İcra Tetkik Mercii kararlarının sadece takip hukuku bakımından kesin hüküm oluşturacağı da gözetilerek, 5271 sayılı CMK'nın 63. maddesi gereğince çözümü Özel veya teknik bilgiyi gerektiren konularda bilirkişi incelemesi yaptırılması zorunluluğu dikkate alınarak, suça konu çekteki keşideci imzasının sanığa ait olup olmadığının belirlenmesinin gerekli olması,"* **10. CD., 12.05.2008, E. 2007/13051, K.**

CMK madde 73/1'e göre, para ve devlet tarafından çıkarılan tahvil ve hazine bonosu gibi değerler üzerinde işlendiği düşünülen sahtecilik suçlarında, el konulan para ve değerlerin tümü üzerinde yapılacak olan bilirkişi incelemesi, bunların asıllarını tedavüle çıkaran kurumların merkez veya taşra birimlerinde gerçekleştirilir[192]. 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 17. maddesinde de, *"Parada sahtecilik suçundan dolayı elkonulan sahte paralar ve bunlara ilişkin bilgiler, Cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemeler tarafından paraların asıllarını tedavüle çıkaran kurumca oluşturulacak sistemde incelenmek ve değerlendirilmek üzere paraların asıllarını tedavüle çıkaran kurumun ilgili birimine gönderilir. Gönderilen bilgilerin içeriği ve bildirimin sureti, paraların asıllarını tedavüle çıkaran kurum ile İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak, Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir."* hükmüne yer verilmiştir. Böylece, bu gibi hallerde bilirkişi incelemesinin nerede yapılacağı açıkça belirtilerek, para, devlet tarafından çıkarılan tahvil, hazine bonosu ve benzeri değerlerin asıllarını tedavüle çıkaran kurumların merkez ve taşra birimleri resmi

---

2008/7463 Ayrıca bkz. **10. CD., 09.06.2008, E. 2006/5602, K. 2008/9365** (www.kazanci.com)

[192] 1412 sayılı mülga CMUK madde 84, *"Kalpazanlık ve evrakı nakdiyeye ait sahtekârlık suçlarında zaptolunan paralar ve evrak lüzum görülürse bunların sahihlerini tedavüle çıkaran makamlara tetkik ettirilir. Bu makamlar taklit veya sahtkârlığın ne suretle yapılmış olduğu ve eserleri neden ibaret bulunduğu hakkında rey beyan ederler. Yabancı paraları ve evrakı için de selâhiyetli Türk makamlarının reyi alınmakla iktifa olunur."* şeklindeydi. Hükümdeki *'lüzum görülürse'* ibaresi nedeniyle bilirkişi incelemesi yaptırmanın zorunlu olmadığı sonucuna ulaşılabilmekte olduğu hakkında bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 71. Aynı şekilde Tasarı'nın ilgili 76. maddesinde de, CMK'dan farklı olarak incelemenin *'gerektiğinde'* yaptırılacağı öngörülmüştü. Ancak, özel veya teknik bilgi, uzmanlık gerektiren hallerde bilirkişiye başvurmanın mecburi oluşu karşısında, anılan ibarelere yer verilip verilmemesinin bir önemi yoktur.

bilirkişi olarak gösterilmiştir[193]. Ancak elbette, savcı veya yargıç, bunların verecekleri raporla bağlı olmayacağından sonrasında yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırabilecektir. Tasarının gerekçesinde, incelemeyi yapacak merciin, taklit veya sahteciliğin neden ibaret bulunduğu, ne suretle gerçekleştirildiği ve eserlerin neden ibaret bulunduğunu da görüşünde bildireceğinin ilgili maddede düzenlendiği belirtilmekteyse de, yürürlükteki CMK'nın 73. maddesinde bu hususlara yer verilmemiştir.

Maddede para ve devlet tarafından çıkarılan tahvil, hazine bonosu gibi diğer değerler üzerinde işlendiği düşünülen sahtecilik suçlarından bahsedilmektedir. TCK madde 198'de, paraya eşit sayılan değerler, devlet tarafından ihraç edilip de hamiline yazılı bonolar, hisse senetleri, tahviller ve kuponlar, yetkili kurumlar tarafından çıkarılmış olup da kanunen tedavül eden senetler, tahviller ve evrak ile milli ziynet altınları olarak sayılmaktadır. Buna göre, bunlar üzerinde işlendiği düşünülen sahtecilik suçları halinde de, CMK madde 73/1'e göre, bilirkişi incelemesi yaptırılır[194].

---

[193] *"Suça konu sahte paraların CMK.nun 73/1. madde ve fıkrası uyarınca bunların asıllarını tedavüle çıkaran T.C. Merkez Bankası Başkanlığının merkez veya taşra birimlerine gönderilerek, aldatma yeteneğine sahip olup-olmadıkları ve sahteliklerinin kolayca anlaşılıp-anlaşılamayacağı konusunda görüş alınması gerektiği gözetilmeden, Kriminal Polis Laboratuarının düzenlediği raporlarla yetinilerek eksik soruşturmayla hüküm kurulması, bozmayı gerektirir…"* **8. CD., 07.06.2007, E. 2006/5038, K. 2007/4520** *"Sanıkta ele geçen sahte altının CMK'nın 73. maddesi uyarınca Milli Ziynet altını olup olmadığının Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü'nden alınacak rapor ile saptanıp, sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, yazılı biçimde eksik soruşturmayla mahkumiyet hükmü kurulması,"* **8. CD., 23.03.2009, E. 2007/4382, K. 2009/4465** (www.kazanci.com).

[194] Aynı yönde bkz. **YILDIZ,** s. 287-288.

Yine madde 73/1'e göre, el konulan para ve değerlerin 'hepsi'nin, bunların asıllarını tedavüle çıkaran kurumların merkez ve taşra birimlerine gönderileceği belirtildiğinden, sahte olduğu düşünülen ve el konulan para ve değerlerden örnek seçilerek gönderilmesi söz konusu olamaz.

Maddenin 2. fıkrasında ise, yabancı devletlerin paraları ve değerleri hakkında da yetkili Türk makamlarının görüşlerinin alınmasına karar verileceği hükme bağlanmıştır[195].

Son olarak belirtmek gerekir ki, para ve değerlerin, işlendiği düşünülen sahtecilik suçları açısından, bunların asıllarını tedavüle çıkaran kurumların merkez veya taşra birimlerine incelettirilecek olması, CMK madde 64/3'te yer alan, kamu görevlilerinin bağlı bulundukları kurumlarla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamayacak olmaları kuralına aykırılık oluşturmaz. Zira kamu güvenine karşı

[195] Anayasa Mahkemesi, CMUK'un 84. maddesindeki benzer düzenlemeyle ilgili olarak, kalpazanlık ve evrakı nakdiye sahtekârlığındaki bilirkişi incelemesinin sahte para ve evrakı çıkaran makamlarca yapılmasının yabancı paralar için de geçerli olmasının, münhasıran Merkez Bankası Başkanlığı'nın görevli kılınmasının ve özel ya da resmî diğer mercilerin veya uzmanların bilirkişi seçilemeyeceğinin gösterilmesinin karşısında, sanık veya müdahil tarafın teknik güvenceden yoksun bilirkişi raporu ile yetinmek zorunda kaldığı, bu durumun da kişilerin hak arama özgürlükleri ile Anayasa'nın 36. maddesine aykırı olduğu yönündeki itirazları reddetmiştir. Ret kararında, *"Türk paralarını tedavüle çıkarmaya yetkili makamların, yabancı paralar konusundaki uzmanlıkları da gözetildiğinde, bu paralardaki sahteciliklerin incelenmesinde yetkili kılınmalarında Anayasa'nın 36. maddesine aykırılık yoktur…İtiraza konu kuralla getirilen resmî bilirkişilik kurumunun, âdil bir yargılamayı engelleyecek, adalete ve yargıya olan güven duygusunu sarsacak ya da davanın yanlarını böyle düşünmeye sevkedecek herhangi bir durum bulunmadığından itiraz edilen kural, Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti ilkesine aykırı görülmemiştir."* ifadelerine yer vermiştir. Bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 17.06.1997 tarih 1996/62 E., 1997/57 K. sayılı kararı.

suçlar arasında yer alan bu tür sahtecilik suçlarında mağdur devlettir ve dava Merkez Bankası veya darphane kurumlarıyla doğrudan ilgili değildir.

2. ŞÜPHELİ VEYA SANIĞIN BİLİNCİNİN İNCELENMESİ VE GÖZLEM ALTINA ALINMASI

Şüphelinin veya sanığın bilincinin incelenmesi ve gözlem altına alınması, bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğunun kanunda açıkça gösterildiği hallerden ikincisidir[196]. Şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmaması, isnat edilebilirliğin kalkması veya azalması yönünden etkili olmakla birlikte, akıl hastalığı hukuktan çok tıpla ilgilidir[197]. CMK madde 74/1'e göre, şüpheli veya sanık hakkında, kişinin akıl hastası olup olmadığı, akıl hastası ise ne zamandan beri hasta olduğu ve bunun kişinin davranışları üzerindeki etkilerini saptamak üzere gözlem altına alma kararı verilebilmesi için, uzman hekimin görüşünün ve bu yönde önerisinin alınması gerekir[198]. Uzman hekim ancak ilk muayene sonucu şüpheli veya sanığın akıl hastası

---

[196] *"Sanığın manik depresif tedavisinde kullanılan "Lituril" adlı ilacı yazdırmak istediği sırada olayın gerçekleştiğinin anlaşılması karşısında; 5271 sayılı C.Y.Y.nın 74. maddesinin öngördüğü yönteme uygun olarak muayene ettirilip sanığın suç tarihinde cezai ehliyetini tamamen veya kısmen kaldıracak bir durumunun bulunup bulunmadığının saptanması, sonucuna göre hukuksal durumunun belirlenmesi gerektiğinin gözetilmemesi, bozmayı gerektirmiştir."* **4. CD., 07.05.2007, E. 2006/992, K. 2007/4268** (www.kazancı.com)

[197] **HAFIZOĞULLARI/ÖZEN,** Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2010, s. 417.

[198] 1412 sayılı mülga CMUK'un konuya ilişkin 66/4. maddesi, *"Tedavi ve muhafazaya hükmolunması veya Ceza Kanununun 47 nci maddesinin uygulanması bakımından bilirkişi tetkikatı yaptırmaya hâkimler mecburdur. Bilirkişinin, adlî tabip yoksa, mütehassıs bir hekim olması şarttır."* ve 74. maddesi, *"Tedavi ve muhafazaya hükmolunması veya Ceza Kanununun 47 nci maddesinin uygulanması bakımından yapılan incelemede, bilirkişinin teklifi üzerine Cumhuriyet savcısı ve müdafi dinlendikten sonra sanığın resmi bir müessesede gözlemine hazırlık tahkikatı sırasında sulh hakimi ve son tahkikat sırasında mahkeme tarafından karar verilebilir."* şeklindeydi.

olup olmadığını teşhis edemezse, detaylı bir muayene ve araştırma için gözlem altına alınmasını yetkili mercie önerir[199]. Yani, gözlem altına alma kararının verilmesi her durumda zorunlu olmayabilir[200].

Şüpheli veya sanık hakkında gözlem altına alma kararının verilebilmesi için öncelikle kişinin suç teşkil eden fiili işlediği yolunda kuvvetli şüphe bulunması gerekmektedir. Fiili işlediği yolunda kuvvetli şüphe bulunan şüpheli veya sanığın bilinç durumunun incelenmesi, hem fiilin işlendiği sıradaki akıl hastalığı hem de yargılama sırasında ortaya çıkan akıl hastalığı bakımından geçerli olmaktadır[201]. Bu sonuca, durma veya düşme kararlarının verileceği halleri TCK'ya atıf yaparak düzenleyen CMK'nın 223/8. maddesine atıf yapan konuyla ilgili 74. maddenin 5. fıkrası uyarınca ulaşmak mümkündür. Bir fiilin suç teşkil edip etmemesinin veya cezaya etki etmesinin mağdurun akıl hastası olmasına bağlı olduğu TCK'da yer alan

---

[199] **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 210; **YILDIZ,** s. 289.

[200] *"Dolayısıyla, şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığı, belirtilen sağlık kurumlarından herhangi birinden aldırılacak sağlık kurulu raporu ile saptanabilir. Kişinin akıl hastası olup olmadığının sağlık kuruluşlarınca saptanması işlemi sırasında gözlem altına alınması da zorunlu değildir. CMK'nın 74. maddesinde düzenlenen ve özgürlüğü kısıtlayan bir işlem olan gözlem altına alma, ancak bilirkişinin uygun görüşü doğrultusunda ve gerektiğinde başvurulabilecek bir kontrol yöntemidir."* **9. CD., 30.12.2008, E. 2008/6230, K. 2009/1** (www.kazanci.com). Aksi yönde karar da mevcuttur. *"Dr. Ekrem Tok Adana Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi Başhekimliği Sağlık Kurulu ve Adli Tıp Kurumu Başkanlığı 4. İhtisas Kurulu raporlarına göre, sanığın akıl hastası olup cezai ehliyetinin tam olmadığı, TCK.nun 32/2. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği saptanmışsa da, Adli Tıp Kurumu 4. İhtisas Kurulu raporunun, sanık müşahedeye tabi tutulmadan yapılan muayene sonucu düzenlendiği anlaşıldığından, sanığın CMK.nun 74. maddesi uyarınca usulüne uygun şekilde dava dosyası ile birlikte Adli Tıp Kurumuna gönderilerek Gözlem İhtisas Dairesinde müşahedeye tabi tutularak, akli durumu ve cezai ehliyeti konusunda Adli Tıp Kurumu Gözlem İhtisas Dairesi ve 4. İhtisas Kurullarından rapor aldırılması, raporlar arasında çelişki bulunursa Adli Tıp Genel Kurulunda bizzat muayenesi yapıldıktan sonra aldırılacak rapora göre sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerektiğinin düşünülmemesi,"* **1. CD., 12.03.2009, E. 2007/9492, K. 2009/1279** (www. kazanci.com).

[201] **CENTEL/ZAFER,** s. 269; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 81; **YILDIZ,** s. 290. Aynı yönde bkz. Tasarı madde 77'nin gerekçesi.

kimi suçlar bakımından ise, mağdurun akli durumunun madde 74'e göre gözlem altına alınması suretiyle tespiti mümkün değildir. Madde hükmü şüpheli veya sanıktan bahsettiğinden, bu durum tanıklar açısından da geçerlidir ve beyanlarının güvenilirliği açısından, akıl hastası olup olmadıklarını belirlemek üzere gözlem altına alınmalarına imkan yoktur[202]. Gözlem altına alma kararı akıl hastalığının teşhisi bakımından alınacak olmakla birlikte, doktrinde bu kararın alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığının tespitinde de alınabileceği öne sürülmüştür[203].

Gözlem altına alma kararı, uzman hekimin; bilirkişinin önerisi üzerine alınabilecektir. Buradaki uzman hekim tabirinden anlaşılması gereken akıl hastalıkları alanında uzman olan kişidir[204]. Bu kişi de ancak psikolog ya da psikiyatr olabilir. Yargıtay'ın görüşü de bu yöndedir[205]. Madde 74/1 uyarınca, gözlem altına alma resmi bir sağlık kurumunda olacaktır ve sağlık kurumunda gözlemi yapacak uzman bir hekimin bulunması gerekir[206].

---

[202] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 81; **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz", s. 150.

[203] **ERSOY,** s. 436; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 80-81; **KUNTER,** s. 718; **SOYASLAN,** "Ceza Hukukunda Bilirkişilik Ve Bilirkişi Raporunun Bağlayıcılığı", Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu-TBB, 9-10 Kasım 2001, s. 281; **YILDIZ,** s. 288. *"Sanığın uzun yıllar alkol aldığı ve kronik alkol bağımlısı olduğu iddia edilmiş olmakla, CMK.nun 74. maddesindeki usule uygun olarak gözlem altına alınarak suç işlediği tarihte mevcut bir hastalığının bulunup bulunmadığı, işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinde bir azalma olup olmadığı, 5237 sayılı yasanın 32/1-2 maddeleri kapsamında akıl hastalığı bulup bulunmadığı saptanarak sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken eksik soruşturma ile yazılı şekilde karar verilmesi,"* **1.CD., 08.05.2008, E. 2007/2995, K. 2008/3854** (www.kazanci.com).

[204] **CENTEL/ZAFER,** s. 268; **ÖZTÜRK/ERDEM,** s. 472; **YOKUŞ SEVÜK,** 64.

[205] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 81; **SOYASLAN,** s. 280. *"Akıl hastalığının ve bunun kişinin davranışlarını yönlendirme yeteneğine etkisinin saptanması ise, psikiyatri biliminin verileri çerçevesinde bilirkişi uzman hekim tarafından belirlenecektir."* **9. CD., 30.12.2008, E. 2008/6230, K. 2009/1** (www.kazanci.com).

[206] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 210.

Kararı vermeye, soruşturma evresinde sulh ceza yargıcı, kovuşturma evresinde ise mahkeme yetkili olmakla beraber belirtildiği üzere, bunların re'sen ya da tarafların istemi üzerine karar almaları mümkün olmayıp karar, uzman hekimin önerisi üzerine ve Cumhuriyet savcısının ve müdafiin dinlenmesinden sonra alınabilir. İlgililer ancak şüpheli veya sanığın bilincinin incelenmesi yönünde talepte bulunabilirler[207]. Gözlem altına alma kararının verilmesi için, fıkrada müdafiin de dinlenmesi gerektiğinden söz edildiğinden ve ayrıca madde 74/2 uyarınca, şüpheli veya sanığın müdafii yoksa ilgili kararın alınabilmesi için yargıç veya mahkemenin istemi üzerine baro tarafından bir müdafi görevlendirilir.

Madde 74/3 uyarınca, gözlem süresi üç haftayı geçemez ve sürenin yetmeyeceği anlaşılırsa ancak resmi sağlık kurumunun istemi üzerine, her seferinde üç haftayı ve toplamda üç ayı geçmemek üzere ek süreler verilebilir. Ek süre istemleri de ek süre verilmesi kararı gibi gerekçeli olmalıdır[208]. 4. fıkra uyarınca ise, gözlem altına alma kararına karşı itiraz kanun yoluna gidilebilir ve istisna olarak bu karar bakımından itiraz, kararın yerine getirilmesini durdurur.

Belirtmek gerekir ki, gözlem altına alma kararı verilebilmesi için olmasa da, yaş küçüklüğü ve irade dışı alınan alkol ve uyuşturucu maddenin, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirebilme yeteneği üzerindeki etkilerinin tespiti açısından da, şüpheli veya sanığın bilinç durumunun bilirkişi

[207] **CENTEL/ZAFER,** s. 268; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 64.

[208] **YILDIZ,** s. 290.

tarafından incelenmesi gerekebilir[209]. Nitekim temyiz kudreti, isnat kabiliyeti gibi kavramlar hukuki olmakla beraber, kişilerin bunlara sahip olduğunun belirlenmesinde gözetilecek olan bilinç durumu başka bir uzmanlık dalının, örneğin; psikiyatri ve pedagojinin verileri ve tecrübe kuralları ışığında belirlenebilir[210].

Ancak burada son olarak ve önemle belirtmek gerekir ki, şüpheli ve sanığın şuurunun, bilinç durumunun incelenmesinin gerektirdiği uzmanlığın ait olduğu bilimin çok tartışmalı ve değişken veri ve görüşlere bünyesinde yer veren psikiyatri ile psikoloji ve genel olarak sosyal bilimler olduğu düşünüldüğünde, konuya temkinli yaklaşılması gerekir. Nitekim sanığın şuurunun incelenmesi özellikle Anglo-Amerikan hukukunda çok tartışılmış, hatta doktrinde psikoloji ve sosyal bilimler alanında bilirkişiye başvurulmasının tamamen yasaklanması gerektiği dahi ileri sürülmüştür[211].

---

[209] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 72.

[210] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 31-32; **YENERER ÇAKMUT,** "Tıp Ceza Hukukunda Bilirkişilik", Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları, V. Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, 28 Şubat-1 Mart 2008, Ankara, TBB Yayınlar: 142, Ankara, 2008, s. 1157. *"Suç tarihi itibariyle 18 yaşını doldurmayan sanıklar Yücel, Emrah ve Mehmet hakkında, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 35. maddesi uyarınca, küçüklerin içinde bulunduğu aile koşulları, sosyal ve ekonomik koşulları ile psikolojik ve eğitim durumları hakkında uzman kişilere rapor hazırlatılması, bu raporlar değerlendirilerek hakim tarafından ceza sorumluluğunun belirlenmesi gerekirken, eksik soruşturma sonucu yazılı şekilde hüküm kurulması,"* **1. CD., 27.05.2008, E. 2007/4784, K. 2008/4432** (www.kazanci.com).

[211] **WILSON,** s. 20-21.

3. BEDEN MUAYENESİ VE VÜCUTTAN ÖRNEK ALINMASI

Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, şüpheli ve sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması ile diğer kişilerin beden muayenesi ve vücutlarından örnek alınması olarak ikiye ayrılarak, sırasıyla CMK'nın 75 ve 76. maddelerinde düzenlenmekle, bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğunun kanun tarafından ayrıca gösterildiği durumlardan bir diğeridir[212].

Beden muayenesi iç ve dış beden muayenesi[213] olarak ikiye ayrılmakla birlikte şüpheli veya sanığın beden muayenesini düzenleyen 75. maddede, diğer kişilerin beden muayenesini düzenleyen 76. maddeden farklı olarak sadece iç beden muayenesine yer verilmiştir. Bir suça ilişkin delil elde etmek için şüpheli veya sanığın iç beden muayenesinin yapılabilmesine, 2. fıkra uyarınca muayenenin kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunmaması ve 5. fıkra uyarınca da suçun üst

---

[212] *"...kanıt olma olasılığı bulunan kar maskelerinin bu niteliğinin korunması amacıyla muhafaza altına alınıp kar maskelerinden elde edilecek kıl, kan, parmak izi vs. gibi materyallerle, sanıklardan 5271 sayılı CMK.nun 75. maddesi uyarınca örnek alınıp karşılaştırılarak sanıklara ait DNA ve parmak izi bulunup bulunmadığı saptanarak... sanıkların hukuki durumlarının takdiri yerine eksik araştırmayla yazılı biçimde karar verilmesi, bozmayı gerektirmiş..."* **6. CD., 28.05.2008, E. 2008/810, K. 2008/11766** *"Sanıklar Yücel, Emrah ve Mehmet'in CMK.nun 75. maddesi uyarınca tükürük örneklerinin aldırılarak Adli Tıp Kurumuna gönderilmesi ve sigara izmaritleri üzerindeki tükürük örneklerinin sanıklara ait olup olmadığının tespitinden sonra sonucuna göre sanıkların hukuki durumlarının değerlendirilmesi yerine, eksik soruşturma sonucu yazılı şekilde karar verilmesi,"* **1. CD., 27.05.2008, E. 2007/4784, K. 2008/4432** (www.kazanci.com).

[213] Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik madde 3'e göre; dış beden muayenesi vücudun dış yüzeyi ile kulak, burun ve ağız bölgelerinin gözle ve elle yapılan yüzeysel tıbbî incelemesini, iç beden muayenesi ise kafa, göğüs ve karın boşlukları ile cilt altı dokularının incelenmesini ifade etmektedir. CMK madde 75/4 ve yönetmelik madde 4/4'e göre, cinsel organlar veya anüs bölgesinde yapılan muayene de iç beden muayenesi ve yine yönetmelik madde 5/4'e göre girişimsel olmayan tıbbî görüntüleme yöntemleri de bedenin dış muayenesi sayılır.

sınırının iki yıldan daha az hapis cezasını gerektirmemesi kaydıyla, Cumhuriyet savcısı ya da suçtan zarar görenin istemiyle veya re'sen, yargıç ya da mahkeme tarafından, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilir[214]. Cumhuriyet savcısı kararı yirmi dört saat içinde yargıç veya mahkemenin onayına sunulmalı ve yargıç veya mahkeme de yirmi dört saat içinde karar vermelidir. Onaylanmayan kararlar hükümsüz kalacak, elde edilen deliller kullanılamayacaktır.

Şüpheli veya sanığın dış beden muayenesine ise, CMK'da yer verilmeyerek bunun yönetmelikle düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Yönetmeliğin 5. maddesine göre, yine bir suça ilişkin delil elde etmek için, şüpheli veya sanık üzerinde dış beden muayenesi, muayenenin kişinin sağlığına açıkça ve öngörülebilir zarar verme tehlikesinin bulunmaması kaydıyla, fakat iç beden muayenesinden farklı olarak suçun belli bir ağırlıkta olması aranmadan ve Cumhuriyet savcısı ile emrindeki adlî kolluk görevlileri veya kovuşturma makamlarının talebiyle yapılır. Ancak, kişi hak ve özgürlüklerine müdahale edilmesine olanak veren böyle bir düzenlemenin kanun yerine yönetmelikle yapılması mümkün değildir[215]. Bu nedenle, anılan yönetmelik yok hükmündedir. Şüpheli veya sanığın dış beden muayenesinin iç beden muayenesine paralel bir şekilde, kanunla düzenlenmesi yoluna gidilmelidir.

---

[214] Kovuşturma evresinde gecikmesinde sakınca bulunsa dahi Cumhuriyet savcısının değil mahkemenin karar vermesi gerektiği, düzenlemenin hatalı olduğu yönünde bkz. **CENTEL/ZAFER,** s. 278.

[215] Kişinin beden bütünlüğüne bir müdahale olan dış beden muayenesinin kanun yerine yönetmelikle düzenlenmesi yasallık ilkesine ve temel hak ve özgürlüklerin ancak yasayla sınırlandırılabileceğini öngören Anayasa'nın 13. maddesine aykırıdır. Aynı yönde bkz. **CENTEL/ZAFER,** s. 274-275; **YILDIZ,** s. 296.

CMK madde 75 uyarınca, şüpheli veya sanığın vücudundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örneklerin alınabilmesi de kişinin iç beden muayenesinin yapılabilmesinin bağlı olduğu koşullara tabidir. Maddenin 7. fıkrasına göre ise, Polis Vazife ve Salahiyat Kanunu madde 13 veya Karayolları Trafik Kanunu madde 48/2'deki gibi, özel kanunlardaki alkol muayenesi ve kan örneği alınmasına ilişkin hükümler saklıdır. 6. fıkra uyarınca, şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasına ilişkin yargıç veya mahkeme kararlarına karşı itiraz mümkündür.

Diğer kişilerin beden muayenesi ve vücutlarından örnek alınmasına ilişkin düzenleme, CMK madde 76'da yer almaktadır. Madde 76, iç bedenin yanı sıra dış beden muayenesini de aynı hükümlere tabi kılması, suçun belli bir ağırlıkta olmasının aranmaması, cerrahi müdahalede[216] bulunmama koşulunun getirilmesi ve kişinin rızasının varlığı halinde müdahalenin yapılması için karar alınmasının gerekmemesi şeklindeki farklılıklarla 75. maddeden ayrılmaktadır. 76. maddenin 3. fıkrasında, aynı zamanda, çocuğun soy bağının araştırılması düzenlenmektedir. Böyle bir araştırmaya ihtiyaç duyulduğunda, araştırmanın yapılması, 76/1'deki usule uygun olarak karar alınmasını gerektirir. Diğer kişilerin beden muayenesi ve vücutlarından örnek alınmasıyla ilgili son husus, madde 76/4'e göre, tanıklıktan çekinme sebepleriyle muayeneden veya vücuttan örnek alınmasından kaçınılabilecek olmasıdır. Çocuk ve akıl hastasının çekinmesi konusunda, bu kişiler, tanıklığın hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilecek durumdaysa görüşleri de alındıktan

[216] Yönetmeliği 3. maddesine göre cerrahi müdahale tıbbi aletler yardımıyla vücutta yapılan tanı ya da tedaviye yönelik operasyonları ifade etmektedir.

sonra kanuni temsilcileri tarafından karar verilir. Kanuni temsilci şüpheli veya sanık ise, bu konudaki kararı yargıç verecek olup elde edilen deliller, daha sonra kanuni temsilci hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilirse onun izni olmadıkça kullanılamaz.

CMK madde 75/3'e göre, iç beden muayenesi veya vücuttan kan veya benzeri biyolojik örnekler alınması, ancak hekim veya sağlık mesleği mensubu[217] diğer bir kişi tarafından yapılabilir[218]. Ancak ilgili yönetmeliğin 4/2. maddesi ve diğer kişilerle ilgili olarak 7. maddesi, iç beden muayenesinin ancak hekim tarafından yapılabileceğini öngörerek yasa hükmünü sınırlandırmış bulunmaktadır. Dış beden muayenesi de yine yönetmelik madde 5/2 ve 7 uyarınca hekim tarafından yapılabilecek; ancak girişimsel olmayan tıbbi görüntüleme yöntemleri hekim tarafından veya hekimin gözetiminde sağlık mesleği mensubunca yapılacaktır. Vücuttan kan veya benzeri örneklerin alınması konusunu da yönetmelik kanundan farklı düzenlemektedir. Nitekim madde 6/2 ve diğer kişilerle ilgili olarak 8'e göre, örnek almak için gerekli müdahaleleri yapmaya, hekim veya ancak hekimin gözetimi dahilinde sağlık mesleği mensubu yetkilidir. 6. ve 8. maddelerin 3. fıkraları tıbbi müdahalelerin, hekimlik sanatının ve tıp biliminin kabul ettiği yöntem ve araçlarla yapılacağını belirterek inceleme yöntemini vurgulamaktadır.

[217] Yönetmeliğin 3. maddesine göre sağlık mesleği mensubu tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişileri ifade etmektedir.

[218] 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2. maddesi ile yapılan değişiklikten önce düzenleme, muayene ve örnek alma işleminin ancak hekim veya hekimin gözetiminde sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabileceği şeklindeydi.

Kanun 77. maddesinde kadının muayenesi bakımından, zorunlu olmamakla beraber, özel bir düzenlemeye yer vermiştir. Buna göre, her ne kadar, doktorluk mesleğinin hasta bakımından ayrım gözetilmeksizin yerine getirilmesi gereken bir meslek olması nedeniyle tartışmaya yol açmışsa da[219], sanık veya şüpheli ya da diğer kişilerden birinin kadın olması halinde, istemi üzerine ve olanaklar elverdiğinde kendisinin muayenesi bir kadın hekim tarafından yapılır. Kadın hekimin bulunamadığı durumda, yönetmeliğin 11/2. maddesine göre, muayene sırasında hekim ile birlikte bir başka kadın sağlık mesleği personelinin bulundurulmasına özen gösterilir. Her iki düzenlemede de yalnızca muayeneden bahsedilmiş, vücuttan biyolojik ve diğer örneklerin alınması bu kapsama dahil edilmemiştir. Görüldüğü üzere kanun koyucu, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasını, bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğu hallerden biri olarak ayrıca ve detaylı olarak düzenlemiş ve yönetmelikle birlikte bilirkişinin kim olabileceği ve uzmanlığı konusunda sınırlamalar öngörmüştür.

4. MOLEKÜLER GENETİK İNCELEMELER

Şüpheli veya sanık ya da diğer kişilerin beden muayenesi ve vücutlarından örnek alınması suretiyle, CMK madde 75 ve 76'ya göre elde edilen örnekler[220] üzerinde moleküler genetik incelemeler yapılabilir. Yönetmeliğin 3. maddesinde, moleküler genetik inceleme, gereken tür ve miktardaki biyolojik materyali

[219] **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz", s. 149.

[220] Yönetmelik madde 3, örneği, bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla, inceleme yapmak üzere ilgililerden alınan biyolojik ve diğer materyal şeklinde tanımlamaktadır.

kullanarak, kişiyi diğer kişilerden ayıran ve kalıtım kurallarına uygun olarak aktarılan hastalık dışındaki özelliklerinin moleküler düzeyde araştırılmasını ifade etmektedir. Bu araştırmayı yapmak üzere bilirkişiye başvurulması zorunludur ve bilirkişinin yapacağı incelemenin amacı soy bağının araştırılması veya olay yeri incelemesi ya da beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması sonucu elde edilen bulguların şüpheli, sanık ya da mağdura ait olup olmadığının tespitidir[221]. Konuyla ilgili CMK madde 78'in 2. fıkrasına göre, moleküler genetik inceleme, bulunan ve kime ait olduğu bilinmeyen beden parçaları üzerinde de yapılabilir. Bu tür incelemelerin yapılabilmesi için, incelemenin elde edilen bulguların kime ait olduğunu tespit için zorunlu olması[222] ve incelemeye yargılama makamınca karar verilmesi gerekir.

Madde 79/1'de, yargılama makamının, moleküler genetik inceleme yapılmasına karar verdiğinde incelemeyi yapmak üzere görevlendirdiği bilirkişiyi de göstereceği belirtilmiştir. Maddenin 2. fıkrasına göre, görevlendirilecek bilirkişinin, resmen atanan veya bilirkişilikle yükümlü olan ya da soruşturma veya kovuşturmayı yürüten makama mensup olmayan veya bu makamın soruşturma veya kovuşturmayı yürüten dairesinden teşkilât yapısı itibarıyla ve objektif olarak ayrı bir birimine

---

[221] **CENTEL/ZAFER,** s. 287; **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 213.

[222] *"Dosya kapsamına göre; şüphelinin bulunduğu araçta ele geçen ve şüpheli tarafından içildiği kesin olarak belirlenemeyen içilmiş esrarlı sigaranın, onun tarafından içilip içilmediğinin ortaya çıkarılabilmesi için, DNA incelemesinde kullanılmak üzere şüphelinin tükürük ve kan örneklerinin alınmasının gerekmesi ve bu delillerin suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan delillerden olması nedeniyle, yukarıda belirtilen bozma kararına uygun olarak, Pendik 1. Sulh Ceza Mahkemesince 5271 sayılı CMK'nın 75. uyarınca gerekli kararın verilmesinden sonra söz konusu incelemenin yaptırılarak, alınacak bilirkişi raporunun mevcut ve gerek duyulursa toplanacak diğer delillerle birlikte değerlendirilerek sonucuna göre iddianame düzenlenip düzenlenmeyeceğinin belirlenip takdir edilmesinin gerekmesi…"* **10. CD., 15.05.2007, E. 2006/8598, K. 2007/5708** (www.kazanci.com.).

mensup olan görevliler olabileceği hükme bağlanmıştır. Yönetmelik madde 13/2'de ise, bilirkişinin gerçek ya da tüzel kişi olabileceği ve 5. fıkrada da, teşkilât yapısı itibarıyla üniversitelerin, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, Jandarma Genel Komutanlığı'nın ve Adli Tıp Kurumu'nun objektif olarak ayrı birimler sayılacakları söylenmektedir.

CMK madde 79/2'nin son cümlesi uyarınca, bilirkişi incelemesine konu olan bulguların bilirkişiye, ilgilinin ad ve soyadı, adresi ve doğum tarihi bildirilmeksizin verileceği düzenlenerek, bilirkişinin incelemesini yürütmesi için tarafına kendisini atayan mercice yapılacak açıklama ve aydınlatmaya, incelemenin amacı ve gizlilik açısından sınırlama getirilmiştir. Bilirkişi, üzerinde inceleme yapacağı örneklerin kime ait olduğunu bilmeksizin, inceleme yaptığı örneklerin eşleşip eşleşmediğini veya hangisiyle eşleştiğini bildirir[223]. Yine yönetmeliğin 13/4. maddesi de bilirkişiye gönderilen örneklerle ilgili olarak; yargıcın, mahkemenin ve Cumhuriyet başsavcılığının, gizliliği sağlamak ve karışıklığa yer vermemek için gerekli her türlü tedbiri alacağı ve bu amaçla güvenli ve gizli bir kayıt sistemi belirleneceği hükmünü içermektedir. Bu kayıt sisteminde, bedeninden örnek alınan kişinin adı, soyadı, adresi ve doğum tarihine karşılık gelmek üzere bir kod sistemi uygulanır.

CMK madde 78/1'e göre, alınan örnekler üzerinde amacı dışında tespitler yapılmak üzere incelemelerde bulunulamaz ve madde 79/2'nin 2. cümlesi uyarınca, bilirkişiler teknik ve teşkilat bakımından uygun tedbirlerle yasak moleküler genetik

[223] **YILDIZ,** s. 301.

incelemelerin yapılmasını ve yetkisiz üçüncü kişilerin bilgi edinmesini önlemekle yükümlü tutulmuşlardır. Gizliliği sağlamaya yönelik bu hükümlerin dışında, madde 80/1, yapılan inceleme sonuçlarının kişisel veri olduğunu belirterek[224], bunların başka amaçla kullanılmalarının veya dosya içeriğini öğrenme yetkisine sahip olanlar tarafından bir başkasına verilmelerinin mümkün olmadığını hükme bağlamaktadır. Maddenin 2. fıkrasına göre, bu bilgiler kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilerek kesinleşmesi hallerinde, Cumhuriyet savcısı huzurunda derhal yok ederek bu husus tutanağa bağlanır ve tutanak dosyaya konur. Yönetmelik madde 14/3 uyarınca, bilirkişi tarafından yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular ilgili makama gönderilir; bulgular üzerinden moleküler genetik analizler için izole edilen DNA örnekleri, bilirkişi tarafından rapor hazırlandıktan sonra imha edilir ve bu husus raporda açıkça belirtilir.

5. ÖLÜNÜN ADLİ MUAYENESİ VE OTOPSİ

Ölünün muayenesi bir tür keşiftir ve ölünün adli muayenesi ve otopsi olmak üzere ikiye ayrılır[225]. Ölünün muayenesi, her iki çeşidi bakımından da uzmanlık gerektirdiğinden, incelemenin bilirkişi tarafından yapılması şarttır[226].

---

[224] Elde edilen verilerin kişisel veri olarak nitelendirilmesinin mümkün olmadığı; çünkü ancak verilerin kime ait olduğunun belli olmasıyla kişisel veriden bahsedilebileceği yönünde bkz. **ÜNVER/HAKERİ,** s. 299.

[225] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 206.

[226] Kanunda bu konuda bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğunun ayrıca gösterilmesinin nedeni, tasarının 87. maddesinin gerekçesinde *"ceset iyi muayene edilmezse çürüyeceğinden ve otopsi iyi yapılmadığında ceset dağılacak ve deliller de kaybolacağından, bu işlemlerin*

Engelleyici sebepler yoksa CMK madde 86'ya göre, ölünün kimliği belirlenir. Belirleme, her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek yapılır. Şüpheli veya sanık ele geçirilmişse, ölü, teşhis için ona da gösterilebilir.

Ölünün adli muayenesi, ölünün dıştan muayene edilmesidir[227]. Madde 86/2 uyarınca, bu muayenede tıbbi belirtiler, ölüm zamanı ve ölüm nedenini belirlemek için tüm bulgular saptanmaya çalışılır. Aynı maddenin 3. fıkrası uyarınca da, muayene Cumhuriyet savcısının huzurunda, bilirkişi olarak bir hekim tarafından yapılır.

Otopsi de, ölüm nedenini ortaya çıkarma amacına hizmet eden, ölünün dıştan ve içerden muayenesi olarak bir tür bilirkişi incelemesidir[228]. Otopsi, ölünün adli muayenesiyle elde edilen bulgular ölüm sebebini tam olarak açıklamaya yetmediğinde yapılan bir inceleme olup cesedin durumu olanak verdiği takdirde, baş, göğüs ve karnın açılması suretiyle yapılır[229]. Cumhuriyet savcısının huzurunda biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğer dallardan birisinin mensubu veya biri

---

iyi ve doğru tarzda yapılmasını sağlamak" olarak gösterilmiştir. Ancak uygulamada, teknik donanım ve alt yapısının daha iyi olması nedeniyle otopsi incelemeleri için alınan materyalin Adli Tıp Kurumu'na gönderildiği, yerel birimlerin tetkik sonuçlarını bilmediklerinden raporlarını oluşturamadıkları ve Adli Tıp Kurumu'nda da otopsi olgusu ile bizzat temasa geçilmeksizin yalnızca incelemelerin yapıldığı hakkında bkz. **YENERER ÇAKMUT,** "Tıp Ceza Hukukunda Bilirkişilik", s. 1176.

[227] **CENTEL/ZAFER,** s. 288.

[228] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 207.

[229] Konuyla ilgili ayrıca bkz. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 23.11.2006 gün ve B.03.0.CİG.0.00.00.05-010.06.02-57 sayılı Otopsi İşlemlerinin Yerine Getirilmesi konulu genelgesi.

pratisyen iki hekim olan bilirkişiler tarafından gerçekleştirilir[230]. Hekimlerden birinin adli tıp uzmanı olması şarttır[231]. Ancak, zorunluluk bulunması halinde, otopsi işlemi bir hekim tarafından da yapılabilir; fakat durumun otopsi raporunda açıkça gösterilmesi gerekir. Bu halde, otopsiyi yapan tek hekimin adli tıp uzmanı olması aranmamalıdır[232]. CMK madde 87/1 uyarınca müdafi ya da vekil tarafından getirilen hekimin yani uzmanın da otopside hazır bulunabileceği hükme bağlanmıştır[233].

İlgili maddede otopsiyi yapacak bilirkişinin kim olacağı konusunda bir sınırlandırma getirilmiştir. Maddenin 3. fıkrasına göre, ölümünden hemen önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan hekim otopsi yapmak üzere bilirkişi olarak atanamaz. Ancak, hekimin otopsi sırasında hazır bulunması ve hastalığın seyri hakkında bilgi vermesi kendisinden istenebilir[234].

---

[230] Burada adli tıp uzmanı dışındaki ikinci hekimin görevlendirilmesinde bir sıralamaya gidildiği görülmektedir. İkinci hekim olarak mümkünse patoloji uzmanı, yoksa diğer dallardan bir uzman, o da yoksa pratisyen hekim görevlendirilmelidir.

[231] 1412 sayılı mülga CMUK'un 79. maddesi, *"Otopsi, hâkim ve tehirinde zarar umulan hallerde Cumhuriyet savcısı huzurunda biri adlî tabip veya patalog olmak şartı ile iki hekim tarafından yapılır. Zaruret halinde bu işlem bir hekim tarafından da yapılabilir. Ancak zaruret halinin otopsi raporuna açıkça yazılması gerekir."* hükmünü içermekteydi. Maddedeki adli tabipten kastın adli tıp uzmanı olduğu yönünde bkz. **TUNALI/ZENTÜRK,** "Tıbbi Bilirkişilik", Yargıtay Dergisi (Özel Sayı), C:15, Sayı:1-4, OCAK-Ekim 1989, s. 643.

[232] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 207.

[233] Hükümet tasarısı madde 88'in gerekçesinde, anılan hükmün adil yargılanma hakkını güçlendirdiği, soruşturmada sağlam delillerin elde edilmesi, davanın bir duruşmada bitirilmesi için gerekli olduğundan, avukat tarafından da hekim getirilerek, bu evrede, belli delillerin saptanmasına katkıda bulunulmasının sağlandığı belirtilmektedir.

[234] Aynı düzenleme Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (StPO)'nun 87. maddesinde de yer almaktadır. **KÜHNE,** s. 524; **ROXIN,** s. 180; **YENİSEY,** Almanya Federal Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu <Strafprozessordnung 1979>, Adalet Bakanlığı Yayınları Yeni Seri No:40, Ankara, 1979, s. 56.

Gömülen ölünün de muayene veya otopsisinin yapılması mümkündür. Bu yöndeki karar, madde 87/4 uyarınca, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından verilir ve karar araştırmanın amacını tehlikeye düşürmeyecekse ve ulaşılması da zor değilse hazır bulunmasını sağlamak amacıyla, ölünün bir yakınına derhal bildirilir. Gerek otopside gerekse ölünün mezardan çıkarılmasında 5. fıkra uyarınca yapılan işlemlerin ve cesedin görüntüleri kayda alınmalıdır.

CMK madde 88'de, ise yeni doğanın cesedinin adli muayenesi ve otopsisi düzenlenmektedir. Buna göre, yapılacak adli muayene ve otopside, doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşam bulgularının varlığı, olağan süresinde doğup doğmadığı ve biyolojik olarak yaşamını rahim dışında sürdürebilecek kadar olgunlaşmış olup olmadığı veya yaşama yeteneği bulunup bulunmadığı saptanır.

Ölünün adli muayenesi ve otopside bilirkişi, genel usuller çerçevesinde ölüm nedeninin bilinmemesi halinde görevlendirilecektir. Ancak, özellikle adam öldürme olaylarında, gözüken ölüm sebebinin sonradan değişmesi ihtimaline karşın otopsi yapılmalıdır[235].

[235] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 208.

6. ZEHİRLENME ŞÜPHESİ

Zehirlenme şüphesi olan hallerde ölüde, canlı üzerinde veya başka yerlerde bulunmuş şüpheli maddeler üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılması zorunludur[236]. Madde 89'a göre, ölüde veya başka yerlerde bulunmuş şüpheli maddeler, görevlendirilen uzman tarafından incelenerek tahlil edilir. Maddede hekimin uzmanlık alanından bahsedilmemektedir[237]. İnceleme sırasında, organlardan parça alınırken görünen şekli ile organın tahribatının tanımlanması şeklinde, inceleme yöntemine dair bir kural getirilmiştir.

Maddenin 2. fıkrasında, Cumhuriyet savcısı veya mahkemenin incelemenin hekimin katılmasıyla veya onun yönetiminde yapılmasına karar verebileceği düzenlenmiştir. Ancak maddede belirtilen türden bir incelemenin, organlardan parça alınmasının savcı veya yargıç tarafından yapılmasının mümkün olmadığı açıktır. Bu işlem, otopsi sırasında, yalnızca hekim tarafından yapılabilir. Hal böyle olunca hükümde kastedilenin şüpheli maddeler üzerinde yapılabilecek olan inceleme olduğu kabul edilmelidir[238]. Ancak bu incelemeyi de savcı veya yargıcın ancak belli ölçüde gerçekleştirebileceği göz önünde bulundurulduğunda, zehirlenme şüphesiyle yapılacak özel bilgi gerektiren incelemede hekimin bulunması gerekmektedir.

---

[236] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 66-67.

[237] Mülga CMUK madde 83/1'de, zehirlenme şüphesi üzerine yapılacak incelemenin kimyager veya tahlil ile görevli resmi bir makam tarafından yapılacağı hükme bağlanmıştı.

[238] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 208.

II. BİLİRKİŞİNİN ATANMASI

A. BİLİRKİŞİNİN ATANMASINDAKİ SİSTEMLER VE BİLİRKİŞİ OLARAK ATANABİLECEKLER

Bilirkişinin atanmasındaki sistemler, bilirkişiyi atamaya yetkili merciin bilirkişilik ehliyetine sahip kimselerden istediklerini, istediği sayıda seçip seçememesine göre belirlenir[239]. Farklı sistemlere göre, savcı veya yargıç ya bilirkişinin kimliği ve statüsü ile sayısını belirlemede serbest bırakılır ya da önceden hazırlanan listede mevcut isimlerle ve sayı bakımından sınırlanır.

5271 sayılı CMK, 1412 sayılı mülga CMUK'tan farklı olarak bilirkişilerin, il adli yargı adalet komisyonları tarafından her yıl düzenlenen bir listede yer alan kişiler arasından seçilmelerini öngörmüştür[240]. Gerçekten CMK madde 66/4'te bu husus, bilirkişilerin il adli yargı adalet komisyonunda her yıl düzenlenen bir listede yer alan gerçek veya tüzel kişiler[241] arasından seçileceği ve listelerin düzenlemesine

---

[239] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 51.

[240] Tasarının ilgili 66. maddesinde liste sisteminin tercih edilmesinin gerekçesi *"…bilirkişinin bilgi ve teknik alanında belirli bir deney sahibi olmuş kişilerden seçilmesi ve bu bakımdan adlî otoritenin, bir tür tasvibini (agrément) elde etmiş bulunması gerekir. İşte bu nedenle madde birinci fıkrasında her yıl il adlî yargı adalet komisyonlarınca bir liste hazırlanmasını ve yukarıda belirtilen niteliklere sahip bilirkişilere bu listede yer verilmesini uygun görmüştür… Böylece madde, çok yerinde olarak bilirkişilerin, önceden bir elemeden geçirilerek atanmalarına olanak sağlamış bulunmaktadır; bu suretle bilirkişilik kurumuna disiplin sağlanması ile kalınmayacak ayrıca bilirkişinin hâkim gibi görev yapması da önlenmiş olacaktır."* şeklinde ifade edilmiştir.

[241] Tüzel kişilerin de bilirkişilik yapmalarının olanaklı kılınması karşısında sırf bu amaçla çeşitli tüzel kişiliklerin ve bu arada şirket ve derneklerinin oluşturulmasının mümkün hale

ve listelerde yer verilenlerin bunlardan çıkarılmasına ilişkin esas ve usullerin de yönetmelikte belirtileceği şeklinde ifade edilmiştir[242]. Aynı maddeye göre, Cumhuriyet savcıları veya yargıçlar, yalnız bulundukları il bakımından oluşturulan listelerden değil diğer illerdeki listelerden de bilirkişi seçebilirler. 4. fıkraya göre, bilirkişi olarak atanan bir tüzel kişi olduğunda, tüzel kişi adına incelemeyi yapacak gerçek kişi veya kişilerin isimleri bilirkişiyi atayacak yetkili merciin onayına sunulur. Yetkili merci isimleri onaylamadığında, tekrar istem olursa, tüzel kişi yeni isim bildirir[243]. Ayrıca, her yeni bilirkişi görevlendirmesinde, aynı tüzel kişi adına aynı

---

geldiği hakkında bkz. **KAHRAMAN,** "Bilirkişi İncelemesi", Hukuk Merceği 7, Konferans ve Paneller (28 Nisan 2005 – 06 Ekim 2005), Ankara Barosu, Ankara 2006, s. 466.

[242] Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik madde 6 uyarınca, listeye kayıt olabilmek için *"1) Gerçek kişilerin; a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması, b) Başvuru tarihinde yirmibeş yaşından küçük olmaması, c) Bilirkişilik yapacağı alanda en az üç yıllık meslekî deneyime sahip olması, d) Affa uğramış ya da ertelenmiş olsalar bile Devlete karşı işlenen suçlar ile basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflâs gibi bir suçtan veya kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, gerçeğe aykırı bilirkişilik yapma, yalan tanıklık suçlarından biriyle hükümlü bulunmaması, e) Disiplin yönünden meslekten ya da memuriyetten çıkarılmamış veya sanat icrasından geçici olarak yasaklanmamış olması, f) Komisyonun bağlı bulunduğu il çevresinde oturması veya meslekî faaliyeti icra etmesi, g) Başka bir komisyonun listesinde kayıtlı olmaması, 2)Tüzel kişilerin; a) Hâlen faaliyetine devam ediyor olması, b) Listeye kabul edilen tüzel kişiler adına incelemeyi yapacak olan gerçek kişi ya da kişilerin de listeye kabul şartlarını taşımaları"* gerekir. Listede yer alan bilirkişilerin madde 12 uyarınca *"a) Listeye kabul şartlarını sonradan kaybetmesi, b) Kanunî bir sebep olmaksızın bilirkişilik yapmaktan kaçınması, c) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 66 ncı maddesinin ikinci fıkrası uyarınca listeden çıkarılması teklifinin komisyonca uygun bulunması, d) Listeden çıkarılmayı talep etmesi, e) Bilirkişilikle bağdaşmayan tutum ve davranışlarda bulunulması"* halinde listeden çıkarılacakları öngörülmüştür. Ancak Danıştay 10. Dairesi, 04.03.2008 tarih, 2005/4978 E. ve 2008/1052 K. sayılı kararıyla, 12. maddenin e bendini, *"hukuki güvenlik ilkesine aykırı olacak şekilde soyut ve belirsizlik içeren ifadelere"* yer verildiği gerekçesiyle iptal etmiştir. Bununla bağlantılı olarak yönetmeliğin 14. maddesinin son cümlesinde yer alan *"Bu Yönetmeliğin 12 nci maddesi hükümlerine göre listeden çıkarılmasına karar verilenler bir yıl geçtikten sonra gerekli şartları taşımaları durumunda listeye yeniden yazılabilir. Ancak 12 nci maddenin (e) bendi gereğince çıkarılanlar bir daha listeye yazılamaz."* cümlesi de aynı şekilde iptal edilmiştir. (www.kazanci.com).

[243] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 61.

gerçek kişinin ismi yetkili mercie bildirilse de, her seferinde bu kişilerin tekrar onaylanmasını gerekir[244].

Liste sistemi, özel bilgi gerektiren bir konuda, alanında gerçekten uzman ve yetkin olan kişilere ulaşmaktaki güçlüğün veya uzmanlıklarına bakılmaksızın tanıdık olmaları gibi gerekçelerle her tür konuda hep aynı kişilerin bilirkişi olarak seçilmesinin önüne geçilmesi açısından yararlıdır. Ancak, maddi uyuşmazlığın çözümünde karşılaşılan ve özel veya teknik bilgi gerektiren farklı bir sorunu çözmek için gerekli uzmanlığa sahip bir kişinin listede yer almaması veya bu alanda liste vasıtasıyla çeşitli isimlere ulaşılabilmekle beraber alanın en yetkin, tecrübeli isimlerinin listeye kaydolmamış olması mümkündür. Maddenin birinci fıkrası uyarınca, bilirkişi seçiminde böyle bir yöntem öngörülmüş olmakla beraber, liste sisteminin belirtilenler ve benzeri sakıncaları nedeniyle, 2. fıkraya göre, atama kararında gerekçesi de gösterilmek kaydıyla, düzenlenen listelerde yer almayanlar arasından da bilirkişi seçilebilir[245].

Kimi konularda, belli kişi veya kurumların bilirkişi olarak görevlendirilmesi yasayla zorunlu kılınmıştır. Belli konularda mütalaa beyanıyla kanun tarafından görevlendirilmiş bu bilirkişilere resmi bilirkişi denir[246]. Resmi bilirkişilerin bu statülerinin kendilerine yasayla verilmesi gerekli olup idari işlemlerle söz konusu

---

[244] **YILDIZ,** s. 307.

[245] Bilirkişilerin sadece listeye kayıtlı olanlar arasından seçilmesinin listenin, bilirkişinin bilgi düzeyini garanti etme özelliği göz önüne alındığı daha uygun olacağı hakkında bkz. **LECLERC** (Çev:TORAMAN), s. 312.

[246] **KUNTER,** s. 614.

sıfatın verilmesi mümkün değildir[247]. Resmi bilirkişiler ilgili konularda, CMK madde 66/3 uyarınca öncelikle atanırlar. Ancak, gerekçesi de gösterilmek kaydıyla[248] resmi bilirkişinin yerine başka bir bilirkişinin atanması mümkün olduğu gibi[249], resmi bilirkişinin görüşü ve raporundan tatmin olunmadığında da, listeden veya liste dışından başka bir bilirkişinin atanması mümkündür[250]. Yine, kanunda belirtilen

---

[247] İdari işlemle resmi bilirkişilik sıfatının verilmesinin mahkemelerin bağımsızlığını düzenleyen Anayasa'nın 138. maddesine aykırı olacağı hakkında bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 52.

[248]Konuya ilişkin CMUK'daki düzenlemede 'özel sebeplerin varlığı' halinden bahsedilmektedir. Bu sebeplerin makul, mantıklı ve ikna edici olması gerektiği aksi takdirde resmi bilirkişi görevlendirilmesinden kaçınmanın bozma nedeni teşkil edebileceği hakkında bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 53.

[249] **YILDIZ,** s. 307.

[250] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 62. Aynı doğrultuda bkz. Tasarı madde 66'nın gerekçesi. Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin 07.12.1995 tarih ve 1995/41 E. 1995/61 K. sayılı kararında; 25.4.1985 günlü, 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun ilgili 87. maddesiyle, kovuşturma ve duruşmalarda bilirkişi incelemesinin gerekli görülmesi durumunda, Cumhuriyet Savcıları ve mahkemelerin bilirkişileri "münhasıran" Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın saptayacağı resmî bilirkişi listesinden seçeceklerinin zorunlu kılınmasıyla ilgili olarak, *"İptali istenilen 5. bendin düzenlediği bilirkişilik kurumunun, "münhasıran" sözcüğü ile çerçevelenmesi durumunda, başka bilirkişilere gidilemeyeceği, özel ya da yasadaki aynı dal uzmanlarından bilirkişi seçilemeyeceği, yalnızca Bakanlık listesine bağlı kalınacağı açıktır.*

Yalnızca Bakanlığın saptadığı resmî listedeki bilirkişilerden yararlanma yoluna gidildiğinde, ortaya konulacak düşünce, yargısal kanının oluşumunda ağırlık kazanacaktır. Dolayısıyla müdahil tarafın savları en etkin ve yaygın düşüncelerle mahkemelere sunulabilirken, sanık tarafın savunmaları bu tür teknik bir güvenceden yoksun ve de içeriksiz kalacaktır. Bir başka yönüyle müdahil taraf lehine büyük bir teknik üstünlük sağlanmış ve bu üstünlüğe karşı sanık taraf, olası teknik desteklerden yoksun bırakılmış olacaktır.

Öte yandan mahkemeler, dava taraflarından birinin belirlediği bilirkişi görüşüyle yetinmek zorunda bırakılmakta, sözkonusu görüşle ilgili olarak doğabilecek teknik duraksamalarını giderici başka bilirkişi olanaklarından mahrum kalmaktadır. Böylece mahkemeler, "münhasıran" sözcüğünün çizdiği çerçeve ile sınırlandırılmaktadırlar.

İtiraz konusu kural, müdahil sıfatıyla dâvanın tarafı bulunan Bakanlığın belirlemiş olduğu bilirkişilerin dışında başka bir bilirkişiye gidilmesini engellemektedir. Bu durum, sanığın hak arama özgürlüğünü kısıtlarken yargının takdir yetkisini de sınırlamaktadır.

Mahkemeleri, "Münhasıran" Bakanlığın düzenlediği listeden bilirkişi seçmek zorunda bırakan kural, mahkemelerin takdir yetkisini kaldırmakta ve kişilerin hak arama özgürlüğünü zedelemektedir. Hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmayan itiraz konusu kuralın birinci tümcesindeki "münhasıran" sözcüğü ile ikinci tümcesi Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırı düşmektedir." sonucuna varmıştır. Böylece, Anayasa Mahkemesi bakanlığın *'münhasıran'* resmi bilirkişi listesi belirlemesini hukuk devleti ilkesi ve hak arama hürriyeti düzenleyen Anayasa'nın 2 ve 36. maddelerine aykırı bulmuştur.

öncelikle atama mecburiyeti, bilirkişiyi atamaya yetkili merci için geçerli olup tarafların davet ettirdikleri veya doğrudan doğruya duruşmaya getirdikleri uzman bakımından geçerli değildir. Kovuşturma evresinde, savcının davet ettirdiği uzmanlar için de böyle bir sınırlamadan bahsedilemez[251].

Ceza muhakemesiyle ilgili olarak, yasalarla resmi bilirkişi olarak gösterilen resmi bilirkişilerden biri Adli Tıp Kurumu'dur[252]. Adli Tıp Kurumu, Adli Tıp Kurumu Kanunu madde 1 uyarınca, Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak[253], adalet işlerinde bilirkişilik görevi yapmak, adli tıp uzmanlığı ve yan dal uzmanlığı programları ile görev alanına giren konularla diğer adli bilimler alanlarında sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler düzenlemek ve bunlara ilişkin eğitim programları uygulamak üzere kurulmuştur[254]. Kurum, başkanlık, başkanlar kurulu,

---

[251] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 53.

[252] Tıbbi bilirkişilik ve Adli Tıp Kurumu'nun tarihçesi hakkında detaylı bilgi için bkz. **TUNALI/ZENTÜRK,** s. 639-644. Kurumun, örneğin; fizik ve trafik ihtisas dairelerinin de bulunması nedeniyle, Adli Tıp Kurumu yerine Adli Bilimler Kurumu olarak adlandırılmasının daha uygun olduğu hakkında bkz. **KAYGISIZ,** Hukuk Sistemimizde Olay Yeri İncelemesi Delil ve Bilirkişilik, Ankara, 1998, s. 50.

[253] Adli Tıp Kurumu'nun Adalet Bakanlığı'na bağlı olması kurumun bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile çelişkilidir ve kurumun bir an önce özerk bir yapıya kavuşturulması gereklidir. Adli tıp uzmanlarının görevlendirilmesinde, yerlerinin değiştirilmesinde kurum başkanının teklifiyle bakanlığın onayı yeterli görülmekte ve kurumun bünyesinde yer alan bilirkişileri atayan, maaşını veren, sicil amirliğini yapanlar Adli Tıp Kurumu Uygulama Yönetmeliği madde 5 uyarınca aynı kişiler olmaktadır. Siyasi otoritenin baskısı altındaki bir kurumun bilimselliğe dayalı, objektif, tarafsız bir inceleme yapması ve rapor düzenlemesi mümkün değildir. Aynı yönde bkz. **AŞÇIOĞLU,** Yargılamada Maddi Gerçeğin Belirlenmesi Ve Kanayan Yara Bilirkişilik, Ankara 2010, s. 232-234; **KORUR FİNCANCI,** "Adli Tıp Kurumu ve Bilirkişilik Yapılanması", Güncel Hukuk, Aralık 2008/12-60, s. 48; **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz", s. 153, 157.

[254] Adli Tıp Kurumu Kanunu Uygulama Yönetmeliği ise, "*Adli Tıp Kurumu Başkanlığının kuruluşuna dahil birim ve müdürlüklere; ihtisas dairelerinde bulunacak şubeler ve bu dairelerde çalıştırılacak uzmanların sayısına; grup başkanlıklarının kuruluş, görev, çalışma usul ve esaslarına; adli tıp şube müdürlüklerinin oluşumuna, hizmetlerine, çalışma usul ve esaslarına, kurulacakları yerlerin tespitine; kurum dışından görevlendirilecek bilirkişilere ödenecek ücretin tespitine dair esaslara; ihtisas daireleri şubelerinde görevlendirilecek*

genel kurul[255], ihtisas daireleri[256], ihtisas kurulları[257], grup başkanlıkları ve şube müdürlüklerinden[258] oluşmaktadır.

Adli Tıp Kurumu, uzun zamandır ve özellikle son zamanlarda ağır eleştirilere maruz kalmaktadır. Gerçekten kuruma, muayene sürelerinin uzayıp muayene için randevu günlerinin çok sonraki tarihlere sarktığı ve bu sırada değerlendirilmesi gereken birçok delilin kaybedildiği[259], iş yükü nedeniyle görüşme ve muayenelerin birkaç dakikayla sınırlı kaldığı, donanım ve yer eksikliği nedeniyle hasta

---

personelin niteliklerine, çalışma usul ve esaslarına; yüksek öğretim kurumları veya birimlerinde tetkik edilecek adli tıp ile ilgili işlere, Adli Tıp Kurumunda uzman yetiştirilmesinin esaslarına ilişkin hükümler ile Adli Tıp Kurumu Kanununun uygulanmasına dair hususları" düzenlemektedir.

[255] Adli Tıp Genel Kurulu, kanunun 15. maddesi uyarınca, *"a) Adli tıp ihtisas kurulları ve ihtisas daireleri tarafından verilip de mahkemeler, hakimlikler ve savcılıklarca kapsamı itibarıyla yeterince kanaat verici nitelikte bulunmadığı, sebebi de belirtilmek suretiyle bildirilen işleri, b) Adli tıp ihtisas kurullarınca oybirliğiyle karara bağlanamamış olan işleri, c) Adli tıp ihtisas kurullarının verdiği rapor ve görüşleri arasında ortaya çıkan çelişkileri, d) Adli tıp ihtisas kurulları ile ihtisas dairelerinin rapor ve görüşleri arasında ortaya çıkan çelişkileri, e) Adli tıp ihtisas kurulları ile adli tıp ihtisas dairelerinin ve adli tıp şube müdürlüklerinin rapor ve görüşleri arasında ortaya çıkan çelişkileri, f) Adli tıp ihtisas kurulları ile Adli Tıp Kurumu dışındaki sağlık kuruluşlarının verdikleri rapor ve görüşler arasında ortaya çıkan çelişkileri, konu ile ilgili uzman üyelerin katılımıyla inceler ve kesin karara"* bağlamakla görevlidir.

[256] İhtisas daireleri; morg, gözlem, kimya, biyoloji, fizik ve trafik ihtisas daireleri yetkili merciin başvurusu üzerine, kendi alanlarına giren konularda inceleme yapmak ve rapor hazırlamakla görevlidirler. Yargıtay'ın ihtisas dairelerinin görevleri dışındaki bir konuda verdiği rapor ile yetinilmesini bozma nedeni saydığı hakkında bkz. **ERSOY,** s. 451.

[257]İhtisas kurulları, kanunun 16. maddesi uyarınca *"bilirkişilerce fizik ve trafik ihtisas dairelerinin tıpla ilgili olmayan raporları hariç olmak üzere adli tıp ihtisas dairelerince, adli tabip veya adli tıp uzmanlarınca verilip de mahkemeler, yargıçlıklar ve savcılıklar tarafından yeterince kanaat verici nitelikte bulunmayan ve aralarında çelişki olduğu belirlenen raporları inceleyip bilimsel ve teknik görüşlerini bildirmekle"* genel görevli olup aynı zamanda her bir ihtisas kurulunun özel görevi bulunmaktadır.

[258] Şube müdürlüklerinde uygun muayene odalarının ve gerekli donanımın bulunmadığı ve bünyesinde adli tıp uzmanından başka bir sağlık çalışanı da yer almadığından uzmanın şubede tek başına hizmet vermeye zorlandığı hakkında bkz. **KORUR FİNCANCI,** s. 48.

[259] **ELMAS,** "Cinsel Suç Mağdurlarının Adli Tıp Kurumuna Sevkini Gerektiren Haller ve Cinsel Suçlarda Beden veya Ruh Sağlığının Bozulması Kavramı", THD, Nisan 2010, Yıl:5, Sayı: 44, s. 145; **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz", s. 157.

mahremiyetinin korunacağı bir görüşme ve muayene ortamının bulunmadığı[260] gerekçeleriyle haklı eleştiriler yöneltilmektedir[261].

Adli Tıp Kurumu Kanunu'nun 31. maddesiyle, Yükseköğretim Kurumları veya birimleri[262], adli tıp mevzuatı çerçevesinde, adli tıp olaylarında ve diğer adli konularda CMK'ya göre resmi bilirkişi sayılmaktadır[263].

---

[260] **KORUR FİNCANCI,** s. 49.

[261] Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi, İstanbul Tabip Odası ve Adli Tıp Uzmanları Derneği de, 14.11.2008 tarihli basın açıklamasıyla Adli Tıp Kurumu (ATK)'nu somut bir dava üzerinden *"1- Türkiye'nin adli tıp alanındaki en büyük bilirkişilik kurumu ATK, bilirkişiliğin en öncelikli koşulu olan güvenilirliğini bütün toplum nezdinde kaybetmiştir. ATK tarafından hazırlanan bilirkişi raporlarına bugün artık hiçbir vatandaşın itimadı kalmamıştır. 2–6.İhtisas Kurulu'nun bugüne kadar çocuklar hakkında, çocuk ruh sağlığı uzmanı bulunmadan düzenlediği bilirkişi raporlarının geçersiz olması gerekir. 3-Adli Bilimlerin olmazsa olmaz kaynağı olan üniversitelerden, bilim insanlarından ve bilimsel incelemelerden destek almaksızın düzenlenen raporlar bilimsel ve hukuksal olarak kabul edilemez. 4-Bilirkişi ve bilirkişilik kurumlarının yeterlik ve yetkinliklerinin bağımsız kurumlar tarafından değerlendirilmesi hukukun saygınlığı ve toplumun adalete güven duyması için önemlidir. ATK mevcut işleyiş içinde adeta tek başına hizmet vermekte ve denetimini de kendi kendine yapmaktadır. ATK'nın bu koşullarda bilirkişilik yapmaya devam etmesi hukuk sistemimize olan güveni de derinden sarsmaktadır. 5- Bu durum sürdürülebilir değildir ve Türkiye'deki adli tıp organizasyonunun hızla gözden geçirilmesi ve bilimsel veriler doğrultusunda yeniden yapılandırılmalıdır. 6-Mevcut haliyle tıbbın tüm bilgi ve uygulamalarına aykırı olan ATK'nın Adalet Bakanlığı'na bağlı olmaktan çıkarılarak kurumun özerk, bilimsel, objektif ve güvenilir bir yapıya kavuşturulması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır."* demek suretiyle eleştirmiştir. **http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/adli-tp-kurumu-1250.html**

[262] Bununla üniversitelerin tıp fakültelerinin adli tıp anabilim dallarının kastedildiği hakkında bkz. **CENTEL/ZAFER,** s. 260. Ancak, Yargıtay'ın raporun Adli Tıp Kurumu'ndan alınmasına ilişkin uygulaması nedeniyle üniversitelerin adli tıp anabilim dalı başkanlarının kullanılmadığı ve Türkiye'nin her yerinden gelen dosyaların İstanbul Adli Tıp Kurumu'na gönderildiği hakkında bkz. **AYDIN,** "Ceza Hukukunda Cinsel İstismara Bağlı Olarak Beden ve Ruh Sağlığının Bozulması Kavramı", THD, Aralık 2009, Yıl:4, Sayı: 40, s. 83; **BİÇER,** "Adli Tıp", "Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi" Belgesi Gölgesinde Yargı Reformu Sempozyum, 18-20 Haziran 2008, Ankara, TBB Yayınlar:151, Ankara 2008, s.515-517; **KORUR FİNCANCI,** s. 49; **KÖK,** "Tıbbi Kötü Uygulama ve Yüksek Sağlık Şurası", Sağlık Hukuku Kurultayı, 1-3 Kasım 2007, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 1. Baskı, 2008, s. 392. *"Sanığın akıl hastası olduğu soruşturma aşamasında taraflarca ve tanıklarca ısrarla bildirilmiş olması karşısında CMK.nun 74. maddesi uyarınca usulüne uygun gözlem altına alınarak, sanığın dava dosyası ile birlikte Adli Tıp Kurumuna gönderilerek gözlem ihtisas dairesinde müşahadeye tabi tutularak, akli durumu ve cezai ehliyeti konusunda Adli Tıp Kurumu Gözlem İhtisas Dairesi ve 4. İhtisas Kurullarından rapor aldırılması, raporlar*

Yüksek Sağlık Şurası da, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu'yla resmi bilirkişi sayılmıştır[264]. Aynı şekilde, 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 75. maddesi de, tıp mesleklerinin uygulanmasından doğan cezai konularda Yüksek Sağlık Şurası'ndan rapor alınmasını zorunlu tutmakla beraber[265] bu hüküm Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir[266]. Yüksek Sağlık

---

arasında çelişki bulunursa Adli Tıp Genel Kurulunda muayenesi yapıldıktan sonra aldırılacak rapora göre sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi yerine, Manisa Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesinden alınan raporla yetinilerek karar verilmesi," **1.CD., 11.07.2008, E. 2007/6724, K. 2008/5877** (www.kazanci.com). Aynı yönde, **1.CD., 24.07.2008, E. 2007/6323, K. 2008/6274.** *"Ruh ve Sinir Hastalıkları Uzmanı Doç. Dr. Sefa Saygılı tarafından verilen 30.04.2004 tarihli raporda sanıkta ankisiyete bozukluğu bulunduğunun, İzmir 600 Yataklı Mevki Asker Hastanesinden verilen 20.10.2004 tarihli ve Edremit 100 Yataklı Asker Hastanesinden verilen 14.01.2005 tarihli raporlarda sanıkta nevrotik bozukluk bulunduğunun, İzmir 600 Yataklı Mevki Asker Hastanesinden verilen 08.04.2005 tarihli raporda sanıkta kronik nevrotik bozukluk bulunduğunun ve askerliğe elverişli olmadığının belirtilmesi, sanık vekilince 03.04.2008 tarihli temyiz dilekçesine eklenen ve Samsun Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde üç kişilik ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanınca verilen 18.12.2007 tarihli raporda sanığa şizofreni teşhisi konulduğunun belirtilmesi ve yatarak tedavisi uygundur denilmesi karşısında; Sanığın, Adli Tıp Kurumuna gönderilerek, Adli Tıp Genel Kurulundan, muayenesi yapılarak, suç tarihi ve şimdiki hali itibariyle, akli durumu ve cezai ehliyeti konusunda rapor aldırılması ve sonucuna göre sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi yerine, Adli Tıp Kurumu 4. İhtisas Kurulunun cezai ehliyetin tam olduğuna ilişkin 09.08.2006 tarihli raporuna dayanılarak yazılı şekilde hüküm kurulması, yasaya aykırı olup…"* **1. CD., 23.01.2009, E. 2008/4977, K. 2009/153** (www. kazanci.com).

[263]38 sayılı Tababeti Adliye Kanunu'nda, adli hekimlerin olmadığı yerlerde hükümet ve belediye hekimlerinin, bunların bulunmadıkları yerlerde resmi hekimler ve bunların da bulunmadığı yerlerde diplomalı serbest hekimlerin resmi bilirkişi sıfatına sahip oldukları düzenlenmekteydi. Bkz. **ERSOY,** 450. Ancak 38 sayılı kanun, 26.04.2007 kabul tarihli 5637 sayılı Uygulama İmkanı Kalmamış Bazı Kanunların Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun'la yürürlükten kaldırılmıştır.

[264]Kanunun 10. maddesi, *"Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaletince tevdi edilecek yüksek sıhhi ve içtimai meseleler hakkında rey ve mütalaasını beyan ve sıhhi ve içtimai hizmet ve muavenetlere ait kanun, nizamname ve talimatnameleri birinci derecede tetkik eylemek ve tababet ve şubeleri sanatlarını ifadan mütevellit adli meselelerde ihtibar vazifeleriyle mükellef olmak üzere bir Yüksek Sıhhat Şürası teşkil olunmuştur."* şeklindedir.

[265] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 28.

[266]Anayasa Mahkemesi, 03.06.2010 tarihli ve 2009/69 E. 2010/79 K. sayılı kararıyla *"İtiraz konusu kuralla, bu amaca hizmet edecek şekilde 1930'lu yıllarda YSŞ'na resmi bilirkişilik görevi verilmiştir. Söz konusu kuralda, mahkemelerin görüşünü alabileceği üniversitelerin tıp fakülteleri, eğitim veren devlet hastaneleri veya Adli Tıp Kurumu gibi donanımlı tıbbi kurumlara başvuru olanağının bulunmasına karşın, belirtilen yapısıyla faaliyet gösteren YSŞ'nın görüşünü almaya mahkemelerin zorlanması ve söz konusu Kurul'un görüşünün alınması için belli bir süre de öngörülmemesi davaların gereksiz yere uzamasına neden*

Şurası, tıbbi uygulamalardan kaynaklanan adli uyuşmazlıklarda, doktorların ve diğer sağlık personelinin, örneğin; hemşirelerin[267], mesleğin icrası sırasında yaptıkları tıbbi hatalarla ilgili bilirkişilik ve 1593 sayılı kanunun 10. maddesinde belirtilen diğer görevleri yapacak olup bu kapsamın dışında kalan alanlarda bilirkişilik yapmak Adli Tıp Kurumu'nun görev alanındadır[268]. Yüksek Sağlık Şurası ile ilgili olarak da, ilgililerin muayenesi ve dinlenilmesinin gerçekleştirilememesi ve dosya üzerinden karar verilmesi nedeniyle[269], bu halde hiç olmazsa Şura'ya gönderilen dosyalardaki verilerin tam olması gerektiği belirtilmektedir[270].

Bilirkişi olarak atanabileceklerle ilgili son olarak, CMK madde 64/3'te belirtilen yasağa değinmek gerekir. Buna göre, tarafsızlığı sağlamak adına[271], kamu görevlileri, bağlı bulundukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak

---

olabilecektir. Bu durumun Anayasadaki mahkemelerin bağımsızlığı ve adil yargılama ilkeleriyle bağdaşmadığı açıktır, kuralın iptali gerekir." demek suretiyle anılan hükmü Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. Anılan hükmün iptalinden önce de, tıp mesleğinin uygulanmasından doğan uyuşmazlıklarda Şura'ya başvurulması gerekmekle birlikte Şura'nın görüşünün bağlayıcı ve vazgeçilmez olmadığı ve Yargıtay'ın Şura'nın kararlarının ceza mahkemelerini bağlayıcı olduğu yönündeki kararlarının doğru olmadığı hakkında bkz. **ÜNVER,** "Tıbbi Malpraktis ve Ceza Hukuku", Tıbbi Uygulama Hataları (Malpraktis) Komplikasyon ve Sağlık Mensuplarının Sorumluluğu, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 16, İstanbul 2008, s. 110-113.

[267] **AKBIYIK,** "Sağlık Personelinin Hukuki ve Cezai Sorumluluğunun Resmi Bilirkişilik Uygulaması Açısından İncelenmesi", Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl:2, Sayı:4, Mart 2010, s. 23.

[268] **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz", s. 143-144. Tıbbi uygulama hatalarında Yüksek Sağlık Şurası'nın dışında Adli Tıp Kurumu İhtisas Kurulu'nun da görüş bildirdiği, bu ikisi arasında çelişki olması halinde, uygulamada yaygın olarak, Adli Tıp Genel Kurulu'ndan görüş alınarak buna itibar edildiği; ancak hiçbirinin bağlayıcılığı olmadığı hakkında bkz. **AKBIYIK,** s. 23-27.

[269] **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz", s. 154.

[270]**SAVAŞ,** "Tıbbi Hata Davalarında Resmi Bilirkişilik Kurumları ve Yargıtay Uygulaması", İBD, C:82, Sayı:3, 2008, s. 1357.

[271] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 200.

atanamazlar[272]. Mülga CMUK'da böyle bir düzenlemeye yer verilmemekle birlikte madde 69/2'de, *"Ehlihibre sıfatiyle dinlenmeleri mensup oldukları dairece memuriyetin menfaat ve icaplarına halel vereceği beyan edilen Devlet memurları ehlihibre olarak dinlenemez."* hükmü yer almaktaydı. Buna göre, bilirkişilik yapmadan doğan menfaatle devletinki çatıştığında, daire, memurun bilirkişilik yapmasına izin vermeyebilmekteydi. Benzer bir şekilde, CMUK'un 49. maddesine göre, bilirkişi seçilen memurlar, saklamakla yükümlü oldukları sırların açığa vurulmasını gerektirecek surette bilirkişilik yapmaktan yasaklanmışlardı[273]. CMUK'taki devlet sırrına ilişkin düzenlemeye paralellik arz eden bu hükme CMK'da yer verilmemiştir. Zira, madde 47'de yer verilen devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklığa ilişkin hüküm de göz önünde bulundurulduğunda, bilirkişilerin bu nitelikteki bilgiler hakkında ve ışığında görüş açıklaması yeni kanuna göre mümkündür[274]. Ancak bu hükmün kıyasen bilirkişiler hakkında da uygulanması, bilirkişi raporlarının sadece yargıç veya mahkeme tarafından incelenebilmesi ve yine yalnızca gerekli bilgilerin tutanağa kaydedilmesine yol açması bakımından sakıncalıdır. Devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklığa ilişkin hükme yöneltilen tüm eleştiriler[275], bu hükmün anılan nitelikteki bilgilerle ilgili bilirkişilik hakkında da uygulanmasına olanak veren madde 62 nedeniyle bunun hakkında da geçerlidir.

---

[272] *"29.11.2004 tarihli keşifte dinlenen ve raporu hükme esas alınan bilirkişi B. Fazıl'ın katılan kurumda elektrik mühendisi olarak çalıştığının gözetilmemesi suretiyle 5271 sayılı CMK.nun 64/3. maddesine aykırı davranılması, bozmayı gerektirmiş…"* **2.CD, 21.05.2007, E. 2007/3381, K. 2007/7140** (www.kazanci.com).

[273] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 64.

[274] **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1146.

[275] Bu konuda bkz. **HAFIZOĞULLARI/ÖZEN,** "Türk Ceza Hukukunda Devlet Sırrına Genel Bir Bakış", ABD, Yıl:68, Sayı:2010/1, ss. 21-30.

B. BİLİRKİŞİNİN ATANMASINDAKİ USUL

Bilirkişi atamaya yetkili merci, CMK madde 63/2'de gösterildiği üzere, kural olarak yargıç ya da mahkemedir. Ancak maddenin 3. fıkrasına göre, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı da bilirkişi atayabilir[276]. 1412 sayılı mülga CMUK'da, Cumhuriyet savcısının hazırlık soruşturmasında, ancak gecikmede sakınca bulunan hallerde bilirkişi atamaya yetkili olduğu kabul edilmişti[277]. Yeni düzenlemeyle, savcının bilirkişi ataması için gecikmede sakınca bulunması şartının aranmamış olması soruşturmanın eksiksiz tamamlanması suretiyle kovuşturma evresinin mümkün olduğunca çabuk sonuçlandırılmasına olanak vermesi[278] veya dava açılmasına gerek olmadığının anlaşılarak gereksiz dava açılmasını engelleyecek olması bakımından[279] yerindedir. Cumhuriyet savcısının belirtilen şekilde bir yetkisinin olması eleştirilmişse de[280], bilirkişinin uzmana nazaran bir üstünlüğü

---

[276] Bir görüşe göre, polisin veya jandarmanın da bilirkişiye başvurabileceğinin kabulü gerekir. Nitekim zehirleyerek adam öldürme şüphesi altında, şüpheliyi bir maddeyle yakalayan kolluğun maddenin zehir olup olmadığının tespiti için bilirkişiye başvurabilmesi gereklidir. **SOYASLAN,** s. 271. Ne var ki, soruşturma evresinde, kolluğun savcılığı durumdan haberdar etmesi ve savcının bilirkişi atanmasına gerek olup olmadığını değerlendirerek atama yapması savunma hakkı ve maddi gerçeğe ulaşılması bakımından çok daha güvencelidir.

[277] CMK'nın savcının bilirkişiye başvurabilmesi için gecikmede sakınca bulunan hali aramamasının doğru olmadığı hakkında bkz. **ÜNVER,** "Deliller ve Değerlendirilmesi", s. 2894. Gecikmede sakınca bulunsa dahi savcının böyle bir yetkisinin olmaması gerektiği hakkında bkz. **GÜRELLİ,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik Kurumuna İlişkin Meseleler", s. 71.

[278] Bkz. Tasarı madde 65'in gerekçesi.

[279] **DÜLGER,** s. 677.

[280] Bu durumun, savcının ceza muhakemesindeki yetkilerinin ve etkinliğinin artırılması yönündeki çabanın sonucu olduğu hakkında bkz. **ÖZBEK,** Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 636; **ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE,** s. 620. Savcı merkezli bir sistemin

olmadığı ve ilgililerin ve kovuşturma evresinde savcının da uzman mütalaasına başvurabildiği göz önünde bulundurulduğunda, soruşturma evresinde savcının bilirkişi atayabilmesi kamu davasının açılması için gerekli olan yeterli şüpheye ulaşmak bakımından olduğu kadar şüphelinin lekelenmeme hakkı ve savunma hakkı açısından da önemlidir[281].

Yargıç veya mahkeme bilirkişinin atanmasına re'sen karar verebileceği gibi CMK 63/1. madde uyarınca, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüpheli veya sanık ile müdafi veya kanuni temsilcinin istemi üzerine de bilirkişi atayabilir[282]. Ancak, yetkili merci, gerekçesini göstermek kaydıyla bu istemi kabul etmek zorunda değildir[283]. İstem üzerine bilirkişi görevlendirildiği durumlarda dahi, bilirkişinin kim olacağına yetkili merci karar verecektir[284].

---

getirilerek savcının yetkilerinin çok genişletildiği yönünde bkz. **DÖNMEZ,** s. 1155. Mülga CMUK döneminde yalnızca gecikmede sakınca bulunması halinde dahi savcının bilirkişi atamaya yetkisinin olmasının iddia ve savunma makamları arasındaki dengeyi iddia makamı lehine değiştirerek savcılığı yargılama makamına yaklaştırdığı hakkında bkz. **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 192.

[281] Aynı yönde bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 58. Bilirkişi incelemesi gerektiği halde bu inceleme yapılmadan dava açıldığı hallerde iddianamenin iadesi yoluna gidilebileceği yönünde bkz. **ÜNVER/HAKERİ,** s. 266.

[282] Soruşturma evresinde ise şüpheli, müdafii veya kanuni temsilcisinin Cumhuriyet savcısından bilirkişi atanmasını isteme hakkı olduğu yönündeki görüş için bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 57.

[283] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 60. Her ne kadar, maddede istemin gerekçesini göstermek suretiyle reddedilebileceği belirtilmemiş olsa da, 2. fıkrada birden çok bilirkişi atanmasına ilişkin istemlerin reddedilmesi halinde bunun gerekçesinin gösterileceğinin düzenlenmiş olması karşısında, tek bir bilirkişinin görevlendirilmesi isteminin reddi halinde de aynı sonuca varmak gerekir.

[284] **BEULKE,** s. 122; **ROXIN,** s. 179.

Bilirkişinin atanmasına ilişkin kararda, denetime olanak sağlamak adına, bilirkişinin kimliği ve uzmanlık alanına ilişkin bilgiler gösterilmelidir[285]. Bundan sonra, bilirkişiden hangi sorunu çözümlemesinin istendiği, hangi konuda görüş bildireceği belirlenmelidir. CMK madde 66/1'e göre, atama kararında, cevaplandırılması uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren soruların ve inceleme konusunun belirtilmesi gerekmektedir. Bilirkişinin kendisinden istenenden başka bir incelemeyi yapmasının, istenen incelemeyi yaparken sahip olduğu eksik bilgi yüzünden yanlış bir sonuca varması veya hukuki bir değerlendirmede bulunmasının önüne geçilmek isteniyorsa, atama kararında kendisinden ne istenildiği açıkça belirtilmeli, kendisine konuya ilişkin net sorular yöneltilmelidir[286]. Uygulamada sıklıkla, "dava konusu olayla ilgili", "iddianamede yer alan olayla ilgili"[287] gibi soyut talepler veya yalnızca "dosyanın bilirkişiye tevdiine", "dava dosyasının bilirkişiye havalesine"[288], "bilirkişinin dosyayı tetkik ederek rapor

---

[285] *"Gönderilen soruşturma evraklarından ve diğer belgelerden, 07.08.2001 tarihli ve 6 sayılı olup, her iki iddianamenin de dayanağını oluşturan bilirkişi raporunu düzenleyenlerin kimlikleri ve ihtisaslarıyla ilgili herhangi bir bilgiye ve anılan kişilerin bilirkişi olarak görevlendirildikleri veya yeminleri yaptırıldığına ilişkin herhangi bir belgeye rastlanılmadığı, Hakan Özerdem, Yusuf Dilsiz, Cemal Güzel, Hüseyin Bölükbaşı İnan ve Mehmet Cam'ın görüşlerini içeren 07.08.2001 günlü raporu 5271 sayılı CMY'nın 62. maddesi yollamasıyla 54, 58 ve 217. maddeleri uyarınca hukuka uygun kanıt olarak değerlendirmeyen, Özel Daire takdirinde bir isabetsizlik bulunmadığı,"* **CGK, 22.05.2007, E. 2005/5-168, K. 2007/112** *"Bilirkişi Muhittin Kaya tarafından düzenlenen 26.05.2003 tarihli rapora gelince, bu bilirkişinin de, grafoloji uzmanı olmadığı, konunun uzmanı olduğu belirtilerek inceleme yaptırılmış ise de uzmanlık konusunun grafoloji olduğuna ilişkin bir bilgiye yer verilmemesi"* **CGK, 09.10.2007, E. 2007/6-139, K. 2007/202** (www.kazanci.com).

[286] İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu madde 226/2 uyarınca, yargıç, bilirkişiyi, uzmanı, iddia ve savunma makamlarını da dinlemek suretiyle bilirkişiye yönelteceği soruları belirler. **FOSCHINI,** s. 331; **GAROFOLI,** s. 222; **SIRACUSANO/GALATI/TRANCHINA/ZAPPALA,** s. 387.

[287] **YILDIZ,** s. 308-309.

[288] **ARSLAN,** s. 173; **KILIÇOĞLU,** s. 646.

tanzimine"[289] gibi belirsiz ifadeler kullanılmaktadır. Bu durum, bilirkişi raporlarının yanlış veya eksik olmasıyla sonuçlanmakta, defalarca ek rapor istenilmekte veya yeni bilirkişi atamak zorunda kalınmakta, bilirkişinin kendini yargılama makamı yerine koyarak kendisinden istenmeyen değerlendirmelerde ve özellikle hukuki değerlendirmelerde bulunmasına ve bireylerde kararın fiilen bilirkişi tarafından verildiği inancının yaygınlaşmasına[290] yol açmaktadır. Bilirkişiden uzmanlık alanına giren hangi konuda tecrübe kuralını bildirmesi veya inceleme ve saptamalar yaparak sonuç çıkarmasının istendiği atama kararında açıkça gösterilmelidir.

Maddeye göre, atama kararında aynı zamanda bilirkişinin görevini yerine getireceği süre belirlenir. Bu süre, işin niteliğine göre üç ayı geçemeyecek olmakla birlikte özel sebepler zorunlu kıldığında, bilirkişinin istemi üzerine yetkili merci tarafından gerekçesi de gösterilerek, en çok üç ay daha uzatılabilir[291]. Ancak bu durum, her bilirkişi incelemesinin otomatik olarak en az üç ay süreceği anlamına gelmeyip işin niteliği göz önünde bulundurularak üç aya kadar bir süre belirlenmelidir.

---

[289] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 59.

[290] **ARSLAN,** s. 174.

[291] İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili 227. maddesi de benzer bir süre sınırlandırması öngörmektedir. Buna göre, işin niteliği gereği bilirkişinin kendisine yöneltilen sorulara derhal cevap vermesi mümkün değilse yargıç 90 güne kadar bir süre tayin eder. İncelemenin bu sürede tamamlanamaması halinde en fazla 6 aya kadar her defasında 30 günden fazla olmamak kaydıyla ek süre verilebilir. **CONSO/GREVI,** Compendio, s. 349; **GAROFOLI,** s. 222; **SIRACUSANO/GALATI/TRANCHINA/ZAPPALA,** s. 390-391.

Bilirkişi atamaya yetkili merci, madde 66/2 uyarınca, gerekçe göstererek bilirkişilerin sayısını birden çok olarak saptayabilir[292]. İşin kapsamı, boyutu veya ancak değişik uzmanlık alanı sahiplerinin bir araya gelmek ve istişare etmek suretiyle bir sonuca ulaşıp ulaşmayacağı değerlendirilerek birden fazla bilirkişi atanabilir[293]. CMK'yla birlikte, gerekçesi gösterilmek kaydıyla, kural olarak, istenilen sayıda bilirkişinin görevlendirilmesi mümkün olmakla beraber, bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğu durumların kanunda açıkça gösterildiği hallerden biri olan otopsinin, 87. maddede, iki hekim tarafından yapılacağı hükme bağlanarak bu konuda özel bir düzenleme getirilmiştir.

Atanacak birden çok bilirkişilerin sayısının tek veya çift olması hakkında kanunda bir hüküm yer almamaktadır. Bilirkişi raporunda, oybirliğiyle olmasa dahi oyçokluğuyla bir sonuca ulaşılabilmesi adına heyet halinde görevlendirilecek olan birden çok bilirkişinin üç-beş gibi tek sayıda olması gerektiği belirtilmiştir[294]. Ne var ki, bilirkişiyi atayan merciin bilirkişi raporuyla bağlı olmadığı, raporu serbestçe değerlendirebileceği ve azınlıkta kalan görüşü dahi gerekçesini göstermek kaydıyla benimseyerek hükme esas alabileceği düşünüldüğünde birden çok bilirkişinin çift

---

[292] Mülga CMUK madde 66'da, *"Bilirkişinin tayini ve üçten fazla olmamak üzere adedinin tespiti hakime aittir."* denmek suretiyle CMK'dan farklı olarak atanacak bilirkişiler bakımından sayı sınırlaması getirilmişti. Somut sorunun çözümünde, üçten fazla uzmanlık alanının verilerine ve tecrübe kurallarına ihtiyaç duyulması mümkün olabileceğinden yeni düzenleme yerindedir. Aynı yönde bkz. **DÜLGER,** s. 662; **ÖZTÜRK/ERDEM,** s. 471.

[293] **CONSO/GREVI,** Commentario, s.626; **CONSO/GREVI,** Compendio, s. 347; **GAROFOLI,** s. 222; **SIRACUSANO/GALATI/TRANCHINA/ZAPPALA,** s. 387; **VOLK,** s. 205. Ancak mümkün olduğunca fazla bilirkişi atanmamasına özen gösterilmesi, aksi halde kurumun amacından uzaklaşılacağı hakkında bkz. **ÖZBEK,** Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 637.

[294] **DÖNMEZ,** s. 1156; **CENTEL/ZAFER,** s. 257; **LEONE,** s. 459; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 62.

sayı olarak atanması mümkündür[295]. Aynı şekilde, özellikle çözümü birden fazla uzmanlık alanına sahip bilirkişinin birlikte değerlendirme yapmasını gerektiren durumlarda tek sayı şartının aranması anlamsızdır. Örneğin, mimarlık ve inşaat mühendisliği gibi iki ayrı alanın tecrübe kurallarına ve saptamalarına ihtiyaç duyulduğunda, sırf tek sayıda bilirkişi atanması için, bir alandan tek diğerinden iki bilirkişi atanması, bu oranın gerekmediği halde rastgele tespiti sonucunu doğurabilecek ve hatta, iki uzmanlık alanının birbiriyle çelişir görüşler ileri sürmeleri halinde, sırf oyçokluğu nedeniyle bir alanın verilerinin tesiri altında kalınabilecektir. Bu nedenlerle, çift sayıda bilirkişi tayini, her ne kadar görüş ayrılığı halinde yeni bir bilirkişiye başvurmayı gerektirerek zaman kaybına yol açacak ve usul ekonomisine aykırılık yaratacak izlenimi vermekteyse de, yetkili merciin görüşlerden bir tanesini benimsemesi her zaman mümkün olduğundan, bu durumun her somut olayda kaçınılmaz olarak yeni bilirkişi incelemesini gerektireceğinden bahsedilemez. Kaldı ki, usul ekonomisi bakımından ele alındığında, tek sayı olarak bilirkişi atanmasının kural kabul edilmesi, gerekmediği hallerde de fazladan bir bilirkişinin heyete dahilini gerektirecektir.

Son olarak, CMK madde 63/1 uyarınca, bilirkişi atanmasını merciinden istemeye yetkili olanlar, birden çok bilirkişinin atanmasını da talep edebilirler. Maddenin 2. fıkrasına göre ise, birden fazla bilirkişi atanması yolunda istemde bulunulduğunda, yetkili merci, ancak gerekçe göstererek bu istemin reddine karar verebilecektir. Zira birden çok bilirkişi atanması isteminin reddi halinde de, birden

[295] **YILDIZ,** s. 310-311.

çok bilirkişi atanmasına karar verilmesi halinde gerekçe gösterilecek olmasına atıf yapılarak aynı biçimde karar verileceği belirtilmiştir.

III. BİLİRKİŞİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE YETKİLERİ

A. BİLİRKİŞİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

1. BİLİRKİŞİLİĞİ KABUL ETME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bilirkişiliği kabul etme yükümlülüğü, yetkili mercice yapılan çağrıya uyma, davetiyede belirtilen gün ve saatte görevlendiren makamın önünde hazır bulunma, yemin etme ve süresi içinde oy ve görüş bildirmenin belli konularda, belli kişiler için zorunlu kılınmasını ifade etmektedir[296]. Bilirkişilik görevini üstlenmede kural bilirkişilik yapmanın zorunlu olmamasıdır. Bir diğer ifadeyle, asıl olan bilirkişilik yapmakla görevlendirilmesi düşünülen kişinin bu görevi kabul yükümlülüğünün bulunmamasıdır[297]. Bu kural, uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektirmesi nedeniyle herkesin bilirkişilik yapmasının mümkün olmaması; fakat tanıktan farklı olarak bilirkişinin ikamesinin neredeyse her zaman mümkün olmasından

[296] **CENTEL/ZAFER,** s. 259; **TANRIVER,** "Hukuk Fakültesi Öğretim Üyeleri (Elemanları) Mahkemelerce Bilirkişilik Görevini Kabule Zorlanabilirler Mi?", TBB Dergisi, Yıl: 23, Sayı: 92, Ocak-Şubat 2011, s. 381.

[297] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 45.

kaynaklanmaktadır[298]. Ancak, kanuna göre, belli kişilerin bilirkişilik görevini kabul etme yükümlülüğü bulunmaktadır. *'Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü'* başlıklı CMK madde 65'e göre; *"a) Resmî bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar ve 64 üncü maddede belirtilen listelerde yer almış bulunanlar b) İncelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler c) İncelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar"* görevi kabul etmek zorundadır[299].

Bilirkişiliği kabul etme yükümlülüğü olan ilk kategoriyi, kanunun, önceden özel ve teknik bilgiyle çözümlenebileceğini kabul ettiği belli konularda, yine kanun tarafından oy ve görüş açıklamakla görevlendirilmiş olan resmi bilirkişiler (Adli Tıp Kurumu, Yüksek Sağlık Şurası vb.) teşkil etmektedir[300]. CMK madde 64/3'e göre, öncelikle atanacak olan resmi bilirkişiler, bilirkişilik görevini yerine getirmekten kaçınamayacaklardır. Ancak, CMK madde 69/1'e göre, yargıcın reddini gerektiren sebeplerle madde 70/1'e göre, tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek sebeplerin bilirkişiler hakkında da geçerli olması ve bilirkişilerin diğer sebeplerle de görüş bildirmekten çekinebilecek olmalarına göre, resmi bilirkişilerin de reddinin ve çekinmelerinin mümkün olduğu sonucuna varılabilir. Bunun dışında, resmi

---

[298] **ERSOY,** s. 443; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 62; **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 219; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 45; **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 200; **YILDIZ,** s. 320; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 77.

[299] 1412 Sayılı CMUK madde 68 benzer bir düzenlemeyle; *"Muayyen hususlarda rey ve mütalâa beyaniyle resmen tavzif edilmiş olanlar yahut tetkikatın icrası için bilinmesi muktazi fen veya sanatla iştigali meslek edinenler veya meslek edinmeğe resmen mezun olanlar ehlihibre tâyin edildikleri takdirde kendilerine verilen vazifeyi yapmağa mecburdurlar."* Ayrıca, *"Evvelce adliyeye müracaatla ehlihibrelik vezaifini ifaya hazır olduklarını bildirmiş olanlar"*ın bilirkişiliği kabule mecbur olduklarını hükme bağlamıştı. Benzer bir düzenleme Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (StPO)'nun 75. maddesinde de yer almaktadır. **KÜHNE,** s. 524; **ROXIN,** s. 179; **YENİSEY,** s. 52.

[300] Resmi bilirkişilere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. s. 77 vd.

bilirkişiler geçerli mazeretleri olmadığı takdirde bilirkişiliği kabule zorunludurlar[301]. Burada üzerinde durulması gereken husus, kamu görevlilerinin bağlı bulundukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamayacaklarını düzenleyen CMK madde 64/3'ün ikinci cümlesi karşısında resmi bilirkişilerin durumudur. Resmi bilirkişinin tüzel kişi olması, suçun bu tüzel kişiye karşı işlenmesi ve bilirkişinin ikamesinin mümkün olmaması halinde[302] CMK madde 64/3'ün uygulama alanı bulup bulmayacağı belirsiz kalmaktadır[303].

CMK madde 65'le, 64. maddeye yapılan yollama suretiyle il adli yargı adalet komisyonları tarafından her yıl düzenlenen listelerde yer alan gerçek veya tüzel kişilerin de bilirkişiliği kabul etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu durum, liste uygulamasına geçilmeden önceki sistemde, mülga CMUK'da *"Evvelce adliyeye müracaatla ehlihibrelik vezaifini ifaya hazır olduklarını bildirmiş olanlar"*ın sahip olduğu yükümlülüğe karşılık gelmektedir. Red ve çekinmeye dair hükümler bu bilirkişiler hakkında da söz konusu olabilecektir.

---

[301] **CENTEL/ZAFER,** s. 259; **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 220; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 45; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 77.

[302] Burada fiili imkansızlıktan bahsedilmektedir. Zira, hukuken özel sebeplerin varlığı halinde yargıç resmi bilirkişilerden başka bilirkişileri de görevlendirebilecektir. Aynı doğrultuda bkz. **SOYASLAN,** s. 273. Nitekim kanun da resmi bilirkişilerin "öncelikle" atanacağından bahsederek başka bilirkişilerin atanmasına cevaz vermektedir. Aksi görüş için bkz. **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 33.

[303] *"Kalpazanlık fiilinin, paraları tedavüle çıkarılan Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına karşı işlenmiş sayılacağına ve bu itibarla, kalpazanlığı inceleyecek bilirkişinin Merkez Bankası dışında olanlar arasından seçilmesi gerekeceğine dair 1.Ceza Dairesinin kararına karşı yapılan C. Başsavcılığının itirazının kabulüyle bu hususa ilişkin bozma sebebinin kaldırılmasına karar verilmiştir."* **CGK, 23.06.1970, 1/351-313.** Aktaran; **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 220, (Malkoç/Güler, 424).

Kanuna göre, incelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler ile incelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar da bilirkişiliği kabul etmekle yükümlüdürler. Buna göre, bilinmesi gereken fen veya sanatı meslek edinenler (mühendis, mimar, mali müşavir vb.) dışında, fiilen icra etmeseler de bir mesleği icra etmeye resmen yetkili olan kişiler de bilirkişilik görevini yerine getirmek zorundadırlar[304]. Eski kanuna paralel bu düzenleme karşısında, tıp fakültesinden mezun olmakla beraber fiilen doktorluk yapmayan bir kişi dahi tıbbi bir konuda bilirkişiliği kabule mecbur olacaktır[305]. Red ve çekinme sebeplerinin bu kişiler hakkında da geçerli olacağı hususu bir yana burada sır saklama yükümlülüğü üzerinde de arz ettiği önem nedeniyle ayrıca durulmalıdır. CMK madde 46'da meslek ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinmesi zorunlu kişiler belirtilmiştir. Avukatlar, bunların stajyerleri ve yardımcıları, hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları, diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensupları, mali müşavirler ve noterler bu sıfatları ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri bilgilerle ilgili beyanda bulunamayacaklardır. İkinci fıkraya göre, sır sahibinin rızasının bulunması halinde ise avukatlar, bunların stajyerleri ve yardımcıları dışındaki kişiler (CMK madde 46/2) tanıklık yapmak durumundadırlar. Her ne kadar ilgili hükümde sayılan kişilerin 'çekinebilmeleri'nden bahsedilmekteyse de, belirtilen kişilerin sıfatları ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri bilgiler hakkında tanıklıkta olduğu gibi bilirkişilik görevi bakımından da çekinmeleri zorunludur[306]. Bu kişilerin sır saklama yükümlülükleri, mesleki mevzuatları

[304] **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 224.

[305] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 62. Resmi bilirkişiler dışında sağlık çalışanlarını bilirkişilik yapmak bakımından mutlak anlamda yükümlü tutan herhangi bir düzenlemenin kanunda yer almadığı hakkında bkz. **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz", s. 137.

[306] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 63; **TOROSLU/FEYZİOĞLU**, s. 184.

açısından gerekli olduğu gibi, yükümlülüğün ihlali, unsurlarının gerçekleşmesi halinde TCK bakımından da sorumluluk doğurmaya elverişlidir[307]. Avukatlar çekinip çekinmemeye kendileri karar verecek olsalar da avukatların bilirkişilik yapması konusu yukarıdaki açıklamalar ışığında ele alınması gereken bir sorundur[308]. Belirtilen sebeplerle, anılan kişilerin sır saklama yükümlülükleri çerçevesinde bilirkişiliği kabule mecbur tutulamayacakları hususu bilirkişilikten çekinme bakımından özel önem arz etmektedir.

Bu noktada, bilirkişiliği kabul yükümlülüğü bakımından öğretim üyeliği yapan hukukçuların bilirkişilik yapmaya mecbur edilip edilemeyeceği konusu üzerinde de durulmalıdır. Hukukçu öğretim üyelerinin, CMK madde 65 kapsamında, resmi bilirkişiler veya madde 64'te belirtilen listelerde yer alan kişiler arasında değerlendirilmeyeceği açıktır. Yine, incelemenin yapılması için gerekli fen ve sanatları meslek edinen kişiler arasında sayılmaları da, hukukun fen veya sanat olarak nitelendirilmesinin mümkün olmaması karşısında söz konusu olamaz. Ancak, en azından ilk bakışta, öğretim üyeliği yapan hukukçuların, incelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili kişiler kategorisine sokulması mümkün gözüktüğünden, bunların bilirkişiliği kabule zorlanıp zorlanamayacakları tartışılmalıdır. Yukarıda da belirtildiği üzere, CMK'nın *"Hakimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgiyle çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi*

[307] Her ne kadar 765 Sayılı mülga TCK madde 198'de meslek sırrına ilişkin düzenlemeye 5237 sayılı TCK'da yer verilmemişse de belirtilen durumun, unsurları oluşması halinde, özel hayat ve hayatın gizli alanına karşı suçlar arasında 135 ve 136. maddeler çerçevesinde suç teşkil etmesi düşünülebilecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **DOĞAN,** "Sağlık Haklarından Hekimlerin Sır (Kişisel Veri) Saklama Mükellefiyeti", Sağlık Hukuku Kurultayı, 1-3 Kasım 2007, Ankara, s. 105 vd.

[308] Bkz. s. 52 vd.

dinlenemez." şeklindeki ibareyi içeren 63. maddesi ve madde 67/3'te ifadesini bulan *"Bilirkişi raporunda, hakim tarafından yapılması gereken hukuki değerlendirmelerde bulunamaz"* hükmü karşısında, hukukçu öğretim üyelerinin istisnai kimi durumlarda[309] bilirkişi olarak görüşlerine başvurma olanağı söz konusu olsa da, bunların bilirkişiliği kabul yükümlülüklerinden söz edilmesi mümkün değildir. Zira CMK madde 65'teki düzenlemenin madde 63 ve 67/3 çerçevesinde yorumlanması zorunludur[310]. Buna göre, öğretim üyeliği yapan hukukçuların bilirkişilik görevine zorlanmaları ve bu zorlamayı gerçekleştirmek üzere haklarında disipliner ve cezai yaptırımlara başvurulmasına olanak bulunmamaktadır.

Belirtmek gerekir ki, CMK madde 65'te sayılan bu kişiler haricinde, bilirkişiliği başlangıçta kabul edip etmemekte serbest olmakla birlikte, seçilmelerini takiben açıkça veya zımnen bilirkişiliği kabul ettiklerini beyan edenler de, bu andan itibaren, sonradan ortaya çıkan red veya çekinme sebeplerinin bulunması hali dışında bilirkişilik görevini yerine getirmekle yükümlü olacaklardır[311]. Sonuç olarak, uzmanlık gerektiren bilgiye sahip olmayanlar veya yargıcın da sahip olduğu genel ya da hukuki bilgiye sahip olanların bilirkişilik yapamayacakları muhakkak olmakla birlikte, bunların dışında hemen herkesi bilirkişiliği kabul yükümlülüğü bakımından CMK madde 65'te sayılan kategorilere sokmanın mümkün olduğu akla gelmektedir[312]. Bir başka deyişle, uzmanlık gerektiren bilgiye sahip olan kişilerin

---

[309] Hukuki konularda bilirkişiye başvurmanın mümkün olduğu haller için bkz. s. 46 vd.

[310] **TANRIVER,** "Hukuk Fakültesi", s. 377-383.

[311] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 62; **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 224; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 46.

[312] **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 224; **TOSUN,** s. 795.

neredeyse tamamı, 65. madde kapsamına sokulabilir. Bu kişiler resmi bilirkişi veya listede yer alan kişilerden olmasalar bile, incelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinen veya gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili kişiler olacaklardır[313]. Madde hükmü bu açıdan eleştiriye açık gözükmektedir.

2. ÇAĞRIYA UYMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bilirkişilerin yükümlülükleri arasında çağrıya uyma, bir diğer ifadeyle davete icabet etme yükümlülüğü de bulunmaktadır. Görevi kabul etme yükümlülüğü nedeniyle veya isteyerek bilirkişilik görevini yerine getirmeyi kabul edenler, usulünce çağrıldıklarında bu çağrıya uymak zorundadır[314]. Bilirkişi, ilgili mercice çıkartılan davetiyeye uymak, davetiyede belirtilen gün ve saatte, belirtilen yerde bulunmak yükümlülüğündedir[315]. Anılan yükümlülük kanunda açıkça belirtilmemektedir. Bununla beraber, *'Görevini yapmayan bilirkişi hakkında işlem'* başlıklı CMK madde 71'de, *"Usulünce çağrıldığı halde gelmeyen… bilirkişiler hakkında 60 ıncı maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır."* denmek suretiyle, tanıklıktan ve yeminden sebepsiz çekinmenin bağlandığı sonuçların bilirkişiler hakkında da uygulanacak olması karşısında bu sonuca varılmaktadır.

---

[313]Bilirkişilik görevini kabul etmenin kural olarak zorunlu olmaması ve çekinme sebeplerinden 'geçerli diğer sebep'lerin takdirinin bilirkişiyi atayan mercie ait olması karşısında, bu tür çekinme sebeplerin yalnızca kabul yükümlülüğü olan kişilere hasredilmesinin, diğerlerinin ise açıkça veya zımnen, görevi kabulden önce çekinme sebebi ileri sürmeleri gerekmeksizin tam bir serbesti içinde olduklarını kabul etmek gerektiği hakkında bkz. **ŞAHİN,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi", s. 224; **TOSUN,** s. 795.

[314] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 78.

[315] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 46-47; **YILDIZ,** s. 321.

Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü bulunmayanlar, hatta reddi veya çekinmesi mümkün olanlar bile çağrıldıklarında gelmek zorundadırlar[316]. Nitekim, bilirkişinin görevi kabul zorunluluğunun veya reddinin ya da çekinmesinin mümkün olup olmadığı ve oy ve görüş bildirme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı ancak yetkili merciin huzuruna çıktığında belirlenebilecektir[317]. Kaldı ki, 1412 sayılı mülga CMUK'taki '*rey vermekle mükellef olduğu ve usulü dairesinde çağrıldığı halde gelmeyen"* bilirkişilere uygulanacak yaptırım için tanıklığa ilişkin hükme atıf yapan 70. maddeden farklı olarak, yürürlükteki CMK madde 71, bilirkişinin *'rey vermekle mükellef"* olmasını aramamaktadır.

Bilirkişilerin çağrılması usulüne ilişkin de kanunda bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak, tanıklara ilişkin maddelerin bilirkişiler hakkında uygulanmasına izin veren madde 62'nin yaptığı yollamayla, tanıkların çağrılmasını düzenleyen 43. madde uygulama alanı bulacaktır. Buna göre, bilirkişi, çağrı kağıdı ile çağrılacaktır. Çağrı kağıdında, çağrıya uyulmamasının sonuçlarının açık ve kesin bir biçimde belirtilmesi gerekmektedir[318]. CMK 43/2'ye göre çağrının, çağrı kağıdı yerine telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanmak suretiyle de yapılması mümkün olmakla beraber, gelmemenin çağrı kağıdına bağlanan sonuçları, bu durumda uygulanmayacaktır.

---

[316] **YILDIZ,** s. 321.

[317] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 60; **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 303.

[318] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 47.

Bilirkişi, çağrıya uyma yükümlülüğünü, tutukluluk hali, gelmeyi imkansız kılacak ya da zorlaştıracak derecedeki hastalık, davet edilen günde yapılmazsa büyük zarara sebep olacak işle ilgili bir zorunluluk gibi geçerli bir mazereti[319] olmaksızın yerine getirmediği takdirde, CMK madde 71'in yaptığı atıfla madde 60/1'e göre, gelmemesinin neden olduğu giderler kendisine ödettirilir. Bu giderler arasında, duruşma ertelendiği için yeni bir celseye karar verilmişse bu yeni celsenin masrafları, erteleme dolayısıyla dinlenememiş olan tanık veya diğer bilirkişilerin yol, konaklama ve diğer masrafları ile uzaktan gelen sanık, müdafii ve katılanın masrafları da sayılabilir[320]. Bilirkişinin çağrıya uymaması hiçbir masrafa neden olmamışsa veya çağrıya uysaydı dahi masraf meydana gelecektiyse, elbette herhangi bir gidere hükmedilmeyecektir; çünkü madde hükmü gelmemenin neden olduğu giderlerden bahsetmektedir[321].

Madde 60/1'de zorla getirmeden söz edilmemektedir. Ancak, tanıklara ilişkin düzenlemelerin bilirkişilikle ilgili özel düzenlemelere aykırı olmadıkça bilirkişiler hakkında da uygulanmasını öngören 62. madde karşısında, tanığın zorla getirilmesini düzenleyen 44. maddenin bilirkişiler hakkında da uygulanması mümkün gözükmektedir[322]. Kaldı ki, 5560 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, CMK madde 146'ya, çağrıya rağmen gelmeyen tanık, bilirkişi, mağdur ve şikayetçi ile ilgili olarak

[319] **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 302-303.

[320] **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 298, **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 113.

[321] **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 298.

[322] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 201.

da zorla getirme kararı verilebileceği şeklindeki 7. fıkra ilave edilmiştir[323]. Yine CMK madde 44/1'in, bilirkişilere de uygulanması sonucu, zorla getirilen bilirkişi, evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse, aleyhine hükmedilen ve kamu alacaklarının tahsili usulüne göre ödettirilecek olan giderler kaldırılır.

Madde 43/1'e göre, karar yazısında nedenlerinin gösterilmesi şartıyla bilirkişiler tutuklu işlerde zorla getirilebilir. Zorla getirilen bilirkişilere çağrı kağıdı ile gelen bilirkişiler hakkındaki işlemler uygulanır. Bunun dışında, madde 251/6 ile, 250'nci madde kapsamına giren suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturmalarda, kolluğun bilirkişiyi, ağır ceza mahkemesi veya başkanının, Cumhuriyet savcısının, mahkeme naibinin veya istinabe olunan yargıcın emriyle, belirtilen gün ve saatte hazır bulundurmaya mecbur olduğu hükme bağlanmıştır. İlgili merciin kararıyla, bilirkişiyi zorla getirecek olanın zaten kolluktur. 250. madde kapsamındaki suçlar bakımından, bu şekilde ayrık bir düzenlemeye gidilmesiyle, bu suçlar söz konusu olduğunda, bilirkişiler önceden çağrılmaksızın, doğrudan zorla getirilebileceklerdir. Tutuklu işlerdekine benzetilebilecek olan bu düzenlemenin, madde 43/1'de olduğu gibi sanığın menfaatini gözettiği söylenemez. Düzenlemenin, sadece 250. maddede sayılı suçlar bakımından öngörülen değişik soruşturma ve kovuşturma usullerinden biri olduğu sonucuna varılmaktadır. Bilirkişinin fiili olarak askerlik hizmetini yerine

[323] 1412 sayılı mülga CMUK döneminde, 1985 yılında kanunda yapılan değişiklikten önce, bilirkişilerin çağrıya uymamalarının sonucu, madde 70'te tanıklardan farklı olarak ayrıca gösterilmişti. Buna dayanarak, tanıklara ilişkin hükümlere yapılan atıfla bilirkişilerin zorla getirilmesinin mümkün olmadığı yolundaki görüş için bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 60-61. 1985 yılındaki değişiklikle, bilirkişilerin zorla getirilmesinin gelmeyen tanıklara ilişkin hükümlere yapılan atıfla mümkün kılındığı ve bunun eleştirisi hakkında bkz. **KUNTER**, s. 617.

getirmekte olması halinde ise, madde 44/2'ye göre, zorla getirme kararı askeri makamlar aracılığıyla infaz olunacaktır[324].

CMK madde 60/1'de öngörülen disiplin hapsi ise, bilirkişinin yemin etmekten, oy ve görüş bildirmekten kaçınması halinde söz konusudur. Çağrıya uyma yükümlülüğün ihlalinde disiplin hapsi kararı verilemez[325]. Tanıklıktan ve yeminden sebepsiz çekinmeye dair anılan madde hükmünde de zaten, disiplin hapsinin yeminin veya tanıklığın gerçekleştirilmesi için verilebileceği belirtilmekte, disiplin hapsi bakımından çağrıya uymama halinden bahsedilmemektedir. Ayrıca, çağrıya uymama halinde zorla getirilebilen bilirkişiye, gelmemesi üzerine disiplin hapsi verilmesi çelişkili bir uygulama olacaktır. Nitekim disiplin hapsi, kişiye bir yükümlülüğü yerine getirmesi amacıyla verilmektedir ve kişi bu yükümlülüğünü yerine getirdiği anda derhal serbest bırakılır. Zorla getirmeyle gelmemenin sonuçları bertaraf edilmektedir ve artık yerine getirilmesi gereken bir yükümlülük kalmamaktadır. Yine gelmemeden doğan herhangi bir gider olması halinde, bilirkişi zaten buna mahkum edilmektedir[326].

Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü bulunan veya isteyerek bu görevi kabul eden ve yükümlülük altına giren bilirkişilerin, usulüne uygun biçimde yapılan ve gelmemenin sonuçlarının açıkça gösterildiği çağrılara uymamaları halinde, kamu

[324] **YILDIZ,** s. 321.

[325] Aynı doğrultuda bkz. **CENTEL/ZAFER,** s. 263.

[326] Aksi görüş için bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 79. CMK madde 60/1 uyarınca çağrıldığında gelmeyen bilirkişi hakkında disiplin hapsine hükmetmenin mümkün olduğu, ancak 'zararların tazmininin' yeterli olduğu gerekçesiyle bunun yerinde bir düzenleme olmadığı hakkında bkz. **DÖNMEZ,** s. 1160.

görevlisi olmaları ve görevin gereklerini yapmakta ihmal göstermeleri nedeniyle görevi kötüye kullanma başlıklı TCK'nın 257/2. maddesinden sorumlulukları da gündeme gelebilecektir[327].

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus da, CMK madde 63/3'e göre, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının da bilirkişi atayabilecek olması karşısında, bilirkişinin bu evrede yapılan çağrıya uymaması halinde hakkında yukarıda açıklanan sonuçların uygulanıp uygulanamayacağı sorunudur. CMK madde 145'in, *"İfadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişi davetiye ile çağrılır; çağrılma nedeni açıkça belirtilir, gelmezse zorla getirileceği yazılır."* şeklindeki hükmü, ifade alma işinin savcı tarafından yapılacak olması ve 146. maddeye getirilen ek yedinci fıkrayla bilirkişilerin de zorla getirilebilecek olmaları beraber değerlendirildiğinde, soruşturma evresinde de, çağrıya uymayan bilirkişinin zorla getirilmesine karar verilebilecektir. Asıl sorun, soruşturma evresinde savcının çağrısına uymayan bilirkişinin, gelmemesinden doğan giderlere hükmedilip hükmedilemeyeceği, hükmedilebilecekse bunun kim tarafından, nasıl karara bağlanacağı sorunudur. Savcılık, muhakeme makamlarından kamusal iddia makamını teşkil etmektedir[328]. İddia makamının yaptırım uygulama yetkisinden söz edilemeyeceğinden[329], gelmeyen bilirkişi hakkında yaptırıma ancak mahkemeler ve yargıçlık makamları hükmedebilmelidir[330]. Nitekim, madde 60/2'ye göre, *"tedbirleri almaya naip hakim*

---

[327] 765 Sayılı TCK döneminde, bu maddeye karşılık gelen 230. maddedeki suçun oluşacağı hakkında bkz. **TANRIVER**, Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 47.

[328] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 32.

[329] **CENTEL/ZAFER,** s. 264; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 61.

[330] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 179-180.

ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hakimi yetkilidir." Buna göre, savcı, bilirkişinin mazeret bildirmemesi veya bildirdiği mazereti kabul etmemesi halinde, oluşan giderlere mahkum edilmesi için CMK madde 162 uyarınca, sulh ceza yargıcına başvuracaktır[331].

Son olarak, çağrıya uyma yükümlülüğünün tarafların davet ettirecekleri uzman hakkında da geçerli olduğu belirtilmelidir. CMK madde 68/3'de; *"Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafiin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine bilimsel mütalaa hazırlayan uzmanın duruşmada dinlenmesi hususunda da yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır."* denmek suretiyle, bunların da duruşmada açıklama yapmak üzere çağrılabilecekleri belirtilmektedir. Ayrıca, CMK madde 177'ye göre, sanık duruşma gününden en az beş gün önce mahkeme başkanlığına vereceği bir dilekçeyle uzmanın davet edilmesini isteyebilir. Yine madde 178 ve 179 aracılığıyla, başkanlık ret kararı verse dahi veya bu yola hiç başvurmadan da sanık, dinlenmesini istediği uzmanı duruşmaya doğrudan doğruya davet ettirebilir. Doğrudan doğruya davet ettirme mahkeme kalemine gider yatırılması üzerine bilirkişinin mahkemece çağrı kağıdı ile çağrılması anlamına gelmektedir[332]. Bu şekilde mahkemece çağrılan uzmanın da çağrı kağıdında belirtilen gün ve saatte hazır bulunma zorunluluğu ortaya çıkar. Bu

---

[331] **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 304. CMUK döneminde, savcıya verilen bilirkişi tayin yetkisinin yaptırımsız kaldığı görüşü ve uygulamada savcıların yaptırımların uygulanması için sulh ceza yargıcına başvurduğuna dair bkz. **ERSOY,** s. 445; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 61-62. Ancak 1985 yılındaki değişiklikle beraber, CMUK madde 70'in atıfta bulunduğu tanıklara ilişkin hükmün 4. fıkrası, "*Bu tedbirleri almaya istinabe olunan hâkim ve naipler ile hazırlık tahkikatı sırasında sulh hâkimleri dahi yetkilidir."* şeklinde düzenlenmiştir.

[332] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 186.

kişi de usulüne uygun olarak çağrılan bir bilirkişi olacağından bunlar hakkında da gelmemeleri halinde yukarıda açıklanan yaptırımların işlerlik kazanması gerekir[333].

3. YEMİN ETME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bilirkişinin bir diğer yükümlülüğü de yemin etmektir. Yemin yasal bir zorunluluk olup ceza muhakemesinde bu konuda bilirkişiyi görevlendiren makamın takdir yetkisi bulunmamaktadır[334]. Bilirkişilere yemin verdirmenin amacı, diğer bir yükümlülükleri olan görevlerini dürüst ve tarafsız bir biçimde yerine getirmeleri için onları manevi baskı altında tutmaktır[335]. Bilirkişinin taraf tutmadan, bilim ve tekniğe uygun şekilde oy ve görüş vereceğini beyan etmesi anlamına gelen yemin[336], gerçeği ortaya çıkarmak için bilirkişinin vicdanıyla hesaplaşmasını sağlamaktadır[337].

Keyfiliği önlemek ve uygulamada birlik sağlamak amacıyla yemin metni kanunda belirtilmiştir[338]. CMK madde 64 kapsamında listelere kaydolan bilirkişiler, aynı maddenin beşinci fıkrası uyarınca, il adli yargı adalet komisyonu huzurunda *"Görevimi adalete bağlı kalarak, bilim ve fenne uygun olarak, tarafsızlıkla yerine*

---

[333] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 65.

[334] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 79.

[335] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 66; **TANRIVER**, Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 50.

[336] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 201.

[337] **SOYASLAN,** s. 274; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 79.

[338] **SOYASLAN,** s. 274.

getireceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim"[339] demek suretiyle yemin ederler ve bunlara görevlendirildikleri her işte yeniden yemin verilmez[340]. Liste dışından bilirkişi görevlendirilmesi halinde ise, aynı maddenin altıncı fıkrasına göre, bu bilirkişiler kendilerini atayan merci huzurunda aynı şekilde yemin ederler. Yeminin yapıldığına ilişkin tutanak, yargıç veya cumhuriyet savcısı, zabıt katibi ve bilirkişi tarafından imzalanır[341]. Bir tüzel kişinin bilirkişi olarak atanması halinde, tüzel kişi adına incelemeyi yapacak gerçek kişi veya kişiler yemin edeceklerdir[342]. Yemin etme yükümlülüğü, hem yetkili mercice atanan bilirkişiler hem de taraflarca belirlenen uzmanlar açısından söz konusu olmaktadır[343].

---

[339] 1412 sayılı mülga CMUK'ta benzer bir biçimde ilgili 72. maddesinde yeminin *"bitarafane ve tamamen ilim ve fenne muvafık olarak reyini beyan edeceğine vicdanı üzerine"* edileceği hükmü yer almaktaydı. İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu ise 226. maddesinde bilirkişinin *"Etik ve yasal sorumluluklarımın ayırdında olarak görevimi gerçeğe ulaşmaktan başka amaç gütmeyerek yerine getireceğimi ve sır saklama yükümlülüğüne uyacağımı taahhüt ederim."* demek suretiyle yemin edecekleri düzenlenmiştir.

[340] *"28.08.2006 tarihli raporu hazırlayan bilirkişinin 03.06.2006 tarihli celsede Adli Yargı Adalet Komisyonu listesinden seçilmiş olduğunun anlaşılmasına, 5271 sayılı CMK.nun 64/5. maddesi uyarınca "listelere kaydedilen bilirkişilerin il adli yargı adalet komisyonlarında yemin ettikten sonra görevlendirildikleri her işte yeniden yemin verilmeyeceğinin" hüküm altına alınmış olmasına göre, bilirkişinin yeminin yaptırılmadığına ilişen tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir."* **11. CD., 27.09.2007, E. 2007/2585, K. 2007/6003** *"Hükme esas alınan 27.03.2008 tarihli raporu veren bilirkişi Ese Şakar'ın CMK.nun 64. maddesi gereğince il adli yargı adalet komisyonu tarafından önceden belirlenmiş ve yemini verdirilmiş kişilerden olup olmadığı dosyadan anlaşılmadığından, denetime olanak sağlayacak şekilde 2008 yılı için oluşturulan bilirkişi listesinin dosya içine konulması, bilirkişinin CMK.nun 64. maddesi gereğince önceden belirlenen liste haricindeki kişilerden seçilmiş olması halinde ise yemininin verdirildiğine dair tutanağın dosyaya konulması gerektiğinin düşünülmemesi suretiyle CMK.nun 64/2. maddesine aykırı davranılması, bozmayı gerektirmiş…"* **1. CD., 02.06.2009, E. 2009/456, K. 2009/3171** (www.kazanci.com).

[341] *"Raporu hükme dayanak yapılan bilirkişinin yemininin yaptırıldığı 15.01.2007 günlü tutanağın Cumhuriyet Savcısı tarafından imzalanmaması suretiyle CMK.nun 64. maddesinin 6. fıkrasına aykırı davranılması,"* **11. CD., 14.04.2008, E. 2007/9871, K. 2008/2814** (www.kazanci.com).

[342] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 80. Bunun tüzel kişinin yemini anlamında gelmediği hakkında bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 73.

[343] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 52.

Kanunda, mülga 1412 sayılı CMUK'un aksine, yeminin ne zaman edileceği hükme bağlanmamıştır[344]. Buna göre, bilirkişiler işin niteliğini öğrenip bilirkişilik görevini kabul ettikten veya kabul yükümlülüğü bulunanlar açısından atanmalarından hemen sonra yemin edebilecekleri gibi, oy ve görüşlerini bildirmeden önce de yemin etme yükümlülüklerini yerine getirebileceklerdir[345]. Ancak görevi kabul veya atanmadan hemen sonra, yetkili merciin tensip tutanağını düzenleyip dosyayı bilirkişiye tevdi ettiği sırada yeminin verilmesi, yemin kurumunun bilirkişinin tarafsızlığını destekleme ve incelemesini dürüst bir biçimde özenle yerine getirmesine yönelik amacına daha uygun düşmektedir[346].

Listede yer alan ya da kayıtlı olmadığı için kendisini atayan merci huzurunda yemin eden bilirkişinin, duruşmada dinlenmesi sırasında yeniden yemin etmesinin, tanığın tekrar dinlenmesine ilişkin CMK madde 57 hükmü göz önünde bulundurulduğunda, zorunlu olmadığı sonucuna varılabilecektir. Bu halde, önceki yemininin bilirkişiye hatırlatılmasıyla yetinilmesi ilgili merciin takdirindedir.

---

[344] CMUK madde 72'ye göre bilirkişinin "mütalaasını söylemezden veya raporunu vermezden evvel" yemin etmesi gerekmekteydi. Ancak yine, yeminin bilirkişiye incelemeye başlamadan önce mi yoksa inceleme bitip görüşünü açıklamadan önce mi verdirileceği belirsizdi. Bu nedenle, bilirkişinin işi kabul etmesini takiben yeminin verdirilmesinin uygun olacağı, ancak görüş bildirmeden önce yemin edilmesinin bozma sebebi olmaması gerektiği ileri sürülmüştür. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 72.

[345] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 79.

[346] Aynı doğrultuda bkz. **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 54.

Listelere kayıtlı bilirkişilerin, CMK madde 64/5'te de belirtildiği üzere[347], uzmanlık alanlarıyla ilgili ettikleri yemin geçerli olup her işte kendilerine yeniden yemin verilmesi gerekmemektedir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, önceden verilen yeminin yalnızca somut bir olay hakkında yapılacak incelemeyle sınırlı kalmaması ve bilirkişinin görüşünün istendiği yeni uyuşmazlığın konusunun genel olarak edilen yemine dayalı bir biçimde yürütülen bilirkişilik faaliyetinin yürütüldüğü alana dahil olmasıdır[348]. Bir diğer ifadeyle, bir uzmanlık alanına dair edilen yeminin yeni uyuşmazlık hakkında da geçerli olabilmesi için, yeni uyuşmalığa konu sorunun da aynı uzmanlık bilgi ve tecrübe kuralları vasıtasıyla çözülebilir olması gerekmektedir. Örneğin inşaat mühendisliğiyle ilgili konularda genel çerçevede yemin etmiş olan bilirkişi, ayrıca uzmanı olduğu mimari ile ilgili bir konuda bilirkişilik yapacağı zaman yeniden yemin etmelidir.

Yemin, kural olarak, kanundaki metne sadık kalınarak sözlü yapılmalıdır. Sözlü yemine engel bir halin bulunması durumunda, yemin yazılı olarak verilebilecek ve yemin metni dosyaya konur. Ancak 64. maddenin yedinci fıkrasına göre, yeminin yazılı olarak verilmesi halinde bunun gerekçesinin kararda gösterilmesi gerekir.

---

[347] Mülga CMUK 72/2. maddesinde yer alan "*Ehlihibre, kendisinden talep edilen neviden mütalâa beyan etmek için evvelce umumi surette yemin ettirilmişse yeniden yemin verilmeyerek evvelki yeminin ahdinde beyanı rey aldığını kayıt ve işaret eder."* ifadesi CMK'nın ilgili hükmüne göre daha kapsayıcı gözükmektedir.

[348] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 66; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 52.

Soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısının bilirkişiye başvurması halinde de bilirkişi yemin etmelidir. Nitekim CMK madde 64/6'da, yeminin yapıldığına dair tutanağı imzalayacak olanlar belirtilirken *"hakim veya Cumhuriyet savcısı"* ifadesine yer verilmiş olması, soruşturma evresinde yemine ilişkin tutanağın Cumhuriyet savcısı, zabıt katibi ve bilirkişi tarafından imzalanacağını göstermekle bu evrede de savcı tarafından atanan bilirkişinin yemin edeceğine işaret etmektedir[349].

Bilirkişinin de tanıklar gibi bazı hallerde yeminsiz dinlenip dinlenemeyeceği konusu doktrinde tartışılmıştır. Tanığın yeminsiz dinlenebileceği hallerde, bilirkişinin de yeminsiz olarak incelemede bulunabileceği, oy ve görüş bildirebileceği ve dinlenebileceği ileri sürülmüştür[350]. Bilirkişinin yemini kanunda ayrıca düzenlendiğinden ve bilirkişinin çekinmesi halinde yerine başka bir bilirkişinin atanmasının mümkün oluşu; yani tanıktan farklı olarak ikamesinin söz konusu olabilmesi nedenleriyle bu konuda tanıklığa ilişkin hükümlere başvurmaya gerek duyulmamalıdır[351]. Belirtilen husus hem 50. maddede sayılan yemin verilemeyen tanıklar için, hem de 51. maddedeki düzenlemeye göre tanıklıktan çekinebilecek kimselerin çekinmemesi halinde söz konusu olan yemin verip vermemede yargıç ya da mahkemenin takdir hakkı için geçerlidir. Bilirkişinin 15

[349] Mülga CMUK döneminde hazırlık soruşturmasında Cumhuriyet savcısının da bilirkişi atama yetkisine sahip olduğu ilgili 66/2. maddede gösterilmişti. Ancak savcının bilirkişiye yemin verdirip verdiremeyeceği konusu tartışmalıydı. Savcının bilirkişi atama yetkisinin istisnai olduğu ve yemin bakımından gecikmede tehlikenin de söz konusu olamayacağı gerekçeleriyle savcının bilirkişiye yemin verdiremeyeceği hakkında bkz. **KUNTER,** s. 615. Aksi görüş için bkz. **SOYASLAN,** s. 274; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 51.

[350] **TANER,** Tahir, s. 210; **KANTAR,** s. 92.

[351] Aynı doğrultuda bkz. **GÜRELLİ**, Bilirkişilik, s. 66-67; **KUNTER,** s. 618; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 53-54.

yaşından küçük olması söz konusu olmayacak[352] ve 18 yaşından küçük olsa da bu halde de, bir alanın uzmanı olduğu düşünülen kişinin yeminin de anlam ve sonuçlarını kavrayabildiğini varsaymak anlamsız olmayacaktır. Madde 50'de sayılan diğer iki hal olan ayırt etme gücüne sahip olmama ya da soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştirakten veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olunması tanık bakımından söz konusu olabilecek olsa da bilirkişi bakımından olamaz. Yine 51. madde uyarınca da bilirkişilikten çekinme halinde, yeni bir bilirkişiye başvurulabilir.

Hükümde usulünce yemini yaptırılmayan veya daha önce ettiği yemini kendisine hatırlatılmayan bilirkişinin verdiği rapora dayanılması bozma sebebi teşkil etmektedir[353]. Yargıtay ceza daireleri ve ceza genel kurulunun da bu doğrultuda birçok kararı bulunmaktadır[354].

---

[352] Bkz. yukarıda s. 20-21.

[353] **SOYASLAN,** s. 274; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 51; **YILDIZ,** s. 322; **YOKUŞ SEVÜK,** s.79.

[354] **CGK. 01.04.1985-432/176, CGK 05.12.1988, 8475/520, 1985 210/333, 01.04.1985 432/176**, (**SOYASLAN,** s. 274). *"Bilirkişiye 16.4.2003 tarihli ek raporu için yemin verilmemesi yahut eski yemininin hatırlatılmaması… bozmayı gerektirmiş,"* **3. CD., 16.11.2005, E. 2004/16869, K. 2005/22324** *"Usulüne uygun olarak kimliği ve yemini tespit edilmeyen bilirkişinin hazırladığı rapor hükme esas alınarak CMK.nun 62. maddesinin yollamasıyla 53, 54, 55, 56. maddelerine aykırılık yapılması,"* **8. CD., 21.07.2008, E. 2007/1307, K. 2008/9387** *"Keşif tutanağında beyanı hükme dayanak yapılan bilirkişiye yemin verdirilen kısmın önceden matbu şekilde hazırlanması suretiyle CMUK'nın 72 ve 266/1 (CMK'nın 64/6 ve 221/b) maddelerine aykırı davranılması,"* **10. CD., 26.12.2005, E. 2004/24359, K. 2005/19605** *"İstinabe olunan Ankara 5. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından düzenlenen 6.3.2003 günlü yemin tutanağında bilirkişi heyeti olarak Prof. Dr. Kaptan Kaptanğil, Dr. Faruk Güçlü ve Meral Doğan seçilip kimlikleri tespit edilerek yeminleri yaptırıldığı halde, 28.4.2003 tarihli bilirkişi raporunda Prof. Dr. Kaptan Kaptanğil yerine kimliği tespit edilip yemini yaptırılmayan bilirkişi Prof. Dr. İlhan Tomanbay"ın yer aldığı gözetilmeden anılan rapora itibar edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması,"* **7. CD., 07.02.2006, E. 2004/38450, K. 2006/159** *"Keşifte dinlenen bilirkişinin kimliğinin tespit*

Yemin etme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde, çağrıya uyma yükümlülüğünde olduğu gibi, CMK madde 71'in yollamasıyla tanıklar hakkındaki madde 60 uygulama alanı bulacaktır. Yemin etmemenin yaptırımı olarak bilirkişi hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilecek, çağrıya uyma yükümlülüğünün yerine getirilmemesinden farklı olarak da bu kez bilirkişi hakkında, bilirkişiyi yemine zorlamak adına, dava hakkında hüküm verilinceye ve her halde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilecektir. Madde 60/1'in ikinci cümlesi uyarınca da, yemin etme yükümlülüğünü yerine getiren bilirkişi, hakkında daha önce disiplin hapsi kararı verilmişse, derhal serbest bırakılacaktır. Cumhuriyet savcısı tarafından atanan bilirkişi, soruşturma evresinde yemin etme yükümlülüğünü yerine getirmeyecek olursa, CMK madde 60/2'nin açık hükmü gereğince, çağrıya uyma yükümlülüğünün ihlalinde olduğu gibi cumhuriyet savcısının ilgili yaptırımları bizzat uygulaması mümkün olmayıp savcı, bunların uygulanmasını sulh ceza yargıcından istemelidir[355].

---

edilip yemininin verildiği bölümün önceden kopyalı olarak hazırlanması suretiyle CMUK'nın 72. ve 264. maddelerine (5271 sayılı CMK'nın 64/6. ve 219. maddeleri) aykırı davranılması" **10. CD., 18.10.2005, E. 2004/3524, K. 2005/13405** *"01.09.2005 tarihinde yapılan ölü muayene ve otopsi sırasında bilirkişi olarak görev yapan Dr. Volkan Topçu ve Dr. Erdem Akter'e yemin yaptırılmaması suretiyle 5271 sayılı CMK.nun 64/6. maddesine aykırı davranılması,"* **1. CD., 10.06.2008, E. 2008/362, K. 2008/4866**. Aynı yönde bkz. **10. CD., 13.12.2005, E. 2004/17540, K. 2005/18917**, **11. CD. 16.10.2006, E. 2006/1300, K. 2006/8136, 6. CD., 05.12.2006, E. 2005/89 K. 2006/12670** (www.kazanci.com)

[355] CMK madde 71'in Cumhuriyet savcısı açısından bir istisna öngörmediği ve bu yaptırımları savcının da uygulayabileceği yönündeki aksi görüş için bkz. **YILDIZ,** s. 323.

4. GÖREVİNİ TARAFSIZ VE DÜRÜST BİÇİMDE ÖZENLE YERİNE GETİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bilirkişiler, görevlerini tarafsız ve dürüst bir biçimde özenle yerine getirmekle yükümlüdürler[356]. Bilirkişilerin böyle bir yükümlülüklerin olmaması zaten kurumun doğasına ters düşeceğinden, anılan yükümlülüklerin 1412 sayılı CMUK'da olduğu gibi CMK'da da ayrıca ve açıkça belirtilmesine gerek görülmemiştir[357]. Tarafsızlık ve dürüstlük bilirkişinin sahip olması gereken başlıca niteliklerden olup[358] incelemesi sonucunda gerçeği beyan etmesinin temel koşullarıdır[359].

Tarafsız olma yükümlülüğünün gereği, bilirkişi uyuşmazlığın konusunu, kendisiyle özdeşleştirmeksizin objektif olmalıdır. Bilirkişi, incelemelerini yürütürken ve raporunu düzenlerken, iddia, savunma ve hatta yargılama makamlarına karşı bağımsız kalmalıdır. Şüpheli ya da sanıklarla veya bunların müdafiiyle, katılan ya da vekiliyle, tanıklarla kişisel, hukuki veya ekonomik herhangi bir ilişkisinin bulunmaması gereklidir[360]. Bilirkişi, CMK madde 66/4'e dayanarak, şüpheli veya sanık dışındaki kişilerin bilgilerine başvurması gerektiğinde veya aynı maddenin

---

[356] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 67; **KUNTER,** s. 617; **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 200.

[357] TMMOB Bilirkişi Yönetmeliği ise, 6. maddesinde, tarafsızlığı sağlamaya yönelik bilirkişilik yapma yasaklarına ve 7. maddesinde, çalışma ilkeleri ve sorumlulukları arasında dürüstlüğe yer vermiştir.

[358] Bkz. yukarıda s.25 vd.

[359] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 50.

[360] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 58.

altıncı fıkrası uyarınca, mağdur[361], şüpheli veya sanığa soru sorduğunda dahi bunu kendisini atayan yetkili merciin bilgisi dahilinde ve hatta huzurunda yapmalıdır. Bunun istisnası, altıncı fıkrada düzenlenen muayene ile görevli hekim bilirkişi bu görevini yerine getirmesi halidir. Yetkili merciin bilgisi dışında, sayılan kişilerle görüşme ya da görüşme girişiminde bulunulması, bilirkişinin tarafsızlığına duyulan güveni sarsıcı olabilecektir[362]. Bilirkişi, her ne kadar muhakeme süjelerinin yardımcısı konumunda olsa ve madde 66/3'e göre görevini kendisini atayan merci ile ilişki içerisinde yerine getirme yükümlülüğü altında bulunsa da, Cumhuriyet savcısının veya yargıcın görüş ve telkinlerinden de soyutlanması, bunlara karşı da bağımsızlığını koruması gerekmektedir[363].

Tarafsızlığın tamamlayıcısı olan görevini dürüst bir biçimde yerine getirme yükümlülüğünün gereği, bilirkişinin nitelikleri bölümünde de belirtildiği üzere, görevin yalnızca uzmanlık alanının en son verileri temel alınarak ve bunun dışındaki iç ve dış etkenlerden soyutlanmak suretiyle yerine getirilmesi[364], raporun da uzmanlık alanına ilişkin bu verilere ve mantık kurallarına dayandırılarak gerekçelendirilmesi gerekir[365]. Bilirkişi, uzmanlık alanının dayandığı bilimin veya

---

[361] Bilirkişi soruşturma evresinde, mağdurun yanı sıra suçtan zarar gören veya malen sorumlu olanlara da soru sorabilmelidir. Kovuşturma evresinde ise katılana soru yöneltilmesi söz konusu olacaktır.

[362] **TANRIVER**, Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 59.

[363] Mülga CMUK madde 71'de *"Hakim lüzum görürse ehlihibrenin yapacağı tetkikleri kendisi sevk ve idare eder."* hükmü yer almaktaydı. Bu hükme rağmen bilirkişinin yargılama makamından bağımsız olması gerektiği hakkında bkz. **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 58-59. Alman ceza muhakemesinde de bilirkişinin yargıç ve savcının idaresi altında olduğu hakkında bkz. **BEULKE,** s. 122; **ROXIN,** s. 180; **VOLK,** s. 204.

[364] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 50, 61.

[365] **YILDIZ,** s. 324.

sanatın veri ve temel ilkelerine, varsa meslek etiği ve kurallarına sadık kalmalıdır. Bilirkişinin görevini özenle yerine getirmesi, bu sadakatin ve yaptığı işin önemini kavramasının sonucunda, kendisinden değerlendirmesi ve aydınlatması istenen konuda, uzmanlığına dayalı olarak ve gerekli tüm incelemelerde bulunarak görüşünü muhakemenin kolektifliği ilkesini tatmin edecek derecede akılcı, açıklayıcı ve yalın bir şekilde ortaya koymasını gerektirmektedir. Bilirkişi, görevlendirildiği konunun uzmanlık alanı dışında veya bu alana dair bilgi ve tecrübesini aştığını düşünüyorsa bunu derhal kendisini atayan mercie bildirmelidir[366].

Bilirkişinin yemin etme yükümlülüğü, reddi ve çekinmesi ile raporuna itiraz edilebilmesi gibi kurumlar, görevin tarafsız ve dürüst biçimde özenle yerine getirilmesini sağlamaya yöneliktir[367]. Aynı şekilde, bu yükümlülüğün en büyük teminatlarından biri, TCK madde 276'daki düzenlemeyle, kasten 'gerçeğe aykırı mütalaa' beyanının suç sayılmasıdır[368]. Ayrıca, TCK madde 252'de hükme bağlanan rüşvet suçu bakımından da, rüşveti alan veya bu konuda anlaşmaya varan kişinin bilirkişi olması hali, aynı maddenin ikinci fıkrasıyla ağırlaştırıcı neden olarak öngörülmüştür. Bunun dışında, CMK madde 311/1-b çerçevesinde, *'yemin verilerek dinlenen bilirkişinin hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasıt veya ihmal ile gerçek dışı oy verdiğinin anlaşılması'* yargılamanın hükümlü lehine yenilenmesi

---

366 **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 48.

367 **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 56-57; **TOROSLU/FEYZİOĞLU**, s. 200; **YILDIZ,** s. 324.

368 Benzer bir düzenlemeye 765 sayılı TCK'da da 290. maddede *"Geçen maddeler ahkamı, adliye huzuruna davet olunarak hakikata mugayir rey ve malumat veren ehli hibre ile ifadeleri hakikate mugayir surette beyan ve tercüme eden tercümanlar hakkında dahi tatbik olunur. Ehlihibre hakkında muvakkaten hıdematı ammeden memnuiyet cezası silk ve sanatın tatili cezasını dahi şamil olabilir."* demek suretiyle yer verilmişti.

nedenlerinden biridir[369]. Madde 311/1'in (b) bendi nedeniyle yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmesi için, bilirkişi görüşünün TCK madde 276'ya göre suç teşkil etmesi ve hükme etki etmiş olması gerekmektedir[370].

Bilirkişinin tarafsızlık ve dürüstlüğünü sağlamaya yönelik olarak gerek TCK'da gerekse CMK'da, bilirkişi dışındakiler için de hükümler öngörülmüştür. 'Adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs' başlıklı TCK madde 288'e göre, *"Bir olayla ilgili olarak başlatılan soruşturma veya kovuşturma kesin hükümle sonuçlanıncaya kadar savcı, hâkim, mahkeme, bilirkişi veya tanıkları etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."* CMK madde 100/2-b'ye göre, şüpheli veya sanığın davranışlarının, tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma hususunda kuvvetli şüphe oluşturması, şüpheli veya sanık için bir tutuklama nedeni teşkil etmektedir. Tanık veya mağdurdan başka kişiler muhakemeyle bağlantılı herkes olabileceğinden, bilirkişiler üzerinde baskı girişiminde bulunulması da bir tutuklama nedenidir[371]. 765 Sayılı Mülga TCK'nın 291. maddesinde hükme bağlanan yalancı bilirkişi veya tercüman tedariki suçuna ise yeni kanunda yer verilmemiştir[372]. Son olarak, bilirkişiye karşı yerine getirdiği görevden dolayı bir suç işlenmesi halinde, bilirkişinin kamu görevlisi olması nedeniyle, suçun kamu görevlisine karşı

---

[369] Maddede ihmal (taksir)den söz edilmesinin, gerçeğe aykırı bilirkişiliğin kasıtlı bir suç olması nedeniyle uygun olmaması hakkında bkz. **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 384.

[370] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 384.

[371] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 219.

[372] Mülga kanunda yer alan bu suçla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **EREM,** "Yalan Şahadet, Hakikata Aykırı Bilirkişilik ve Tercümanlık", AÜHFD, Yıl: 1954, Sayı:3-4, s. 56 vd.

görevinden dolayı işlenmesinin ağırlaştırıcı neden sayıldığı tüm suç tiplerinde ceza ağırlaştırılacaktır[373].

Bilirkişinin tarafsızlığını sağlamaya yönelik belirtilen tüm bu yasal düzenlemelere rağmen uygulamada, bilirkişilerin seçiminde yetkili mercilerin gerekli titizliği göstermemesi, atananların üstlendiklerin görevin önemini kavrayamaması, uzmanlık alanlarıyla ilgili gerekli donanıma ve yeterliliğe sahip bulunmamaları[374], bilirkişi ücretlerinin yetersiz kalması karşısında yanlı rapor verme tehlikelerinin artması veya konunun gerçekten uzmanı olan kişilerin bilirkişilik yapmaya yanaşmaması[375] ve meslektaşlarıyla ilgili davalarda bunları kayırmak amacıyla hareket etmeleri[376] sıkça karşılaşılan sorunlar arasındadır.

Bilirkişinin görevini tarafsız ve dürüst biçimde ve özenle yerine getirmesi yükümlülüğü, ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşmak bakımından son derece büyük öneme sahiptir. Bilirkişi raporu yargılama makamını bağlayıcı olmamakla beraber, doğruluğuna güvenilen yanlı veya gerçek dışı bir rapor, yargıcın vicdani kanaatini oluşturmasında onu maddi gerçekten uzaklaştırmak suretiyle etkili olabilecektir. Son olarak, bilirkişinin bu yükümlülüğünü yerine getirmesinin bilirkişi raporuna itiraz edilmesi ve yeni bilirkişi incelemesi yaptırılmasına gerek duyulması gibi olasılıkların önüne geçecek olması, Anayasa madde 141'e uygun olarak

---

[373] **DÖNMEZ,** s. 1167-1168.

[374] **YILDIZ,** s. 324.

[375] **TAŞPINAR,** Türk Hukuku'nda ve Karşılaştırmalı Hukukta Bilirkişi Ücreti", Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul 2003, s. 374.

[376] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 60.

yargılamanın gereksiz yere uzatılması ve sürüncemede kalmasını önleyeceği gibi en az giderle; yani usul ekonomisine uygun olarak tamamlanmasını da sağlayacaktır[377].

5. KENDİSİNİ ATAYAN MERCİ İLE İLİŞKİ İÇERİSİNDE OLMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

CMK madde 66/3 uyarınca, bilirkişi, görevini kendisi atayan merci ile ilişki içerisinde yerine getirme yükümlülüğündedir[378]. Aynı fıkra uyarınca, mercie, yaptığı incelemelerdeki gelişmeler hakkında bilgi verir ve yararlı gördüğü tedbirlerin alınmasını isteyebilir. Maddede, bilirkişinin incelemelerindeki gelişmeler hakkında 'gerektiğinde' bilgi vereceği belirtilmektedir. Bu gerekliliğin bilirkişiyi atayan merciin isteminden mi kaynaklanacağı yoksa bilirkişinin gerekliliği kendisinin mi değerlendireceği açık değildir[379]. İlgili merci, incelemeler hakkında bilgiyi her zaman talep edebilir[380] ve bu halde, bilirkişinin bu hususta bildirimde bulunmasının zorunlu oluşu, bilirkişinin kendisini atayan merci ile ilişki içerisinde olmasını bir yükümlülük haline getirmektedir. Bu yükümlülük sayesinde, bilirkişinin görevini, ihmal edip etmediği veya diğer yükümlülüklerine uyarak gerektiği gibi ve gecikmeksizin yerine getirip getirmediği denetlenmiş olacaktır. Ancak aynı şekilde, belirtilen yönde bir

---

[377] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 61-62.

[378] Hatta 1412 sayılı CMUK madde 71'de yargıcın gerek duyarsa bilirkişi incelemesinin sevk ve idaresini üstlenebileceğinin düzenlendiğine yukarıda değinilmişti.

[379] **YOKUŞ SEVÜK**, s. 80.

[380] Bilgi verme talebinin bilirkişiden geleceği yönünde bkz. CENTEL/ZAFER, s. 261.

istem olmasa dahi, bilirkişi incelemeleri hakkında ilgili mercie kendiliğinden de bilgi verebilmeli[381] ve hatta vermelidir. Böylece, bilirkişiden incelemesi istenen konunun ne olduğuna ve kapsamına ilişkin olası hata ve tereddütler giderilebileceği gibi, olayla ilgili inceleme sırasında ortaya çıkabilecek belirsizliklerin[382] bulunması halinde de, bunların açıklığa kavuşturulması mümkün olacaktır.

6. BİLİRKİŞİNİN KENDİSİNE İNCELENMEK ÜZERE VERİLEN EŞYALARIN LİSTESİNİ DÜZENLEME, MÜHÜRLERİN AÇILMASINI VE YENİDEN KONULMASINI TUTANAKLA BELİRTME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bilirkişinin bir diğer yükümlülüğü de, CMK madde 66/7'de hükme bağlanan, mühürlerin açılmasını ve yeniden konulmasını tutanakla belirtme yükümlülüğüdür[383]. Fıkraya göre, bilirkişiye inceleyeceği şeyler mühür altında verilmeden önce, bunların listesi ve sayımı yapılarak bu hususlar bir tutanakla belirlenir. Bilirkişi de, yine bir liste düzenlemek ve mühürlerin açılması ile yeniden konulmasını tutanakla belirtmekle yükümlü olacaktır. Madde 67/1'e göre, incelemesini bitiren bilirkişi, mühür altındaki şeyleri de ilgili mercie verir veya gönderir ve bu hususu da tutanağa bağlar. Süresi içerisinde raporunu vermeyen bilirkişiler için de, madde 66/2 uyarınca, kendilerine teslim edilen eşya ve belgeleri

[381] **CENTEL/ZAFER,** s. 261; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 80-81.

[382] **YILDIZ,** s. 325.

[383] Bu yükümlülük, 'Mühürlerin açılmasını ve yeniden konulmasını tutanakla belirtme' **CENTEL/ZAFER,** s. 261; 'Bilirkişinin kendisine incelenmek üzere verilen eşyaları tutana bağlama yükümlüğü' **YOKUŞ SEVÜK,** s. 80 başlıkları altında da değerlendirilmektedir.

geri verirken yedinci fıkradaki mühürlerin yeniden konulmasını tutanakla belirtme yükümlülüğü geçerlidir.

7. MÜZAKERE ETME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

CMK madde 63/2'ye göre, aynı konuyla ilgili olarak, gerekçe gösterilmek kaydıyla birden çok bilirkişinin atanması mümkündür. Bu halde, heyet halinde görevlendirilen bilirkişilerin müzakere etme yükümlülükleri söz konusu olmaktadır.

Birden fazla bilirkişinin atanmasıyla amaçlanan, bunların aralarında görüş alışverişinde bulunarak inceleme konusu hakkında daha sağlıklı ve isabetli sonuçlara ulaşmalarıdır[384]. Bu sebeple, heyeti oluşturan bilirkişilerin uzmanlık alanları, inceleme konusu olayın ancak birden çok uzmanlık alanına ilişkin bilgi ve tecrübe kuralının bir araya getirilmesi ve birlikte değerlendirilmesi yoluyla çözülebilecek olması halinde birbirinden farklı olabileceği gibi, örneğin; konunun çözümünün ayrıntılı ve karışık olması halinde heyeti oluşturan bilirkişilerin aynı alanda uzmanlaşmış olmaları da mümkündür. Her iki halde de, uyuşmazlığın maddi yönüne ait sorunun gerçeğe en uygun çözümünde, bilirkişilerin koordineli bir biçimde görüş alışverişinde bulunarak[385] çalışmaları ve bir sonuca varmaları gerekmektedir.

[384] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 67; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 76.

[385] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 72, 76.

Uygulamada, bilirkişilerin birden çok sayıda atanmalarının amacına aykırı olarak, her bilirkişinin ayrı ayrı rapor verdikleri veya bir bilirkişi tarafından düzenlenen rapora diğerlerinin sadece imza atmakla yetindikleri görülmektedir[386]. CMK madde 67/2'de de belirtildiği üzere, bilirkişilerin müzakere etme yükümlülüklerini yerine getirmekle beraber, çözülmesi gereken soruna ilişkin farklı sonuçlara ulaşmaları veya aynı sonuca farklı şekilde varmaları da her zaman mümkündür. Bu halde, bu durumun gerekçeleriyle birlikte aynı rapora örneğin muhalefet şerhi eklenerek yazılması gerekir[387]. Ancak, birden fazla bilirkişinin atanmasının hizmet ettiği temel amaç, bunlardan aynı konuya ilişkin farklı değil ortak bir görüş almaktır. Bu sebeple, rapor, birden fazla bilirkişinin birlikte yürüttükleri incelemenin neticesinde ortaklaşa vardıkları sonuç olmalıdır[388]. Heyet halinde görevlendirilen bilirkişilerin müzakere etme yükümlülüğü, incelemeyi birlikte yürütme, müzakerelerde bulunarak tartışmaya katılma ve kendilerinden aydınlatılması beklenen soruna ilişkin bir sonuca varma ödevlerini de bünyesinde bulundurmaktadır[389].

---

[386] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 67; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 76; **YILDIZ,** s. 325.

[387] Kanunda 'rapora' ifadesi kullanıldığından farklı görüşlerin aynı raporda ifade edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu halde ayrı ayrı rapor verilebileceği hakkında bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 67.

[388] **YILDIZ,** s. 325. Bu husus hiçbir zaman bilirkişilerin oybirliğiyle karar almaları gerektiği anlamına gelmemektedir. Bkz. **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 71-72.

[389] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 76.

8. OY VE GÖRÜŞ BİLDİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü bulunanlar veya böyle bir yükümlülükleri bulunmamakla beraber bilirkişilik görevini üstlenenler bu görevin en temel işin doğasından kaynaklanan gerekliliği olan, oy ve görüş bildirme yükümlülüğüne sahip olurlar. Buna göre, bilirkişi, süresi içinde, kendisinden çözümü istenen konuya ilişkin, uzmanlık alanıyla ilgili tecrübe kurallarını açıklama, saptamalar yapma ve bunları analiz etmek suretiyle konu hakkında bir sonuca ulaşarak[390] bunu kendisini atayan mercie bir rapor düzenleyerek sunmak yükümlülüğündedir. CMK madde 67/1'de, bilirkişinin bu yükümlülüğü *"İncelemeleri sona erdiğinde bilirkişi yaptığı işlemleri ve vardığı sonuçları açıklayan bir raporu, kendisinden istenen incelemeleri yaptığını ayrıca belirterek, imzalayıp ilgili mercie verir veya gönderir."* denmek suretiyle açıkça belirtilmiştir.

Yükümlülük tarif edilirken, görüşün yanı sıra oy bildirme ödevinden de bahsedilmesi önemini, heyet halinde görevlendirilen bilirkişiler bakımından göstermektedir. Gerçekten, heyeti oluşturan bilirkişilerden her birinin, ortaklaşa düzenledikleri raporu imzalaması ve görüş ayrılıklarının bulunması halinde muhalif kalan bilirkişinin, bunun nedenlerini gerekçeleriyle birlikte göstermesi gereklidir[391]. İşte, belirtilen bu hallerde, bilirkişinin oyunu bildirme yükümlülüğü söz konusu olmaktadır.

---

[390] **YILDIZ,** s. 322.

[391] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 73.

Oy ve görüş bildirme yükümlülüğü, bilirkişinin süresi içerisinde, kendisinden istenen tüm hususlara ilişkin açıklamaları içeren raporunu vermesini ifade etmektedir. Bilirkişinin duruşmada dinlenmesine cevaz veren CMK madde 68/1 uyarınca, bilirkişi açıklamalarda bulunmak üzere duruşmaya çağrılabilir. Bu halde de, incelemeleri ve vardığı sonuçlar hakkında açıklamalar yapması beklenecek olan bilirkişinin, oy ve görüşünü bildirme yükümlülüğü söz konusu olur.

Madde 66/2'ye göre, bilirkişi belirlenen süre içinde raporunu vermediği takdirde hemen değiştirilebilir. Bu durumda dahi, bilirkişinin o ana kadar yaptığı işlemleri açıklayan bir rapor sunması gerekir. Ayrıca, yükümlülüğünü süresi içinde yerine getirmeyen bilirkişi, 64'üncü maddede öngörülen listelerde yer almaktaysa, bilirkişinin bu listeden çıkarılmasına ve gecikmeden doğan zararları ödemesine de karar verilebilir[392]. Listeden çıkarma[393] ve zararların ödettirilmesi yaptırımları yargıcın takdirindedir, zira hüküm 'verilir' değil 'verilebilir' şeklindedir. Madde 66/2'de yer alan söz konusu sonuçlar, bilirkişinin yükümlülüğünü süresi içinde yerine getirmemesinin sonuçları olarak anlaşılmalıdır[394].

---

[392] Mülga CMUK madde 75'te, *"Belirlenen süre içerisinde mütalaasını vermeyen bilirkişi hakkında 63 üncü madde hükmü uygulanır."* denmek suretiyle, bilirkişi hakkında tanıklara ilişkin hükümde öngörüldüğü gibi masraflara ve para cezasına hükmedileceği ve bilirkişinin 6 ayı geçmemek üzere hapsolunabileceği düzenlenmişti.

[393] Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre 'İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik'in 13. maddesine göre, yetkili merciin isteği üzerine, bilirkişiyi listeden çıkarmaya karar verecek olan Adalet Komisyonu'dur.

[394] 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ise 165. maddesiyle; *"Bu Kanunun uygulaması ile ilgili olarak, bu Kanunda ve diğer kanunlarda öngörülen suçlardan dolayı açılan ceza davalarında bilirkişi, raporunu dosyanın kendisine verildiği tarihten başlayarak üç ay içinde mahkemeye verir. Bu süre hâkim tarafından iki aya kadar uzatılabilir. Bu süre içerisinde de rapor mahkemeye verilmediği takdirde görev, ücret ödenmeksizin bilirkişiden alınır ve yeni*

Tanıklığa ilişkin hükümlere atıf yapan CMK madde 71 ise, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında uygulama alanı bulur. Yollama yapılan 60. maddenin birinci fıkrasına göre, bilirkişinin yükümlülüğünü yerine getirmekten geçerli mazereti olmaksızın çekinmesi halinde, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemin etme yükümlülüğünün yerine getirilmemesinde olduğu gibi bilirkişiye üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Madde 71'de öngörülen yaptırım, bilirkişinin geçerli sebep göstermeksizin oy ve görüş bildirmekten kaçınmasına ilişkin olup madde 66/2'den, bu maddenin daha ziyade süreye uyulmamasının sonuçlarını göstermesi bakımından farklıdır[395]. Süresi içerisinde raporunu vermeyen bilirkişi, madde 66/2'ye göre değiştirildiğinde, söz konusu olacak olan, o ana kadarki işlemlerini açıklayan bir rapor sunma yükümlülüğüne de uymazsa, bu takdirde ayrıca, 71. madde uyarınca sorumluluğu gündeme gelecektir[396].

---

bilirkişi atanır. Bilirkişilik görevi bu şekilde kendisinden alınan kişiler, bir yıl süreyle bu Kanun kapsamında hiçbir davada bilirkişi olarak atanamazlar. Bu kişiler, raporların süresinde verilmemesinin sebep olduğu masrafları ödemeye ve ayrıca beşyüz güne kadar adlî para cezasına mahkûm edilirler." demek suretiyle konuya ilişkin özel bir düzenleme getirmektedir.

[395] Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı'nın gerekçesinde bu konuda aydınlatıcı bir bilgiye yer verilmemekle beraber aksi yönde düşünmeyi gerektirecek herhangi bir açıklama da bulunmamaktadır.

[396] Alman ceza muhakemesinde ise, bilirkişi çağrıya uymadığı, raporunu vermekten kaçındığı veya raporunu süresini vermediği hallerde hakkında para cezasına hükmolunur. **KÜHNE,** s. 524; **ROXIN,** s. 181.

B. BİLİRKİŞİNİN YETKİLERİ

1. AYDINLATILMA VE BİLGİ ALMA YETKİSİ

Görevini gereği gibi yerine getirebilmesi için, bilirkişinin sahip olması gereken yetkilerin başında aydınlatılma ve bilgi alma yetkisi gelmektedir. CMK madde 66/1'in ilk cümlesinde, bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ilişkin kararda, cevaplandırılması uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren sorularla inceleme konusunun ve görevin yerine getirileceği sürenin belirtileceği hükme bağlanmıştır. Gerçekten, bilirkişinin maddi gerçeğe ulaşılmasında yardımcı olacak bir görüş bildirebilmesi için, kendisinden çözmesi istenen sorunların tam olarak ne olduğu konusunda aydınlatılması ve bir çözüme ulaşması için ihtiyaç duyacağı; uyuşmazlığa, olaya ve mevcut şartlara ilişkin bilgilerinin kendisine verilmesi gerekmektedir[397]. Öncelikle, aydınlatılma yetkisi kapsamında, görevlendirme kararında, kendisinden tam olarak hangi konuda tecrübe kurallarını aktarmasının, hangi saptama ve analizleri yaparak sonuç çıkarmasının istendiği açıkça ve ayrıntılı olarak belirleneceği gibi bilirkişi uyuşmazlık ve davanın geneli hakkında da bilgilendirilmelidir[398]. Ancak bu sayede bilirkişi sorunun kendi uzmanlık alanına girip girmediği konusunda fikir sahibi olabilir[399]. Bu çerçevede, bilirkişiyi atayan merci, maddi ve hukuki sorunları kesin çizgileriyle birbirinden ayırmalı, olgusal dünyaya ait çözülmesini istediği problemleri somut sorular sormak suretiyle açıklığa

[397] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 68.

[398] **TANRIVER**, Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 71; **YILDIZ,** s. 316.

[399] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 72.

kavuşturmalıdır[400]. Nitekim bilirkişinin aydınlatılma ve bilgi alma yetkisi, kendisini atayan merci ile ilişki içerisinde olma yükümlülüğüyle de bir bütün oluşturmaktadır. CMK madde 66/5 uyarınca, ilgililerin, yetkili merciden, bilirkişinin incelemesini yaptığı sırada bazı araştırmaların yapılması konusunda karar verilmesini isteyebilecek olmaları da bu amaca hizmet etmektedir.

Bilirkişi, kendisini atayan mercie soru sormak suretiyle kendisine verilen görev ve bu görevin sınırları hakkındaki tereddütlerini giderebilir[401]. Özellikle bilirkişinin, çoğunlukla hukukçu olmayacağı düşünüldüğünde, incelemeleri sırasında dava dosyasında yer alan hukuksal kavramlara ilişkin sorunlar yaşayabilir[402]. Bu nedenle, bilirkişi ilgili mercie soru sorduğunda, hukuki konulara ilişkin olarak da bilgilendirilmeyi isteyebilir.

CMK'da açıkça düzenlenmemekle beraber[403], bilgi alma yetkisinin en doğal sonucu olarak, bilirkişi soruşturma veya dava dosyasını inceleyebilir[404]. Bu sonuca, madde 66/3'te düzenlenen yararlı tedbirlerin alınmasını isteme yetkisinden, aynı maddenin yedinci fıkrasına göre inceleyeceği şeylerin mühür altında, listesi ve sayımı yapılarak verilecek oluşundan ve ikinci fıkraya göre değiştirilen bilirkişinin

---

[400] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 71.

[401] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 93.

[402] **YILDIZ,** s. 316.

[403] İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu madde 228/1'de, bilirkişinin dosyayı incelemek üzere yargıç tarafından yetkilendirilebileceği düzenlenmektedir. **CONSO/GREVI,** Compendio, s. 348-349; **GAROFOLI,** s. 228; **SIRACUSANO/TRANCHINA/ZAPPALA,** s. 89.

[404] Dosyayı inceleme yetkisi mülga CMUK 73. maddede açıkça, *"Ehlihibrenin kısmen veya tamamen dosyayı tetkik etmesine…müsaade olunabilir."* denmek suretiyle hükme bağlanmıştı.

görevi nedeniyle kendisine daha önce teslim edilmiş olan eşya ve belgeleri hemen geri verecek olmasından da varılabilir. CMK madde 157'de ifadesini bulunan soruşturmanın gizliliği ilkesi, bilirkişinin bu evrede soruşturma dosyasını incelemesine engel değildir. Nitekim madde 153/2 uyarınca, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek olması halinde dosya içeriğinin incelenmesi ve belgelerin örneğinin alınması yetkisinin kısıtlanması ancak müdafii hakkında geçerlidir ve hükmün kıyasen genişletilerek üçüncü kişi olan bilirkişi hakkında uygulanması söz konusu olamaz. Bilirkişinin soruşturmanın gizliliğini ihlal etmemekle yükümlü olacak olması bundan bağımsız bir konudur[405].

Bilirkişinin dosyayı inceleme yetkisiyle ilgili önemli diğer bir husus da, hukuka aykırı delillerin durumudur. Cumhuriyet savcısı veya yargıç ya da mahkeme tarafından atanan bilirkişilerden hukuka aykırı yollarla elde edilen yasak deliller hakkında inceleme yapması istenemez. Ancak, bunun dışında, bilirkişinin dosyayı inceleme yetkisinin sonucunda, dosyaya konmuş hukuka aykırı yolla elde edilen bir delili görmesi ve kendi delil değerlendirme faaliyeti sırasında bu diğer yasak delilin etkisi altında kalması olasıdır. CMK, hukuka aykırı usullerle elde edilen delillerin dosyaya konamayacağını hükme bağlamamıştır. Hatta madde 230/1-b'ye göre, dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça hükümde gösterilmesi gereklidir. Bu düzenlemelerin aksine, yargıcın vicdani kanaatini oluştururken ister istemez etki altında kalmasını önleme amacında olduğu gibi, her ne kadar çoğunlukla teknik bir inceleme yapacak olsa da bilirkişinin de

[405] Dosya inceleme yetkisinin bilirkişinin dosya içeriğini öğrenmesi halinde etki altında kalabileceği durumlarda sınırlandırılabileceği yönündeki görüş için bkz. **ROXIN,** s. 180.

incelemesini hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin etkisi altında kalmadan yapabilmesi için, yasak delillerin dosya kapsamına hiçbir suretle alınmaması gerekir[406].

Bilirkişinin dosyayı inceleme yetkisinin bir anlamda sınır ve istisnasını moleküler genetik incelemeler teşkil etmektedir. Gerçekten CMK, madde 79/2'ye göre, bu tür incelemeye konu olan bulgu, ilgilinin adı ve soyadı, adresi ve doğum tarihi bilirkişiye bildirilmeksizin verilir.

Bilirkişinin aydınlatılma ve bilgi alma yetkisinin bir diğer uzantısı, bilirkişinin tanıkların, şüpheli veya sanığın dinlenmesinde hazır bulunabilecek olmasıdır[407]. CMK'nın aksine mülga CMUK, madde 73'te, bu husus da *"ehlihibrenin… şahitlerin dinlenmesinde veya maznunun sorguya çekilmesinde hazır bulunmasına ve hatta bunlara doğrudan doğruya sual sormasında dahi müsaade edilebilir."* denmek suretiyle açıkça düzenlenmişti[408]. Ancak aynı sonuca, CMK madde 66/3'te düzenlenen, bilirkişinin yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteme

---

[406] Bu duruma ilişkin olarak ve hatta ortaya konulup tartışıldıktan sonra mahkemece reddedilecek bazı delillerin de söz konusu olabileceği gerekçesiyle ya da bilirkişi incelemesi yönünden tamamen gereksiz olması halinde, bilirkişiye kimi durumlarda dosyanın tamamının teslim edilmemesi, onu yönlendirebilecek kimi belge ve bilgilerin kendisine verilmemesi gerektiği hakkında bkz. **YILDIZ,** s. 317. Ancak deliller ortaya konup tartışılmadan reddedilip reddedilmeyecekleri belli olamayacağından, bilirkişiyi atayan makamın önceden tek başına böyle bir karar vermesi faydanın aksine sakınca doğurmaya elverişlidir. Yine bilirkişi dosyadaki hangi bilgilerin incelemeleri bakımından gerekli ya da gereksiz olacağına kendi karar vermelidir; zira çözmesi istenen konunun ilgili olduğu alanın uzmanı savcı veya yargıç değil, bilirkişinin kendisidir.

[407] Bilirkişinin bu yetkisine İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu madde 228/2'de yer verilmiştir. **CONSO/GREVI,** Compendio, s. 348; **CORSO,** s. 97.

[408] Düzenlemenin bu yetkiler hakkında bilirkişiyi atayan makama takdir hakkı verdiği hususunda bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 68.

yetkisi ve aynı maddenin altıncı fıkrasında ifadesini bulunan mağdur, şüpheli veya sanığa soru sorma yetkisi delaletiyle de varılabilir[409].

Anılan fıkraya göre, bilirkişi mağdur[410], şüpheli veya sanığa, incelemesi açısından gerekli olması halinde mahkeme başkanı, yargıç veya Cumhuriyet savcısı aracılığıyla soru sorabilir. Ancak mahkeme başkanı, yargıç veya Cumhuriyet savcısı bilirkişinin sayılan kişilere doğrudan soru sormasına da izin verebilirler. Bu halde dahi, bilirkişi sorularını ilgili merciin huzurunda soracaktır[411]. Maddede 'gerekli olması' halinde soru sorulabileceğinden bahsetmektedir. Bu gerekliliğe kimin karar vereceği ise açık değildir. Bilirkişi, hakkında oy ve görüş bildireceği konunun ait olduğu alanın uzmanı olduğuna göre, hangi soruların yanıtlanmasının incelemesi için gerekli olduğuna karar verecek olan kişi de odur. Ancak maddenin ifadesine göre, özellikle doğrudan soru sormasına izin verilmediği hallerde sorunun sorulması hususunda mahkeme başkanı, yargıç veya Cumhuriyet savcısının takdir hakkı olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu halde, bu takdir hakkının sorunun gerekliliğine en iyi karar verebilecek olan bilirkişiyi yersiz sınırlamamasına dikkat edilmelidir. Yine madde 66/6'ya göre, muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişi, görevini yerine getirirken, bu görevin gerekli ve mecburi bir sonucu olarak, zorunlu saydığı soruları, yargıç, Cumhuriyet savcısı ve hatta müdafi dahi bulunmadan doğrudan doğruya

[409] **KÜHNE,** s. 525; **ROXIN,** s. 180; **VOLK,** s. 206.

[410] Kanun tasarısının bu fıkraya karşılık gelen 67/5. maddesinde, şüpheli veya sanığa soru yöneltilmesi mahkeme başkanı veya yargıç veya Cumhuriyet savcısının gerekçeli olarak vereceği izne bağlı tutulmuş, iznin verilmemesi halinde soruların mahkeme başkanı, yargıç veya Cumhuriyet savcısı aracılığıyla yöneltileceği düzenlenerek mağdur soru yöneltilebilecekler arasında sayılmamıştı. CMK'da mağdura da yer verilmiş olmakla beraber bunun, suçtan zarar gören, malen sorumlu olan ve kovuşturma evresinde katılanı da kapsaması gerekir.

[411] **YILDIZ,** s. 318.

mağdur, şüpheli veya sanığa yöneltebilir. Bilirkişinin mağdur, şüpheli veya sanığa soru yöneltme yetkisini, ifade alma ve sorguyla karıştırmamak gerekmektedir. Zira CMK madde 2/1-g ve h'de de açıkça belirtildiği üzere, ifade alma şüphelinin kolluk veya Cumhuriyet savcısı tarafından dinlenmesini, sorgu ise şüpheli veya sanığın yargıç veya mahkeme tarafından dinlenmesini ifade eden kavramlardır[412].

Bilirkişi, görevini yerine getirmek amacıyla, madde 66/6'da sayılı kişiler dışındakilerin de bilgilerine başvurabilir. CMK madde 66/4'te yer alan bu düzenlemeyle, bilirkişi mağdur, şüpheli veya sanık haricindekilerin, örneğin; tanıkların da olaya ilişkin bilgilerinden yararlanabilir. Ancak bu noktada, bilirkişinin bu kişilerin bilgisine başvururken ilgili merciin onayının alınması ve hatta bu kişilerin merci huzurunda dinlenmesi, bilirkişinin tarafsızlığına gölge düşmemesi açısından önem arz etmektedir[413].

Son olarak, bilirkişinin, aydınlatılmak ve bilgi almak yetkisi dahilinde oy ve görüş bildireceği hususun konusunun bir şey veya eşya olması halinde, ilgili şey ya da eşyayı inceleyebileceği, muayene edebileceği ve üzerinde çalışabileceği

---

[412] Mülga CMUK madde 73'te yer alan *"Ehlihibre lüzum gösterirse raporunu tanzim için şahitleri dinlemek ve maznunu sorguya çekmek suretiyle muhtaç olduğu mütemmim malûmatın istihsali temin olunabilir."* ifadesi sebebiyle, bilirkişinin mahkemeden istemde bulunarak bizzat sanığı sorguya çekebileceği hakkında bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 69; **TANRIVER**, Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 93.

[413] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 84.

belirtilmelidir. Aynı şekilde, bilirkişi incelemesi keşfi gerektirdiğinde de, bilirkişi keşif yapılmasını yetkili merciden isteyebilir[414].

2. TEDBİR ALINMASINI İSTEME YETKİSİ

Bilirkişinin kendisini atayan merci ile ilişki içerisinde olma yükümlülüğün tamamlayıcısı olarak, tedbir alınmasını isteme yetkisi de vardır[415]. Gerçekten CMK madde 66/3'te, bilirkişinin görevini kendisini atayan merci ile ilişki içinde yerine getireceği belirtildikten sonra, yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteyebileceği de hükme bağlanmıştır. Buna göre, bilirkişi inceleme konusu delille bağlantılı diğer delillerin korunmasını ve güvenlik altına alınmasını isteyebilir[416]. Örneğin, incelemenin bir eşyanın üzerinde yapılması gerekiyorsa el koyma talebinde bulunulabilir[417]. Aynı şekilde, özellikle teknik konularda, inceleme için gerekli malzemenin, teknik donanımın hatta duruma göre yerin teminini de istemesi mümkündür. Tedbirlerin alınması yetkili merciden isteneceğinden, bu konuda merciin karar vermesi gerekecektir.

---

[414] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 74; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 93; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 84.

[415] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 83.

[416] **DÖNMEZ,** s. 1162.

[417] **ÖZBEK,** Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 640.

3. DİĞER UZMANLARLA BİR ARAYA GELME YETKİSİ

Uyuşmazlığın maddi yönüne ilişkin bir sorunu, sahip olduğu özel ve teknik bilgiyle en doğru şekilde çözümleyeceği, mesleki ve kişisel nitelikleriyle öne çıktığı düşünülerek atanan bilirkişi, bu durumun doğal bir sonucu olarak, görevini bizzat yerine getirmek zorundadır. Bu nedenle, bilirkişilik görevini yapmak üzere yetkili mercice atanan bilirkişi, üstlendiği bu görevi kısmen ya da tamamen başkasına yaptıramaz veya devredemez[418]. Görevin bizzat yerine getirilmesi gerekliliği, bilirkişiliğin bir kamu görevi olmasının da en tabi sonucudur. Kamu görevini yerine getirmekle her kim yükümlü tutulduysa, kamu hukukunun temel ilkelerine göre, o, bu görev üzerinde serbestçe tasarrufta bulunamayacak, görevi başkasına yaptıramayacaktır[419].

Bilirkişinin, ayrıca tayin edilmedikçe incelemesine başkalarını iştirak ettirmesi mümkün değildir. Ancak elbette, maddi yardım sağlamak amacıyla inceleme sırasında yardımcı kullanması söz konusu olabilir. Bu durum, incelemeye başkalarını iştirak ettirmek anlamına gelmez. İncelemeyi yapan ve sorumluluğunu üstlenen yine bilirkişidir[420]. İncelemesi sırasında yararlanması gereken bir aleti kendi başına kullanması mümkün olmayan bilirkişinin asistanlarından yardım alması[421] gerekebilir. Bu gibi hallerde, bilirkişi yardımcılarının çalışmalarını sevk ve idare

[418] **EREM,** Diyalektik, s. 415; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 62-63; **YILDIZ**, s. 318.

[419] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 62-63.

[420] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 75.

[421] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 75.

edeceği, denetleyeceği ve elde edilecek veriyi değerlendirerek bir sonuca varacak olan yine kendisi olacağı için bu görevini bizzat yerine getirme ödevine aykırılık söz konusu olmaz[422].

1412 sayılı mülga CMUK'da yer almayan, bilirkişinin diğer uzmanlarla bir araya gelme yetkisi, CMK'nın 66/4'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Dördüncü fıkranın ikinci cümlesine göre, bilirkişi uzmanlık alanına girmeyen bir sorun bakımından aydınlatılmasını isteyecek olursa, yetkili merci nitelikli ve konusunda bilgisiyle tanınmış kişilerle bir araya gelmesine izin verebilir. Bilirkişi, kendisinden çözümlemesi istenen sorunla ilgili, ortaya çıkan kendi uzmanlık alanına dahil olmayan, bu alanın tecrübe kuralları ve verileriyle anlaşılması olanağı bulunmayan çeşitli alt veya yan sorunların varlığını fark edebilir. Bunların çözümünün, kendi yapacağı inceleme yönteminin tespiti veya konuyla ilgili bir sonuca varabilmesi için gerekli olduğu kanısında olan bilirkişi bu yetkiyi kullanabilir. Örneğin, ameliyat sırasında bir hastanın ölmesi halinde ameliyatı gerçekleştiren doktorun mesleki bir hata yapıp yapmadığının tespiti için görevlendirilen hekim bilirkişi, ameliyathanedeki cihazların durumu konusunda bir teknisyenin bilgisine ihtiyaç duyabilir[423]. Kanun 87/3'üncü maddesinde, otopsi açısından bu durumu özellikle düzenlemiştir[424]. Buna göre, ölümünden hemen önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan hekime otopsi yapma görevi verilemeyecek olmakla beraber kendisinden otopsi sırasında hazır bulunarak hastalığın seyri hakkında bilgi vermesi istenebilir.

[422] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 64.

[423] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 85.

[424] **CENTEL/ZAFER,** s. 265.

Bu şekilde başka bir uzmanın farklı bir uzmanlık alanıyla ilgili bir konuda yapacağı saptamalara gereksinim duyulması halinde, bilirkişi, yargıç, mahkeme veya Cumhuriyet savcısına başvuracak ve bu makamlardan izin isteyecektir[425]. Gerçekten anılan maddede kullanılan 'izin verilebilir' tabirinden bu mercilerin konuyla ilgili takdir hakları olduğu sonucuna ulaşılmaktaysa da bilirkişinin hangi konunun kendi uzmanlık alanı verileriyle çözülüp çözülemeyeceğini en doğru şekilde saptayabilecek kişi olması karşısında bu takdir hakkının keyfi kullanılmaması, doğru ve eksiksiz bir raporun hazırlanabilmesi için şarttır[426].

Fıkrada, her ne kadar bilirkişinin "nitelikli ve konusunda bilgisiyle tanınmış kişiler"le bir araya gelmesinden bahsedilmekteyse de, bu kişilerin bilirkişi tarafından rastgele seçilmesi söz konusu olamaz. Bilirkişin bir araya geleceği diğer uzmanları seçmek de bilirkişiyi atamış olan yetkili merciin yetkisi ve takdirinde olmalıdır. Elbette bu durum, bilirkişinin yetkili mercie, hangi alanda uzmanlaşmış bir kişinin görüşüne ihtiyaç duyduğunu söylemesine ve bu alanın uzmanı olduğunu düşündüğü kişi veya kişileri önermesine engel değildir[427]. Ancak, önerilen uzmanlık alanıyla ilgili kime başvurulacağı hususundaki kararın, yargıç, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı tarafından verilmesi, diğer uzmanlarla bir araya gelme gerekliliğinin öne sürülerek eş, dost kayırmacılığı yapılmasının önüne geçilmesi bakımından da önem

[425] Bu hususu düzenleyen hüküm yerine, uzmanlığına gerek duyulan kişinin de bulunduğu bir bilirkişi heyetinin görevlendirilmesi gerektiği hakkında bkz. **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1138. Anılan düzenleme, bu şekildeki gereksinimi, bilirkişinin incelemelerine başladıktan sonra, uzmanlığı sayesinde fark etmesinin mümkün olabileceği düşünüldüğünde yerindedir. Ancak, yetkili merci, bilirkişiyi görevlendirmeden önce, sorunun çözümünün birden çok uzmanlık alanını ilgilendirdiği kansındaysa, işin başında farklı uzmanlığa sahip birden çok bilirkişi görevlendirmelidir.

[426] **YILDIZ,** s. 318-319.

[427] **YILDIZ,** s. 319.

arz etmektedir. Bu makamlar, bilirkişinin önerdiği bir kişiyi atayabilecekleri gibi, bunun dışında konunun uzmanı olan başka bir kişiyi de gerek il adli yargı komisyonunca düzenlenen listelerden gerekse listelere girmeyenler arasından atayabilirler.

Kaldı ki, kanunda "nitelikli veya konusunda bilgisiyle tanınmış kişi" olarak ifade edilmesi, bilirkişinin bir araya geleceği uzmanın da, yetkili mercice izin verildikten sonra adeta yeni bir bilirkişi olarak atanacağı gerçeğini değiştirmemektedir[428]. Nitekim madde 66/4'ün son cümlesinde, bu şekilde çağrılan kişilerin de yemin edeceği ve vereceklerin raporun bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir bölümü olarak dosyaya konulacağı hükme bağlanmıştır.

Son olarak, CMK madde 66/5 uyarınca, ilgililer de merciden, incelemeler yapılırken bilirkişiye teknik nitelikte bilgiler verebilecek olan ve ismen belirleyecekleri kişilerin dinlenmesi yönünde karar verilmesini isteyebilirler. İlgililerin dinlenmesi yönünde karar verilmesini isteyecekleri kişileri ismen belirleyebilecek olmaları, madde 67/6 uyarınca bunların, uzmanından bilimsel mütalaa alabilecek olmalarıyla da örtüşmektedir. Madde 66/5 delaletiyle yapılan istemi karara bağlayacak olan yine yetkili mercidir.

[428] "Bu halde, adeta bilirkişiye bilirkişi atanır." **CENTEL/ZAFER,** s. 265. 'Bilgisiyle tanınmış kişi' ifadesinin hukuksal olmayan, somut olay açısından hatalı olabilecek ve objektiflikten uzak bir tabir olduğu hakkında bkz. **YILDIZ,** s. 319.

4. KANUN YOLUNA BAŞVURMA YETKİSİ

Bilirkişinin sahip olduğu yetkilerden biri de kendisini ilgilendiren kararlara karşı kanun yoluna başvurma yetkisidir. Her ne kadar, CMK'nın *'Görevini yapmayan bilirkişi hakkındaki işlem'* başlıklı 71. maddesi bilirkişiler hakkında 60'ıncı maddenin birinci fıkrasının uygulanacağını belirtilmiş ve fakat bu fıkrayla, bilirkişi hakkında hükmedilecek giderlere ve disiplin hapsine itiraz edilebileceği düzenlenmemiş olsa da, bu durum bilirkişinin disiplin hapsi kararına itiraz etmesini engel değildir[429]. Zira kanunun 267. maddesi, yargıçlık kararlarına karşı itiraz edilebileceğini, kanunun gösterdiği hallerde mahkeme kararlarına karşı da bu kanun yoluna gidilebileceğini düzenlemektedir. Nitekim 62. maddeye göre, tanıklara ilişkin hükümlerden bilirkişilere ilişkin maddelere aykırı olmayanlar bunlar hakkında da uygulanabileceğinden, tanıklara ilişkin 60. maddenin disiplin hapsi kararına karşı itiraz edilebileceğine ilişkin dördüncü fıkrası, bilirkişilere de itiraz kanun yoluna başvurma hakkını tanımaktadır[430]. Bu şekilde bilirkişi hakkında verilen disiplin hapsi kararında ayrıca, CMK madde 34/2'ye uygun olarak, başvurulacak kanun yolu, süresi, mercii ve şekli de gösterilecektir.

Ancak bilirkişi hakkında gelmemesinin, yemin etmemesinin veya oy ve görüşünü bildirmemesinin yol açtığı giderlere mahkeme kararıyla hükmedilmesi

---

[429] CMK madde 267'ye göre, kararın yargıçlık makamı kararı olması halinde, genel kural çerçevesinde bunlara itiraz edilebileceği; ancak mahkeme kararı olması halinde, kanunun 71. maddesinin 60. maddenin yalnızca birinci fıkrasına atıf yapması nedeniyle, bu karara itiraz edilemeyeceği şeklindeki aksi görüş için bkz. **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1146; **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz", s. 139; **YILDIZ,** s. 323.

[430] **CENTEL/ZAFER,** s. 264; **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 330.

halinde, karara itiraz edilmesi mümkün gözükmemektedir. Mülga CMUK döneminde ise, bilirkişilerin kendilerini ilgilendiren kararlara ilişkin itiraz yetkileri olduğu sonucuna, madde 297'de yer alan, *"Şahid, ehlihibre ve diğer şahıslar da kendilerine müteallik kararlar aleyhine itiraz edebilirler."* ve 298'de yer alan *"Mahkeme kararları aleyhine itiraz edilemez. Tutuklamaya, tutukluluğun devamına, hacze ve üçüncü şahıslara ilişkin kararlar hakkında yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz."* hükümleri aracılığıyla varılabilmekte ve bu arada giderlere hükmedilmesine ilişkin karara da itiraz edilebileceği sonucuna ulaşılabilmekteydi[431]. Ne var ki, CMK'da söz konusu düzenlemelere yer verilmemiş olması ve tanıklara ilişkin 60. maddede yalnızca disiplin hapsi kararına itiraz edilebileceğinin öngörülmüş olması karşısında, mahkeme tarafından hükmedilen giderlere karşı itiraz edilemeyecektir. Başkaca kanun yolu öngörülmemiş mahkeme kararlarına karşı, son kararla birlikte temyiz yoluna başvurulabilecek olması[432] da bilirkişinin muhakemenin tarafı olmaması nedeniyle mümkün değildir. Bu haliyle, bilirkişinin hakkında hükmedilen giderlere itiraz etmesinin mümkün olmayışı, yürürlükteki kanunun büyük bir eksikliğidir.

5. ÜCRET İSTEME YETKİSİ

Anayasa madde 18'e göre, hiç kimse zorla çalıştırılamaz ve angarya yasaktır. Angaryanın yasak oluşu çerçevesinde, kişi bilirkişiliği kabul yükümlülüğü olanlardan da olsa, çalışması, harcadığı emek ve zaman karşılığında sahip olduğu en tabii yetkilerinden biri ücret isteme yetkisidir. Anılan yetki, CMUK madde 77'de,

[431] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 70.

[432] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 156, 329.

"Ehlihibre tarifeye göre kaybettiği vakit için alacağı tazminattan başka tetkikat ve seyahat masraflarını ve çalışmasiyle uygun ücretini alır." şeklinde belirtilmişti. CMK da 72. maddesinde, *"Bilirkişiye, inceleme ve seyahat gideri ile çalışmasıyla orantılı bir ücret ödenir"* demek suretiyle bu yetkiyi hükme bağlamıştır.

Öncelikle ücretin ne demek olduğu ve bu kavramın tazminat ve gider kavramlarından farkını ortaya koymak gerekmektedir[433]. Tazminat; zarar karşılığı ödenen para, ödence[434] anlamına gelmekte ve tazmin de kavramsal olarak, zararın ödenmesi, giderilmesini[435] karşılamaktadır. Bir diğer ifadeyle tazminat, zarar ve ziyan borcunu meydana getiren muamelenin veya fiilin, bütün zararlı neticelerini karşılamak üzere verilen bedeldir[436]. Bilirkişinin ücret isteme yetkisi ise bir zararın sonucunda doğmamaktadır. Gider ise, bir iş için harcanan paranın bütünü, masraf[437] anlamına geldiğinden ücret kavramından farklıdır. Genel bir tanımla, ücret iş gücünün veya emeğin karşılığında ödenen para[438] olup bilirkişi ücreti, bilirkişinin görevi için harcadığı emek, zaman ve çaba için alacağı karşılıktır[439] ve tazminat ile gider kavramlarıyla karıştırılmamalıdır. Doktrinde, bilirkişi ücretine (veya kimi yazarlara göre tazminatına), bilirkişinin emeğinin karşılığı olan meblağ haricinde görevin icrası sırasında yapılan seyahat, konaklama, malzeme alımı gibi giderlerle

---

[433] Gerçekten, doktrinde ortak bir terminolojinin olmayışı karşısında, neden ücret kavramının tercih edildiği açıklanmalıdır. Bilirkişi ücretini tazminat olarak nitelendiren görüşler için bkz. **ERSOY,** s. 442; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 69.

[434] http://tdkterim.gov.tr/bts/

[435] **YILMAZ,** Ejder, "Hukuk Sözlüğü", 9. Baskı, Ankara 2005, s. 1200.

[436] "Türk Hukuk Lugatı", 4. ,Baskı, Ankara 1998, s.326.

[437] http://tdkterim.gov.tr/bts/, **YILMAZ,** s. 784.

[438] http://tdkterim.gov.tr/bts/, **YILMAZ,** s. 1285.

[439] **TAŞPINAR,** s. 381.

bilirkişinin asıl mesleki faaliyetini yürütememesinden kaynaklanan kazanç kayıplarına ilişkin tazminatın da dahil olması yönünde görüşler bulunmaktadır[440]. Ancak, uygulamada bu şekilde yapılmamaktaysa da, sayılan kalemlere ücretten ayrıca hükmedilerek ve bilirkişiye ödenmesi, ücret kapsamında değerlendirilmemesi, hem gerek CMUK[441] gerekse CMK'nın[442] ilgili hükümlerinden çıkarılabilecek, hem de aşağıda ele alınacağı üzere, özellikle bilirkişi ücretinden alınan vergi bakımından önem arz edecektir.

Bilirkişi ücretini, bilirkişiyi atayan merci tayin eder. Her ne kadar, mülga CMUK'ta bile, 77. maddeye göre, ücretin tarifeye göre tayin edileceği belirtilmişse de bugüne kadar sözü edilen tarife çıkartılmamıştır. Bu durum karşısında, inceleme için yapılan giderler ve inceleme dolayısıyla uğranılan zararlar dışında değerlendirdiğimiz ve yetkili merci tarafından tayin edilecek olan bilirkişi ücretinin neye göre belirleneceği konusunda doktrinde ve uygulamada çeşitli ölçütler getirilmeye çalışılmıştır. Buna göre, bilirkişi ücreti, inceleme konusu işin zorluğu ve karmaşıklığı, benzer uyuşmazlıkların sıklığı, sayısı, incelenecek belge ve delillerin çokluğu, işin hacmi, bilirkişinin sıfatı ve kariyeri, inceleme konusunun çözümü için gerekli uzmanlığa sahip bilirkişilerin bulunmasının zor veya kolay olması ve hatta sunulan raporun kalitesi, özenli oluşu ve tatmin ediciliği gibi ölçütler ışığında, içinde

---

[440] Bu yönde bkz. **ERSOY,** s. 442; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 69; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 77; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 86.

[441] CMUK 77. maddede, tazminattan başka inceleme ve seyahat masrafları ve çalışmaya uygun ücretten ayrı ayrı söz edilmesi bunların bağımsız olarak ele alındıklarına işaret etmektedir.

[442] Yine CMK madde 72'de ise giderleri kapsayan bir ücretten değil inceleme ve seyahat gideri ile çalışmayla orantılı ücretten bahsedilmesi gider ve ücretin farklı olduklarını doğrular niteliktedir. CMK, CMUK'un aksine 72. maddede tazminattan bahsetmemekteyse de, tazminat için 62. madde uyarınca tanıklara ilişkin hükümlere gidilebilecektir.

bulunulan ekonomik koşullar da göz önüne alınarak gerekli inceleme ve raporun yazılması için harcanan emeğe karşılık olacak ve sebepsiz zenginleşmeye yol açmayacak oranda tespit edilmelidir[443]. Aynı zamanda ücretin belirlenmesinde göz önünde bulundurulan, ama giderler arasında değerlendirilmesi daha uygun olan yol ve konaklama masrafları, inceleme için gerekli olduğunda kullanılacak teknik aletler veya malzemeler ile inceleme için yapılan benzeri harcamalar, kanundaki tabire uygun olarak, inceleme ve seyahat giderleri olarak ayrıca dikkate alınmalıdır. Bilirkişinin, inceleme ve raporun hazırlanması için harcadığı zamanın ise, ücretin belirlenmesinde göz önünde bulundurulması uygun olmakla beraber, bunu incelemeye ayrılan zaman yüzünden mesleki faaliyetleri tamamen veya kısmen yerine getirememenin sonucu uğranılan zarardan ayırt etmek gerekmektedir. Böyle bir zararın oluşması halinde, tanıklara ilişkin CMK madde 61/1'e göre ücretin dışında hükmedilmesi gereken tazminat söz konusu olur. Nitekim görevini gereği gibi yerine getiren tüm bilirkişiler, incelemeleri için az ya da çok zaman harcayacak olmakla beraber, harcanan bu zamanın bir zarara yol açması her zaman söz konusu olmayabilir. Örneğin, mesleğini veya herhangi başka bir meslek ya da sanatı fiilen icra etmeyen bir doktorun bilirkişilik yapması halinde, mesleki faaliyetlerini yürütememekten doğan bir zarara uğradığından bahsedilemez. Aynı husus, örneğin; resmi bilirkişi için de geçerlidir.

---

[443] **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1149; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 78; **TAŞPINAR,** s. 384-385, 392. Ayrıca örneğin Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliği (TMMOB)'nin '2011 Yılı Bilirkişilik-Eksperlik-Hakemlik ve Teknik Müşavirlik Yönetmeliği'nin 7. maddesine göre; *"Bilirkişilik Ücretleri; a) H.M.U.K. (Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu), C.M.U.K. (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu) ve İstimlak Yasası vb. gereğince mahkemelerde ya da duruşmalarda ücretler: Kaybettiği iş süresi için alacağı tazminat, İnceleme ve yolculuk masrafları, Çalışmasıyla uygun ücreti dikkate alınarak hakim tarafından tespit edilir."*

Bilirkişinin ne zaman ücrete hak kazanacağı kanunda açıkça gösterilmemekle beraber, 'çalışmasıyla orantılı' bir ücret alacak olan bilirkişi, bunun için görevini tamamlamış olmalıdır. Sadece çağrıya uyma yükümlülüğünü yerine getirmek veya görüş beyanıyla sonuçlanmayan faaliyette bulunmak bilirkişinin ücret isteme yetkisine kavuşması için yeterli değildir[444]. Hatta raporun yetersiz veya özensiz olması olasılığına karşın, raporun bilirkişiye atayan mercie sunulduktan ve bu mercice incelendikten sonra ücretin ödenmesi yönünde karar verilmesi gerektiği de söylenmektedir. Buna göre, bilirkişinin ücreti daha az tayin edilebileceği gibi bilirkişinin tarafsızlığına gölge düşmesine neden olarak rapordan yararlanılamaması sonucunu doğurması, kendisinden aydınlatması beklenen sorunu yanıtsız bırakması, sır saklama ödevini ihlal etmesi veya sorumluluğunu doğuracak herhangi başka bir fiilinin ve kusurunun olması hallerinde ücrete hiç hükmedilmeyebileceği de ileri sürülmektedir[445]. Gerçekten madde 72'de, bilirkişiye verilecek ücretin çalışmasıyla orantılı olacağının düzenlendiği ve bunu belirlemeye yetkili olanın bilirkişi atayan merci olduğu göz önünde bulundurulduğunda, belirtilen durumlar ve benzerlerinde ücrete hükmedilmemesi söz konusu olabilir. Aynı şekilde, örneğin yetkili merciin bilgisi ve izni dışında tanıklarla bir araya gelen veya taraflarla görüşen bilirkişinin bunlar için yaptığı masrafları (yol vb.) inceleme gideri olarak istemesi de mümkün olmamalıdır.

İlgililerin CMK madde 67/6 uyarınca, uzman mütalaasına başvurmaları veya madde 177 ve 178'e göre sanığın bilirkişinin davet edilmesini istemesi veya

[444] **ERSOY,** s. 442; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 83; **TAŞPINAR,** s. 384, 409; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 86.

[445] **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 83; **TAŞPINAR,** s. 392, 392.

doğrudan mahkemeye getirmesi hallerinde ise, bu bilirkişiler hakkında ücrete hükmolunacağına dair yürürlükteki kanunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Mülga CMUK'a göre de, ancak savcı veya yargıç tarafından atanan bilirkişiler hakkında ücrete hükmedilebilmekteydi[446]. CMUK madde 213'teki, *"Doğrudan doğruya davet olunan kimse, yol masrafiyle kaybedeceği vakit için tarifeye göre verilmesi muktazi tazminat, celpnamenin tebliği sırasında kendisine verilir veya mahkeme kalemine yatırıldığı bildirilirse hazır bulunmağa mecburdur. Doğrudan doğruya davet olunan kimsenin beyanatı duruşma sırasında hâdisenin tenvirine yararsa mahkeme talep vukuunda, yukardaki fıkrada yazılı masraf ve tazminatın Devlet Hazinesinden verilmesine karar verir."* şeklindeki hükümle de, doğrudan doğruya davet ettirilen bilirkişinin beyanının ancak duruşma sırasında çözülmesi gereken konuyu aydınlatması halinde ücretin Devlet Hazinesi tarafından kendisine verileceği düzenlenmişti.

CMUK madde 76/1'de, yargıcın sunulan raporu yetersiz bulması halinde aynı veya farklı bir bilirkişiden yeni bir rapor düzenlemesini isteyebileceği hükme bağlanmıştı. Buna göre, aynı bilirkişiden de ek veya yeni bir rapor istenebilmekteydi. CMK'ya göre de aynı bilirkişiden yetkili merciin tereddütlerini giderici ek bir rapor alınmasına engel bir düzenleme yer almamakla birlikte, alınmamasını gerektirecek herhangi bir hüküm de yoktur[447]. Bilirkişi tarafından verilen ikinci raporun ek bir rapor mu yoksa yeni bir rapor mu olduğunun ayrımını yapmak ücrete hak kazanma bakımından önem taşımaktadır. Bilirkişiyi atayan merci, raporda bilirkişiden

[446] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 69-70.

[447] **YILDIZ,** s. 338-339; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 95.

aydınlatılması istenen soruna ilişkin tatmin edici olmayan ya da çelişkili açıklamaların bulunması halinde ek bir rapor talep edebilir ve bu halde ek raporun yeni bir görev olarak değerlendirilmesi mümkün olmayacağından, bunun için bilirkişinin ayrıca ücret isteme yetkisi de doğmaz. Ancak çözümü beklenen soruna ek olarak, atama kararında belirtilmeyen ilave veya tamamen farklı konuların da aydınlatılması gerektiğinde, aynı bilirkişiden bu hususlara ilişkin yeni bir raporun istenilmesi ve aslında adeta yeniden görevlendirilmesi söz konusu olmaktadır. Bu halde, elbette bilirkişinin bu inceleme ve rapor için de ücret isteme yetkisi doğacaktır[448].

Bilirkişi ücretine bilirkişiyi atayan merci hükmeder. Ancak bunun kim tarafından karşılanacağı ne bilirkişiliğe ilişkin hükümlerde ne de CMUK'un aksine tanıklığa ilişkin hükümlerde gösterilmiştir. Yine de, CMK madde 324/1 uyarınca ücretin, yargılama gideri olarak Devlet Hazinesince karşılanacağı sonucuna ulaşılabilir. Ücretin yargılama gideri sayılmasının sonucu, madde 325/1ve 2'ye göre cezaya veya güvenlik tedbirine hükmedilmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve cezanın ertelenmesi hallerinde bu meblağ sanığa yükletilecek, sonucun sanık lehine çıkması; beraat veya ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi halinde ise, aynı maddenin 3. fıkrası ve madde 327/1 ve 2 uyarınca sanık yalnızca kendi kusurundan ileri gelen giderleri ödeyecek olup bilirkişi ücreti Devlet

[448] **DERYAL,** Bilirkişilik, s. 403-404. Yazar, ek rapora ihtiyaç duyulmasının uygulamada çoğunlukla raporun eksiklik ve yetersizliğinden kaynaklanmadığını, bilirkişinin çözümü istenen soruna ilişkin olarak yetkili mercice yeterince aydınlatılmamasından, yönlendirici soruların sorulmamasından veya rapora itiraz edilmesi üzerine ek raporun talep edilmesinden kaynaklandığını ve bu halde de ek rapor için ücrete hükmedilmesi gerektiği görüşündedir. Ancak açıklanan nedenlerle, bunlar ve benzeri hallerde aslında istenen ek rapordan ziyade yeni bir bilirkişi incelemesi ve raporudur.

Hazinesince karşılanacaktır[449]. Madde 324/2'ye göre, hüküm ve kararda yargılama giderlerinin kime yükletileceğinin gösterilmesi gerekli olup aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre de, giderlerin miktarı mahkeme başkanı veya yargıç tarafından belirlenir. AİHS madde 6/3-e, *"Duruşmada kullanılan dili anlama dışı veya konuşma dışı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanma"*yı sanığın hakkı olarak göstermektedir. Yine CMK madde 324/5 ise tercüman giderlerinin yargılama gideri olarak sayılmayacağını ve bu giderlerin her halükarda Devlet Hazinesince karşılanacağını düzenlemektedir[450]. Bilirkişinin inceleme ve raporu için yaptığı giderler için, yine CMK madde 72'ye başvurulabilecekse de, anılan madde bilirkişinin görevlendirmesi nedeniyle mesleki bir zararı meydana geldiyse, buna dair tazminatı düzenlememektedir. Ancak madde 62 delaletiyle, tanıklara ilişkin olarak, kaybedilen zamanla orantılı tazminata hükmedileceğini düzenleyen madde 61'in bilirkişiler hakkında da uygulanması ve böylece tazminata hükmedilmesi mümkündür[451].

---

[449] Mülga CMUK madde 407 ve 409 da aynı doğrultudadır.

[450] *"Anayasa'mızın 90. maddesinde dayanağını bulan ve 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanıp Türkiye tarafından da 10 Mart 1954 gün ve 6366 sayılı Kanunla onaylanıp 19 Mart 1954 tarihinden bu yana yürürlükte bulunan "İNSAN HAKLARI VE ANA HÜRRİYETLERİ KORUMAYA DAİR SÖZLEŞME"nin 6/3-e maddesinde yazılı sanık olarak yargılanan kişinin "duruşmada kullanılan dili anlamadığı ve konuşamadığı takdirde tercüman yardımından meccanen faydalanmak hakkına sahiptir" hükmüne aykırı olarak tercüman bilirkişi ücretinin sanık H... N...'e yükletilmesi, bozmayı gerektirmiş…"* **8. CD., 06.11.2008, E. 2008/12511, K. 2008/12646** (www.kazanci.com)

[451] CMUK döneminde, tanıklara ilişkin madde 64'te, belirtilen gider ve tazminatın Devlet Hazinesi tarafından karşılanacağına ilişkin ifadenin, bilirkişinin ücret, gider ve tazminatını düzenleyen 77. maddede yer almamasının bir fark gözetilmesinden kaynaklamadığı, bunların da hazinece karşılanacağı hakkında bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 69-70.

Mülga CMUK döneminde, bilirkişi, yukarıda belirtildiği üzere[452], ücret kararına da hakkında hükmedilen diğer kararlara olduğu gibi CMUK madde 297 ve 298 uyarınca, kararın yargıçlık veya mahkeme kararı olması fark etmeksizin itiraz edebilmekteydi. Yürürlükteki CMK bakımından ise, yargıçlık makamı kararlarına karşı itirazın mümkün olması karşısında ücrete bu makamca hükmedildiğinde bilirkişi buna itiraz edebilecektir; ancak kararın mahkeme kararı olması halinde, hakkında verilen diğer kararlarda olduğu gibi, itiraz edilmesi yine söz konusu olmayacaktır. Savcılığın bilirkişi ataması halinde ise, uygulamada ücret savcılıkça karara bağlanmaktadır. Bu durumda da, bilirkişinin ücrete itiraz etmesi mümkün olmamaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 1985 yılında 3239 sayılı kanunla değiştirilmesi sonucu, bilirkişi ücretlerine, yıllık belli bir tutarı geçmemesi kaydıyla vergi muafiyeti getirilmiş; ancak 1993 yılında yapılan değişiklikle bu muafiyet kaldırılmıştır[453]. Gelir Vergisi Kanunu madde 61/5'e göre, "*Bilirkişilere, resmi arabuluculara, eksperlere, spor hakemlerine ve her türlü yarışma jürisi üyelerine ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler"* ücret sayılmakta ve madde 94'e göre "*Hizmet erbabına ödenen ücretler ile 61 inci maddede yazılı olup ücret sayılan ödemeler",* 103 ve 104 üncü maddelere göre vergilendirilmektedir. Buna göre, ücretler en az %15 oranında gelir vergisine tabi olmaktadır. Bilirkişi ücretlerinin vergilendirilmesi konusundaki eleştiriler bir yana, bu noktada gider ve tazminata ücretten ayrıca hükmedilmesinin önemi kendini göstermektedir. Gerçekten, bu üç kaleme bir arada hükmedilmesi

[452] Bkz. yukarıda Kanun Yoluna Başvurma Yetkisi başlığı s. 134 vd.

[453] Bilirkişi ücretlerinin vergilendirilmesi ve bu konudaki eleştiriler için bkz. **DERYAL,** Bilirkişilik, s. 406; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1149.

halinde, inceleme sırasında yapılan giderlerden ve bilirkişinin uğrayabileceği zarar sonucu kendisine verilmesi gereken tazminattan haksız ve anlamsız bir şekilde vergi tahsil edilebilir. Kaldı ki, tanığa verilecek tazminat ve giderlere ilişkin madde 61/2 hükmü de, bunlardan hiçbir vergi, resim ve harç alınmayacağını hükme bağlamaktadır[454]. Bu hükmün, bilirkişiler hakkında işlerlik kazanması ise, ancak bunlara ücretten bağımsız olarak karar verilmesiyle mümkün olacaktır.

Bilirkişi ücretleriyle ilgili olarak uygulamada kendisini en çok hissettiren sorunların başında, takdir edilen ücretlerin, çoğunlukla ücret, gider ve tazminat farkı da gözetilmediğinden, bilirkişinin harcadığı emek ve zamanın karşılığı olmaktan çok uzak olmaları ile objektiflikten ve uygulamada genel bir birlikten yoksun olmalarıdır. Bu durum, ücreti yeterli bulanlar için bilirkişiliği adeta bir meslek haline getirmektedir. Öte yandan da, ücretin yıllarca süren çalışmayla elde edilen uzmanlığın karşılığı olmadığını, yapılacak inceleme ve düzenlenecek raporla orantısız olduğunu düşünen alanının en yetkinleri bakımından, bilirkişilikten uzak durmalarıyla sonuçlanan bir etki yaratmaktadır[455]. Bu sorunun tartışmasız en iyi çözümü, ücretler için tatmin edici nitelikte ve mehazdaki örneği gibi gene bilirkişiyi

---

[454] Bu hükme dayanarak, gider ve tazminattan farklı kabul edilmeksizin, bilirkişi ücretinden de 'hakkında herhangi bir düzenleme yapılmadığı takdirde' hiçbir vergi, resim veya harç alınmayacağına dair görüş için bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 86. Ancak tanık bilirkişiden farklı olarak ücrete değil, ancak yaptığı gider ve tazminata ilişkin bir talepte bulunabilir. Bu açıdan hükmün, Gelir Vergisi Kanunu da göz önünde bulundurulduğunda, ücreti de kapsayacak şekilde yorumlanması mümkün değildir.

[455] **DERYAL,** Bilirkişilik, s. 401; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 70; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1153; **ÖZKAYA,** Aydın: "Bilirkişi ve Hakem Odaları Birliği" "İstanbul'da Milletlerarası Tahkim Merkezi" Kurulması Hakkında Adalet Bakanlığı tarafından Hazırlanan Kanun Taslakları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nde Bu Kanun Taslakları Hakkında 14 Mayıs 2001 Tarihinde Yapılan Toplantı, Ankara 2001, s. 22-23, **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 78; **TAŞPINAR,** s. 374, 393-394, 411.

atayan mercie sınırlı da olsa takdir hakkı veren bir tarifenin artık oluşturulmasıdır[456]. Bu tarifenin, Adalet Bakanlığı'nca bir an önce düzenlenmesi yerinde olacaktır[457]. Tarifenin oluşturulmasına kadar da, uygulamada ücret takdiri yapılırken yukarıda üzerinde durulan ve benzeri ölçütlere dikkat edilmesi, ücretin bilirkişinin harcadığı emek ve zamanın gerçekçi bir karşılığı olmasına ve bir yandan da Anayasa madde 141'de ifadesini bulan usul ekonomisine uygun olmasına özen gösterilmesi[458] ve bilirkişinin takdir edilen ücrete itiraz edebilmesini engelleyen yasal boşluğun bir an önce doldurulması gerekmektedir. Ücret konusundaki ikinci sorun da, özellikle ceza yargılamasında bilirkişinin hak ettiği ücreti çok geç alıyor olmasıdır. Ücretlerin Devlet Hazinesi'nden karşılanmasının sonucu, özellikle Cumhuriyet savcılıklarındaki ödenek eksikliği nedeniyle, bilirkişiler ücretlerini ya çok geç almakta veya düyuna kalma nedeniyle alamamaktadırlar[459]. Bu sebeple, ayrılan ödeneğin arttırılması yoluna gidilmelidir[460].

---

[456] Daha önce de 'Türkiye Hakemler Odası Kanunu Öntasarısı'nda vurgulanmakla beraber 'Türkiye Hakem ve Bilirkişi Odaları Birliği Kanunu Taslağı'nın da 13. maddesinde, oda yönetim kurulunun görevleri arasında "*Çalışma alanı içerisinde uygulanacak ücret ve tarifelerle ilgili teklifler hazırlayıp, Birlik Yönetim Kuruluna göndermek"* ve birlik yönetim kurulunun görevlerine ilişkin 32. maddesinde de, *"Hakemlik, hakem-bilirkişi ve bilirkişi ücret tariflerini, oda yönetim kurullarının tekliflerini de göz önüne alarak hazırlamak"* sayılmıştır. Taslak için bkz. "Bilirkişi ve Hakem Odaları Birliği" "İstanbul'da Milletlerarası Tahkim Merkezi" Kurulması Hakkında Adalet Bakanlığı tarafından Hazırlanan Kanun Taslakları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nde Bu Kanun Taslakları Hakkında 14 Mayıs 2001 Tarihinde Yapılan Toplantı, Ankara 2001, s. 59 vd.

[457] **TAŞPINAR,** s. 412. Yazar, her ne kadar, bilirkişilik örgütlü bir yapıya kavuşabilirse, örgütün tavsiyeleri üzerine ücret tarifesinin hazırlanması yolundaki yasal düzenlemelerin yapılabileceğinden bahsetmişse de, bilirkişiliğin meslek olmaması nedeniyle bir oda örgütlenmesine gidilmesinin uygun olmaması karşısında, tarifenin bakanlıkça düzenlenmesi yerinde olacaktır.

[458] **DERYAL,** Bilirkişilik, s. 400; **TAŞPINAR,** s. 393, 413.

[459] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 70; **TANRIVER,** Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk, s. 78-79; **TAŞPINAR,** s. 385.

[460]Ücretlerin mahkeme veya savcılık kalemlerine avans olarak tevdi edilecek paralardan karşılanması yönündeki öneri için bkz. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 70.

IV. BİLİRKİŞİNİN SORUMLULUĞU

A. BİLİRKİŞİNİN DİSİPLİN SORUMLULUĞU

Bilirkişi, incelemesini yürüttüğü veya raporunu düzenlediği sırada, hatta bundan önce atanmak üzere çağrıldığında, çağrıya uymaz, görevlerini yerine getirmez veya eksik getirir, sahip olduğu yükümlülüklere aykırı davranırsa disiplin, hukuki ve cezai sorumluluğu gündeme gelecektir.

İlk olarak, bilirkişinin disiplin sorumluluğu ele alınacak olursa, yukarıda yükümlülükler bölümünde de açıklandığı üzere, bilirkişinin bunların bir kısmına aykırı davranması halinde disiplin sorumluluğu gündeme gelmektedir. Bilirkişiler hakkında disiplin hapsi verilebilmesi, özellikle oy ve görüş bildirmeden kaçınılması halinde anlamsız olduğundan[461] ve bilirkişinin görevden alınarak konuyla ilgili başka birinin görevlendirilmesi hemen her zaman mümkün olduğundan yerinde bir düzenleme değildir[462]. Ancak, yürürlükteki CMK uyarınca yemin etme ve oy ve görüş bildirme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde disiplin hapsi kararı verilebilmektedir.

[461] Oy ve görüşünü bildirmeye zorlanmak adına disiplin hapsi verilen bilirkişiden, bu esnada inceleme yapmasının ve görüşünü bildirmesinin, rapor düzenlemesinin beklenmesi oldukça çelişkilidir.

[462] Aynı yönde bkz. **DÖNMEZ,** s. 1165.

Bilirkişi çağrıya uyma yükümlülüğünü yerine getirmediğinde, tanıklara ilişkin hükümlere atıf yapan CMK madde 71 delaletiyle madde 61'e göre, gelmemesi herhangi bir gidere yol açtıysa bu giderler kendisine ödettirilir. Ancak çağrıya uymama halinde yukarıda da açıklandığı üzere, disiplin hapsine karar verilmesi mümkün değildir.

Bilirkişi yemin etmekten kaçındığında, yine madde 60/1 uyarınca, varsa yol açtığı giderleri öder. Ayrıca, yasal bir sebep olmaksızın yemin etme yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde, hakkında dava hakkında hüküm verilinceye ve her halükarda üç ayı geçmemek kaydıyla ve yükümlülüğünü yerine getirdiğinde derhal serbest bırakılmak üzere disiplin hapsi verilebilir.

Bilirkişi, oy ve görüşünü bildirme yükümlülüğüne aykırı davrandığında da sorumluluğu söz konusu olacaktır. CMK madde 66/2'de hükme bağlanan bilirkişinin değiştirilmesi, listede yer alan bilirkişilerdense bu listelerden çıkarılmasının talep edilebilmesi ve hakkında uğranılan zararlara hükmedilebilmesi, bilirkişinin raporunu süresinde vermemesi haline ilişkindir. Bilirkişinin yükümlülüğünü geçerli bir mazereti olmaksızın yerine getirmemesi halinde ise, yine tanıklara ilişkin hüküm uyarınca, hakkında doğan giderlere hükmedilmesi ve disiplin hapsine karar verilmesi mümkündür. Bilirkişiler, haklarında verilen disiplin hapsi kararına tanıklığa ilişkin 60. maddenin 4. fıkrası uyarınca itiraz edebilirler.

Bilirkişinin, örneğin Adli Tıp Kurumu bünyesinde çalışıyor olması ve memur statüsünde bulunması halinde, CMK'daki düzenlemelerin dışında, Devlet Memurları Kanunu'nun hükümlerine tabi olması nedeniyle görevinin gereklerine aykırı davranışları sonucu, bu kanun uyarınca disiplin sorumluluğunun gündeme gelmesi de mümkündür[463]. Yine bilirkişinin görevinin gereklerine aykırı hareket etmesi, mensup olduğu mesleğin etik kurallarını, davranış normlarını ihlal edebilir ve disiplin kuralları ile bunların yaptırımını öngören meslek dalına ait düzenlemeler varsa, bunlardan da sorumluluğu gündeme gelebilir[464].

B. BİLİRKİŞİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

Bilirkişinin incelemelerini yürüttüğü sıradaki eylemleri veya raporunun taraflı veya hatalı olması bir zarara yol açtığında, hukuki sorumluluğu gündeme gelebilir. Örneğin, incelenmek üzere kendisine verilmiş üçüncü kişiye ait bir eşyaya ya da şüphelinin muayenesi sırasında sağlına zarar vermiş olabilir veya görevini tarafsız ve dürüst biçimde yerine getirmeyerek düzenlediği rapor, mahkemece esas alınarak sanığın tutuklanmasına karar verilmiş olabilir. Bu gibi hallerde, zarara uğrayan

[463] **DÖNMEZ,** s. 1165; **TANRIVER,** "Bilirkişinin Sorumluluğu", Makalelerim 1985-2005, Ankara 2005, s. 255.

[464] **TANRIVER,** "Bilirkişinin Sorumluluğu", s. 255. Bilirkişilik yapacak kimselerin, üst bir hukuki yapının, bilirkişi odasının çatısı altında toplanmak ve bilirkişiliğin kurumsallaştırılması suretiyle disipliner denetimin etkinleştirilmesi ve disiplin sicillerinin tutulmasıyla denetimin kolaylaştırılması önerisi, bilirkişiliğin meslek olmasının kabul edilemeyecek olması, oda ve odalar birliği gibi yapılanmaların ise ancak meslek dallarına ait olacak olması karşısında kabul edilemez. Aynı yönde bkz. **AŞÇIOĞLU,** Yargılamada Maddi Gerçeğin Belirlenmesi, s. 613; **DÖNMEZ,** s. 1165-1166; **KALPSÜZ,** "Bilirkişi ve Hakem Odaları Birliği", "İstanbul'da Milletlerarası Tahkim Merkezi" Kurulması Hakkında Adalet Bakanlığı tarafından Hazırlanan Kanun Taslakları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nde Bu Kanun Taslakları Hakkında 14 Mayıs 2001 Tarihinde Yapılan Toplantı, Ankara 2001, s. 12-15; **TANRIVER,** "Bilirkişinin Sorumluluğu", s. 256.

kişinin zararını tazmin edebilmesi için gündeme gelecek sorumluluk, bilirkişinin hukuki sorumluluğudur.

Bu konuda, CMK'da herhangi bir düzenleme bulunmadığı gibi Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda da, bilirkişinin hukuki sorumluluğu için adli yargıya mı idari yargıya mı başvurulacağına, davanın bilirkişiye karşı mı açılacağı yoksa idareye mi açılacağına dair bir belirleme yoktu ve doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştü. Hukuki sorumluluğun haksız fiil hükümlerine göre belirlenmesini savunan ve bunun sınırlarını farklı şekillerde belirleyen görüşler[465] olduğu gibi, bilirkişiyle kendisini görevlendiren makam arasında bir vekalet sözleşmesi olduğu da öne sürülmüştür[466]. Bir diğer görüş ise, bilirkişinin adli-idari nitelik taşıyan tasarruflarından doğan zararlar bakımından, raporu hazırlamadan önceki tasarruflarından kaynaklanan zararların tazmini ile gerçeğe aykırı rapor vermiş olmaktan kaynaklanan zararlar arasında ikili bir ayrım önermekteydi. Buna göre ilkinde, kamusal bir yetkinin bilirkişi tarafından kullanılması nedeniyle idari yargıda Adalet Bakanlığı'na karşı tam yargı davası açılmalıdır. İkincisinde ise, sorumluluk haksız fiil sorumluluğunun unsurları dikkate alınarak belirlenmekle beraber, sorumlunun Devlet olmasına rağmen, haksız fiiller alanında esas görevli yargı yeri adli mahkemeler olduğundan, davaya hukuk mahkemelerince bakılmalıdır[467].

12.01.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

[465] **DERYAL,** Bilirkişilik, s. 420.

[466] **BELGESAY,** Deliller, s. 119.

[467] **TANRIVER,** "Bilirkişinin Sorumluluğu", s. 247-254.

ise, 285 ve 286. maddesinde konuya ilişkin bir düzenlemeye yer vererek tartışmayı sonlandırmıştır. Madde 285'e göre, *"Bilirkişinin kasten veya ağır ihmal suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun, mahkemece hükme esas alınması sebebiyle zarar görmüş olanlar, bu zararın tazmini için Devlete karşı tazminat davası açabilirler. Devlet, ödediği tazminat için sorumlu bilirkişiye rücu eder."* Madde 286'da ise, *"Devlet aleyhine açılacak olan tazminat davası, gerçeğe aykırı bilirkişi raporunun ilk derece mahkemesince hükme esas alındığı hâllerde, bu mahkemenin yargı çevresi içinde yer aldığı bölge adliye mahkemesi hukuk dairesinde; bölge adliye mahkemesince hükme esas alındığı hâllerde ise Yargıtay ilgili hukuk dairesinde görülür. Devletin sorumlu bilirkişiye karşı açacağı rücu davası, tazminat davasını karara bağlamış olan mahkemede görülür."* denmek suretiyle davanın açılacağı mahkeme gösterilmiştir. Buna göre anılan hükümlerle, her ne kadar CMK'da bu konuda bir düzenleme bulunmamakta ve belirtilen hükümlere henüz bir atıf yapılmamış da olsa, bilirkişinin düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı rapordan doğan hukuki sorumluluğu için, devlet aleyhine adli yargıda dava açılması gerekir. Bu düzenleme, kişilerin mağduriyetlerini gidermek açısından güvenceli olmuştur. Daha sonra açılacak olan rücu davası ise, tazminata hükmeden mahkemede görülecektir. Bilirkişinin yaptığı incelemeler sırasında yol açtığı zarar bakımından ne olacağıysa maddede açıklanmamıştır[468]. Adli Tıp gibi, bir kurum bünyesindeki gerçek kişilerin bilirkişi olarak atanması halinde de, her ne kadar bu kişiler memur statüsünde olsalar da, bunların hukuki sorumluluğu bakımından, yine

[468] Bu durumda, bilirkişinin adli organın görevlendirmesiyle ve istemi doğrultusunda kamusal bir yetkiyi kullandığı için incelemelerinin adli-idari bir eylem niteliği taşıdığı ve meydana getirdiği zararlardan doğan hukuki sorumluluk için idari yargıda tam yargı davası açılması gerektiği yönünde bkz. **TANRIVER,** "Bilirkişinin Sorumluluğu", s. 248.

adli yargıya başvurulacaktır[469].

C. BİLİRKİŞİNİN CEZA SORUMLULUĞU

Bilirkişinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi, disiplin ve hukuki sorumluluğunun dışında veya yanı sıra ceza sorumluluğunu da gündeme getirebilir[470]. Bilirkişinin ceza sorumluluğu konusunda, akla ilk gelen düzenleme TCK madde 276'da yer alan, gerçeğe aykırı bilirkişilik ve tercümanlık suçudur. Maddenin birinci fıkrasına göre, yargı mercileri veya suçtan dolayı kanunen soruşturma yapmak veya yemin altında tanık dinlemek yetkisine sahip bulunan kişi veya kurullar tarafından görevlendirilen bilirkişi hakkında, gerçeğe aykırı mütalaa vermesi halinde bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmedilir. İkinci fıkra uyarınca, birinci fıkrada belirtilen kişi veya kurullar tarafından görevlendirilen tercüman, ifade veya belgeleri gerçeğe aykırı olarak tercüme ettiğinde de yine birinci fıkraya göre sorumlu olur[471].

---

[469] Düzenlemeden önce, bu kişilerin memur olmaları nedeniyle hukuki sorumlulukları için idari yargıda dava açılması gerektiği hakkında bkz. **TANRIVER,** "Bilirkişinin Sorumluluğu", s. 248.

[470] **ÖZEN,** Hakimin Cezai Sorumluluğu, Ankara 2004, s. 165-166. Aynı yargıçlar gibi bilirkişilerin de eylemlerinden ötürü disiplin sorumluluğunun gündeme gelmesi bunun yanında ceza sorumluluğunun doğmasına engel değildir.

[471] Mülga 765 sayılı TCK da, çok benzer bir düzenleme, bunun 286. maddesinde yer almaktaydı. Ancak yürürlükteki düzenlemeden farklı olarak, hafifletici ve ağırlaştırıcı nedenlerle, şahsi cezasızlık sebeplerine ve etkin pişmanlık hükümlerine de yer verilmişti. Ayrıca, mülga CMUK madde 76'ya, 2005 yılında getirilen ek fıkrayla da, *"Mahkemeye sunulan bilirkişi raporunun maddi olgu ve fiili gerçeklerle bağdaşmadığı yönünde kuvvetli emare ve şüphelerin bulunduğu kanaatine ulaşıldığı takdirde, bu bilirkişiler hakkında diğer kanunlardaki hukuki ve cezai sorumluluklar saklı kalmak şartıyla 19/04/1990 tarihli ve 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu hükümleri*

Gerçeğe aykırı mütalaa kavramının doğru yorumlanması gerekmektedir. Uygulamada karşılaşıldığı üzere bilirkişinin verdiği raporun beğenilmemesi, hükme esas alınmaması veya başka bir bilirkişinin raporuyla çelişmesi halinde bilirkişi hakkında soruşturma açılması yanlıştır[472]. Gerçeğe aykırılık, doğru olmayanı doğruymuş gibi göstermek ve doğru olanı yanlış yansıtmak şeklinde ortaya çıkar[473]. Gerçeklerin, olguların, verilerin, inceleme yöntemi ve araçlarının, tecrübe kurallarının hakkında gerçeğe aykırı açıklamalar yapmak kadar, bunların eksik anlatılması veya gizlenmesi de suçun maddi unsurunu oluşur[474]. Gerçeğe aykırı bilirkişi raporu veya çeviri, savcı veya yargıcın kanaatini hiç etkilememiş de olsa suç oluşacaktır. Ancak, uzman mütalaasında gerçeğe aykırı beyanlarda bulunulmuş olması, bu kişiler, yargı mercileri veya suçtan dolayı kanunen soruşturma yapmak veya yemin altında tanık dinlemek yetkisine sahip bulunan kişi veya kurullar tarafından görevlendirilmiş olmadıklarından anılan maddedeki suç oluşmayacaktır[475]. Suçun kasten işlenmesi gerekli olup taksirle ya da hatayla gerçeğe aykırı mütalaa vermek suça vücut vermez[476]. Bilirkişinin kamu görevlisi ve raporunun da resmi belge olması nedeniyle, gerçeğe aykırı olarak düzenlenen raporla aynı zamanda resmi belgede sahtecilik suçunu işleneceği düşünülebilecek olsa da, TCK madde 276, resmi belgede sahteciliği düzenleyen madde 204'e göre özel bir düzenleme

---

uyarınca işlem yapılmak üzere dava dosyasının tasdikli bir örneği yetkili Cumhuriyet savcılığına" gönderileceği düzenlenmişti.

[472] **ÜNVER,** Adliyeye Karşı Suçlar, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 204.

[473] **EREM,** "Yalan Şahadet", s. 46.

[474] **HAKERİ,** Tıp Hukuku, 3. Baskı, Ankara 2010, s. 491-492; **ÜNVER,** Adliyeye Karşı Suçlar, s. 204-205.

[475] **ÜNVER,** Adliyeye Karşı Suçlar, s. 207.

[476] **EREM ,** "Yalan Şahadet", s. 48; **ÜNVER,** Adliyeye Karşı Suçlar, s. 208-209.

niteliğindedir. Bu yüzden, bilirkişinin sorumluluğu madde 276'ya göre belirlenmelidir. CMK madde 311/1-b uyarınca, bilirkişi raporunun suç teşkil edecek şekilde gerçeğe aykırı olması yargılamanın yenilenmesi nedenidir.

TCK'nın 6/1-c maddesi, kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişinin kamu görevlisi olduğunu hükme bağlamıştır. Bu anlamda, kamusal bir faaliyet olan yargılama faaliyetine, atama yoluyla süreli olarak katılan bilirkişi bir kamu görevlisidir[477]. Aynı şekilde, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 284'te de bilirkişilerin TCK anlamında kamu görevlisi olduğu hükme bağlanmıştır. Kamu görevlisi olmasının sonucu olarak da, bilirkişi, görevi sırasında göreviyle ilgili bir suç işlediğinde kamu görevlileri için öngörülen şekilde cezalandırılacak ve kamu görevlilerinin işleyebildiği özgü suçların bir kısmın faili olabilecektir.

Buna göre, bilirkişi görevinin gereklerine aykırı hareket ettiğinde, örneğin kendisinden istenilen incelemeyi kasten yapmadığı veya raporunu düzenlemediği takdirde, TCK madde 257'de düzenlenen görevi kötüye kullanma suçunu işleyebilecektir. Oy ve görüş bildirme yükümlülüğünün ihlali halinde, bilirkişiye neden olduğu zararların ödettirilmesi ve bilirkişinin disiplin hapsine tabi tutulmasının mümkün olması, onun aynı zamanda güveni kötüye kullanma suçundan sorumlu tutulmasını engellemez. Nitekim bir fiil aynı zamanda hem disiplin suçu hem de ceza

[477] **DÖNMEZ,** s. 1167; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 101.

hukuku anlamında suç teşkil edebilir[478]. Disiplin hapsi ve giderlere hükmedilmesi, kabahat niteliği taşımadığından, hem CMK madde 71 uyarınca hem de TCK madde 257 anlamında sorumluluk gündeme gelebilir. 765 sayılı mülga TCK madde 282'de düzenlenen, asılsız bir sebep ileri sürerek bilirkişilik için yapılmış çağrıya uymama veya bilirkişilik görevini ifadan kaçınma suçuna yürürlükteki kanunda yer verilmemiştir[479].

Bilirkişi, yine, kamu görevlisi olmasından dolayı, madde 258'deki göreve ilişkin sırrın açıklanması, madde 279'daki kamu görevlisinin ve 280'deki sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi, madde 247'deki zimmet, madde 250'deki irtikap ve madde 252'deki rüşvet suçlarının faili olabilir. Aynı zamanda, rüşvet suçu bakımından, ilgili maddenin ikinci fıkrası uyarınca rüşvet alan veya bu konuda anlaşmaya varan kişinin bilirkişi olması ağırlaştırıcı neden olarak öngörülmüştür. Bilirkişinin gerçeğe aykırı mütalaa vermek için rüşvet alması ve bu doğrultuda mütalaa vermesi halinde her iki suçtan ötürü ayrı ayrı cezaya hükmedilir ve gerçek içtima kuralları geçerli olur[480].

CMK madde 157 uyarınca, soruşturmanın gizliliği esastır. Soruşturma dosyası

---

[478] **TANRIVER,** "Bilirkişinin Sorumluluğu", s. 261-262.

[479]765 sayılı TCK madde 282; *"Her kim adliye makamları tarafından şahid, ehlivukuf, veyahut tercüman sıfatile davet olunup da asılsız bir sebebi ileri sürmek suretile icabet mecburiyetinden vareste tutulmuş veya icabet etmekle beraber şehadet etmekten veya ehlivukuf veya tercümanlık vazifesini ifadan istinkaf eylemiş bulunursa altı aya kadar hapse veya on liradan yüz liraya kadar ağır para cezasına mahkum olur. Fail ehli vukuftan ise mahkumiyet neticesi olarak hapis müddetine müsavi bir zaman için meslek ve sanatın tatili cezasına dahi mahkum olur."* şeklindeydi.

[480] **HAKERİ,** s. 493.

kendisine verilen bilirkişi veya şüphelinin ifadesinin alınması sırasında yardımda bulunan tercüman, açılmış olan soruşturmayı, yapılan işlemi ve işlemin içeriğini açıklayamaz[481]. Buna göre, bilirkişi soruşturma evresinde görevlendirildiğinde, bu evrede alınan ve kanun hükmü gereğince gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğini ihlal ettiği takdirde, TCK madde 285 uyarınca gizliliğin ihlali suçunu işlemiş olur.

Yine bilirkişi, incelemelerini yapmak üzere kendisine teslim edilen belge veya eşyadan öğrendiği veya bunlar üzerinde inceleme gerçekleştirerek tespit ettiği kişisel veri niteliğindeki bilgileri hukuka aykırı olarak kaydederse, TCK madde 135'te düzenlenen kişisel verilerin kaydedilmesi suçu oluşur. Veriler hukuka aykırı olarak bir başkasına verildiğinde ise, madde 136'daki verileri hukuka aykırı olarak verme suçunun faili olur ve kamu görevlisi olması nedeniyle madde 137'ye göre cezası ağırlaştırılır. Bilirkişi, kendisine teslim edilen belge ve eşyaları; yani delilleri, gerçeğin meydana çıkmasını engellemek amacıyla yok eder, gizler veya değiştirirse, TCK madde 281 uyarınca sorumlu olacak ve maddenin 2. fıkrası uyarınca da kamu görevlisi sıfatı nedeniyle cezası yine ağırlaştırılacaktır.

[481] **OKUYUCU ERGÜN,** "Soruşturmanın Gizliliği", AÜHFD, C:59, Sayı:2, Yıl:2009, s. 246.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ VE RAPOR DÜZENLENMESİ

I. BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ

A. İNCELEME YÖNTEMİ

Bilirkişi kendisini atayan merciin çağrısına uyarak geldiğinde öncelikle kimliği tespit edilir ve bilirkişi kendisinden yapması istenilen incelemenin konusu hakkında aydınlatılır. Bilirkişiliği kabul yükümlülüğü bulunanlar bakımından işin anlatılmasını, böyle bir yükümlülüğü olmayanların ise bilirkişiliği kabul etmelerini takiben kendilerine yemin ettirilecektir. Bu andan itibaren, bilirkişinin raporunu hazırlamak için ve raporunu hazırlayıncaya kadar yapacağı işler bilirkişi incelemesi olarak adlandırılabilecektir[482]. İnceleme sırasında bilirkişi, yukarıda açıklanan yükümlülüklerini yerine getirmekle beraber yetkilerini de kullanabilecektir[483]. Buna göre, bilirkişi kendisini atayan merci ile ilişki içerisinde olacak, dosyayı inceleyebilecek, tanıkların, katılanın, şüpheli veya sanığın dinlenmesinde hazır bulunabilecek, bunlara soru sorabilecek ve inceleme için gerekli tedbirlerini alınması ile diğer uzmanlarla bir araya gelmeyi isteyebilecektir[484].

---

[482] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 71, 74.

[483] **ERSOY,** s. 454; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 74.

[484] Bkz. yukarıda Bilirkişinin Yükümlülükleri ve Yetkileri başlığı s. 91 vd.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, bilirkişi, incelemesini olay yerinde bulunan bir doku örneği gibi, doğrudan temas ettiği deliller üzerinde gerçekleştirebileceği gibi sabit olduğu varsayılan olgu veya durumlardan yola çıkarak da bir inceleme yapabilir ve görüşünü oluşturabilir. Beyan delilleri hakkında yapılacak olan değerlendirmelerde durum böyledir. İkinci halde ve özellikle tanık beyanları gibi insan kaynaklı deliller üzerinde, bilirkişi incelemesinin ancak sınırlı bir katkı sağlayacağı ve bilimsel bir kesinliğin söz konusu olmayacağı ortadadır[485]. Özellikle birbiriyle çelişen birden çok tanığın beyanı söz konusu olduğunda, sabit olduğu varsayılacak hususun hangisi olduğunun tespiti güçleşecek ve çeşitli hipotezler üzerinden ayrı ayrı inceleme yapmak gerekliliği ortaya çıkacaktır[486].

Bilirkişi incelemesini uzmanlık alanının kabul görmüş[487] verilerini ve tecrübe kurallarını kullanmak suretiyle yerine getirecektir. Kanunda, bilirkişi incelemesinin tabi olduğu genel geçer kurallar düzenlenmemekle beraber zaten her uzmanlık alanına göre değişecek yöntemlerin varlığı da düşünüldüğünde böyle bir düzenleme yapmaya olanak da yoktur[488]. Ölünün kimliğinin belirlenmesi ve adli muayenesi, otopsi, zehirlenme şüphesi gibi kanunun özel olarak düzenlediği istisnai haller dışında bilirkişi, inceleme yöntemini, uzmanı olduğu bilim, teknik veya sanatın esasları dairesinde kendisi tespit eder[489]. Ancak bilirkişi, inceleme yaparken kendisinden istenen analiz ve değerlendirmelerle sınırlıdır, kendisinden istenmeyen

[485] **FEYZİOĞLU,** Vicdani Kanaat, s. 52.

[486] **McCORMICK,** s. 22-23.

[487] **SIRACUSANO/TRANCHINA/ZAPPALA,** s. 89.

[488] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 79.

[489] **YILDIZ,** s. 324.

bir araştırma veya incelemede bulunamaz[490]. Örneğin, zehirlenme şüphesini araştıran bir bilirkişinin kendisinden istenmediği halde elindeki doku veya kan örneklerini kullanarak moleküler genetik incelemeyi de yapması söz konusu olamaz. Aynı şekilde, bilirkişinin incelemesinde kullanacağı yöntemin veya yapacağı analizlerin hukuka uygun olması gerektiğine kuşku yoktur. Sanığa doğrudan soru yöneltmesine izin verilen bilirkişinin yanıltıcı davranması, aldatıcı sorular sorarak sanığı etki altında bırakmaya çalışması[491] ya da kanunda usulü düzenlenen otopsinin bu usule uyulmadan yapılması[492] veya örneğin inceleme için kullanılması yasal olmayan bir kimyasalı kullanarak sonuç elde etmeye çalışması incelemesini ve delil değerlendirme aracı olarak raporunu hukuka hale getirir. Bilirkişi olarak bir heyetin görevlendirilmesi halinde ise, bunların incelemelerini müzakere ederek yerine getirme yükümlülüklerinin olduğunu da bir kez daha belirtmek gerekir.

Otopsi gibi özellikli incelemeler dışında, bilirkişi incelemesi sırasında, gerek soruşturma gerekse kovuşturma evresinde, tarafların da hazır bulunabilmeleri gerekir. Bunun ön koşulu da, ilgililerin davaya konu olayla ilgili olarak bilirkişiye başvurulduğu konusunda bilgilendirilmeleridir. İlgililer, ancak bu şekilde, CMK madde 66/5'te düzenlenen, merciinden incelemeler yapılırken bilirkişiye teknik nitelikte bilgiler verebilecek olan ve ismen belirleyecekleri kişileri dinlemeleri veya bazı araştırmaların yapılması hususlarında karar verilmesini isteme yetkilerini kullanabilirler. Tarafların inceleme sırasında soracakları sorular, bilirkişinin, işin

[490] **YILDIZ,** s. 325-326.

[491] **YILDIZ,** s. 343.

[492] **ŞEN,** Türk Ceza Yargılaması Hukuku'nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu, İstanbul 1998, s. 30.

niteliğini, kendisinden isteneni ve inceleme konusu olayın farklı yönlerini ve detaylarını daha iyi anlamasını da sağlayacaktır. Özellikle keşif sırasında bilirkişi incelemesine başvurulması halinde, CMK madde 84/2 ve 181/2'ye de uygun olarak, şüpheli veya sanık ile mağdur, müdafi ve vekilin de hazır bulunması önem arz etmektedir[493]. Aynı maddenin dördüncü fıkrasındaki, bu kişilerin keşfin yapılacağı günden önce haberdar edilmesinin 'işin geri bırakılmasına neden olmamak koşulu'na bağlanmasını da, kovuşturma evresine hakim olan çelişme yöntemi ve delillerin müşterekliği ilkesi göz önünde bulundurularak, soruşturma evresiyle sınırlı olarak uygulamak gerekir[494]. Beşinci fıkrada ise, şüpheli veya sanığın tutuklu olması halinde yargıç veya mahkeme tarafından ancak zorunlu sayılan hallerde keşifte hazır bulundurulacakları belirtilmektedir. Soruşturma evresinde ise, bilirkişinin dinlenmesine iştirak ettirilmeyeceklerse de, tarafların bilirkişi incelemesinin yaptırıldığından haberdar olma hakları, bunların bu evrede bilirkişinin verdiği raporu inceleyebilecekleri de düşünüldüğünde, soruşturmanın gizliliği nedeniyle kısıtlanamamalıdır. Yine tarafların başvuracakları uzmanların da, savcı veya yargıç ya da mahkeme tarafından atanan bilirkişinin yaptığı inceleme sırasında veya bilirkişinin bulunmaya hakkı olan her tür muhakeme işleminde hazır bulunması da mümkün ve yararlıdır.

---

[493] Her ne kadar madde başlığı 'Keşifte, tanık veya bilirkişinin dinlenmesinde bulunabilecekler' ise de, hazır bulunma hakkının bilirkişinin açıklamalarda bulunmayıp yalnızca inceleme yaptığı sırada da mümkün olması gereklidir. *"Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesi Balistik Şubesinden, otopsi raporundaki bulgular ve dosyadaki delillere göre atış mesafesinin ne olduğu, uzak atış mesafesinden yapılan atışlarda giriş deliğinin etrafında vurma halkası oluşup oluşmayacağı hususlarında rapor alınmadan, Olay yerinde sanık, bilirkişi ve tanıklar hazır bulundurulup, olay sırasında olay yerinde mevcut olan şartlar oluşturularak, temsili ve tatbiki keşif yapılıp, boş kovanın bulunduğu yer ile maktulün vurulduğu yer arasındaki mesafe tespit edilmeden, Eksik soruşturma sonucu yazılı şekilde hüküm kurulması,"* **1. CD., 07.05.2008, E. 2007/4101, K. 2008/3779** (www.kazanci.com).

[494] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 206.

Her ne kadar mülga CMUK'da *'Ehlihibre Tetkikatını Hakimin İdaresi'* başlıklı 71. maddedeki, *"Hâkim lüzum görürse ehlihibrenin yapacağı tetkikleri kendisi sevk ve idare eder."* hükmüne yürürlükteki kanunda yer verilmemiştir. Ancak, madde 66/3'te ifadesini bulan, bilirkişinin görevini kendisini atayan merci ile ilişki içerisinde yerine getirecek olması şeklindeki hüküm uyarınca, bilirkişiyi atayan merci, eski kanun döneminde olduğu gibi, bazı hususlara bilirkişinin dikkatini çekmek, yetkilerini kullanmasına yardımcı olmak veya yükümlülüklerini ona hatırlatmak için inceleme sırasında hazır bulunabilir. Bu durum, savcı veya yargıcın bilirkişinin görevini üstlenmeleri sonucunu doğurmayacağı gibi uzmanlık alanının gerektirdiği yöntemlere karışma veya müdahale etme anlamına da gelmez[495]. Nitekim otopsinin, madde 87 uyarınca, Cumhuriyet savcısı huzurunda yapılacağı açıkça düzenlenmiştir. Ancak, bilirkişi incelemesine yönelik diğer bazı maddelerde bu hususun açıkça düzenlenmemiş olması, gerekli görüldüğü takdirde, savcı veya yargıcın incelemede hazır bulunmayı isteyebilmelerini engellemez.

İncelemesini tamamlayan bilirkişi, yukarıda da açıklandığı üzere, incelenmek üzere kendisine verilen eşya ve belgeler ile mühür altındaki şeylerin, CMK madde 66/7 ve 67/1 uyarınca, listesini yapıp bunları bir tutanağa bağlayarak mercie geri verir. İnceleme aşamasını oy ve görüşün bildirilmesi aşaması takip edecektir.

[495] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 79.

B. SÜRE

Bilirkişi, incelemesini belli bir süre içerisinde tamamlamak, oy ve görüşünü kendisini atayan mercie bildirmek zorundadır. CMK madde 66/1 uyarınca, işin niteliğine göre üç ayı geçemeyecek olan süre, bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ilişkin kararda belirtilecektir. Kimi zaman işin niteliği uyarınca bilirkişinin incelemeyi hemen yaparak görüşünü bildirmesi mümkün olabilir. Aksi halde ve çoğunlukla süreye ihtiyaç duyulacak ve bilirkişi atayan merci, üç ayı geçmemek üzere bu süreyi belirleyecektir[496].

Madde 66/1'in son cümlesine göre, özel sebepler zorunlu kıldığında, bilirkişinin istemi üzerine süre gerekçeli bir kararla en çok üç ay daha uzatılabilir[497]. Özel sebeplerden anlaşılması gerekenin ne olduğu, madde metninden ya da tasarının gerekçesinden anlaşılmamakla beraber, bunların, işin niteliğine göre incelemenin daha uzun bir süre gerektireceğinin anlaşılması veya bilirkişinin ileri sürebileceği haklı mazeretler olacağı düşünülebilir. Süre ancak bilirkişinin istemi üzerine ve özel

[496] Mülga CMUK'un 1985 yılında 3206 sayılı Kanun'la değişik 75. maddesi bilirkişinin raporunu vermesi için belirlenecek sürenin iki ayı geçemeyeceğini düzenlemekteydi.

[497] Ancak 5411 sayılı Bankacılık Kanunu bilirkişinin incelemesini yapması ve raporunu sunması için verilebilecek uzatma süresini ve buna uymamanın sonuçları farklı bir şekilde düzenlemiştir. Gerçekten kanunun 165. maddesi *"Bu Kanunun uygulaması ile ilgili olarak, bu Kanunda ve diğer kanunlarda öngörülen suçlardan dolayı açılan ceza davalarında bilirkişi, raporunu dosyanın kendisine verildiği tarihten başlayarak üç ay içinde mahkemeye verir. Bu süre hakim tarafından iki aya kadar uzatılabilir. Bu süre içerisinde de rapor mahkemeye verilmediği takdirde görev, ücret ödenmeksizin bilirkişiden alınır ve yeni bilirkişi atanır. Bilirkişilik görevi bu şekilde kendisinden alınan kişiler, bir yıl süreyle bu Kanun kapsamında hiçbir davada bilirkişi olarak atanamazlar. Bu kişiler, raporların süresinde verilmemesinin sebep olduğu masrafları ödemeye ve ayrıca beşyüz güne kadar adli para cezasına mahkum edilirler."* şeklindedir.

sebeplerin bilirkişiyi atayan mercice kabulü halinde, bu hususları içeren gerekçeli bir kararla uzatılır[498].

Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüpheli veya sanığın, müdafii ve varsa kanuni temsilcisinin uzman mütalaasına başvurulması halinde ise, bu mütalaa için ayrıca süre istenemeyeceği madde 67/6'da hükme bağlanmıştır.

Bilirkişi, süreye uymama halinde, yukarıda da açıklandığı üzere, madde 66/2 uyarınca, o ana kadar yaptığı işlemleri açıklayan raporunu sunar ve kendisine tevdi edilen eşya ve belgeleri geri verir. Ayrıca bu bilirkişinin, 64'üncü maddedeki listelere kayıtlı olması halinde, listeden çıkarılabileceği gibi gecikmeden doğan zararları ödemesine karar verilmesi de mümkündür.

Bilirkişiye, incelemede bulunması ve raporunu düzenlemesi için verilecek sürenin azami sınırının kanunca belirlenmiş olmasının ve bu süreye uyulmamasına çeşitli sonuçlar bağlanmasının bilirkişiyi gayretli ve disiplinli bir çalışmaya sevk edeceği düşünülebilirse de, bu durumun kimi sakıncaları da vardır. Her şeyden önce, süre, işin niteliğine göre belirlenecek olsa da kimi durumlarda, örneğin; ciltlerce kitabın tercümesinin gerekmesi durumunda, inceleme için gerekli sürenin üç aydan ve hatta sürenin uzatılmasıyla beraber altı aydan daha çok zamanı gerektirmesi

[498] Bilirkişinin sürenin uzatılmasını istemini ne şekilde yapması gerektiğine dair ne yürürlükteki CMK'da ne de mülga CMUK'da herhangi bir düzenleme vardır. Buna karşın, eski kanun döneminde uygulamada, istemin yazılı olarak yapıldığı, böyle bir istem olmaması ve raporun süresi içerisinde hazırlanamayacağının anlaşılması veya sürenin geçirilmesi halinde, bilirkişinin merciince 'şerhli davetiye' ile raporunu hazır etmesi konusunda ikaz edildiği görülmekteydi. **ERSOY,** s. 454.

mümkün olabilir. Ayrıca, süresi içerisinde raporunu yetiştiremeyeceğinden endişe eden bilirkişiler, bilirkişilikten çekinmeye yönelebilecekleri gibi[499] kendilerini baskı altında hissetmelerinin sonucu, yeterli inceleme yapmadan, özensiz ve objektiflikten uzak raporlar da sunabileceklerdir[500]. Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, süre sınırının kanunda düzenlenmesinin uygun olmadığı, bilirkişinin görevini ihmal ettiği sonucuna varılıyorsa en iyisinin bunun yerine başka bir bilirkişinin atanması olduğu öne sürülmüştür[501].

Ne var ki, uygulamada çoğunlukla kanundaki azami sürelere zaten uyulmadığı ve bilirkişi raporunun beklenmesi yüzünden yargılama sürecinin çok uzadığı[502], hatta bu durumun zamanaşımının dolmasına neden olduğu görülmektedir[503]. Yukarıda belirtilen sakıncalarına rağmen, böyle bir sınırlamaya gidilmemesi, yine uygulamada sıklıkla karşılaşılan gereksiz yere bilirkişi incelemesi yaptırılması halinde olduğu gibi[504], ceza yargılamasının uzamasına ve AİHS madde 6'da ve Anayasa madde 19'da ifadesini bulan makul sürede yargılanma ilkesinin ihlaline neden olacaktır[505]. Bunun önlenebilmesi için, bilirkişiye kendisinden istenen

---

[499] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 74.

[500] **SOYASLAN,** s. 275.

[501] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 74.

[502] **KILIÇOĞLU,** s. 647.

[503] **SOYASLAN,** s. 275; **TANER,** Fahri Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2008, s. 90. Ancak 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 165. maddesine göre, bu kanunun uygulamasıyla ilgili olarak, dosyanın bilirkişiye teslimi tarihinden bilirkişi raporunun mahkemeye verildiği güne kadar dava zamanaşımı süresi işlemez.

[504] **TOROSLU /FEYZİOĞLU,** s. 10.

[505] Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de bilirkişiden kaynaklanan bir gecikme olduğu halde de devletleri sözleşmenin 6. maddesi uyarınca mahkum etmekten çekinmemektedir. **LECLERC** (Çev:TORAMAN), s. 319.

incelemenin ne olduğunun tam olarak açıklanması, gerekli gördüğü ve merciinden alınmasını istediği tedbirlerin zamanında karara bağlanması, sürenin işin niteliğine göre gerçekçi bir şekilde belirlenmesi ve süreye uymamanın kanunda gösterilen sonuçlarına uygulamada işlerlik kazandırılması gerekir.

II. BİLİRKİŞİNİN OY VE GÖRÜŞÜNÜ BİLDİRMESİ

A. BİLİRKİŞİ RAPORU

Bilirkişi, incelemesini tamamladıktan sonra, kendisinden aydınlatması beklenen konuya ilişkin saptama ve değerlendirmeler yaparak bir sonuca ulaşacak, kendisine yöneltilen soruların cevapları hakkında bir kanaate sahip olacaktır. Bunun için de, yaptığı inceleme sonucunda elde ettiği bilgi ve verileri uzmanı olduğu alanın temel ilkelerine, genel mantık ve tecrübe kurallarına sadık kalarak, akıl yürütme yoluyla muhakeme edecektir[506].

Bu şekilde, kendisine danışılan sorunla ilgili oy ve görüşünü oluşturacak olan bilirkişi, CMK madde 67/1'de de belirtildiği üzere, hangi sonuca nasıl vardığını, sonuca varmak için yaptığı işlemleri ve kendisinden istenen incelemeleri yaptığını ayrıca belirttiği bir raporu, ilgili mercie verir veya gönderir. Maddenin açık hükmüne göre, bilirkişi oy ve görüşünü yazılı biçimde, bir rapor halinde sunacak olmakla

[506] **FEYZİOĞLU,** Vicdani Kanaat, s. 149 vd.; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 87.

beraber[507], bu husus aşağıda açıklanacağı üzere bilirkişinin görüşünü sözlü olarak da açıklamasına engel değildir.

Bilirkişi, raporuna, bir yanlış anlaşılmanın veya eksikliğin mevcut olup olmadığının sınanabilmesi bakımından, kendisine sorulan hususları tekrar ederek başlamalıdır[508]. Raporda, hangi incelemelerin yapıldığı, örneğin dosyanın incelenip incelenmediği, taraflara veya tanıklara soru sorulup sorulmadığı, sorulmuşsa bunlara hangi cevapların alındığı, merciin veya tarafların yapılmasını istedikleri incelemelerin yapıldığı, yapılamadıysa bunun sebepleri, incelemede hangi yöntemin kullanıldığı ve bunun nedenleri ile incelemelerin bilirkişi tarafından bizzat yerine getirildiği[509] açıkça belirtilmelidir[510]. Bundan sonra yapılan saptamalar, değerlendirmeler ve ulaşılan sonuçlar, bilirkişinin oy ve görüşü raporda açıkça ve diyalektik yönteme uygun biçimde[511] gerekçeli olarak gösterilmelidir.

---

[507] CMUK madde 75'e göre; *"Bilirkişi mütalaasını yazı ile bildirir. Ancak, hemen mütalaa verilmesi mümkün olan işlerde bilirkişinin sözlü mütalaası ile yetinilebilir ve bu mütalaa tutanağa geçirilerek imza ettirilir."* Bilirkişinin sözlü mütalaasıyla yetinilebileceğine dair açık bir düzenlemeye CMK'da yer verilmemekle beraber, madde 68/1 uyarınca, bilirkişinin duruşmada dinlenmesine mahkeme re'sen veya ilgililerden birinin istemi üzerine karar verebilir. Bu hükmün, raporunu sunan ve raporu hakkında duruşmada sözlü açıklamalarda bulunması istenen bilirkişilerin yanında, hemen mütalaa verilmesi mümkün olan işlerde rapor verilmeden sözlü açıklamayla yetinilebileceği durumları da kapsadığı hakkında bkz. **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 204.

[508] **ERSOY,** s. 455; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 88.

[509] Aynı yönde bkz. CMK tasarısı madde 68'in gerekçesi.

[510] **ERSOY,** s. 455; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 88; **SOYASLAN,** s. 277; **YILDIZ,** s. 327; **WILLIAMS,** s. 126-127.

[511] **LEONE,** s. 456.

Raporun mümkün olduğu ölçüde açık ve sade bir anlatımla kaleme alınması önem taşır. Bu bağlamda raporda, uzmanlık alanına ait özel veya teknik bir dil ve terminoloji yerine veya bunlarla beraber, bunları açıklamaya yetecek ölçüde, herkesin anlayabileceği, ortak ve genel hayat tecrübelerine mümkün olduğunca çok yer verilen bir ifade tarzı kullanılmalıdır[512]. Gerçekten, anılan hususa dikkat edilmemesi rapordan yararlanılmasını engeller veya hiç değilse sınırlar. Raporun tartışılması, sınanabilmesi ve bu yolla çelişme yönteminin hayata geçirilerek maddi gerçeğe kolektif bir şekilde varılabilmesi için, bunun özel veya teknik bilgisi olmayan muhakeme süjelerince anlaşılabilir olması gerekir. Yine bilirkişi, incelemesini klasikleşmiş yöntemlere ve raporunu uzmanlık alanının benimsenen görüşleri ve temel ilkelerine göre hazırlamalıdır[513]. İhtilaflı görüşlere dayandırılan bir rapor, ulaşılan neticenin kesin ve güvenilir olmasını engeller. İnceleme sonucunda, örneğin; inceleme konusu olaya ilişkin verilerin yetersiz olması veya bilirkişinin bilmediği ya da merciince elde edilemeyen delillerin olabileceğinin düşünülmesi gibi hallerde, bilirkişinin raporunda kesin bir sonuca varması mümkün olmayabilir. Bu halde bilirkişi, gerekçeleriyle birlikte bu duruma ve değişik ihtimallere göre varılması mümkün kesin sonuçlara raporunda işaret etmelidir. İhtimallerden birinin gerçek farz edilerek buna göre rapor düzenlenmemesi gerekir[514].

Yukarıda da belirtildiği üzere, bilirkişi, yalnızca kendisinden istenilen konuya ilişkin bir inceleme yapacak olup kendisinden istenmeyen araştırma ve analizleri

[512] **ERSOY,** s. 455; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 88.

[513] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 89.

[514] **ERSOY,** s. 455; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 89.

yapamayacak, raporunda da bunlarla ilgili değerlendirmelerde bulunamayacaktır. Ne var ki, kimi zaman bilirkişi kendisinden istenen incelemeyi yaparken kendisine sorulmayan ek bir soruyla karşılaşabilir veya daha önce fark edilmeyen bir veriye ulaşabilir[515]. Bilirkişinin kendisinden istenilen incelemeyi yaptığı sırada ortaya çıkan bu hususlar da, bunlara ulaşılmasını sağlayan yöntemin hukuka aykırı olmaması halinde, raporda gösterilir[516]. Bu hususlara ilişkin mütalaaların aynı muhakemede göz önünde bulundurulması veya yeni bir soruşturmanın konusu olması mümkün olabilir[517].

Raporun içeriği bakımından dikkat edilmesi gereken son nokta, bilirkişinin kendisini atayan merciin yerine geçerek hukuki değerlendirmelerde bulunmamasıdır. Gerçekten, bilirkişi, yaptığı inceleme sırasında işin hukuki niteliğini ve sonuçlarını düşünmek zorunda olmadığı gibi vardığı sonuçlar hakkında da hukuki değerlendirmeler yapmamalıdır[518]. Hukuk bilirkişiyi atayan merciin uzmanlık alanını teşkil etmektedir ve uygulamada sıklıkla karşılaşıldığı gibi, bilirkişinin kendisini bunların yerine koyarak vardığı sonuçları hukuksal bakımdan da irdelemesi kanuna açıkça aykırıdır. Örneğin, mağdurun gerçek yaşını belirlemek üzere görevlendirilen

[515]Örneğin, otopsi yapılarak ölüm nedeni tespit edilmek üzere görevlendirilen bilirkişinin, bu sırada kişinin öldürülmeden önce cinsel saldırıya da maruz kaldığını tespit etmesi veya zehirlendiği düşünülen kişinin hangi zehirle öldüğünü tespit etmek üzere görevlendirilen hekim bilirkişinin, ölümün zehirlenme sonucu değil başa alınan bir darbe sonucu meydana geldiğini tespit etmesi gibi.

[516] **YILDIZ,** s. 326

[517] Bilirkişinin incelemeleri sırasında karşılaştığı hususları, ilave olguları açıklamasında bilirkişi değil tanık olarak kabul edilmesi gerektiği, bu hususlar hakkında gerçeğe aykırı beyanda bulunduğunda da, gerçeğe aykırı bilirkişilikten değil yalan tanıklıktan sorumlu olacağı hakkında bkz. **ÜNVER,** Adliyeye Karşı Suçlar, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 204. Bu gibi hallerde, bilirkişinin ilgili konuda yemin ederek tanık gibi dinleneceği hakkında bkz. **BEULKE,** s. 121; **ROXIN,** s. 181-182; **VOLK,** s. 206.

[518] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 79-80; **YILDIZ,** s. 326.

bilirkişi raporunda gerçek yaşın 20 olduğunu belirtmenin yanı sıra, bu nedenle fiilin çocukların cinsel istismarı suçuna değil cinsel saldırı suçuna vücut verdiği değerlendirmesinde bulunamaz. Gerçekten, nasıl ki CMK madde 63/1'de, yargıçlık mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgilerle çözülmesi olanaklı konularda bilirkişinin dinlenmesinin mümkün olmadığı hükme bağlanmışsa, aynı şekilde madde 67/3'e göre, bilirkişi, raporunda, yargıç tarafından yapılması gereken hukuki değerlendirmelerde bulunamaz. Her ne kadar, fıkrada yalnızca yargıçtan bahsedilmekteyse de, bilirkişinin savcı tarafından görevlendirilmesi halinde, raporunda, savcının yetkisinde bulunan hukuki tespitlerde bulunması mümkün değildir[519].

Heyet halinde görevlendirilen birden çok bilirkişi de yine ortaklaşa tek bir rapor düzenlemelidirler. Bunların değişik sonuçlara varmaları veya aynı sonuç hakkında ayrık görüşleri yansıtmaları halinde ise, madde 67/2'ye uygun olarak, bu durum gerekçeleriyle beraber raporda gösterilir.

Açıklanan şekilde oluşturulacak raporun, madde 67/1'de belirtildiği üzere imzalanarak ve düzenlenme tarihi de gösterilerek bilirkişiyi atayan mercie verilmesi veya gönderilmesi gerekir. İmza elle atılacak olmakla beraber raporun elle yazılıp yazılmaması önem arz etmez[520]. CMK madde 67/4'te, bilirkişi tarafından düzenlenen rapor örneklerinin ilgililere verilmesi veya gönderilmesinden bahsedilmektedir. Fıkrada 'raporun örnekleri'den değil bilirkişi tarafından düzenlenen 'rapor

[519] **CENTEL/ZAFER,** s. 262; **YILDIZ,** s. 326.

[520] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 89.

örnekleri'nden bahsediliyor olması, bilirkişinin raporunu tek değil birden çok nüsha halinde vermesi gerektiğini düşündürtmektedir[521]. Ne var ki, özellikle soruşturma evresinde, henüz katılma da söz konusu olmadığından, raporun kaç nüsha halinde verileceği sorusunun cevabı değişir. Uygulamada, ceza yargılamasında, yerinde olarak bilirkişiden tek bir nüsha halinde raporu alınmakta ve çoğaltılarak ilgililere verilmekte veya kaç nüsha isteniyorsa bilirkişiye bildirilmektedir.

Bilirkişi, raporunu, kendisini atayan mercie sunduğunda, uygulamada raporunu teslim ettiğine dair kendisine herhangi bir belgenin verilmiyor oluşu sorun çıkmasına yol açabilir. Gerçekten, raporun veya dosyanın mercie verildikten sonra kaybolması halinde, bilirkişinin hem süresi içerisinde raporunu vermemekten hem de kendisine tevdi edilen dosyayı kaybetmekten dolayı sorumluluğu söz konusu olabilir ve bilirkişi bunları teslim ettiğini kanıtlayamayabilir. Her ne kadar, bu aşamadan sonra bilirkişinin ücret isteme yetkisi gündeme gelmekte ve 'sarf kararı' ile ücrete hükmedilmekteyse de, bu karar her zaman raporun verildiği anda yazılmamaktadır. CMK madde 67/1'in ikinci cümlesinde, mühür altındaki şeylerin ilgili mercie verildiğinin veya gönderildiğin bir tutanağa bağlanacağı belirtilmektedir. Dosya ve bilirkişi raporları hakkında da benzer bir uygulama yapılmasını sağlayacak bir düzenlemeye ihtiyaç vardır.

Madde 67/4'e göre, bilirkişi raporunun örnekleri, Cumhuriyet savcısına, katılana, vekiline, şüpheli veya sanık ile bunun müdafiine, kanuni temsilcisine

[521] Raporun tek bir nüsha olarak verilmesinin yeterli olacağı hakkında bkz. **ERSOY,** s. 455; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 89.

duruşma sırasında doğrudan verilebileceği gibi iadeli taahhütlü mektupla da gönderilebilir. Bu fıkrada sayılanlara beşinci fıkra uyarınca yeni bilirkişi incelemesi yapılması isteminde bulunmaları veya itirazlarını bildirmeleri adına süre verilir. Böylece muhakemeye katılanların bilirkişi raporu hakkındaki görüşlerinin alınmasına olanak sağlanır[522]. Bu süre, yetkili mercice belirlenecek olup kanunda açıkça düzenlenmemiştir[523]. Yeni bilirkişi incelemesinin yapılması isteminin bulunması ve bu talebin reddedilmesi halinde ise, ret kararının, üç gün içerisinde gerekçeleri gösterilmek suretiyle verilmesi gerekir. CMK madde 153 uyarınca, müdafi soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve belgelerden örnek alabilir. Maddenin 2. fıkrasına göre, müdafiin bu yetkisi sulh ceza yargıcının kararıyla kısıtlanabilecek olsa da, 3. fıkrada belirtildiği üzere, böyle bir kısıtlamanın bilirkişi raporları hakkında uygulanması mümkün değildir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin ise, bu evrede dosyayı inceleme hakları açıkça düzenlenmemiştir. Dosyaya erişimin kısıtlanması halinde şüpheli ve mağdurun Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında raporların kendilerine verilmesini isteyebilecekleri ileri sürülmüşse de[524], ilgili kanun, 20/1-b maddesiyle, *"Suçların önlenmesi ve soruşturulması ya da suçluların kanunî yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek"* nitelikteki bilgi ve belgelerin bu kanunun kapsamı dışında tutmuştur. Bu nedenle, şüpheli veya mağdurun bu yöndeki istemleri reddedilir. Nitekim aynı zamanda, CMK, bu kanuna göre sonraki özel kanun niteliğindedir[525].

---

[522] **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1141.

[523] Sürenin kanunda açıkça belirtilmesinin yerinde olacağı hakkında bkz. **YILDIZ,** s. 327.

[524] Bu yönde bkz. **CENTEL/ZAFER,** s. 263.

[525] **OKUYUCU ERGÜN,** s. 257.

B. BİLİRKİŞİNİN GÖRÜŞÜNÜ SÖZLÜ OLARAK AÇIKLAMASI

Kovuşturma evresine hakim olan ilkeler ve özellikle duruşmanın özellikleri 'sözlülük', 'açıklık', 'yüze karşılık', 'doğrudan doğruyalık' ve 'kesiksizlik'tir[526]. Bunlardan özellikle sözlülük, yüze karşılık ve doğrudan doğruyalık ilkelerinin gereği, bilirkişinin, duruşmaya, görüşünü sözlü olarak açıklamak üzere çağrılması gerekir[527]. Her ne kadar, duruşmada bilirkişinin açıklamasını düzenleyen 68. maddeye ilişkin tasarı gerekçesinde bilirkişilerin raporlarını verdikten sonra duruşmada hazır bulunma zorunluluklarının olmadığı belirtilmekte[528] ve doktrindeki kimi yazarlar görüşünü yazılı olarak veren bilirkişinin duruşmada dinlenmesinin şart olmadığını savunmaktaysa da[529], yukarıda belirtilen ilkeler ve maddi gerçeğe ulaşmak bakımından, bilirkişinin duruşmada dinlenmesi son derece büyük önem taşımaktadır[530]. Gerçekten, raporun duruşmada okunmasıyla sözlülük sağlanabilecekse de, muhakemeyi hızlandırmak ve bilirkişiliği güçleştirmemek gibi gerekçelerle, doğrudan doğruyalık ilkesinin gereği olarak bilirkişinin bizzat dinlenmesi ihmal edilmemelidir[531]. Bilirkişinin güvenilirliği ve uzmanlığı, ancak duruşmada dinlenmesi yoluyla sınanabileceği gibi[532], tarafların bilirkişiye soru sormaları yoluyla da bilirkişinin raporunda vardığı sonucun tartışmaya açılabilecek

---

[526] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 283.

[527] **VOLK,** s. 207.

[528] Bkz. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı'nın gerekçesi

[529] **TANER,** Tahir, s. 217; **TOSUN,** s. 800.

[530] CMK madde 281/2 ve 282/1-d uyarınca, bölge adliye mahkemelerinde de duruşma hazırlığı aşamasında ve duruşmada, gerekli görülen bilirkişilerin dinlenmesine karar verilebilecektir.

[531] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 87-88.

[532] **YILDIZ,** s. 328.

olması ve böylece muhakemeye yön verilebilmesi[533], hükmün kolektif bir şekilde verilmesine olanak sağlayacaktır.

CMK madde 68/1 uyarınca, mahkeme her zaman re'sen bilirkişinin duruşmada dinlenmesine karar verebileceği gibi, bilirkişi, ilgililerden birinin, son kararın açıklanmasına başlanıncaya kadar[534] yaptığı istemi üzerine de duruşmaya çağrılabilir[535]. Silahların eşitliği ilkesi uyarınca, anılan düzenleme büyük önem arz etmektedir. Madde 177'ye göre, sanık, bilirkişinin davetini istediğinde, bu isteme dair dilekçesini duruşma gününden beş gün önce mahkeme başkanına veya yargıca verir ve istem hakkında alınacak karar kendisine derhal bildirilir. İsteminin kabul olması halinde, bu durum Cumhuriyet savcısına da bildirilir. İstemin reddedilmesi durumunda ise, madde 178'e göre, sanık veya katılan, uzmanı mahkemeye getirdiğinde uzmanın dinlenmesi gerekir. Mahkemeye getirilen uzmanın dinlenmesi takdire bağlı değildir[536]. Madde 179'da ise, sanığın doğrudan doğruya davet ettireceği veya duruşmaya getireceği bilirkişinin ad ve adresini Cumhuriyet savcısına makul bir süre içerisinde bildireceği, Cumhuriyet savcısının da iddianamede gösterilen veya sanığın istemi üzerine davet edilenler dışında, gerek mahkeme başkanı veya yargıç kararıyla, gerekse kendiliğinden davet edeceği bilirkişinin ad ve adresini, sanığa yine makul süre içerisinde bildireceği hükme bağlanmıştır. Sanık ve Cumhuriyet savcısı, bu bildirimleri mahkeme başkanı veya yargıca değil birbirlerine

---

[533] **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1143.

[534] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 296.

[535] Alman ceza muhakemesinde aynı yetkinin mevcut olduğu hakkında bkz. **KÜHNE,** s. 523; **ROXIN,** s. 179.

[536] Zira anılan madde mahkemeye getirilen uzman 'dinlenebilir' değil 'dinlenir' demektedir. **ÖZTÜRK/ERDEM,** s. 471.

yapacaklardır. Bu şekilde, gerek iddia gerekse savunma makamlarının hazırlıksız yakalanmalarının önüne geçilmek ve gerekli araştırmalarının yapılabilmesine ve sorulmak istenen soruların ve bilirkişinin açıklamaları üzerine yapılacak değerlendirmelerin önceden düşünülmesine olanak sağlanmaktadır[537]. CMK madde 181'e göre, bilirkişinin dinlenmesi için belirlenen gün, Cumhuriyet savcısına, suçtan zarar görene[538], vekiline, sanığa ve müdafiine bildirilecek, düzenlenen tutanağın örneği hazır bulunan Cumhuriyet savcısına ve müdafie verilecektir[539]. Sanık, tutuklu olması halinde, ancak tutuklu bulunduğu yer mahkemesindeki işlerde hazır bulundurulmasını isteyebilecek; fakat yargıç veya mahkeme tarafından zorunlu sayılan hallerde sanığın hazır bulundurulmasına da karar verilebilecektir[540].

Duruşmada bilirkişi, inceleme sırasında yaptıklarını, inceleme yöntemini ve ulaştığı sonuçları açıklayacak ve böylece tarafların bilirkişi görüşü hakkında kanaat edinmeleri, soracakları sorularla bilirkişi raporunda açık olmayan ve eksik kalan noktaları anlamaları veya vurgulamaları, karşı görüşlerini dile getirmeleri mümkün

---

[537] **YILDIZ,** s. 328-329. Yazar, madde 178'in tersine 177'de sanıktan bahsedilmekle beraber katılandan söz edilmemesini ve yine madde 179'da sanığın ve savcının davet ettirecekleri veya duruşmaya getirecekleri bilirkişileri birbirlerine bildirmeleri hususunda da katılanın ihmal edilmiş olmasını, savunma hakkını ihlal edeceği olacağı gerekçesiyle eleştirmektedir. Madde 178'de, katılanın da dilekçesinin reddedilmesi halinde bilirkişiyi duruşmaya getirebileceğinin hükme bağlanması karşısında, konuyla ilgili 177 ve 179. madde hükümlerinin kıyasen katılan hakkında da uygulanması mümkündür ve uygulanmalıdır.

[538] Fıkrada katılan yerine suçtan zarar gören ifadesinin kullanılmış olmasının nedeni anlaşılır değildir ve eleştiriye açıktır.

[539]Mülga CMUK madde 217'de bu bildirimin işin gecikmesine sebebiyet vermeyecekse yapılacağı hükme bağlanmıştı. Bu açıdan CMK'daki düzenleme daha isabetlidir.

[540] Her ne kadar bu durumda, müdafi bilirkişinin dinlenmesinde hazır bulanacaksa da, fıkranın savunma hakkını sınırlaması karşısında, tutuklu sanığın hazır bulundurulmamasının kaide haline getirilmemesine dikkat edilmelidir.

olacaktır[541]. Mülga CMUK madde 249'dakine benzer bir ifadeyle, CMK madde 214'de, resmi belge ve diğer yazılar ile bilimsel muayene ve doktor raporlarının okunmasından sonra gerekli görülmesi halinde bu belge, yazı ve raporlarda imzası bulunanların da duruşmada dinlenebilmesi hükme bağlanmıştır[542].

CMUK madde 246/1'de, bilirkişinin bir olayı hatırlayamadığını söylemesi halinde evvelki açıklamalarına ilişkin tutanağın, o olaya ilişkin kısmının, kendisine okunarak hatırlamasına yardımcı olunacağı şeklindeki hükme CMK'da yer verilmemiş, bu husus yalnızca 212/1'inci maddede tanığın önceki ifadesinin okunmasına hasredilmiştir. Ancak, bilirkişiye, daha önceki açıklamalarına ilişkin tutanağın ilgili kısmının okunması veya dosyadaki bir bilgiye dayanan bir hatırlatma yapılması, bilirkişinin oy ve görüşünü etkilemeyeceği gibi[543] olası çelişkilerin ortaya çıkarılmasına ve giderilmesine de yardım edeceğinden, tanıklara ilişkin anılan hükmün kıyasen bilirkişiler hakkında da uygulanması mümkündür. Aynı şekilde, tanıktan farklı olarak bilirkişi sözlü açıklamalarda bulunurken notlarına bakabilir[544]. Heyet halinde birden çok bilirkişinin görevlendirilmesi halinde, madde 214/2'ye göre, mahkeme, heyetin görüşünü açıklamak üzere, görevi üyelerden birine vermeyi kurula önerebilir. Heyeti oluşturan bilirkişilerin tamamının dinlenmesinin özellikle ayrık görüşlerin bulunması halinde daha isabetli olacağı düşünülebilir[545]. Son olarak,

---

[541] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 88.

[542] Muayene raporlarını düzenleyenlerin dinlenmesinden kaçınılmasını haklı gösterecek herhangi bir nedenin zaten düşünülemeyeceği kabul edilmektedir. **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 91.

[543] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 89.

[544] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 92; **KÜHNE,** s. 527.

[545] Aynı yönde bkz. **YILDIZ,** s. 330.

birden çok bilirkişinin bulunması halinde, tanıklardan farklı olarak, bunların salona teker teker alınıp birbirinden ayrı olarak dinlenmelerinin zorunlu olmadığı ve bilirkişilerin, açıklamalarından sonra mahkeme başkanı veya yargıç izin vermedikçe, duruşma salonundan ayrılamayacakları madde 68/2'de düzenlenmiş bulunmaktadır.

CMK madde 201/1'de, Cumhuriyet savcısı, müdafi ve vekilin bilirkişiye doğrudan ve sanık ve katılanın da mahkeme başkanı veya yargıç aracılığıyla soru sorabilecekleri düzenlenmiştir. Ayrıca, kanun tasarısının gerekçesinde de, bilirkişiye görevi kapsamındaki bütün soruların sorulabileceği ifadesine yer verilmiştir[546]. Aynı maddenin, ikinci fıkrasına göre, tek yargıçlı mahkemelerde yargıcın ve heyet halinde görev yapan mahkemelerde mahkeme başkanının dışında, heyeti oluşturan yargıçların da soru sorabilecekleri düzenlenmiştir. Bu sayede, bilirkişinin açıklamaları ve görüşü tartışmaya açılacak ve bunlar hakkında yargılama makamının da kanaati gerçeğe en uygun şekilde oluşacaktır. Anglo-Amerikan hukuk sistemlerine hakim olan çapraz sorgu yönteminin, ceza muhakemesi sistemimizle tam olarak bağdaşmasının mümkün olmaması[547] karşısında, CMUK madde 233'ten farklı olarak yeni kanunla doğrudan soru yöneltme düzenlenmiştir. Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde asıl sorgu, tarafın kendi tanık veya uzmanına sorduğu

---

[546] Gerekçede göreviyle ilgili sorulardan bahsedilmesi karşısında tarafların bilirkişinin güvenilirliğini denetlemeye yönelik soruları sormalarının mümkün olmadığı hakkında bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 88. Ancak bilirkişinin güvenilir oluşu da görevinin gereği olduğundan böyle bir yoruma varmak uygun olmayacaktır. Kaldı ki, gerekçe bağlayıcı değildir.

[547] Bu konuda bkz. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı madde 207'nin gerekçesi. Kanunun çapraz sorgudan açıkça bahsetmemesine rağmen bizim sistemimizde de bunun uygulanabileceği hakkında bkz. **DÖNMEZ,** s. 1170 vd, Ayrıca, AİHS madde 6/3-d hükmüyle, Türkiye'nin de çapraz sorgu sistemini kabul etmiş olduğu ve bunu uygulamakla yükümlü olduğu hakkında bkz. **HANCI,** Bilirkişilik ve Çapraz Sorgu, Ankara 2003, s. 17, **YILDIZ,** s. 332 vd.

açıklattırıcı tarzda yaptığı sorguyu, çapraz sorgu ise tarafın, karşı tarafın tanığı veya uzmanının güvenilir olmadığını veya görüşünün eksik, hatalı ya da yanlış olduğunu gösterme amacıyla, yönlendirici, çürütücü tarzda yaptığı sorguyu ifade etmektedir[548]. Bu sistemden farklı olarak Türk ceza muhakemesinde, sorgu yargıç veya mahkeme tarafından yapılmaktadır. Ancak, doğrudan soru yöneltme hakkına sahip olanların, bilirkişinin lehlerinde bir görüşü olması halinde onu destekleyici ve görüşünü açıklattırıcı sorular yöneltmeleri mümkün olduğu gibi; görüş ve açıklamaların aleyhte olması halinde de, bunu çürütmeye yönelik sorular sormak suretiyle çapraz sorgu yönteminin en önemli özelliklerinden birine işlerlik kazandırmaları söz konusu olabilecektir[549]. Çapraz sorgu yöntemiyle, bilirkişi incelemesinde kullanılan yöntemlerin güvenilirliğinin, vardığı sonuçların gerçeğe uygunluğunun yanı sıra, bilirkişinin uzmanlığı ve tarafsızlığı da sınanabilir[550]. Madde 201'de, soru yöneltebileceklerin belirtilmesine karşın bunların hangi sırayla bilirkişiye sorularını soracakları hakkında bir açıklık bulunmamaktadır. Bu noktada, madde 215'te yer alan bilirkişinin dinlenmesinden sonra bir diyeceklerinin olup olmadığının katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafiine sorulacağına ilişkin hükümdeki sıranın burada da kıyasen uygulanması mümkün gözükmektedir[551]. CMK madde 192'de belirtildiği üzere, mahkeme başkanı veya yargıcın duruşmayı yöneteceği ve madde 203'e göre, duruşmanın düzenini sağlayacağı da göz önünde

---

[548] **DÖNMEZ,** s. 1171; **SUBIN/MIRSKY/WEINSTEIN,** s. 28-35; **YILDIZ**, s. 333.

[549] Çapraz sorgu yöntemleri ve Anglo-Amerikan hukukunda çapraz sorguda bilirkişinin konumu ve tutumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BRODSKY,** Principles And Practice Of Trial Consultation, New York, 2009, s. 56-73; **DEMİRKAPI,** s. 46-47; **DÖNMEZ,** s. 1171 vd.; **HANCI,** s. 22 vd; **MATSON,** s. 64-94; **McCORMICK,** s. 30 vd; **WILLIAMS,** s. 78-81.

[550] **McCORMICK,** s. 21-22.

[551] Aynı yönde bkz. **YILDIZ,** s. 335.

bulundurularak, madde 201/1'de hükme bağlandığı üzere, bilirkişiye yöneltilen soruya itiraz edilmesi halinde, sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediği hususunu mahkeme başkanı veya yargıç karara bağlayacak ve gerektiğinde ilgililer yeniden soru sorabileceklerdir[552]. Madde 192'nin ikinci fıkrası uyarınca, mahkeme başkanının bu kararının hukuken kabul edilemeyeceğinin ileri sürülmesi halinde, mahkemenin bu hususta karar vereceği düşünülebilecektir[553]. Bilirkişinin dinlenmesinden sonra, yukarıda belirtildiği üzere madde 215'teki sırayla, taraflara bu açıklamalara karşı diyecekleri olup olmadığı sorularak dinlemeye son verilir. Madde 221'e uygun olarak, duruşma tutanağında bilirkişinin adı, soyadı ve açıklamaları yer alır.

Soruşturma evresinde bilirkişinin dinlenmesinde, CMK madde 84/2 uyarınca, mağdur, vekili ile şüpheli ve müdafii hazır bulunamayacaktır. Zira anılan fıkraya göre, sayılan kişiler, ancak bilirkişinin duruşmada hazır bulunamayacağı veya oturduğu yerin uzaklığı nedeniyle bulunmasının güç olduğunun anlaşılması halinde hazır bulunma hakkına sahiptirler[554].

Soruşturma evresinde 'dağınıklık' esas olduğundan ve istinabede sınır bulunmadığından, Cumhuriyet savcısının, gerektiğinde bilirkişiyi bu yolla dinlemesi

---

[552] İtirazın teknik anlamda kanun yolundaki itiraz olmayıp bir sorunun sorulmasına karşı gelme olduğu ve bunu yargıcın karara bağlayacağı hakkında bkz. Tasarı madde 207'nin gerekçesi.

[553] CMUK döneminde de tanığa sorulan soruya yapılan itirazın kabul edilmesi ve soruyu soranın sorusunu yöneltmekte ısrarcı olması halinde mahkemenin bunu karara bağlayacağı hakkında bkz. **FEYZİOĞLU,** Tanıklık, s. 346-347.

[554] **OKUYUCU ERGÜN,** s. 249.

mümkündür[555]. Kovuşturma evresinde, bilirkişinin dinlenmesi kural olarak mahkeme önünde yapılacak olmakla beraber, istisnai kimi hallerde mahkeme, bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine de karar verilir. CMK madde 180'de yer alan bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine ilişkin düzenlemeye, duruşma hazırlığı bölümünde yer verilmiş olmakla beraber bu yola duruşma sırasında da başvurulabilir[556]. Bu maddeye göre, hastalık veya malullük ya da giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle bilirkişinin uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının mümkün olmayacağının anlaşılması veya bilirkişinin konutunun yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı kendisinin getirilmesinin zor olduğu durumlarda, mahkeme, bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine karar verebilir. Mahkeme zorunluluk olmadıkça büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde bulunan bilirkişinin istinabe yoluyla dinlenmesine karar veremez ve istinabe olunan mahkeme, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde ise, bilirkişi kendi yargı çevresinde bulunmasa da, büyükşehir belediye sınırları içerisinde yerine getirilmesi gereken istinabe evrakını geri çevirmeksiniz gereğini yapar. Naip tarafından veya istinabe yoluyla bilirkişinin dinlenmesinde de yine dinlemenin yapılacağı gün, madde 181 uyarınca, Cumhuriyet savcısına, suçtan zarar görene, vekiline sanığa ve müdafiine bildirilir. Madde 180'in beşinci ve son fıkrasında ise, bilirkişinin naip veya istinabe yoluyla dinlenmesinde aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması olanağının olması halinde bu yöntemin uygulanacağı hükmü yer alır. Bu türden teknik donanımın kurulması ve kullanılmasına ilişkin esas ve usullerse yönetmelikte gösterilecektir.

[555] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 73.

[556] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 91.

Naip ve istinabe yoluyla bilirkişinin dinlenilmesine, sözlülük, yüze karşılık ve adil yargılanma hakkı açısından, kanundaki şartların gerçekleşmesi halinde ve son çare olarak başvurulması gerekir. Bu yola başvurulduğunda da, özellikle ilgililerin bilirkişiye soru yöneltebilmeleri açısından, beşinci fıkrada düzenlenen görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Son olarak, istinabenin ulusal düzeyde olduğu gibi uluslar arası düzeyde de uygulanmasının 'Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi'[557] uyarınca mümkün olması karşısında, örneğin; ülkede bulunmayan yeni teknik cihazların kullanılmasının gerekmesi veya konuyu aydınlatmada sahip olunması gerektiği düşünülen uzmanlığa başka ülkelerde az sayıda kişinin vakıf olması halinde olduğu gibi, spekülatif ama imkansız olmayan durumlarda da bu yola başvurulabilecektir.

Son olarak, CMK madde 209'a göre, sözlülük ve vasıtasızlık ilkelerinin gereği[558] bilirkişi raporunun da, hükme esas teşkil etmesi mümkün bütün diğer belge ve tutanaklar gibi duruşmada okunması zorunludur[559]. Bilirkişinin naip veya istinabe yoluyla dinlenmesinde, görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılmaması halinde bu türlü dinlemeye ilişkin tutanağın da yine aynı madde uyarınca duruşmada

---

[557]Sözleşmenin 3. maddesine göre *"Yardım isteyen Taraf, tanıkların veya bilirkişilerin andlı ifade vermelerini isterse, bu hususu açıkça talep edecek ve yardım istenen Taraf, bu talebi yerine getirecektir."* Yine sözleşmenin 8, 9, 10 ve 12'nci maddelerinde de bilirkişinin görüşüne uluslar arası istinabe suretiyle başvurulması veya bilirkişinin yardım talep eden ülkeye gönderilmesine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

[558] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 299.

[559] Her ne kadar ilgili madde, tanığın ifade tutanaklarından söz edip bilirkişiden bahsetmemekteyse de, maddedeki *'muayene ve keşif tutanakları gibi delil olarak kullanılacak belgeler ve diğer* yazılar' şeklindeki ibareden bu sonuca varılabilmektedir. Aynı doğrultuda bkz. **DÜLGER,** s. 675. Uygulamada bilirkişinin dinlenilmesi bir yana raporun dahi duruşmada okunmadığı hakkında bkz. **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s.1154.

okunması gereklidir[560]. Madde 214'ün, bir açıklamayı ve görüşü içeren resmi belge ve diğer yazılar ile fenni muayene ve doktor raporlarının duruşmada okunmasından sonra, gerekli görülmesi halinde muayeneyi yapan veya raporu yazan doktorun duruşmaya çağrılabileceğini düzenlemesinden de, anılan belgelerle beraber bilirkişi raporlarının duruşmada mutlaka okunmasının ve okunduğunun tutanağa geçirilmesinin mecburi olduğu sonucuna varılabilecektir[561].

III. BİLİRKİŞİ RAPORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ VE BAĞLAYICILIĞI

A. RAPORUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Delillerin değerlendirilmesinde bir araç olan bilirkişi raporunun, bu işlevini yerine getirebilmesi için, hakkında incelemenin yapıldığı delili, anlatıla gelen yöntem ve kurallara uygun olarak analiz etmesi ve bunun hakkında saptamalar yapmasını takiben, bilirkişiyi atayan mercice kabul edilmesi gerekmektedir. Raporun

[560] CMK 211/1'inci madde duruşmada okunmasıyla yetinilebilecek belgeler arasında bilirkişi raporunu saymamasına rağmen, anılan maddenin ikinci fıkrasının Cumhuriyet savcısının, katılan veya vekilinin ve sanık veya müdafiinin birinci fıkrada belirtilenler dışında kalan tutanakların okunmasına birlikte rıza gösterebileceklerini düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, bilirkişinin ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş olması ya da bulunduğu yerin öğrenilememesi, hastalık, malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle belli bir süre için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı olmaması halinde, fıkrada sayılanların rıza göstermelerine bağlı olarak, raporun, duruşmada okunmasıyla yetinilebilecek belgeler olduğu yönündeki aksi görüş için bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 92.

[561] CMK'dan farklı olarak, CMUK madde 244'te, ölüm, akıl hastalığı veya meskenin bulunmaması halinde ve bilirkişinin duruşma sırasında hazır bulunmayacağının umulması veya meskeninin uzak olması nedeniyle naip veya istinabe yoluyla dinlenmesi hallerinde, raporun okunmasıyla yetinilebileceği hükme bağlanmıştı.

bağlayıcılığı ve kabul edilmesiyle ilgili açıklamalardan önce, rapor hakkında kim tarafından neye göre bir değerlendirmenin yapılacağı hususu açıklığa kavuşturulmalıdır.

Bilirkişi raporunu kimin değerlendireceğinden bahsedildiğinde, akla ilk olarak bilirkişiyi atayan yetkili merci olan Cumhuriyet savcısı, yargıç veya mahkeme gelecektir[562]. Bu husus, doğru olmakla beraber, bilirkişi raporunu ilgililerin de bir değerlendirmeye tabi tutacağı ve bunun hakkındaki görüş ve itirazlarını bildirecekleri düşünüldüğünde eksik kalmaktadır. Gerçekten yukarıda açıklandığı üzere, madde 67/5 uyarınca, ilgililer yeni bilirkişi incelemesi yapılması yönünde istemde bulunabilecekleri gibi, bilirkişi raporuna itiraz da edebilecekler[563] ve bilirkişinin duruşmada dinlenmesi halinde de, madde 201/1 delaletiyle ona sorular yöneltmek suretiyle görüşünü test edebilecek, görüşü değerlendirmeye tabi tutabileceklerdir. Buna göre, bilirkişi raporunu muhakeme makamlarının tümünün değerlendireceği söylenebilir.

Elbette kovuşturma evresinde, yargılama makamı ile iddia ve savunma makamlarının yapacakları değerlendirmenin bazı farklılıkları bulunmaktadır. İddia

---

[562] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 93-94; **YILDIZ,** s. 337; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 95.

[563] *"Dosya kapsamına göre, Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı'nca, şüpheli tarafından işlene taksirle ölüme ve yaralamaya sebebiyet vermek suçundan dolayı 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 63. maddesinin 3. fıkrası uyarınca yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda Adli Tıp Kurumu Başkanlığı Trafik İhtisas Dairesi tarafından düzenlenen 20.07.2006 tarihli ve 260/29052006-28074/3038 sayılı raporun, 5271 Sayılı Kanun'un 67. maddesinin beşinci fıkrası gereğince ilgililerin itirazlarının bildirilmesi için istemde bulunabilmelerini sağlamak üzere tebliğ edilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerektiği gözetilmeden,"* **9. CD., 17.10.2007, E. 2007/8344, K. 2007/7208** (www.kazanci.com)

ve savunma makamları, bilirkişi raporu hakkındaki görüşlerini yargılama makamına iletecekleri ve yargıç veya mahkeme bunları da göz önünde bulunduracağı için, bu makamın bilirkişi raporunu değerlendirme vasıtaları diğerlerinden daha fazla olacaktır. Yine iddia ve savunma makamlarının, bilirkişi raporu hakkında sadece görüşlerini ve itirazlarını bildirebilecek olmaları karşısında, son değerlendirmeyi ve rapor hakkındaki kararı yargılama makamı verecektir[564]. Soruşturma evresinde ise, raporu değerlendirerek bunun hakkında karar verecek ve kamu davasını açacak veya kovuşturmaya yer olmadığı kararını verecek olan Cumhuriyet savcısıdır.

Değerlendirmede ilk olarak dikkat edilmesi gereken, bilirkişinin kendisinden isteneni doğru ve tam olarak anlayıp anlamadığıdır[565]. Bu konuda bir sorunla karşılaşılmadığında, gerekli incelemelerin yapılıp yapılmadığına, incelemede kullanılan yöntemin uygunluğuna ve inceleme sırasında yapılanların hukuka aykırı olup olmadığına bakılır. Ayrıca, aydınlatılması istenen soruna ilişkin bir sonuca varılıp varılmadığına, varılan sonucun gerekçeli bir şekilde açıklanıp açıklanmadığına ve gerek birden çok sonuç arasında gerekse gerekçe ve sonuç arasında çelişki olup olmadığına, bilirkişinin kendisinden istenen tecrübe kurallarını bildirip bildirmediğine, yaptığı değerlendirmelerin genel mantık kurallarına uygunluğuna, açıklığına ve güvenilirliğine bakılması gerekmektedir[566]. Ancak bütün bu hususlara dikkat edilmesi suretiyle, bilirkişi raporu sağlıklı bir değerlendirmeye tabi tutulabilecek ve delil değerlendirme aracı olarak dikkate alınmasıyla, maddi

[564] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 94.

[565] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 94.

[566] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 94; **YILDIZ,** s.337-338.

gerçeğe ulaşmada yol gösterici ve nihayetinde yargıcın vicdani kanaatini oluşturmasında göz önünde bulundurulabilir olacaktır.

B. RAPORUN BAĞLAYICILIĞI

Bilirkişi muhakeme süjelerine mutlak gerçeği değil yaptığı incelemeler sonucu vardığı görüşü sunar. Bu sebeple, bilirkişi raporu bilirkişiyi atayan mercii bağlamaz. Zaten raporun değerlendirilmesinden maksat ondan yararlanılabilip yararlanılamayacağını, yararlanılabilecekse bunun ne ölçüde olacağını ortaya çıkarmaktır.

Gerçekten, ceza muhakemesinde geçerli olan vicdani ispat sisteminde, kanuni ispat sisteminden farklı olarak hiçbir delilin yargılama makamını bağlaması söz konusu olamaz ve delil ve bu arada delil değerlendirme araçları, bunlara ilişkin yasaklar bulunmadığı sürece serbestçe değerlendirilir[567]. Vicdani ispat sistemi, hem delil serbestisini hem de delillerin değerlendirilmesi serbestisini ifade etmektedir[568]. Buna göre, bilirkişinin bilirkişisi[569] olarak nitelendirilen yargıcın bilirkişi raporunu da serbestçe değerlendireceği ve bununla bağlı olmayacağı açıktır.

---

[567] **FEYZİOĞLU,** Vicdani Kanaat, s. 49; **KÜHNE,** s. 529.

[568] **TOROSLU/FEYZİOĞLU,** s. 171.

[569] **CORSO,** s. 102; **LEONE,** s. 461; **MANZINI,** s. 185; **VANNINI,** s. 148.

Ne var ki, raporun bağlayıcılığı sorununun halli bu kadar basit değildir. Her şeyden önce, yargıcın raporla bağlı olmaması, bunu serbestçe değerlendirecek olması, keyfilik anlamına gelmemektedir[570]. Raporun kabul edilmesi halinde de, reddedilmesi durumunda da, buna ilişkin gerekçenin gösterilmesi zorunludur[571]. Serbestliğin keyfilik anlamına gelmemesi, önemini, raporu kabul veya reddedecek merciin, çözümü uzmanlığı gerektiren bir konuya ilişkin yapılan saptama ve varılan sonuçları, kendisinin bu alanda özel veya teknik bilgisi olmadan nasıl değerlendireceğinde göstermektedir[572].

Raporun genel mantık ve tecrübe kurallarına uygun olmaması, neden sonuç ilişkisini barındırmaması[573] veya çelişkili ifadeler içermesi hallerinde reddedilmesi doğaldır. Ancak, bu tür eksikliklerin bulunmaması halinde, değerlendirilmesi de düzenlenmesi gibi uzmanlık gerektiren bir raporu, yargıcın serbestçe takdir etmesi neredeyse imkansız olacaktır[574]. Bilirkişiyi atayan merciin bu halde hukuken değilse de fiilen raporla bağlı kalabileceği ortadadır[575]. Örneğin, failin gerçek yaşını tespit için bilirkişi incelemesi yaptırıldığında, buna ilişkin raporda herhangi bir çelişki olmaması ve inceleme yönteminin de hukuka uygun olması durumunda yargıcın

---

[570] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 95.

[571] **VANNINI,** s. 148.

[572] Bu gibi hallerde yargıcın kendisinin değerlendiremeyeceği bilirkişi raporunu kabul etmesi gerektiği hakkında bkz. **DÜLGER,** s. 678.

[573] **KÜHNE,** s. 529.

[574] Aynı sakıncanın Anglo-Amerikan hukuk sisteminde jüri bakımından da geçerli olduğu, özellikle bilirkişilerin görüşlerinin birbiriyle çelişmesi halinde jürinin sağlıklı bir karar vermesinin zor olduğu hakkında bkz. **McCORMICK,** s. 19-20; **WILSON,** s. 12-13.

[575] **ARSLAN,** s. 157; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 95; **KRAUSS/CASSAR/STROTHER,** s. 9; **MAVİOĞLU,** s. 383-384; **YENERER ÇAKMUT,** "Cinsel Taciz", s. 135; **YILDIZ,** s. 340; **WILLIAMS,** s. 126-127.

raporu reddetmesi çok kolay değildir. Yargıç, elbette ki, gerekçelerini ortaya koymak kaydıyla raporu serbestçe değerlendirebilecektir; ancak uzmanı olmadığı bir alanda, bu alanın uzmanı tarafından varılan, çoğu zaman teknik ve kavranması güç sonuçları kabul etmemesi ve bunu gerekçelendirmesi güçtür. Ayrıca, raporun reddedilmesi halinde, bilirkişiye başvurarak kendisinin uzmanı olmadığı bir alana ait olan sorunun çözümünün muhakeme için gerekli olduğunu ve kendi bilgisinin yeterli olmadığını ortaya koyan yargıcın, raporun reddinden sonra ek veya yeni bir bilirkişi raporu almadan vicdani kanaatini oluşturmasının ve hüküm vermesinin de çelişkili olabileceği belirtilmiştir[576].

Raporun çelişkili ifadeler barındırması halinde, örneğin; yapıla gelen saptamaların neden sonuç ilişkisinde açıklanmasını takiben raporun sonuç kısmında tam tersi bir sonucun yazılması halinde, bilirkişiden bu çelişkinin giderilmesi istenebileceği gibi yargıcın genel mantık ve tecrübe kurallarını esas alarak raporun doğru bulduğu kısmını esas alması da mümkündür. Bu halde, raporun kısmen kabulünün söz konusu olabilmesi için, yargıcın bu hususu da gerekçelendirerek açıklaması gerekir[577]. Ancak bu değerlendirme yapılırken, yargıcın bu uzmanlık alanına ilişkin şahsi bilgilerini kullanmaktan çekinmesi önemlidir. Eğer, rapor bu haliyle taraflar için bir anlam taşımıyor, genel mantık ve tecrübe kurallarıyla raporda varılan sonuç idrak edilemiyorsa, yargıcın şahsi bilgilerini kullanması muhakemenin kolektifliğine aykırı olacaktır. Böyle bir durumda yargıç, bilirkişiyi duruşmada

[576] Bu yöndeki görüş için bkz. **MAVİOĞLU,** s. 384. Yetkili merciin özel bilgi gerektiren bir durumda bilirkişi yerine geçerek sorunu kendisi çözemeyeceğinden bu durumda yeni bilirkişi incelemesi yaptırması gerektiği hakkında bkz. **GÜRELLİ,** "Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik Kurumuna İlişkin Meseleler", s. 75.

[577] **YILDIZ,** s. 338.

açıklama yapmak üzere çağırıp çelişkinin giderilmesini sağlayabileceği gibi ek ya da yeni bir bilirkişi raporu da alabilecektir[578].

Bilirkişi raporu yetersiz görüldüğünde, re'sen veya CMK madde 67/5 uyarınca, yeni bilirkişi incelemesi yaptırılabileceği gibi bilirkişiden ek rapor da istenebilir[579]. Ek ya da yeni bilirkişi raporuyla eksikliklerin giderilmesi mümkün olmakla beraber, ek veya yeni bilirkişi incelemesi ve bunun ürünü olan ek ya da yeni raporun ilkiyle çelişmesi halinde, bilirkişiyi atayan merciin uzmanı olmadığı bir alana ilişkin farklı görüşler ortaya çıkmış olacaktır. Bu noktada, bilirkişi incelemesine gitmek bakımından herhangi bir sınırlama söz konusu olmadığından üçüncü bir bilirkişi incelemesi yaptırılabileceği gibi[580] merci raporlardan birini gerekçesini göstermek kaydıyla tercih edebilir[581]. Yargıtay ise kimi kararlarında bu halde yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılmamasını bozma sebebi saymaktadır[582].

---

[578] Aynı konuda aynı bilirkişiye tekrar inceleme yaptırılabileceği gibi ayrı bir bilirkişiye de başvurulabilir. Bkz. **DÜLGER,** s. 664; **ROXIN,** s. 179.

[579] *"Adli Tıp Kurumu Konya Şube Müdürlüğünden alınan 07.06.2004 tarihli raporda "sol bacağında ve göğsünde muhtelif kesici delici alet yarasının varlığından bahsedilmesi, ancak yara adedinin ve niteliğinin belirtilmemesi 12.05.2004 tarihli geçici raporunda da göğüsteki yaranın göğüs ve kalbe nafiz olabilecek toraksa nafiz" yaradan bahsedilmesi karşısında, mağdura ait hasta müşahede kağıtları da getirtilerek daha önce alınan raporları da eklenip Adli Tıp Kurumuna gönderilerek, mağdurun vücudunda kaç adet kesici delici alet yarası bulunduğu, yara yerleri, her bir yaranın ayrı ayrı hayati tehlikeye maruz kılıp kılmadığı konusunda yeniden rapor alınarak suça vasıf verilmesi gerekirken yazılı şekilde eksik inceleme sonucu hüküm kurulması, usule ve yasaya aykırı olup"* **1. CD., 15.05.2008, E. 2007/3678, K. 2008/4090** (www.kazanci.com)

[580] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 96.

[581] **CONSO/GREVI,** Commentario, s. 623.

[582] *"Orman İşletme Müdürlüğünün 24.7.2001 tarihli yazısında suça konu yerde yapılan orman tahdit çalışmalarının 1938 yılında kesinleştiğinin, suça konu yerin Belgrad ormanları içerisinde kalıp muhafaza ormanı olduğunun bildirilmesine, Belgrad ormanlarının muhafaza ormanı olarak ayrıldığına dair kararın 12.12.1950 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmasına, ayrıca suça konu yerde 1976 yılında 1744 sayılı Yasa uygulamasının yapıldığının anlaşılmasına, yapılan keşif sonucu orman mühendisi bilirkişi Ünal tarafından düzenlenen*

Oysa ki, yargıç, raporlar arasındaki çelişkinin kendisi tarafından ve diğer muhakeme süjeleri bakımından da giderilebilir olup olmadığına bakmak suretiyle ya da kullanılan inceleme yöntemlerinden birinin diğerine göre daha güvenilir veya sağlıklı sonuçlar vermeye elverişli yeni bir yöntem, raporlardan birinin diğerine göre mantık kurallarına daha uygun ya da bilirkişilerden birinin diğerine göre daha özel bilgiye sahip, uzmanlık alanında daha yetkin olmasına göre raporlardan birini tercih edebilir[583]. Belirtmek gerekir ki, birinci rapor tatmin edici olmadığından ikincisinin alınması, bu ikisi arasında çelişki bulunması halinde tekrar birinci bilirkişi raporunun

---

15.10.2001 tarihli raporda suça konu yerin 1938 yılında kesinleşen orman tahdit sınırları içerisinde kaldığının belirtilmesine karşın aynı bilirkişi tarafından dosya üzerinde yapılan inceleme sonucu düzenlenen 16.4.2003 tarihli ek raporda suça konu yerin 1976 yılında yapılan 1744 sayılı Yasa uygulamasında orman sınırları içerisinde kaldığının oysa 1938 yılında kesinleşen ilk tahdit çalışmasında orman sınırları dışında olduğunun bildirilmiş olmasına göre, suça konu yerin hukuki niteliği konusunda beliren çelişki karşısında konusunda uzman bir başka üç kişilik orman mühendisi bilirkişi heyeti ile yeniden keşif yapılıp 1938 yılında kesinleşen orman tahdit harita ve tutanaklarının o tarihteki uygulanan yöntem ve aletlerle mahalline tatbik edilerek dava konusu yerin orman sınırları içerisinde kalıp kalmadığı, muhafaza ormanı olup olmadığı tereddüde yer bırakmayacak şekilde bilirkişilere açıklattırılıp sonucuna göre hukuki durumun tayini gerekirken bilirkişinin birbiri ile çelişen ve dosya üzerinden yaptığı inceleme sonucu düzenlediği ek raporu dayanılarak yazılı şekilde hüküm tesisi, bozmayı gerektirmiş," **3. CD., 16.11.2005, E. 2004/16869, K. 2005/22324** *"Hükme esas alınan orman mühendisi bilirkişi Hayrettin Filiz tarafından tanzim olunan 23.04.2002 hakim havale tarihli raporunda 135 nolu bölmede yerinde yapılan keşif sonucu tespit edilen dip kökler ile suç tutanağında belirtilen emvallerin ağaç türü ve çap itibariyle uyduğunu belirtmesine karşılık, 20.05.2003 hakim havaleli ek raporunda yediemin edilen emvale ait tutanak ile ibraz edilen nakliye tezkerelerindeki kayıtlar üzerinden yapılan incelemede, her iki belgede belirtilen emvallerin kayıtlar üzerinden nitelik itibariyle aynı olduğunun belirtilmiş olmasına göre, raporlar arasındaki bu çelişki giderilmeden çelişik ve yetersiz bilirkişi raporları hükme esas alınmak suretiyle yazılı şekilde hüküm kurulması karşısında, yediemin edilen emvaller üzerinde ve suç tutanağında yazılı olan 135 nolu bölmedeki dip kökler ile ibraz edilen nakliye tezkeresinde yazılı 18 nolu bölmedeki dip kökler üzerinde zabıt mümzi tanıklardan en az birinin yer göstermesi ile konusunda uzman orman mühendisi marifetiyle keşif yapılarak, yediemindeki emvallerin kesim tekniği (balta veya motorlu testere ile mi kesildiği), kesim tarihi, ağaçların türü, orta kuturları, miktarı nazara alınmak suretiyle, 18 nolu nakliye tezkereleri kapsamında izin verilen bölmeden mi, yoksa suç tutanağında yazılı 135 nolu bölmedin mi kesildiği konusunda teknik ve bilimsel verilere göre bilirkişi raporu alınarak, sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken eksik ve yetersiz soruşturma ile yazılı şekilde karar verilmesi,"* **3. CD., 23.01.2006, E. 2004/17149, K. 2006/39** Aynı yönde bkz. **3. CD., 23.01.2006, E.2004/22796, K. 2006/45**(www.kazanci.com).

[583] **YILDIZ,** s. 339.

esas alınmasına engel teşkil etmemelidir[584]. Bilirkişinin raporuyla duruşmadaki açıklamaları arasında farklılık bulunması halinde de bunun, örneğin; yukarıda da belirtildiği gibi, raporu kendisine okunarak hatırlatılmak suretiyle giderilmesine çalışılabileceği gibi, yine bu bilirkişiden ek bir inceleme ve rapor istenebilir ya da yeni bir bilirkişi atanabilir.

Heyet halinde atanan bilirkişilerin raporlarında, sonuca oyçokluğuyla varılmış olması ve muhalefet oyunun da bulunması halinde, yetkili merciin çoğunluğun görüşünü esas alması gerekmez**.** Yargıtay'ın bazı aksi yönde kararlarına rağmen, gerekçelendirmek kaydıyla azınlık görüşünün benimsenmesi de mümkündür[585].

Bilirkişi raporunun bağlayıcı olmaması, bir sorunun çözümü için öncelikli olarak resmi bilirkişiye başvurulmasının öngörüldüğü hallerde, bunlar tarafından verilen raporlar bakımından da geçerlidir. 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu'nun Adli Tıp Genel Kurulu'nun görevlerini düzenleyen 15'inci maddesinde, Adli Tıp Genel Kurulu'nun *"a) Adli tıp ihtisas kurulları ve ihtisas daireleri tarafından verilip de mahkemeler, hakimlikler ve savcılıklarca kapsamı itibarıyla yeterince kanaat verici nitelikte bulunmadığı, sebebi de belirtilmek suretiyle bildirilen işleri, b) Adli tıp ihtisas kurullarınca oybirliğiyle karara bağlanamamış olan işleri, c) Adli tıp ihtisas kurullarının verdiği rapor ve görüşleri arasında ortaya çıkan çelişkileri, d) Adli tıp ihtisas kurulları ile ihtisas dairelerinin rapor ve görüşleri arasında ortaya çıkan çelişkileri, e) Adli tıp ihtisas kurulları ile adli tıp ihtisas dairelerinin ve adli tıp*

[584] Aksi görüş için bkz. **MAVİOĞLU,** s. 385; **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s.1142.

[585] **ARSLAN,** s, 177.

şube müdürlüklerinin rapor ve görüşleri arasında ortaya çıkan çelişkileri, f) Adli tıp ihtisas kurulları ile Adli Tıp Kurumu dışındaki sağlık kuruluşlarının verdikleri rapor ve görüşler arasında ortaya çıkan çelişkileri," konu ile ilgili uzman üyelerinin katılımıyla inceleyeceği ve kesin karara bağlayacağı belirtilmiştir[586]. Ancak genel kurulun kararının kesin oluşu, kurumun iç işleyişi yönündendir; yani aynı olayla ilgili bir daha bu kurumdan mütalaa istenemez[587]. Başka bir bilirkişinin ise, aynı konuyla ilgili inceleme yapmak üzere atanması her zaman mümkündür; zira bunun aksinin kabulü Adli Tıp Genel Kurulu'na, bilirkişiyi atayan merciin yetkilerinin devri anlamına gelecektir[588].

Soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısı da kamu davasını açmaya yer olup olmadığı bakımından, delillerin yeterli şüpheyi oluşturup oluşturmadığını anlamak için bunların değerlendirilmesine ihtiyaç duyarak bilirkişiye başvurduğunda, bilirkişinin verdiği raporla bağlı olmayacaktır[589]. Bu evrede, bilirkişi atamaya yetkili

---

[586] Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 21.01.1974 tarihli E. 1973/490, K. 1974/26 sayılı kararında, *"Bu konuda iddia ve ikrar yalnız başına bir delil olamayacağına göre; tecavüzün vaki olup olmadığı, vaki ise nitelik ve derecesinin tespiti için iddia ve ikrara karşı olan bu çelişik raporla muvacehesinde, dosyanın Adli Tıp Meclisi'ne gönderilerek bir sonuca varmak mecburiyeti bulunmaktadır."* değişiklikten önce adı Adli Tıp Meclisi olan Adli Tıp Genel Kurulu'na başvurulması gerektiğini belirtmiştir. (**ERSOY,** s. 452)

[587] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 97-98; **YILDIZ,** s. 341; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 96.

[588] Adli Tıp Kurumu Kanunu'nun değişiklikten önceki, Adli Tıp Meclisi (değişiklikten sonra Adli Tıp Genel Kurulu) kararlarının nihai olduğu şeklindeki 10'uncu maddesinin de bu kararların bağlayıcı olduğu şeklinde yorumlanamayacağı, nitekim maddede açıkça bu durumun mahkemelerin delilleri serbestçe takdir yetkisini sınırlamayacağının belirtildiği hususlarında ayrıca bkz. **ERSOY,** s. 460; **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 97. İncelemelerin mutlaka ve öncelikle Adli Tıp Kurumu tarafından yapılması gerektiği söylenemeyeceği gibi, başka birimlerden rapor alındıktan sonra dosyanın bir de Adli Tıp Kurumu'na gönderilmesi gerektiği ve adli tıp uzmanları tarafından alınan her raporun ihtisas dairelerine ve ihtisas dairelerinin raporunun da mutlaka Adli Tıp Genel Kurulu'na gönderilmesi gerektiğinin de söylenemeyeceği hakkında ayrıca bkz. **AYDIN,** s. 80.

[589] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 96.

olan Cumhuriyet savcısı da, toplanan delil araçlarının kamu davasını açmak için yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığını serbestçe takdir edecek ve gerekçesini göstermek kaydıyla bilirkişi raporunu kabul veya reddedebilecek, gerekirse yeni bilirkişi incelemesi yaptırabilecektir. Yine soruşturma evresinde atanan bilirkişiden alınan rapor da, rapora ilişkin Cumhuriyet savcısının değerlendirmesi de, kovuşturma evresinde yargıcı veya mahkemeyi bağlamayacaktır.

Bilirkişi raporunun bağlayıcılığı konusunda değinilmesi gereken bir diğer nokta, bu raporun hukuk davalarına etkisinin nasıl olacağıdır. Soruşturma veya kovuşturma evresinde alınan bilirkişi raporunun, salt ceza muhakemesinde alınmış olması, elbette ki aynı olaya ilişkin olarak yürütülen hukuk davasında, örneğin; haksız fiile ilişkin bir tazminat davasında da bunun yargıç tarafından değerlendirilmesi gerektiği ya da bağlayıcı olduğu anlamına gelmez. Ancak, hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil eden bir ceza mahkemesi kararında, hükme esas alınan bir bilirkişi raporunun söz konusu olması durumunda, ceza mahkemesi kararının ve dolayısıyla bilirkişi raporunun hukuk mahkemesini dolaylı olarak bağlamasından söz edilebilir[590]. Gerçekten, ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil etmediği hallerde, bilirkişi raporu hukuk mahkemesini bağlayıcı olmayacaksa da kesin delil teşkil ettiği bazı davalarda hukuk mahkemesi yargıcının, daha önce ceza mahkemesince çözümlendiği sabit olan bir hususu yeniden tartışmaya açması ve bu hususla ilgili bilirkişi incelemesi yaptırması mümkün olmayacaktır. Ceza mahkemesince verilmiş bir senedin sahteliği veya yaş düzeltme kararı hukuk mahkemesini bağlayacağından, dolaylı olarak bu kararlara

[590] **ERSOY,** s. 463.

esas teşkil eden bilirkişi raporları da tekrar tartışmaya açılamayacaktır. Belirtilen durum medeni muhakemede şekli gerçekle yetinildiği ve re'sen araştırma ilkesinin sınırlı olarak uygulandığı düşünüldüğünde olağandır[591].

Sonuç olarak, bilirkişinin oy ve görüşünün, raporunun, bilirkişiyi atayan mercii en azından hukuken bağlamadığını söylemek mümkündür. Ancak ilgili merci, bilirkişi raporunu değerlendirdiğinde ve raporu reddettiğinde bunun akılcı ve mantıklı gerekçelerini açıkça belirtmelidir. Gerekçede, ilgililerin rapor hakkındaki görüş ve itirazlarına yer verilmesi ve bunların tartışılması da gerekir. Aynı şekilde, uygulamada sıklıkla karşılaşıldığının aksine, bilirkişi raporunun hükme esas alınması halinde de sadece bu rapora atıfla yetinilmemeli, raporda varılan sonuçların neden benimsenildiği gerekçeli olarak gösterilmelidir[592].

IV. UZMAN MÜTALAASI

Yukarıda da açıklandığı üzere[593], taraf bilirkişisi veya teknik müşavir[594] olarak da adlandırılan, kovuşturma evresinde mahkeme veya yargıç, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı dışındaki muhakeme süjeleri tarafından hüküm

---

[591] Ceza mahkemesi kararının hukuk davasında kesin delil teşkil ettiği hallere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **ERSOY,** s. 463-465.

[592] **ARSLAN,** s. 177, **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 95, **KÜHNE,** s. 529, **ROXIN,** s. 177, **VOLK,** s. 204.

[593] Uzman kavramı için bkz. s. 18.

[594] **KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU,** Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2006, s. 605.

kesinleşinceye kadar[595] başvurulan uzmanın[596] CMK madde 67/6'ya göre, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında verdiği bilimsel nitelikli rapora; uzman mütalaası denilmektedir.

Ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşılması, adil yargılanma ve savunma hakları bakımından büyük önem taşıyan uzman, çözümü özel bilgi gerektiren bir konunun daha fazla araştırma yapılarak ve tartışılarak çözümlenmesine katkıda bulunur ve iddia ve savunmanın tezlerini güçlendirerek çelişme ilkesinin en iyi şekilde hayata geçirilmesine yardımcı olur[597]. Yürürlükteki CMK madde 66/5 uyarınca, ilgililer, bilirkişi incelemesi yapıldığı sırada bu bilirkişiye teknik nitelikte bilgiler vermek üzere ismen belirleyecekleri uzmanın dinlenmesini isteyebilirler. Bunun dışında, madde 67/6'ya göre, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya madde 66/5'e paralel olarak, bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da yetkili merciin atadığı bilirkişinin verdiği rapor hakkında, bunun eksikliklerini ve çelişkilerini ortaya koymak veya yalnızca farklı bir yaklaşımı göstermek adına[598] uzmanından mütalaa alabilirler[599].

---

[595] **DÜLGER,** s. 673. Yazara göre, hatta olağanüstü kanun yollarında ve infaz hukuku kurumlarıyla ilgili olarak da uzmana başvurulabilir.

[596] **CENTEL/ZAFER,** s. 266.

[597] Tarafların uzman yardımına başvurabilmelerinin Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde de kabul edilmesinin, bu sitemin Anglo-Amerikan hukuk sistemine yaklaştığı nokta olduğu hakkında bkz. **DELMAS-MARTY/SPENCER,** s. 634.

[598] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 98.

[599] Bilirkişi raporu hakkında da bu yola başvurulabilmesinin "bilirkişinin bilirkişisi" gibi bir duruma yol açtığı hakkında bkz. **ÖZBEK,** "Bilirkişilik", s. 1142.

Aslında 1412 sayılı CMUK da, CMK'nın 177, 178 ve 179'uncu maddelerine paralel sayılabilecek 212, 213 ve 215'inci maddeleri ile Cumhuriyet savcısı ve sanığın da uzman görüşünden yararlanabileceğini belirtmekte ve bu kişiyi de yetkili merciin atadığından ayırmaksızın bilirkişi olarak nitelemekteydi[600]. Yine 232'inci maddede de, sanık veya Cumhuriyet savcısının, başvurduğu bilirkişileri dinlemesi düzenlenmekteydi. Yürürlükteki kanun ise, CMUK'tan farklı olarak bu kişiyi uzman olarak nitelemekte ve 67/6'ncı maddesiyle, yalnızca Cumhuriyet savcısı ve sanığın değil, katılanın[601], vekilinin, şüphelinin, müdafii veya kanuni temsilcinin de uzmanından bilimsel mütalaa alabileceğini hükme bağlamaktadır.

Yetkili mercice atanan bilirkişilerden ayırmak adına, kanun, uzman tabirini kullanmaktaysa da aslında tarafların başvurduğu uzmanlar da bilirkişidirler ve dolayısıyla yetki ve yükümlülükleri de atanan bilirkişilerinkinden farklı değildir[602]. Gerçekten, örneğin bilirkişinin iştiraki ile keşif yapıldığında, madde 84/1 uyarınca hazır bulunmaya hakkı olanlar, uzmanın da keşifte bulunmasını isteyebilecekleri gibi[603], madde 68/3'e göre, uzmanın duruşmada dinlenmesi de atanan bilirkişilerden farklı değildir. Yine, her ne kadar CMK'da açık bir düzenleme bulunmamaktaysa da,

---

[600] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 97.

[601] Soruşturma evresinde de uzman görüşüne başvurulabileceğinden, her ne kadar, madde 67/6 katılan tabirini kullanmaktaysa da, katılma kovuşturma evresinde söz konusu olduğundan, soruşturmada bunu mağdur veya suçtan zarar gören olarak anlamak gerektiği hakkında bkz. **YOKUŞ SEVÜK,** s. 99.

[602] **DÜLGER,** s. 673. İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu madde 230'a göre, uzman, bilirkişinin incelemeleri sırasında hazır bulunabilir, bilirkişiye belli araştırma ve incelemelerin yapılmasını önerebilir, bilirkişi incelemesi tamamlanmışsa raporu inceleyebilir ve incelemeye konu olan kişi, nesne veya yeri kendisi de incelemek için yargıç tarafından yetkilendirilmesi talep edilebilir. **CONSO/GREVI,** Compendio, s. 350; **FOSCHINI,** s. 334; **GAROFOLI,** s. 223; **LEONE,** s. 461; **MANZINI,** s. 187; **SIRACUSANO/TRANCHINA/ZAPPALA,** s. 89.

[603] **YOKUŞ SEVÜK,** s. 99.

soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısının, mütalaa veren uzmanı da kendi atadığı bilirkişi gibi dinlemesi mümkündür[604]. Madde 177 ve 178 uyarınca, uzmanın da duruşmaya davet edilmesi istenebilecek, bu istem kabul edilmediği takdirde duruşmaya getirilebilecek ve kendisinin dinlenmesi zorunlu olacaktır. Madde 201 gereğince, uzmana da soru yöneltilebilecektir. Uzman mütalaası da yetkili mercii bağlayıcı olmamakla beraber, bu mütalaanın ve uzmanın yaptığı açıklamaların tartışılmadan hüküm kurulması, bunların gerekçeleri ortaya konmadan göz ardı edilmesi söz konusu olamaz[605].

Açıklanmaya çalışıldığı üzere, yetkili merciin atadığı bilirkişinin listede yer alanlardan biri veya resmi bilirkişi olması halinde dahi, bu bilirkişinin, tarafların başvurduğu uzmana herhangi bir üstünlüğü yoktur[606]. Ancak, kimi durumlarda, örneğin; olay yerinde tek bir inceleme yapılmasına olanak verecek miktarda kan örneğinin bulunmuş olması halinde olduğu gibi, tekrar mümkün olmayan bir incelemenin söz konusu olması durumunda, yetkili merciin atadığı bilirkişi tercih edilerek örnek kendisine verilecek ve incelemeyi bu bilirkişi yapacaktır[607]. Bu ve benzeri durumlar haricinde, uzmana da incelemelerini yapabilmesi için gerekli imkanın tanınması gerektiğine kuşku yoktur.

---

[604] **CENTEL/ZAFER,** s. 267; **YOKUŞ SEVÜK,** s. 99.

[605] **YILDIZ,** s. 342-343.

[606] **YILDIZ,** s. 343.

[607] **GÜRELLİ,** Bilirkişilik, s. 78.

Tarafların başvurduğu uzmanın atanan bilirkişiden tarafsızlık bakımından farklı olup olmadığı üzerinde de durulmalıdır. Uzman, kendisine başvuran tarafın tezini güçlendirecek bir mütalaa vereceği veya böyle olmaması halinde, bu mütalaanın taraflarca o muhakemede kullanılmayacağı ve uzmanın çoğunlukla bu iş karşılığında taraflardan ücret alacağı düşünüldüğünde, bilirkişinin nitelikleri arasında sayılan tarafsızlığın uzman hakkında tamamen geçerli olduğunu söylemek güçtür. Yine de, uzmanın da, mütalaasını değerlendirecek mercii ikna edebilmek, dikkatini olayın farklı bir yönüne çekebilmek veya başka bir bilirkişi raporundaki eksiklikleri vurgulayabilmek adına, uzmanlık alanının verilerine ve yöntemlerine bağlı kalarak, bilimsel ve akılcı bir yaklaşımla ve objektif olarak incelemelerini yürütmesi ve mütalaasını hazırlaması gerektiği ortadadır[608]. Taraflı olduğu ilk bakışta göze çarpan ve bilimsellikten uzak bir mütalaanın kolayca çürütülmesi mümkün olacağından, ister istemez uzman da özenli davranmak yükümlülüğü altında olacaktır. Gerekli nitelikleri taşıyan bir mütalaanın taraflarca başvurulan uzman tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olması onu daha değersiz kılmayacak, delil değerlendirme aracı niteliğini taşımasına engel olmayacaktır.

Son olarak belirtmek gerekir ki, tarafların kimi hukuki konularda görüş almak üzere de uzmana, örneğin hukukçu öğretim üyelerine başvurmaları mümkündür. Uzmanın bu konudaki mütalaasının, atanan bilirkişinin hukuki konularda görüş bildirebileceği ayrık durumlar haricinde de her tür hukuki konuda örneğin; suçun unsurlarının oluşup oluşmadığı konusunda da yetkili mercie sunulması mümkündür.

[608] Uzmanın ücretini aldığı kişinin tarafını tutmaması, görevini objektif ve tarafsız olarak yerine getirmesi, farklı beklentiler içinde yapılacak talepleri ise kabul etmemesi gerektiği hakkında bkz. **DÖNMEZ,** s. 1175.

Nitekim CMK madde 63/1'de ifadesini bulan hukuki bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemeyeceği ve madde 67/3'te yer alan raporda yargıç tarafından yapılacak hukuki değerlendirmelerde bulunulamayacağı hükümleri atanan bilirkişi hakkında geçerlidir[609]. Özellikle savunma hakkının etkin bir biçimde kullanılabilmesi için hukuki konularda uzmana başvurulabileceğinin kabulü gerekir.

[609] Hukuki konularda uzmana başvurulabilmesinin, bilirkişilikte hukukçulara getirilen sınırlamayı ve bilirkişinin hukuki değerlendirmelerde bulunamayacağına ilişkin kuralı anlamsız kılacağı şeklindeki aksi görüş için bkz. **DÖNMEZ,** s. 1176. CMK madde 67/6'da, uzman mütalaasına 'yargılama konusu olay'la ilgili de başvurulabileceğinin ayrıca belirtilmiş olmasının hukuki konularda da bu kişilerden görüş alınabilmesine olanak tanıdığı, bunun yargıyı etkileme amacı taşımadığı ve uzmanların atanan bilirkişilerden farklı olarak hukuki mütalaa da verebilecekleri şeklindeki aynı yöndeki görüş için ise bkz. **DÜLGER,** s. 674; **YILDIZ,** s. 342.

SONUÇ

Ceza muhakemesinin amacı, adli yolla maddi gerçeğe ulaşmaktır. Geçmişte yaşanan olayların idraki için, bu olayın meydana getirdiği iz ve eserlerin anlamlandırılmasında gerekli olan tecrübeye sahip olunmadığında, bu tecrübeye sahip bir kişiye; yani bilirkişiye danışılır.

Çelişme ilkesi ve muhakemenin kolektifliğinin gereği olarak, iddia ve savunma makamları, kendi tezlerinin doğruluğunu kanıtlamak için bilirkişi raporuna da dayanacak veya bunu çürütmeye çalışacaklardır. Bu yüzden, bilirkişi, yalnızca kendisini görevlendiren yetkili merciin değil tüm muhakeme süjelerinin yardımcısıdır. Hukuki niteliği itibarıyla bilirkişi görüşü ise, delillerin değerlendirilmesi için gerekli olan tecrübe kurallarını bildirdiğinden ve delilin içeriğinin öğrenilmesine hizmet ettiğinden bir delil değerlendirme ve şüphenin yenilmesi aracıdır.

Bilirkişinin tanımının ancak, bilirkişinin ve raporunun hukuki nitelikleri bu şekilde belirlendikten sonra yapılması mümkündür. Buna göre, bilirkişi, kanunda bilirkişi atamaya yetkili olarak gösterilen mercice, maddi uyuşmazlığa ilişkin bir konuda, uzmanlığı, özel veya teknik bilgisi nedeniyle, uzmanı olduğu alana dair tecrübe kurallarını bildirmesi, bu alanın verilerine dayanarak çeşitli saptamalar yapması veya analizlerde bulunarak sonuç çıkartması istenen, muhakeme

makamlarının yardımcısı konumunda bulunan ve delil değerlendirme araçlarını sunan kişidir.

Hukuki ehliyet, mesleki yeterlilik ve uzmanlık ile tarafsızlık ve dürüstlük bilirkişinin nitelikleridir. Bilirkişinin tarafsızlık ve dürüstlük niteliklerinin sağlanması için, bilirkişinin reddi ve çekinmesi kurumlarına başvurulur.

Bilirkişiye başvurmada genel kural, çözümü uzmanlık, özel veya teknik bilgi gerektiren hallerde başvurmanın zorunlu oluşudur. Uzmanlığın, özel veya teknik bilginin gerekip gerekmediğine bilirkişiyi atamaya yetkili merci karar verecek ve bilirkişiye başvurmanın zorunlu oluşu karşısında, uzmanlık ve bu türden bilgi gerektiren her konuda mutlaka bilirkişiye başvurulacaktır. Bu durum önemini özellikle, bilirkişiyi atayacak merciin bizzat sahip olduğu özel bilgiyle yetinmesinin mümkün olmaması ve bilirkişiye başvurma zorunluluğunun devam etmesinde göstermektedir.

Başvurmadaki genel kuralın tamamlayacısı, genel ve hukuki bilgiyle çözülmesi olanaklı konularda bilirkişiye başvurma yasağıdır. Ancak uyuşmazlığın maddi ve hukuki yönlerini birbirlerinden ayırmanın güç olduğu bazı durumlarda, genel hukuk bilgisinin yeterli olmadığı, özellik arz eden konularda, yabancı mevzuat ve uygulamanın öğrenilmesi ile uluslar arası bir sözleşmenin veya hukuk kuralının uygulanmasında ya da örf ve adete başvurmak gerektiğinde, hukuki konularda da bilirkişiye başvurulabileceğinin kabulü gerekir.

Sahte para ve değerler üzerinde yapılacak incelemeler, şüpheli veya sanığın bilincinin incelenmesi ve gözlem altına alınması, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, moleküler genetik incelemeler, ölünün adli muayenesi ve otopsi ile zehirlenme şüphesi, bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğunun kanunda ayrıca belirtildiği durumlardır.

İl adli yargı adalet komisyonlarınca her yıl düzenlenen listelerde yer alan gerçek veya tüzel kişilerden ya da liste dışından bilirkişi seçilerek atanabilir. Adli Tıp Kurumu, Yüksek Sağlık Şurası gibi resmi bilirkişiler ise, ilgili oldukları konularda öncelikle atanırlar. Atama kararını re'sen veya istem üzerine, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde ise yargıç ya da mahkeme verir.

Bilirkişiliği kabul etme, çağrıya uyma, yemin etme, görevini tarafsız ve dürüst biçimde özenle yerine getirme, kendisini atayan merci ile ilişki içerisinde olma, kendisine incelenmek üzere verilen eşyaların listesini düzenleme, mühürlerin açılmasını ve yeniden konulmasının tutanakla belirtme, müzakere etme ve oy ve görüşünü bildirme yükümlülükleri vardır. Bilirkişinin yetkileri ise, aydınlatılma ve bilgi alma, tedbir alınmasını isteme, diğer uzmanlarla bir araya gelme, kanun yoluna başvurma ve ücret isteme yetkisi olarak belirlenebilir.

Bilirkişi, incelemesini yürüttüğü veya raporunu düzenlediği sırada, hatta bundan önce atanmak üzere çağrıldığında, çağrıya uymaz, görevlerini yerine

getirmez veya eksik getirir, sahip olduğu yükümlülüklere aykırı davranırsa disiplin, hukuki ve cezai sorumluluğu gündeme gelir.

Bilirkişi incelemesini uzmanlık alanının kabul görmüş verilerini ve tecrübe kurallarını kullanmak suretiyle yerine getirdikten sonra kendisinden aydınlatması beklenen konuya ilişkin saptama ve değerlendirmeler yaparak bir sonuca ulaşarak, kendisine yöneltilen soruların cevapları hakkında bir kanaate sahip olur. Bu şekilde, kendisine danışılan sorunla ilgili oy ve görüşünü oluşturacak olan bilirkişi, hangi sonuca nasıl vardığını, sonuca varmak için yaptığı işlemleri ve kendisinden istenen incelemeleri yaptığını ayrıca belirttiği bir rapor düzenler. Kovuşturma evresine hakim olan ilkeler ve özellikle sözlülük, yüze karşılık ve doğrudan doğruyalık ilkelerinin gereği olarak bilirkişiden oy ve görüşünü sözlü olarak da açıklaması istenebilir ve hatta istenmelidir. Bilirkişinin güvenilirliği ve uzmanlığının, ancak duruşmada dinlenmesi yoluyla sınanabilecek olması, tarafların bilirkişiye soru sormaları yoluyla bilirkişinin raporunda vardığı sonucu tartışmaya açabilecek olmaları ve böylece muhakemeye yön verilebilmesi ile hükmün kolektif bir şekilde verilmesine olanak sağlanması için bilirkişiye görüşünü sözlü olarak açıklattırma yoluna başvurulmalıdır.

Bilirkişi muhakeme süjelerine mutlak gerçeği değil yaptığı incelemeler sonucu vardığı görüşü sunar. Bu sebeple, bilirkişi raporu bilirkişiyi atayan mercii bağlamaz. Zaten raporun değerlendirilmesinden maksat ondan yararlanılabilip yararlanılamayacağını, yararlanılabilecekse bunun ne ölçüde olacağını ortaya

çıkarmaktır. Ceza muhakemesinde geçerli olan vicdani ispat sisteminde, kanuni ispat sisteminden farklı olarak hiçbir delilin yargılama makamını bağlaması söz konusu olamaz ve delil ve bu arada delil değerlendirme araçları, bunlara ilişkin yasaklar bulunmadığı sürece serbestçe değerlendirilir. Vicdani ispat sistemi, hem delil serbestisini hem de delillerin değerlendirilmesi serbestisini ifade etmektedir. Buna göre, bilirkişinin bilirkişisi olarak nitelendirilen yargıcın bilirkişi raporunu da serbestçe değerlendireceği ve bununla bağlı olmayacağı açıktır.

Son olarak, adil yargılanma ve savunma hakları bakımından büyük önem taşıyan, çözümü özel bilgi gerektiren bir konunun daha fazla araştırma yapılarak ve tartışılarak çözümlenmesine katkıda bulunan ve iddia ve savunmanın tezlerini güçlendirerek çelişme ilkesinin en iyi şekilde hayata geçirilmesine yardımcı olan, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde ise yargıç veya mahkeme dışındaki muhakeme süjelerinin görüşüne başvurdukları kişi uzman olarak nitelenmektedir. Uzmanın, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında verdiği bilimsel nitelikli rapora ise uzman mütalaası denilmektedir.

ÖZET

Üç ana bölüm altında ele alınan ceza muhakemesi hukukunda bilirkişilik konusu, birinci bölümünde, öncelikle ceza muhakemesinin amacı ve ispat sorunu açısından bilirkişilik değerlendirilmiştir. Bilirkişiliğin ve bilirkişi görüşünün hukuki nitelikleri çeşitli görüş ve tartışmalar çerçevesinde tespit edildikten sonra varılan sonuçların ışığında bilirkişinin tanımı ve niteliklerine de birinci bölümde yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise, bilirkişiye başvurmadaki kurallar üzerinde durulduktan sonra, bilirkişi olarak atanabilecekler ve atama usulü aktarılmıştır. Ayrıca, bilirkişinin yetkileri, yükümlülükleri ve sorumluluğu da bu bölümde ele alınmıştır.

Tezin üçüncü ve son bölümde ise, bilirkişinin incelemesi ile oy ve görüşünü yazılı ve sözlü olarak bildirmesi konuları irdelendikten sonra bilirkişi raporunun değerlendirilmesi ve bağlayıcılığı hususları tartışılmıştır. Son olarak bu bölümde, uzman mütalaası da bilirkişi raporuyla kıyaslanmak suretiyle açıklanmıştır.

SUMMARY

The expert witness in criminal procedure law is the subject of the thesis, which is discussed under three main chapters. Under first chapter, expert witness is evaluated in the scope of the object of criminal procedure and burden of proof. The legal nature of the expert witness and conclusions and statements derived are determined through taking various points of view and arguments into consideration. Following that, in the light of the results determined, the definition of the expert witness and his/her qualifications are also discussed.

Under second chapter, after emphasizing the rules concerning the applying to the expert witness, the ones who can be appointed to the task and the procedure of assignment is conveyed. In addition, the obligations, competences and the liability of the expert witness are considered.

The third and the last chapter is composed of the observation of the expert witness and the notification of his/her written or oral vote and opinion. After the discussion of the evaluation of experts' reporting and its binding effect, the statement of the specialist is explained through comparing it with the experts'.

KAYNAKÇA

AKBIYIK, Cem: "Sağlık Personelinin Hukuki ve Cezai Sorumluluğunun Resmi Bilirkişilik Uygulaması Açısından İncelenmesi", Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Mart 2010, Yıl:2, Sayı:4, ss. 22-27.

ARSLAN, Ramazan: "Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtay'ın Etkisi", YD, Ocak-Ekim 1989, C:15, Sayı:1-4, ss. 156-184.

AŞÇIOĞLU, Çetin: "Bilirkişilik Sorunu", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, 12/16 Ocak 2000, Ankara, C:3, Özel Hukuk Basın Hukuku, 14 Ocak 2000, Özel Hukuk Bildiri IV, ss. 83-103. ("Bilirkişilik Sorunu")

AŞÇIOĞLU, Çetin: Yargılamada Maddi Gerçeğin Belirlenmesi Ve Kanayan Yara Bilirkişilik, Ankara 2010. (Yargılamada Maddi Gerçeğin Belirlenmesi)

AYDIN, Murat: "Ceza Hukukunda Cinsel İstismara Bağlı Olarak Beden ve Ruh Sağlığının Bozulması Kavramı", THD, Aralık 2009, Yıl: 4, Sayı: 40, ss. 71-83.

BELGESAY, Mustafa Reşit: "Ehli Vukuf Mütaleasının İlmi Değeri ve Kanuni İspat Kuvveti", İÜHFM, 1944, Sayı:3-4, ss. 543- 548. ("Ehli Vukuf")

BELGESAY, Mustafa Reşit: Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller, İstanbul 1940. (Deliller)

BEULKE, Werner: Strafprozessrecht, 9. Auflage, Heidelberg 2006.

BİÇER, Ümit: "Adli Tıp", "Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi" Belgesi Gölgesinde Yargı Reformu Sempozyum, 18-20 Haziran 2008, Ankara, TBB Yayınlar:151, Ankara 2008, ss.510-523.

BLACK, Henry Campbell: Black's Law Dictionary, Sixth Edition USA 1991.

BRODSYK, Stanley L.: Principles and Practice Of Trial Consultation, New York 2009.

CENTEL, Nur/**ZAFER,** Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2010.

CİHAN, Erol/**YENİSEY,** Feridun: Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 1997.

CONSO, Giovanni/**GREVI,** Vittorio: Commentario Breve Al Codice Di Procedura Penale, Sesta Edizione, 2009. (Commentario)

CONSO, Giovanni/**GREVI,** Vittorio: Compendio Di Procedura Penale, Quarta Edizione, 2008. (Compendio)

CORSO, Piermaria: "Periti E Perizia", Enciclopedia Del Diritto, XXXIII, Milano 1958, ss. 89-102.

DELMAS-MARTHY, Mireille/**SPENCER,** J.R: European Criminal Procedures, Cambridge 2002.

DEMİRER, Gürtan: "Bilirkişilik ve Uygulamadaki Sorunları", ABD, 1976, Sayı:6, ss. 1030-1036.

DEMİRKAPI, Ertan: "Anglo-Amerikan Hukukunda Bilirkişilik Kurumunda Yeni Eğilimler", DEÜHFD, Yıl: 2003, C:5, Sayı:2, ss. 39-75.

DERYAL, Yahya: Türk Hukukunda Bilirkişilik, 3.Baskı, Ankara 2010. (Bilirkişilik)

DERYAL, Yahya: "Türk Hukukunda Bilirkişinin Nitelikleri ve Avukatın Bilirkişilik Yapması", ABD, Yıl:2001, Sayı: 3, ss. 15-36. ("Avukatın Bilirkişilik Yapması")

DORAN, Sean/**JACKSON,** John: Evidence, The All England Law Reports Annual Review, 1997, London 1998, ss. 208-249.

DOĞAN, Cahid: "Sağlık Haklarından Hekimlerin Sır (Kişisel Veri) Saklama Mükellefiyeti", Sağlık Hukuku Kurultayı, 1-3 Kasım 2007, Ankara, ss. 105-149.

DÖNMEZ, Burcu: "Yeni CMK'da Bilirkişi Kavramı", Prof. Dr. Ünal Narmanlıoğlu'na Armağan, DEÜHFD Özel Sayı, İzmir 2007, C:9, ss.1145-1177.

DÖNMEZER, Sulhi: "Mahkeme İçtihatları Mecburi Ehlihibre", İÜHFM, 1944, C:10, Sayı:1-2, ss. 409-422.

DÜLGER, İbrahim: "Ceza Muhakemesi Kanunundaki Bilirkişi İncelemesine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi", GÜHFD, 2007, C.XI, Sayı:1-2, ss.657- 678.

ELMAS, Fevzi: "Cinsel Suç Mağdurlarının Adli Tıp Kurumuna Sevkini Gerektiren Haller ve Cinsel Suçlarda Beden veya Ruh Sağlığının Bozulması Kavramı", THD, Nisan 2010, Yıl:5, Sayı:44, ss. 141-149.

EREM, Faruk: Diyalektik Açıdan Ceza Yargılaması Hukuku, 6. Baskı, Ankara 1986. (Diyalektik)

EREM, Faruk: "Yalan Şahadet, Hakikata Aykırı Bilirkişilik ve Tercümanlık", AÜHFD, Yıl: 1954, Sayı:3-4, ss. 42-59. ("Yalan Şahadet")

ERSOY, Yüksel: "Türk Ceza Hukukunda Bilirkişilik ve Uygulamadan Doğan Sorunlar", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, 12/16 Ocak 2000, Ankara, C:2, Ceza Hukuku, Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku, 15 Ocak 2000, Ceza Hukuku Bildiri XIV, ss. 429-486.

FEYZİOĞLU, Metin: Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, Ankara 1996. (Tanıklık)

FEYZİOĞLU, Metin: Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Ankara 2002. (Vicdani Kanaat)

FEYZİOĞLU, Metin: "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", TBB Dergisi, sayı 62, 2006, ss. 27-61.

FOSCHINI, Gaetano: Sistema Del Diritto Processuale Penale I, Milano 1956.

FULCI, Luigi: "Perizia", Novissimo Digesto Italiano, XII, Toronto 1975, ss. 962-968.

GAROFOLI, Vincenzo: Diritto Processuale Penale, 2008.

GOLAN, Tal: Laws Of Men And Laws Of Nature The History Of Scientific Expert Testimony In England And America, Harvadr University Press, Cambridge 2004.

GÜRELLİ, Nevzat: "Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik Kurumuna İlişkin Meseleler", Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay'ın Anısına Armağan I, İ.Ü. Siyasal

Bilimler Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2848, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No:1, 1982, ss. 65-75.

GÜRELLİ, Nevzat: Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, İstanbul 1967. (Bilirkişilik)

HAFIZOĞULLARI, Zeki/**ÖZEN,** Muharrem: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2010.

HAFIZOĞULLARI, Zeki/**ÖZEN,** Muharrem: "Türk Ceza Hukukunda Devlet Sırrına Genel Bir Bakış", ABD, Yıl:68, Sayı:2010/1, ss. 21-30.

HAKERİ, Hakan: Tıp Hukuku, 3. Baskı, Ankara 2010.

HALLAÇ, Ali: "Bilirkişinin Görüşünün Alınmasına Karar Verebilmenin Sınırları", Mersin Barosu Dergisi, Temmuz 1989, Sayı:5, ss. 7-12.

HANCI, Hamit İ.: Bilirkişilik ve Çapraz Sorgu, Ankara 2003.

HELLMANN, Uwe: Strafprozessrecht, Zweite Auflage, Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2006.

KAHRAMAN, Sami: "Bilirkişi İncelemesi", Hukuk Merceği 7, Konferans ve Paneller (28 Nisan 2005-06 Ekim 2005), Ankara Barosu, Ankara 2006, ss. 462-471.

KALPSÜZ, Turgut: "Bilirkişi ve Hakem Odaları Birliği", "İstanbul'da Milletlerarası Tahkim Merkezi" Kurulması Hakkında Adalet Bakanlığı tarafından Hazırlanan Kanun Taslakları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nde Bu Kanun

Taslakları Hakkında 14 Mayıs 2001 Tarihinde Yapılan Toplantı, Ankara 2001, ss. 12-15.

KANTAR, Baha: Ceza Muhakemeleri Usulü, Birinci Kitap, Umumi Hükümler, 4. Bası, Ankara 1957.

KARAYALÇIN, Yaşar: "Tartışma", Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu - TBB, 9-10 Kasım 2001, ss. 255-259.

KAYGISIZ, Mustafa: Hukuk Sistemimizde Olay Yeri İncelemesi Delil ve Bilirkişilik, Ankara 1998.

KILIÇOĞLU, Ahmet: "Yargıda Bilirkişilik Çıkmazı", ABD, Yıl: 1986, Sayı: 5, ss. 643-648.

KORUR FİNCANCI, Şebnem: "Adli Tıp Kurumu ve Bilirkişilik Yapılanması", Güncel Hukuk, Aralık 2008/12-60, ss. 48-49.

KÖK, Nezih: "Tıbbi Kötü Uygulama ve Yüksek Sağlık Şurası", Sağlık Hukuku Kurultayı, 1-3 Kasım 2007, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 1. Baskı, 2008, ss. 385-397.

KRAUSS, Daniel A./**CASSAR,** Desiree**/STROHER,** Allison**:** "The Admissibility Of Expert Testimony In The United States, The Commonwealt, and Elsewhere", Psychological Expertise In Court, Psychology In The Courtroom Volume II, Surrey 2009, ss. 1-24.

KUNTER, Nurullah: Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, İstanbul 1989.

KUNTER, Nurullah/**YENİSEY,** Feridun/**NUHOĞLU,** Ayşe: Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2006,

KÜHNE, Hans-Heiner: Straffprozessrecht Eine Systematische Darstellung Des Deutschen Und Europaichen Strafverfahrensrecht, 8. Auflage, Heidelberg 2010.

LECLERC, Olivier (Çev:TORAMAN, Barış): "Bilirkişiliğe İlişkin Reformlar Sınırlı Gelişmeler ve Kaçırılan Fırsatlar", DEÜHFD, Cilt: 11, Yıl:2009, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan I, İzmir 2010,ss. 309-324.

LEONE, Giovanni: Manuale Di Diritto Processuale Penale, Tredicesima Edizione, Napoli 1988.

MANZINI, Vincenzo: Istituzioni Di Diritto Processuale Penale, Nona Edizione, Padova 1946.

MATSON, Jack V.: Effective Expert Witnessing, Second Edition, Florida 1994.

MAVİOĞLU, Oral: "Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu ve Bilirkişi Raporları Karşısında Yargıcın Durumu", İÜHFM, 1971, Sayı:1-4, ss.371- 387.

McCORMICK, (adı yoktur): Evidence, ed. John William Strong, Minnesota 1992.

MURPHY, Peter: A Practical Approach To Evidence, Third Edition, London 1988.

OKUYUCU ERGÜN, Güneş: "Soruşturmanın Gizliliği", AÜHFD, C:59, Sayı:2, Yıl:2009, ss. 243-275.

ÖZBEK, Veli Özer: Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2006. (Ceza Muhakemesi Hukuku)

ÖZBEK, Veli Özer: "Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik", Haluk Konuralp Anısına Armağan 2, Ankara 2009, ss. 1127-1154. ("Bilirkişilik")

ÖZBEK, Veli Özer/**KANBUR,** Nihat/**DOĞAN,** Koray/**BACAKSIZ,** Pınar/**TEPE,** İlker: Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2011.

ÖZEN, Muharrem: Hakimin Cezai Sorumluluğu, Ankara 2004.

ÖZKAYA, Aydın: "Bilirkişi ve Hakem Odaları Birliği" "İstanbul'da Milletlerarası Tahkim Merkezi" Kurulması Hakkında Adalet Bakanlığı tarafından Hazırlanan Kanun Taslakları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nde Bu Kanun Taslakları Hakkında 14 Mayıs 2001 Tarihinde Yapılan Toplantı, Ankara 2001, ss. 20-23.

ÖZTÜRK, Bahri/**ERDEM,** Ruhan: Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2007.

ÖZTÜRK, Bahri/**ERDEM,** Ruhan/**ÖZBEK,** Veli Özer: Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2004.

PETERS, Karl: Strafprozess, 4. Auflage, Heidelberg 1985.

REYNOLDS, Michael P.: The Expert Witness In Construction Disputes, Oxford 2002.

ROXIN, Claus: Strafverfahrensrecht, 21. Auflage, München 1989.

SAFFERLING, Christoph J.M.: Towards An International Criminal Procedure, Oxford 2001.

SAVAŞ, Halide: "Tıbbi Hata Davalarında Resmi Bilirkişilik Kurumları ve Yargıtay Uygulaması", İBD, 2008, C:82, Sayı:3, ss. 1355-1366.

SIRACUSANO, D./**GALATI,** A./**TRANCHINA,** G./**ZAPPALA,** E.: Diritto Processuale Penale, Volume Primo, Milano 2006.

SIRACUSANO, D./**TRANCHINA,** G./**ZAPPALA,** E.: Elementi Di Diritto Processuale Penale, Terza Edizione, Milano 2007.

SOYASLAN, Doğan: "Ceza Hukukunda Bilirkişilik Ve Bilirkişi Raporunun Bağlayıcılığı", Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu-TBB, 9-10 Kasım 2001, ss. 263-290.

SUBIN, Harry I./ **MIRSKY,** Chester L./ **WEINSTEIN,** Ian S.: The Criminal Process, Prosecution and Defense Functions, St. Paul 1993.

ŞAHİN, Cumhur: "Ceza Muhakemesinde Bilirkişi Atanması ve Zorunlu Bilirkişilik", Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu-TBB, 9-10 Kasım 2001, ss. 190-236. ("Ceza Muhakemesinde Bilirkişi")

ŞAHİN, Cumhur: Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruyalığı İlkesi), Ankara 2001.

ŞAHİN, Cumhur: Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Ankara 2005.

ŞEN, Ersan: Türk Ceza Yargılaması Hukuku'nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu, İstanbul 1998.

TANER, Fahri Gökçen: Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2008.

TANER, Tahir: Ceza Muhakemeleri Usulü, 3. Basım, İstanbul 1955.

TANRIVER, Süha: Bilirkişinin Hukuki Statüsü, Yükümlülükleri, Yetkileri ve Sorumluluğu, Ankara 2002. (Yükümlülük, Yetki, Sorumluluk)

TANRIVER, Süha: "Bilirkişinin Sorumluluğu", Makalelerim 1985-2005, Ankara 2005, ss. 133-166. ("Bilirkişinin Sorumluluğu")

TANRIVER, Süha: "Hukuk Fakültesi Öğretim Üyeleri (Elemanları) Mahkemelerce Bilirkişilik Görevini Kabule Zorlanabilirler Mi?", TBB Dergisi, Yıl: 23, Sayı: 92, Ocak-Şubat 2011, ss. 377-383. ("Hukuk Fakültesi")

TANRIVER, Süha: "Hukuk Yargısı Bağlamında Bilirkişilikle İlgili Temel Problemler ve Çözüm Arayışları", DEÜHFD, C: 11, Yıl:2009, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan I, İzmir 2010, ss. 575-594. ("Hukuk Yargısı")

TAŞKIN, Ahmet: "Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu", CHD, Yıl:2, Nisan 2007, Sayı:1, ss. 111-152.

TAŞPINAR, Sema: "Türk Hukuku'nda ve Karşılaştırmalı Hukukta Bilirkişi Ücreti", Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul 2003, ss.373-416.

TOROSLU, Nevzat: Ceza Hukuku Genel Kısım, 15. Baskı, Ankara 2010.

TOROSLU, Nevzat/**FEYZİOĞLU,** Metin: Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Baskı, Ankara 2010.

TOSUN, Öztekin: Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, C: 1, 4. Bası, İstanbul 1984.

TUNALI, İbrahim/**ZENTÜRK,** Cahit: "Tıbbi Bilirkişilik", YD, Ocak-Ekim 1989, C: 15, Sayı: 1-4, ss. 639-644.

Türk Hukuk Lugatı: 4. ,Baskı, Ankara 1998.

ÜNVER, Yener: Adliyeye Karşı Suçlar, 2. Baskı, Ankara 2010. (Adliyeye Karşı Suçlar)

ÜNVER, Yener: "Deliller ve Değerlendirilmesi", Legal Hukuk Dergisi, Ağustos 2005, C: 3, Sayı: 32, ss. 2885-2913. ("Deliller ve Değerlendirmesi")

ÜNVER, Yener: "Tıbbi Malpraktis ve Ceza Hukuku", Tıbbi Uygulama Hataları (Malpraktis) Komplikasyon ve Sağlık Mensuplarının Sorumluluğu, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 16, İstanbul 2008, ss. 53-117. ("Tıbbi Malpraktis")

ÜNVER, Yener/**HAKERİ,** Hakan**:** Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, Ankara 2011.

VANNINI, Ottorino: Manuale Di Diritto Processuale Penale Italiano, Terza Edizione, Milano 1960.

VOLK, Klaus: Grundkurs StPO, 5. Auflage, München 2006.

WILLIAMS, Glanville: The Proof Of Guilt A Study On The English Criminal Trial, Third Edition, London 1963.

WILSON, James Q.: Moral Judgment, New York 1997.

YENERER ÇAKMUT, Özlem: "Cinsel Taciz Suçu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Bilirkişilik Kurumu", CHD, Yıl:4, Sayı:11, Aralık 2009, ss. 129-160. ("Cinsel Taciz")

YENERER ÇAKMUT, Özlem: "Tıp Ceza Hukukunda Bilirkişilik", Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları, V. Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, 28 Şubat-1 Mart 2008, Ankara, TBB Yayınlar: 142, Ankara 2008, ss. 1133-1184. ("Tıp Ceza Hukukunda Bilirkişilik")

YENİSEY, Feridun: Almanya Federal Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu Strafprozessordnung 1979>, Adalet Bakanlığı Yayınları Yeni Seri No:40, Ankara 1979.

YILDIRIM, Kamil: "Bilirkişi Delilinin Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukundaki Durumu", TBB, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara 2004, ss. 833-841.

YILDIZ, Ali Kemal: "Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik", EÜHFD, 2006, C:X, Sayı: 3-4, ss. 273-345.

YILMAZ, Ejder: Hukuk Sözlüğü, 9. Baskı, Ankara 2005.

YOKUŞ SEVÜK, Handan: "Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik", İÜHFM, C: LXIV, Sayı:1, Yıl:2006, ss. 49-107.

YURTCAN, Erdener: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi ve İlgili Mevzuat, C:1, İstanbul 1988.

www.kazanci.com

www.tdkterim.gov.tr/bts/

www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/adli-tp-kurumu-1250.html